

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2022 m. lapkričio 24 d.
(OR. en)

15076/22

SOC 640
EMPL 441
ECOFIN 1188
EDUC 399

PASIŪLYMAS

nuo:	Europos Komisijos generalinės sekretorės, kurios vardu pasirašo direktorė Martine DÉPREZ
gavimo data:	2022 m. lapkričio 22 d.
kam:	Europos Sąjungos Tarybos generalinei sekretorei Thérèse BLANCHET
Komisijos dok. Nr.:	COM(2022) 783 final
Dalykas:	PASIŪLYMAS DĖL KOMISIJOS IR TARYBOS BENDROS UŽIMTUMO ATASKAITOS

Delegacijoms pridedamas dokumentas COM(2022) 783 final.

Pridedama: COM(2022) 783 final

Strasbūras, 2022 11 22
COM(2022) 783 final

**KOMISIJOS IR TARYBOS
BENDROS UŽIMTUMO ATASKAITOS PASIŪLYMAS**

Turinys

SVARBIAUSIA INFORMACIJA	1
1 SKYRIUS. DARBO RINKOS IR SOCIALINIŲ TENDENCIJŲ EUROPOS SAJUNGOJE APŽVALGA, PAGRINDINIAI TIKSLAI IR PAVYZDŽIAI IŠ SOCIALINIŲ RODIKLIŲ SUVESTINĖS	24
1.1. Darbo rinkos tendencijos	24
1.2. Socialinės tendencijos	28
1.3. Pagrindiniai ES ir nacionaliniai tikslai iki 2030 m.	32
1.4. Iššūkių apžvalga pagal socialinių rodiklių suvestinę	36
2 SKYRIUS. UŽIMTUMAS IR SOCIALINĖS REFORMOS. VALSTYBIŲ NARIŲ REZULTATAI IR VEIKSMAI	43
2.1. 5-oji gairė. Darbo jėgos paklausos didinimas	43
2.2. 6-oji gairė. Darbo jėgos pasiūlos didinimas ir galimybių įsidarbinti, įgūdžių bei kompetencijos gerinimas	65
2.3. 7-oji gairė. Darbo rinkų veikimo ir socialinio dialogo veiksmingumo gerinimas	107
2.4. 8-oji gairė. Lygių galimybių visiems skatinimas, socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu	137

SVARBIAUSIA INFORMACIJA

Europos Komisijos ir Tarybos bendroje užimtumo ataskaitoje vadovaujantis SESV 148 straipsniu aptariama užimtumo padėtis Sąjungoje ir užimtumo politikos gairių įgyvendinimas. Ataskaitoje apžvelgiami pagrindiniai atitinkamų metų užimtumo ir socialinės raidos Sąjungoje aspektai, taip pat pastarojo meto valstybių narių politikos priemonės, įgyvendinamos pagal jų užimtumo politikos gaires¹. Joje taip pat nustatytos pagrindinės prioritetinės sritys, kuriose reikia imtis politikos veiksmų. Remiantis Komisijos pasiūlymu ir atitinkamiems Tarybos patariamiesiems komitetams pasikeitus nuomonėmis, galutinį tekstą priims Užimtumo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų (toliau – EPSCO) taryba. Reagavimas į ataskaitoje nurodytus iššūkius padės Sąjungai siekti teisingos žaliosios ir skaitmeninės pertvarkos, užtikrinti aukštynkryptę socialinę konvergenciją, įveikti demografinius pokyčius ir įgyvendinti darnaus vystymosi tikslus.

2023 m. bendroje užimtumo ataskaitoje ir toliau daug dėmesio skiriama Europos socialinių teisių ramsčio (toliau – Ramsčio) įgyvendinimui pagal 2021 m. kovo mėn. veiksmų planą, kurį ES vadovai palankiai įvertino Porto socialinių reikalų aukščiausiojo lygio susitikime. Šia ataskaita toliau stiprinama Ramsčio principų įgyvendinimo stebėseną lygių galimybių ir galimybės įsidarbinti, tinkamų darbo sąlygų ir socialinės apsaugos bei įtraukties srityse, visų pirma per teminius intarpus, kuriuose aptariami pagrindiniai šių sričių iššūkiai, atsižvelgiant į socialines ir ekonomines perspektyvas ir naujausias politikos iniciatyvas. Į ataskaitą įtraukti pagrindiniai Ramsčio veiksmų plane nustatyti ES užimtumo, įgūdžių ir skurdo mažinimo iki 2030 m. tikslai, kuriuos ES vadovai palankiai įvertino Porto ir Europos Vadovų Tarybos 2021 m. birželio mėn. posėdyje. Joje taip pat pirmą kartą aptariami valstybių narių pateikti nacionaliniai tikslai, kurie buvo pristatyti ir aptarti 2022 m. birželio mėn. vykusiame EPSCO tarybos posėdyje po dvišalių diskusijų su Komisijos tarnybomis ir daugiašalių peržiūrų su Užimtumo komitetu ir Socialinės apsaugos komitetu. Be to, į ataskaitą taip pat įtraukti Lygybės sąjungos strategijų² tikslai ir aptariami iššūkiai, kurių kyla su nelygybe susiduriančioms grupėms.

Valstybių narių pateiktais 2030 m. nacionaliniais tikslais išreiškiamas platus bendro ES lygmens užmojis, kad per ateinančią dešimtmetį Sąjungoje būtų sustiprinta aukštynkryptė socialinė konvergencija. Nacionaliniai užimtumo tikslai kartu 0,5 proc. punkto viršija atitinkamo ES pagrindinio tikslo – užtikrinti ne mažesnę kaip 78 proc. užimtumą – užmojį. Be to, valstybės narės drauge įsipareigojo padėti išbristi iš skurdo 600 000 daugiau žmonių nei reikalaujama pagal pagrindinį ES tikslą – sumažinti asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, skaičių bent 15 mln.³ Nustatyti įvairaus užmojo nacionaliniai įgūdžių tikslai, atsižvelgiant į poreikį padėti įgyvendinti pagrindinį ES tikslą iki 2030 m., pagal kurį bent 60 proc. suaugusiųjų turėtų kasmet dalyvauti mokymo veikloje; iš viso užtikrintas bendras įsipareigojimas – 57,6 proc.. 2030 m. nacionaliniai tikslai bus labai

¹ Naujausią užimtumo gairių redakciją Europos Sąjungos Taryba priėmė 2021 m. spalio mėn. (OL L 379, 2021 10 26, p. 1–5).

² 2020–2025 m. lyčių lygybės strategija, 2020–2025 m. ES kovos su rasizmu veiksmų planas, 2020–2030 m. ES romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo strateginis planas, LGBTIQ asmenų lygybės strategija ir 2021–2030 m. neįgalųjų teisių strategija.

³ Neskaitant Vokietijos, Danijos ir Maltos, kurios savo nacionalinius tikslus nustatė naudodamos kitus rodiklius nei asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, skaičius, kuris buvo naudojamas ES pagrindiniam tikslui nustatyti.

svarbūs skatinant politikos priemones, kuriomis siekiama aukštynkryptės socialinės konvergencijos.

Kartu su sanglaudos politikos fondais įgyvendinant reformas ir investuojant, kaip numatyta valstybių narių ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose, palaikomas teisingas, įtraukus ir tvarus ekonomikos atsigavimas. Be 2021–2027 m. „Europos socialinio fondo +“, Europos regioninės plėtros fondo ir Teisingos pertvarkos fondo teikiamos paramos, Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemone (toliau – EGADP) skatinama Sąjungos ekonominė, socialinė ir teritorinė sanglauda, gerinant valstybių narių atsparumą, pasirengimą krizėms, gebėjimą prisitaikyti ir augimo potencialą. Šia priemone taip pat prisidedama prie Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo, ypatingą dėmesį sutelkiant į konkrečioms šalims skirtose rekomendacijose⁴ nustatytų problemų sprendimą. Šiuo atžvilgiu svarbūs keturi iš šešių priemonės taikymo sričių apibrėžiančių ramsčių, t. y. i) pažangus, tvarus ir integracinis augimas; ii) socialinė ir teritorinė sanglauda; iii) sveikata ir ekonominis, socialinis bei institucinis atsparumas ir iv) naujai kartai, vaikams ir jaunimui skirtos politikos priemonės. Iki šiol Komisija pagal šią priemonę išmokėjo daugiau kaip 137 mlrd. EUR dotacijų, paskolų ir išankstinio finansavimo lėšų⁵. Lapkričio 15 d. duomenimis, iš 357 socialinėms kategorijoms priskirtų tarpinių ir galutinių reikšmių buvo pasiektos 106 (t. y. apie 30 proc.)⁶. Maždaug 30 proc. iki šiol valstybių narių pasiektų tarpinių ir galutinių reikšmių yra susijusios su pirmiau minėtais keturiais EGADP ramsčiais. Į bendrą užimtumo ataskaitą, kuri yra politikos atsako analizės dalis, taip pat įtrauktos kelios priemonės, finansuojamos iš ES lėšų, visų pirma EGADP, „Europos socialinį fondo +“, Europos regioninės plėtros fondo ir Teisingos pertvarkos fondo. Visomis jomis bus prisidedama prie ekonomikos augimo ir užimtumo perspektyvų, taip pat socialinės ir ekonominės sanglaudos bei atsparumo Sąjungoje.

2023 m. bendroje užimtumo ataskaitoje pateikta analizė grindžiama socialinių rodiklių suvestine. Įgyvendinant 2021 m. kovo mėn. Ramsčio veiksmų planą, Komisija pasiūlė peržiūrėti socialinių rodiklių suvestinę, kad būtų galima geriau stebėti, kaip laikomasi Ramsčio principų, ir nustatyti patikslintus pagrindinius rodiklius, kuriuos EPSCO patvirtino 2021 m. birželio mėn. Tarp jų – nauji rodikliai, susiję su tokiais pagrindiniais politikos aspektais kaip suaugusiųjų mokymasis⁷, neįgaliųjų integracija į darbo rinką, vaikų skurdo arba socialinės atskirties rizika ir per didelės išlaidos būstui. Patikslinti pagrindiniai rodikliai sudaro sąlygas tiksliau nustatyti pagrindinius užimtumo, įgūdžių ir socialinius uždavinius ES ir valstybėse narėse ir atidžiau stebėti aukštynkryptę socialinę konvergenciją, kaip parodyta toliau pateiktame paveikslėlyje. Pirmininkaujančiai Čekijai patvirtinus įgaliojimus, buvo sudaryta *ad hoc* darbo grupė, kuriai pavesta aptarti galimą patobulintą socialinės konvergencijos vertinimo sistemą per Europos semestrą. Ši grupė teikia savo darbo ataskaitas EPSCO tarybos patariamiesiems komitetams.

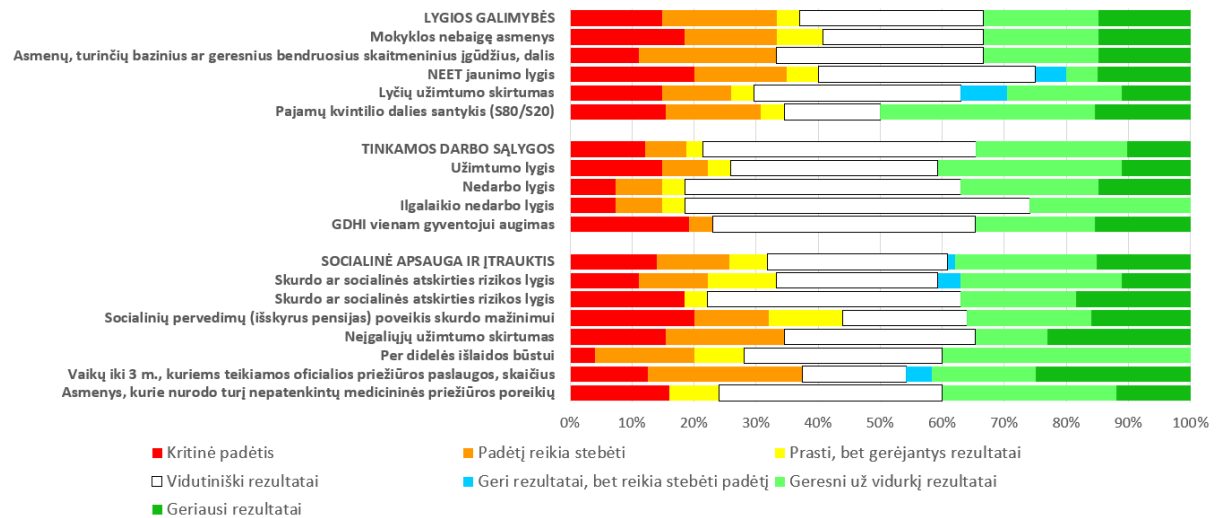
⁴ Reglamento (ES) 2021/241, kuriuo nustatoma ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė (OL L 57, 2021 2 18, p. 17), 4 straipsnis.

⁵ 2022 m. lapkričio 15 d. duomenimis.

⁶ Socialinės kategorijos apibrėžiamos ir taikomos remiantis metodika, kurią Komisija, konsultuodamasi su Europos Parlamentu ir valstybėmis narėmis, priėmė Deleguotajame reglamente 2021/2105.

⁷ 2023 m. pirmą kartą bus galima gauti duomenis apie pagrindinį socialinių rodiklių suvestinės rodiklį, susijusį su suaugusiųjų mokymusi.

Užimtumo, įgūdžių ir socialiniai uždaviniai ES valstybėse narėse pagal pagrindinius socialinių rodiklių suvestinės rodiklius

Pastabos: 1) suaugusiųjų mokymosi rodiklio duomenų dar nėra; 2) trūksta dalies šalių kai kurių rodiklių duomenų (žr. 1.4.1 lentelės pastabą 1.4 skirsnyje). Visų rodiklių paaiškinimai pateikti priede.

2021 metais ir 2022 m. pirmąjį pusmetį fiksuotas spartus atsigavimas, tačiau dabar ES darbo rinkos susiduria su neapibrėžtumu, kurį lemia Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą poveikiu ir didžiulis infliacinis spaudimas. 2021 m., po COVID-19 pandemijos, kai buvo panaikintos būtinosios ligos plitimo valdymo priemonės, ES darbo rinkos pasiekė gerų rezultatų. 2022 m. pirmąjį pusmetį buvo stebimas tolesnis gerėjimas, kai užimtumas pasiekė rekordiškai aukštą lygį (2022 m. II ketv. ES ir euro zonoje jis atitinkamai siekė 74,8 ir 74,3 proc., t. y. 1,6 ir 1,4 proc. punkto viršijo prieškrizinį lygį). 2022 m. rugsėjo mėn. nedarbo lygis ES nukrito iki rekordiškai žemo lygio – vos 6 proc. ES (ir 6,6 proc. euro zonoje), o prieš metus jis atitinkamai siekė 6,7 ir 7,3 proc. Tuo pačiu laikotarpiu nesimokančio, nedirbančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo (toliau – NEET jaunimo) rodiklis ES sumažėjo iki 11,7 proc. (prieš metus buvo 13,3 proc.), o jaunimo nedarbas siekė 14,4 proc. (prieš metus buvo 17,5 proc.). Ilgalaikio nedarbo lygis 2021 m. šiek tiek padidėjo. Be to, nuo 2021 m. vidurio infliacija šoktelėjo iki istorinių aukštumų, o tai turėjo didelį poveikį namų ūkių perkamajai galiai ir įmonių pelningumui. Naujausiose Europos Komisijos prognozėse 2022 ir 2023 m. ekonomikos augimo rodikliai buvo peržiūrėti ir sumažinti, atsižvelgiant į reikšmingą poveikį, kurį augimo perspektyvoms padarė Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą. 2022 m. numatomas 1,7 proc. užimtumo augimas, kuris 2023 m. išliks nepakitęs, o 2024 m. nedaug – 0,4 proc. – padidės. Reaguojant į besitęsiančią energetikos krizę, ES ir valstybių narių lygmeniu imtasi išskirtinių intervencinių politikos priemonių (daugiau informacijos pateikiama toliau ir 2.4 skirsnyje). Žvelgiant į ateitį, dėl tebesitęsiančios energetikos krizės reikia veiksmingai koordinuoti ekonominę, užimtumo ir socialinę politiką, kad būtų skatinamas įtraukus, darbo vietų kūrimą užtikrinantis ir tvarus ekonomikos augimas, kartu apsaugant pažeidžiamoje padėtyje esančius asmenis.

Nepaisant dėl Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą padidėjusio netikrumo, darbo rinkos rezultatai išlieka geri

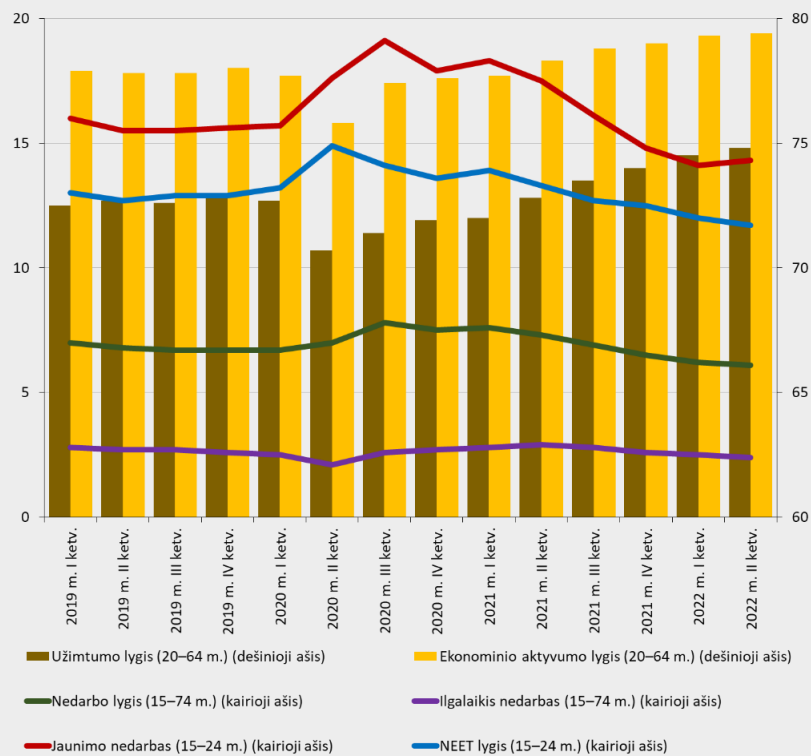
74,8 proc. užimtumo lygis 2022 m. II ketv. (2 proc. punktais didesnis nei prieš metus)

79,4 proc. ekonominio aktyvumo lygis (20–64 m.) 2022 m. II ketv. (1,1 proc. punkto didesnis nei prieš metus)

6,1 proc. nedarbo lygis 2022 m. II ketv. (1,2 proc. punkto didesnis nei 2021 m. II ketv.)

14,3 proc. jaunimo nedarbo lygis (15–24 m.), 3,2 proc. punkto mažesnis nei prieš metus

Pagrindiniai ES-27 darbo rinkos rodikliai (% , ketvirtiniai duomenys)

Šaltinis – Eurostato duomenų bazė [[lfsi_emp_q](#)], [[une_rt_q](#)], [[une_ltu_q](#)] ir [[lfsi_neet_q](#)]. Duomenys pakoreguoti pagal sezoną, o ne pagal kalendorių.

Keliose ES šalyse darbo jėgos ir įgūdžių trūkumas viršijo iki pandemijos buvusį lygį, todėl svarbu stiprinti aktyvią darbo rinkos politiką, ypač kvalifikacijos kėlimą ir perkvalifikavimą. Sparčiai atsigaunant ekonomikai, 2021 m. vėl išryškėjo darbo jėgos trūkumas, ypač tam tikruose sektoriuose ir profesijose. 2021 m. pabaigoje kelių šalių pramonės, paslaugų ir statybos sektoriuose jis pasiekė arba viršijo prieš pandemiją buvusį lygį. Pagrindinės profesijų grupės, kuriose 2021 m. ES trūko darbuotojų, buvo susijusios su sveikatos priežiūra ir ilgalaikė priežiūra, programine įranga, statyba ir inžinerijos profesijomis. Kvalifikuotų darbuotojų trūkumas buvo stebimas ir kai kuriuose su žaliaja

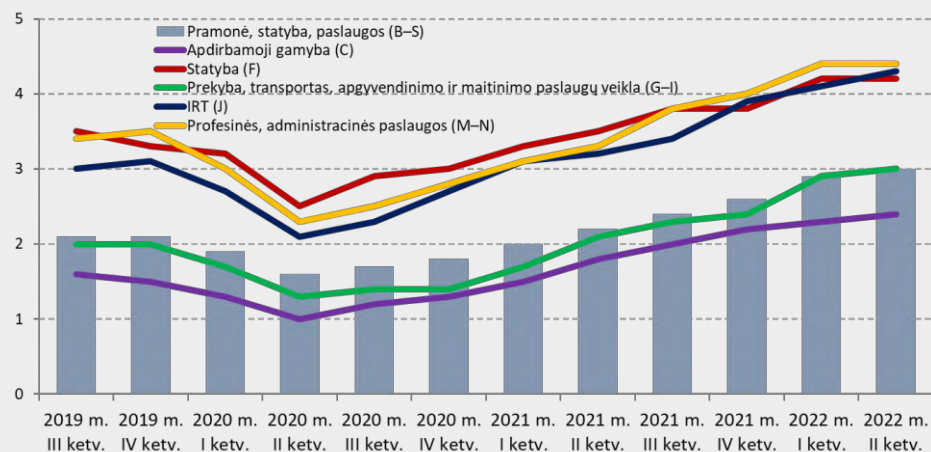
pertvarka susijusiuose sektoriuose. Tikėtina, kad šis trūkumas dar labiau padidės dėl energetikos pertvarkos, kurią spartina Rusijos manipuliavimas energijos rinkomis. Įgūdžių trūkumas, įskaitant skaitmeninius įgūdžius, taip pat yra kai kurių švietimo ir mokymo sistemų nepakankamos kokybės ir efektyvumo pasekmė. Darbo jėgos ir įgūdžių pasiūla įtakos turi ir bendresni veiksniai, pavyzdžiui, darbo sąlygos, uždarbis, profesinė sveikata ir sauga. Be to, darbo jėgos pasiūla Europoje mažėja dėl visuomenės senėjimo. Vienos svarbiausių politikos priemonių šiuo atžvilgiu yra veiksminga aktyvi darbo rinkos politika, kuria skatinama moterų ir nepakankamai atstovaujamų grupių integracija į darbo rinką, kvalifikacijos kėlimas ir perkvalifikavimas. Atsižvelgiant į tebevykstantį pramonės struktūros pertvarkos procesą, ypač svarbu remti darbo vietos keitimą, kaip numatyta Komisijos rekomendacijoje dėl veiksmingos aktyvios paramos užimtumui (EASE). Įgūdžių poreikių prognozavimo tobulinimas taip pat labai svarbus siekiant tinkamai parengti ir įgyvendinti aktyvią darbo rinkos politiką; tas pats pasakytina apie švietimą ir mokymą.

Darbo jėgos trūkumas didėjo nuo COVID-19 pandemijos pradžios

Didesnis nei 4 proc. laisvų darbo vietų lygis profesinės, mokslinės ir techninės veiklos srityse, IRT ir statybos sektoriuose nuo 2022 m. pradžios

Nuo 2022 m. pradžios laisvų darbo vietų lygis pagrindiniuose sektoriuose padvigubėjo

Laisvų darbo vietų lygis ES pagal ekonominės veiklos rūšis (% ketvirtiniai duomenys)

Pastaba. NACE 2 red. veiklos rūšys: B-S (pramonė, statyba ir paslaugos (išskyrus darbuotojus samdančių namų ūkių ir ekstrateritorinių organizacijų bei įstaigų veiklą), C (apdirbamoji gamyba), F (statyba), G-I (didmeninė ir mažmeninė prekyba, transportas, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos), J (informacija ir ryšiai), M-N (profesinė, mokslinė ir techninė veikla). Šaltinis – Eurostatas [\[teilm310\]](#)

Atsižvelgiant į dabartinį didelės infliacijos kontekstą, darbo užmokesčio nustatymo mechanizmai turėtų ir toliau atspindėti socialines ir ekonomines sąlygas, siekiant išsaugoti užimtumą bei konkurencingumą ir sušvelninti perkamosios galios (ypač nedideles pajamas gaunančių asmenų perkamosios galios) mažėjimą. Po 2021 m. pirmojo pusmečio padidėjusi infliacija, kuri dar labiau įsibėgėjo 2022 m. dėl Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą, lėmė realiojo darbo užmokesčio (ypač nedideles pajamas gaunančių asmenų realiojo darbo užmokesčio) mažėjimą. Todėl reikia užtikrinti tinkamą darbo užmokesčio koregavimą, kad būtų sušvelnintas perkamosios galios mažėjimas ir sumažinta skurdo (įskaitant energijos nepriteklių) didėjimo riziką, kartu laikantis bendro kovos su didele infliacija tikslo. Dabartinėje makroekonominėje aplinkoje nesitikima, kad padidinus darbo užmokestį paskirstymo grandinės apačioje bus paskatintas nepagrįstas infliacinis spaudimas arba paveiktas konkurencingumas. Esamomis aplinkybėmis kolektyvinėms deryboms tenka itin svarbus vaidmuo siekiant subalansuoto darbo užmokesčio

nustatymo rezultatų, atsižvelgiant į socialinių partnerių vaidmenį ir valstybėse narėse vyraujančią darbo užmokesčio nustatymo praktiką, taip pat į kai kurių įmonių bei sektorių ir darbuotojų patiriamą ypatingą sąnaudų spaudimą. Siekiant skatinti užimtumą ir išsaugoti perkamąją galią, keliose valstybėse narėse dar galima sumažinti nedideles ir vidutines pajamas gaunančių asmenų mokesčių pleišta.

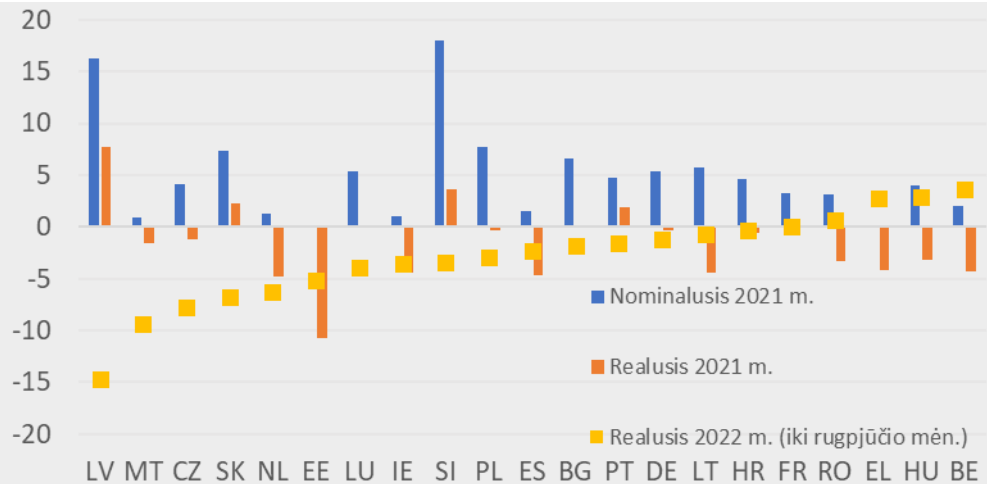
Nustačius tinkamą minimalųjį darbo užmokestį galima užtikrinti nedideles pajamas gaunančių asmenų perkamosios galios apsaugą ir užkirsti kelią dirbančiųjų skurdo didėjimui, kartu palaikant paklausą ir stiprinant paskatas dirbti. Daugeliui darbuotojų ES vis dar neužtikrinamas adekvatus minimalusis darbo užmokestis. Apskritai beveik vienam iš dešimties samdomųjų darbuotojų gresia skurdas. Be to, beveik visose valstybėse narėse minimalusis darbo užmokestis iš tikrųjų sumažėjo. Pastaruoju metu smarkiai padidėjusių kainų poveikio sušvelninimas ypač svarbus nedideles pajamas gaunantiems asmenims, kuriuos labiausiai paveikė energijos ir maisto kainos. Direktyva dėl deramo minimaliojo darbo užmokesčio nustatoma sistema su aiškiomis taisyklėmis, kuriomis siekiama pagerinti teisės aktais nustatyto minimaliojo darbo užmokesčio adekvatumą tose valstybėse narėse, kuriose jis taikomas. Direktyva prisidės prie paramos pažeidžiamiems namų ūkiams, nes joje skatinama teisės aktais nustatyti tinkamo dydžio minimalųjį darbo užmokestį, be kita ko, atsižvelgiant į minimaliojo darbo užmokesčio perkamąją galią, socialines ir ekonomines sąlygas ir ilgalaikius našumo pokyčius. Be to, reguliariai atnaujinant minimalųjį darbo užmokestį pagal direktyvą, dabartinėmis aplinkybėmis galima būtų išvengti minimalųjį darbo užmokestį gaunančių asmenų perkamosios galios sumažėjimo. Direktyvoje taip pat pateikiamos nuostatos, kuriomis skatinamos kolektyvinės derybos ir stiprinami vykdymo užtikrinimo ir stebėsenos mechanizmai visose valstybėse narėse. Visų pirma joje reikalaujama parengti veiksmų planą ir sudaryti reikiamas sąlygas kolektyvinėms deryboms, jei jų aprėptis yra mažesnė nei 80 proc. Nors direktyvai perkelti į nacionalinės teisės aktus numatytas dvejų metų laikotarpis, paankstintu įgyvendinimu galima paskatinti valstybių narių pastangas tinkamoms darbuotojų darbo ir gyvenimo sąlygoms užtikrinti. Be to, nedideles pajamas gaunantiems asmenims skirtos laikinos biudžeto paramos priemonės gali padėti sušvelninti perkamosios galios sumažėjimą dėl energetikos krizės.

Infliacija niveliavo neseniai atliktą minimaliojo darbo užmokesčio padidinimą

Nominalusis atlyginimas vienam darbuotojui
2022 m.
II ketv.
(palyginti su 2021 m. II ketv.)
padidėjo 4,9 proc.

Teisės aktais nustatyto minimaliojo darbo užmokesčio pokytis nominaliąja ir realiąja verte
(augimo greitis, %)

Tačiau
realusis
darbo
užmokestis
2022 m.
II ketv.
(palyginti su
2021 m.
II ketv.)
sumažėjo
3,3 proc.

Pastaba. Valstybės narės išvardytos mažėjančia tvarka pagal teisės aktais nustatyto minimaliojo darbo užmokesčio padidėjimą realiąja verte 2022 m. Šaltinis – EUROFOUND korespondentų tinklas ir Eurostatas [[prc_hicp_midx](#)], EUROFOUND skaičiavimai.

2022 m. iki
rugpjūčio mėn
. realusis
minimalusis
darbo
užmokestis
sumažėjo 16
iš 21
valstybės
narės.

Dėl palankesnių ekonominių sąlygų 2021 m. daugumoje valstybių narių įdarbinimas pagal terminuotas darbo sutartis padidėjo tik nežymiai. Nors tarp valstybių narių pastebimi dideli laikinųjų darbuotojų dalies ir jų perėjimo prie darbo pagal neterminuotas darbo sutartis skirtumai (kai kurios šalys šiuo atžvilgiu susiduria su sunkumais), daugumoje valstybių narių terminuotos darbo sutartys ir toliau labiau būdingos jaunimui ir moterims. 2021 m. ES darbo ne visą darbo laiką dalis išliko stabili, bet daugelyje šalių gana daug darbuotojų vis dar dirba ne visą darbo laiką ne savo noru. Dėl įsigalėjusio laikino darbo arba darbo ne visą darbo laiką (ypač jei tokia darbo forma yra nesavanoriška) paplitimo gali sumažėti žmogiškojo kapitalo vystymasis, našumas ir socialinis judumas, o tai kenkia potencialiam augimui. Tokiomis aplinkybėmis darbo inspekcijų stiprinimas ir atgrasomųjų priemonių poveikis gali prisidėti prie geresnio darbo rinkos veikimo, o kartu padėti skatinti saugias darbo sąlygas ir socialinės apsaugos galimybes. Šiais veiksmais, kartu pritaikius aktyvią darbo rinkos politiką, galima skatinti aukštynkryptį darbo keitimą ir padėti sklandžiai perskirstyti darbo jėgą tarp profesijų arba sektorių, įskaitant tuos, kurie susiję su dvejopa žaliaja ir skaitmenine pertvarka.

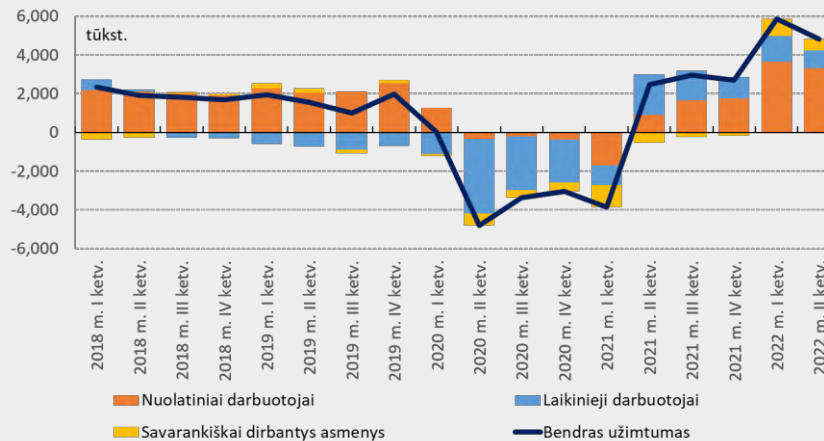
Ekonomikai atsigaunant terminuotų darbo sutarčių dalis nepadidėjo, tačiau perėjimo prie neterminuotų darbo sutarčių rodikliai įvairiose valstybėse narėse skiriasi

13,3 proc. darbuotojų (20–64 m.) 2022 m. II ketv. dirbo pagal **terminuotas darbo sutartis** (0,4 proc. punkto mažiau nei 2019 m. IV ketv.)

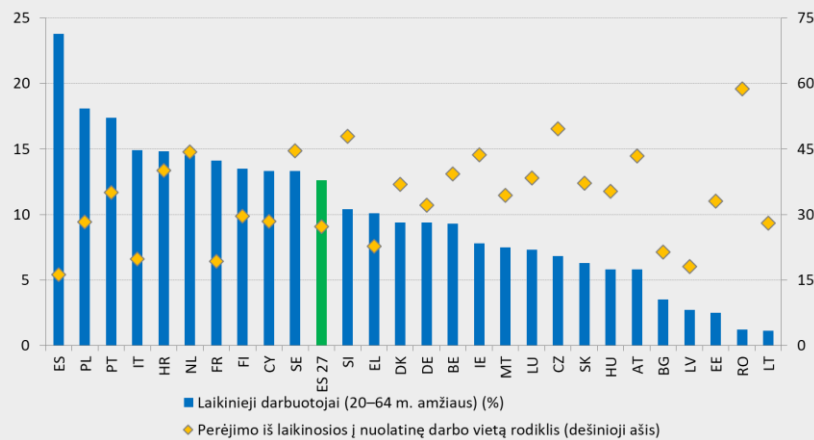
50,4 proc. **jaunuolių** (15–24 m.) ir **14,3 proc.** **moterų dirbo pagal terminuotas darbo sutartis** 2022 m. II ketv.

7,8 proc. asmenų (20–64 m.) **pagal terminuotas darbo sutartis dirbo ne savo noru** ES 2021 m.

Užimtumo pokytis (tūkst., 20–64 m. amžiaus grupėje, metinis pokytis, pagal sezoną nekoreguoti duomenys), ES 27

Laikinieji darbuotojai kaip procentinė bendro darbuotojų (20–64 m.) skaičiaus dalis (%), 2020 m.) ir perėjimo prie neterminuotų darbo sutarčių rodiklis (%), 2018, 2019 ir 2020 m. vidurkis), ES 27.

Šaltinis – Eurostatas [fisc_egaps], [fisa_etpgan], [itc_lvh132] ir [fisc_etgaed]. Pastaba. 2021 m. I ketv. laiko elučių pertrūkis.

Nauji darbo būdai, tokie kaip nuotolinis darbas ir darbas skaitmeninėse platformose, gali būti naudingi visuomenei ir ekonomikai, tačiau tam reikia pritaikyti reguliavimo taisykles, politiką ir darbo kultūrą. Dėl pandemijos padažnėjo nuotolinis darbas – palyginti su 2019 m., kai nuotoliniu būdu iš namų dirbo dešimtadalis darbuotojų, 2021 m. taip dirbo beveik ketvirtadalis darbuotojų. Nauja nuotolinio darbo patirtis rodo, kad nuotolinio darbo ir įprasto darbo derinimas gali padėti ne tik padidinti našumą, bet ir mišriu būdu dirbantiems darbuotojams užsitikrinti geresnę profesinio bei asmeninio gyvenimo pusiausvyrą. Siekdamas išvengti darbo kokybę bloginančio poveikio (pavyzdžiui, dėl to, kad reguliariai dirbama per daug valandų), daugelis valstybių narių ėmėsi veiksmų nuotoliniam darbui reglamentuoti, todėl atsirado daugybė skirtingų metodų. Be nuotolinio darbo, vis aktualesnis tampa darbas skaitmeninėse platformose, kuris prisideda prie darbo vietų kūrimo, tačiau kartu

kelia iššūkių užtikrinant sąžiningas darbo sąlygas. Skaitmeninės technologijos taip pat suteikė galimybę daugiau nei 28 mln. asmenų ES padirbėti skaitmeninėse platformose. Algoritminis valdymas, galimai netinkamas užimtumo statuso klasifikavimas ir tarpvalstybinio skaidrumo trūkumas – tai pagrindiniai klausimai, kurie sprendžiami Komisijos pasiūlyme dėl susijusios direktyvos. Didėjant nuotolinio darbo ir darbo skaitmeninėse platformose reikšmei, labai svarbu užtikrinti tinkamus visos visuomenės skaitmeninius įgūdžius, kad neliktų skaitmeninės atskirties, įskaitant vyresnio amžiaus ir žemos kvalifikacijos darbuotojų atžvilgiu.

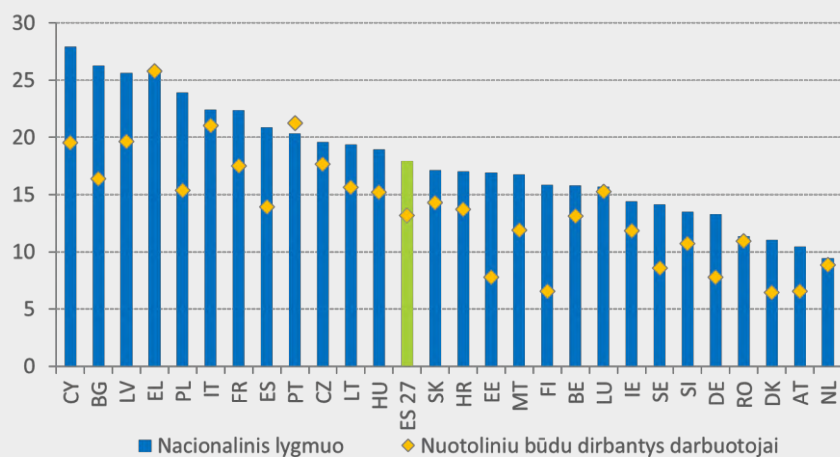
Nuotolinis darbas gali padėti užtikrinti geresnę profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą, o mišrus darbo būdas – sumažinti ilgo darbo laiko riziką

13 proc.
nuotoliniu būdu dirbančių darbuotojų nurodo prastą profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą, palyginti su ...

18 proc.
... darbuotojų, dirbančių darbdavio patalpose.

Mišraus darbo modeliais daugumoje valstybių narių užtikrinama geresnė profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą

Prasta visų darbuotojų ir nuotoliniu būdu dirbančių asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą valstybėse narėse (% , 2021 m.)

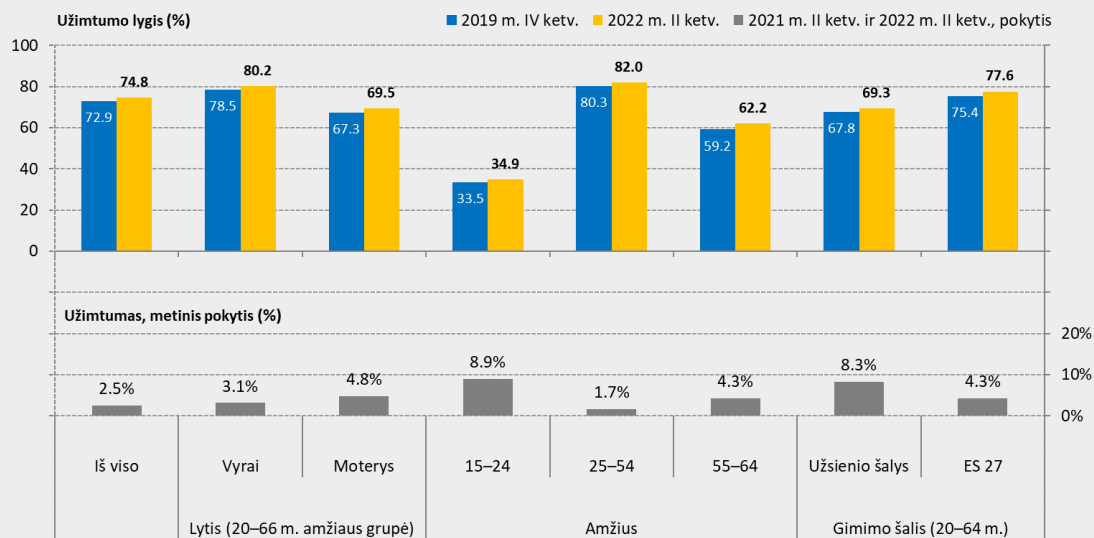
Pastaba. Prasta profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą taip pat priskiriama darbuotojams, kurie į klausimą, kaip darbo laikas dera su šeiminiiais arba socialiniais įsipareigojimais ne darbo metu, atsakė „nelabai gerai“ ir „visiškai prastai“. Šaltinis – EUROFOUND, 2021 m. [Europos darbo sąlygų telefoninis tyrimas](#)

Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą lėmė didelį perkeltųjų asmenų srautą į ES ir atsirado su tuo susijusių darbo rinkos ir socialinės integracijos poreikių. Siekdama padėti spręsti humanitarinę krizę ir skatinti Ukrainos pabėgėlių integraciją ES, Europos Komisija pirmą kartą aktyvino Laikinosios apsaugos direktyvą ir 2022 m. spalio mėn. jos veikimą pratęsė iki 2024 m. kovo mėn. Todėl reikia suteikti leidimus gyventi šalyje, taip pat užtikrinti galimybę gauti išsilavinimą, integruotis į darbo rinką ir naudotis socialinės apsaugos. Poreikiai visų pirma susiję su integracijos į darbo rinką kliūčių įveikimu, visų pirma organizuojant kalbų kursus, taip pat su apgyvendinimu, vaikų priežiūra ir mokykliniu lavinimu, ilgalaikė priežiūra ar psichikos sveikatos priežiūra. Perkeltieji asmenys iš Ukrainos ir teisėti migrantai iš kitų šalių gali prisidėti prie darbo jėgos trūkumo mažinimo Sąjungoje vidutinės trukmės ir ilguoju laikotarpiu, ypač tose profesijose, kuriose pirmiau minėtos integracijos į darbo rinką kliūtys yra ne tokios griežtos, taip pat iš dalies padėti spręsti

demografines problemas, kylančias dėl mažo gimstamumo. Siekdama prisidėti prie šio proceso, Komisija inicijavo ES specialistų rezervo bandomąją iniciatyvą – naują priemonę, kuria siekiama padėti nuo karo bėgantiems žmonėms rasti darbą ES. Apskritai, siekiant sėkmingos integracijos, labai svarbu užtikrinti veiksmingą socialinę apsaugą, sveikatos priežiūrą, vaikų priežiūrą, mokyklinį lavinimą ir kvalifikacijos pripažinimą.

Atsigavus darbo rinkai, pagerėjo daugumos gyventojų grupių užimtumo rezultatai, nors problemų vis dar esama

Užimtumo rodikliai pagal lytį ir amžiaus grupes ES 27 ir pagal gimimo šalį, duomenys pakoreguoti pagal sezoną, o ne pagal kalendorių (%)

Šaltinis – Eurostatas, [lfsi_emp_q] ES darbo jėgos tyrimas.

4,8 mln. daugiau dirbančių žmonių ES 2022 m. II kv., palyginti su 2021 m. II kv. (1,7 mln. daugiau nei 2019 m. IV kv.)

Jaunimui, ne ES gimusiems asmenims ir moterims būdingi didžiausi užimtumo augimo rodikliai nuo 2021 m. II kv.

Tačiau yra **10,7 proc. punkto vyrų ir moterų užimtumo lygio skirtumas** 2022 m. II kv., nors jis sumažėjo, palyginti su 11,2 proc. punkto 2019 m. IV kv.

yra **8,3 proc. punkto užimtumo skirtumas** tarp ES ir ne ES gimusių asmenų 2022 m. II kv. (7,6 proc. punkto 2019 m. IV kv.)

Jaunimo, ypač moterų ir migrantų kilmės asmenų, padėtis darbo rinkoje tebėra sudėtinga, todėl reikia imtis konkrečių ir specialiai pritaikytų politikos priemonių. 2020 m. antrąjį pusmetį pasiekęs aukštumas, jaunimo nedarbo lygis ES 2021 m. grįžo į prieškrizinį lygį ir 2022 m. II kv. siekė 14,3 proc. Vis dėlto jis išlieka beveik tris kartus didesnis už visų 25–74 metų amžiaus gyventojų nedarbo lygį. Be to, nedirbančių, nesimokančių ir mokymuose nedalyvaujančių 15–29 metų amžiaus asmenų (NEET jaunimo)

dalį 2022 m. II ketv. sumažėjo nuo iki 11,6 proc., palyginti su 13,2 proc. 2021 m. II ketv., t. y. šis rodiklis buvo mažesnis nei prieš pandemiją, bet vis dar gana didelis. Tokia situacija ypač paveikė jaunas moteris ir migrantų kilmės asmenis. Vertinant metinę išraišką, 2021 m. tebebuvo reikšmingų skirtumų tarp skirtingų valstybių narių NEET jaunimo (15–29 metų amžiaus asmenų) rodiklių. Reikėtų imtis politikos priemonių, kad būtų sušvelnintos struktūrinės problemos, su kuriomis jaunimas susiduria darbo rinkoje, be kita ko, kad būtų užkirstas kelias ilgalaikiam neigiamam poveikiui jaunimo įgūdžiams ir perspektyvoms darbo rinkoje. Taip pat reikėtų pasitelkti sustiprintą Jaunimo garantijų iniciatyvą, kad darbo netekusiems ar mokslus baigusiems asmenims per keturis mėnesius būtų pateiktas kokybiškas pasiūlymas dirbti, toliau mokytis, dalyvauti pameistrystės programose arba stažuotis⁸. Be to, įgyvendinant iniciatyvą ALMA („siekti, mokytis, išmokti, pasiekti“) palankių sąlygų neturintiems NEET jaunuoliams padedama įgyti profesinės patirties užsienyje⁹.

Dėl tebeegzistuojančios lyčių nelygybės darbo rinkoje išlieka ilgalaikių iššūkių užtikrinti moterų dalyvavimą darbo rinkoje ir vienodą darbo užmokestį už vienodą darbą. 2021 m. darbo rinkai atsigaunant, moterų ir vyrų užimtumo lygio skirtumas sumažėjo vos vos. Dėl neatlyginamo darbo, įskaitant priežiūros pareigas, aštuonis kartus daugiau moterų nei vyrų negalėjo ieškoti apmokamo darbo ir penkis kartus daugiau moterų nei vyrų ne savo noru pradėjo dirbti ne visą darbo laiką. Todėl svarbu taikyti tinkamą profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros politiką ir veiksmingai užtikrinti kokybiškų ir įperkamų priežiūros paslaugų pasiekiamumą. Pritaikius ankstyvojo ugdymo bei priežiūros ir ilgalaikės priežiūros sistemas pagal 2022 m. rugsėjo 7 d. Komisijos pristatytą Europos priežiūros strategiją ir kartu sprendžiant trūkumo ir pajėgumų šiose srityse problemas, galima pagerinti šiuo metu neatlygintinai artimuosius slaugančių asmenų darbo rinkos perspektyvas ir slaugomų asmenų priežiūros kokybę. Tuo pačiu metu mokesčių ir socialinių išmokų sistemomis daugelyje ES šalių antrieji šeimoje uždirbantys asmenys (iš kurių 78 proc. yra moterys) vis dar neskatinami imtis apmokamo darbo arba ilginti darbo laiką, todėl reikėtų imtis atitinkamų reformų.

Neįgaliųjų arba vyresnio amžiaus darbuotojų potencialas aktyviau dalyvauti darbo rinkoje yra nemenkas. Neįgaliųjų užimtumo skirtumas 2021 m. ES siekė 23 proc. punktus, t. y. beveik tiek pat, kiek ir 2014 m., kai šis rodiklis buvo pradėtas vertinti, todėl šioje srityje būtina imtis politikos priemonių. Siekiant padėti spręsti šią problemą, 2022 m. rugsėjo 20 d. pradėtame rengti Neįgaliųjų užimtumo dokumentų rinkinyje pateikiamos gairės ir pristatoma praktika šešiose skirtingose srityse, pradedant įdarbinimu ir baigiant darbo vietų išsaugojimu. Bendradarbiaujant su atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais jis bus parengtas iki 2024 m. Atsižvelgiant į demografinius pokyčius ir pensinio amžiaus ilginimą daugelyje valstybių narių, 2021 m. 55–64 m. amžiaus žmonių užimtumo lygis toliau didėjo pagal pastarojo dešimtmečio tendenciją ir pasiekė 60,5 proc. Vis dėlto jis išlieka beveik 20 proc. punktų mažesnis nei 25–54 m. amžiaus grupėje. Vyresnio amžiaus darbuotojų lyčių užimtumo skirtumas išliko stabilus – 12,7 proc. punkto – ir yra didesnis nei atitinkamas 20–64 m. amžiaus grupės rodiklis (10,8 proc. punkto). Siekiant išnaudoti neįgaliųjų ir vyresnio amžiaus darbuotojų potencialą, labai svarbu vykdyti aktyvią darbo rinkos politiką, įskaitant mokymąsi visą gyvenimą ir paramą ieškant darbo.

⁸ 2020 m. spalio 30 d. [Tarybos rekomendacija](#) „Tiltas į darbo rinką. Sustiprinta Jaunimo garantijų iniciatyva“, kuria pakeičiama 2013 m. balandžio 22 d. Tarybos rekomendacija dėl Jaunimo garantijų iniciatyvos nustatymo (2020/C 372/01, OL C 372, 2020 11 4, p. 1).

⁹ Papildomi duomenys pateikti interneto svetainėje [ALMA \(Aim, Learn, Master, Achieve – siekti, mokytis, išmokti, pasiekti\). Užimtumas, socialiniai reikalai ir įtrauktis. Europos Komisija \(europa.eu\)](#).

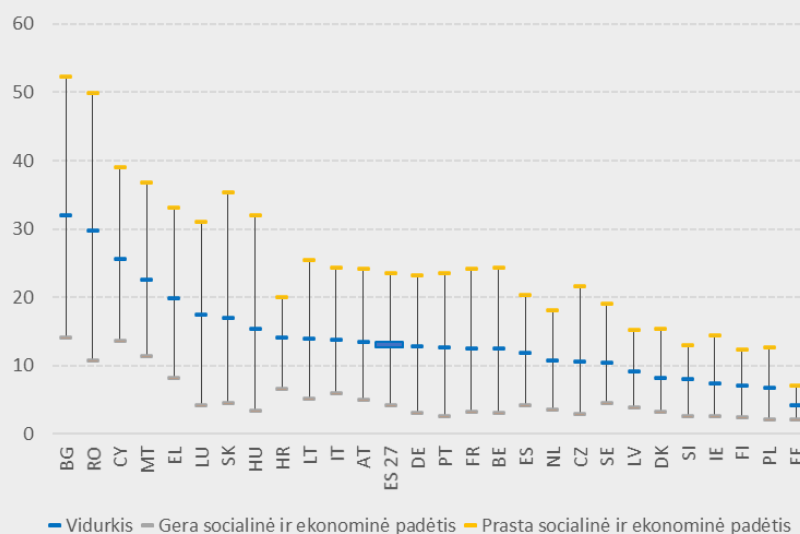
Mokiniamis iš skurdžios socialinės ir ekonominės aplinkos dažnai trūksta bazinių įgūdžių, įskaitant skaitmeninius įgūdžius; taip apsunkinamos jų galimybės darbo rinkoje ir tolesnis įgūdžių įgijimas visam gyvenimui, todėl reikia didinti vienodas galimybes mokytis. Nepaisant teigiamų pastarųjų metų tendencijų, maždaug 3,1 mln. jaunuolių nebaigė mokyklos ir daugelis jų neįgijo minimaliųjų bazinių įgūdžių. Tai ypač aktualu nepalankioje padėtyje esantiems asmenims, nes dėl to dar labiau sumažėja jų galimybės įgyti aukštąjį išsilavinimą ir visapusiškai atskleisti bei išnaudoti savo potencialą gyvenime. Per COVID-19 pandemiją, kai buvo uždarytos mokyklos ir imtos taikyti būtinosios izoliavimo priemonės, taip pat labai nukentėjo paauglių psichikos sveikata ir gerovė. Dėl to gali dar labiau suprastėti mokymosi pasiekimai ir padidėti jaunimo pasyvumas švietimo srityje. Valstybėse narėse vis labiau trūksta mokytojų, ypač gamtos mokslų, technologijos, inžinerijos ir matematikos (STEM) dalykų mokytojų. Mokytojų trūkumas taip pat akivaizdus socialiniu ir ekonominiu požiūriu nepalankiose vietovėse. Dėl nepatrauklių mokytojo karjeros perspektyvų pirminio mokytojų rengimo įstaigos sulaukia mažai kandidatų, o daug pradedančiųjų mokytojų palieka profesiją jau pirmaisiais metais. Mokytojų trūkumas daro neigiamą poveikį visų lygių (nuo ankstyvojo ugdymo ir priežiūros iki universitetų) švietimo kokybei ir trukdo įgyti skaitmeninei ir žaliajai pertvarkai reikalingų įgūdžių. Dėl spartesnės skaitmeninės pertvarkos ypač išryškėjo jau egzistuojančios skaitmeninių įgūdžių spragos ir naujų tipų nelygė. Dėl ribotos prieigos prie skaitmeninių išteklių atsiranda žemo socioekonominio statuso asmenų, taip pat migrantų ir romų vaikų mokymosi spragų. Norint pasiekti Europos švietimo erdvės ES lygmens tikslus, politikoje daugiau dėmesio reikės skirti švietimo nelygės mažinimui ir mokinių gerovės didinimui, be kita ko, taikant visapusiškesnius ir sisteminius metodus ir tarpsektorinį bendradarbiavimą, kaip numatyta Komisijos pasiūlyme dėl Tarybos rekomendacijos dėl veiksmingų būdų pasiekti gerus mokymosi rezultatus, ir užtikrinant prieinamą ir kokybišką švietimą pagal sustiprintą Europos vaiko garantijų sistemą.

Socialinė ir ekonominė padėtis yra svarbus veiksnys, lemiantis mokymosi pasiekimus, tačiau skirtingose valstybėse narėse ji labai skiriasi

19,5 proc. punkto atotrūkis nepakankamų mokymosi pasiekimų srityje tarp palankių sąlygų neturinčių ir geresnėje socialinėje ir ekonominėje aplinkoje gyvenančių moksleivių

Apskritai geresni vidutiniai rezultatai siejami su mažesniais skirtumais tarp moksleivių prastos ir geros socialinės ir ekonominės padėties

Bendrų nepakankamų mokymosi pasiekimų lygis skaitymo, matematikos ir gamtos mokslų srityse pagal socialinę ir ekonominę padėtį (% , 2018 m.)

Šaltinis – JRC skaičiavimai, pagrįsti EBPO PISA 2018 m. duomenimis.

Skaitmeninė pertvarka, kurią paspartino COVID-19 pandemija, smarkiai padidino skaitmeninių įgūdžių poreikį, tačiau dar ne visi tam yra tinkamai pasirengę. Skaitmeniniai įgūdžiai reikalingi vis įvairesnėse darbo vietose (90 proc. dabartinių darbo vietų). Tokiomis aplinkybėmis prastas skaitmeninių įgūdžių lygis kenkia įsidarbinamumui ir stabdo našumą, taip pat sukuria kliūtis skaitmeninei pertvarkai ir potencialiam augimui. Naujausiais duomenimis, 2021 m. vos 54 proc. suaugusiųjų ES turėjo bent pagrindinius skaitmeninius įgūdžius, o tarp valstybių narių šis rodiklis labai skyrėsi. Žemą išsilavinimo lygį turintys asmenys, bedarbiai ir ekonomiškai neaktyvūs gyventojai, kurių skaitmeninių įgūdžių lygis paprastai yra menkesnis, turi mažiau galimybių juos tobulinti. Dėl prastų skaitmeninių įgūdžių įvairios gyventojų grupės taip pat gali susidurti su naujomis nepalankiomis sąlygomis dėl to, kad paslaugos vis labiau skaitmeninamos, visų pirma dėl mokslo ir mokymo pasiekiamumo, tačiau taip pat atsižvelgiant į platesnį skaitmeninių viešųjų paslaugų spektrą, įskaitant valstybinių užimtumo tarnybų (toliau – VUT) paslaugas. Norint sumažinti skaitmeninę atskirtį, reikalingos visiems gyventojams skirtos skaitmeninių įgūdžių programos, kurias papildytų tikslinės programos, pritaikytos konkrečių grupių įgūdžių profiliui ir padėčiai darbo rinkoje. ES siekia, kad iki 2030 m. bent pagrindinius skaitmeninius

įgūdžius turėtų bent 80 proc. gyventojų, o IRT specialistų (tiek vyrų, tiek moterų) skaičius padidėtų iki 20 mln. (maždaug 10 proc. visų dirbančiųjų, pradėdant nuo žemo 4,5 proc. lygio 2021 m). Šiuo tikslu 2021 m. Komisija pradėjo struktūrinį dialogą skaitmeninio švietimo ir įgūdžių klausimais.

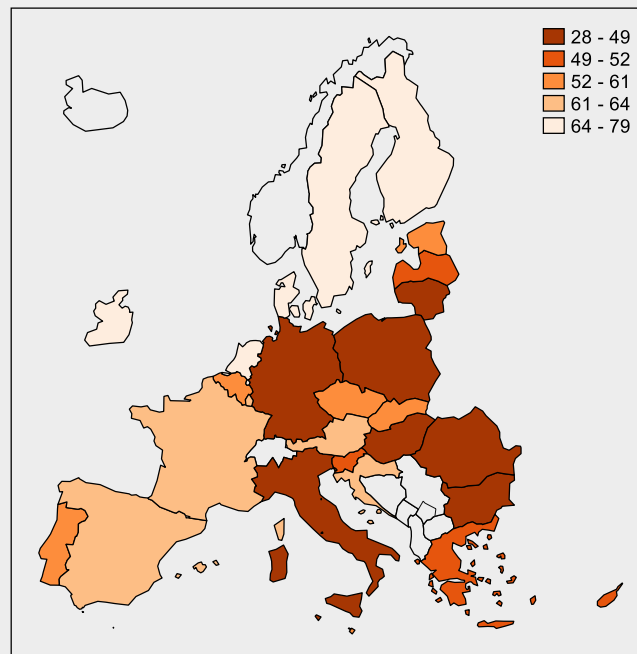
Skaitmeniniai įgūdžiai tapo universaliais įgūdžiais, tačiau jų lygis valstybėse narėse labai skiriasi

Skaitmeninių įgūdžių reikia pretenduojant į **90 proc.** darbo vietų

Asmenys, turintys bendruosius pagrindinius arba geresnius nei pagrindinius skaitmeninius įgūdžius (% 16–74 m. amžiaus gyventojų, 2021 m.)

2021 m. tik **54 proc.** suaugusiųjų ES turėjo bent pagrindinius skaitmeninius įgūdžius

ES siekia, kad iki 2030 m. bent pagrindinius skaitmeninius įgūdžius turėtų **80 proc.** suaugusiųjų

Pastaba. Kai kurie administraciniai vienetai salose ir atokiausiose regionuose neįtraukti. Šaltinis – Eurostat LFS EDAT_LFSE_02. © EuroGeographics (administracinės ribos).

Kad Europa išliktų konkurencinga, skatintų kokybišką užimtumą ir išsaugotų savo socialinį modelį, ji turi toliau tobulinti savo darbo jėgos įgūdžius, įskaitant tuos, kurie reikalingi žaliajai ir skaitmeninei pertvarkai remti. Be skaitmeninės transformacijos, perėjimas prie neutralaus poveikio klimatui visuomenės keičia darbo rinkoje reikalingus įgūdžius. Dabartinė socialinė, ekonominė ir geopolitinė padėtis dar labiau pabrėžia poreikį kelti darbo jėgos kvalifikaciją ir persikvalifikuoti, kad būtų teikiama parama darbo vietų keitimui ir sprendžiamas jau dabar juntamas didelis darbo jėgos ir įgūdžių trūkumas, įskaitant trūkumą žaliojoje ekonomikoje. Tikimasi, kad 2023-ieji, kurie yra paskelbti Europos įgūdžių metais, taps svarbiu politikos impulsu, skatinančiu įgūdžių įgijimą visą gyvenimą, kuris yra būtinas siekiant didelių permainų, su kuriomis susiduria mūsų ekonomika ir visuomenė. Aktyvus esamos darbo jėgos dalyvavimas mokymosi veikloje po veiksmingo formaliojo

švietimo ir mokymo yra labai svarbus siekiant užtikrinti, kad įgūdžiai būtų nuolat atnaujinami. Kokybiškos aukštojo mokslo institucijos taip pat yra svarbios ugdant aukščiausio lygio įgūdžius, reikalingus atspariai, įtraukiai ir tvariai Europos ekonomikai. Pagal ES pagrindinį tikslą iki 2030 m. suaugusiųjų mokymosi srityje reikalaujama, kad iki 2030 m. ES bent 60 proc. suaugusiųjų kasmet būtų dalyvavę mokymosi veikloje. Iš naujausių turimų 2016 m. duomenų matyti, kad ES dalyvavimo lygis (per pastaruosius 12 mėnesių) vis dar yra per mažas – 37,4 proc. 25–64 m. amžiaus gyventojų, todėl reikia gerokai paspartinti pažangą, kad būtų pasiekti plataus užmojo nacionaliniai tikslai iki 2030 m. Be to, visose valstybėse narėse žemos kvalifikacijos suaugusieji mokymosi veikloje dalyvauja rečiau nei vidurinį išsilavinimą įgiję asmenys, o jų dalyvavimo lygis atitinkamai yra žemesnis nei aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų. Miestuose gyvenantys suaugusieji taip pat dažniau dalyvauja mokymosi veikloje, palyginti su kaimo vietovių gyventojais. 2022 m. birželio 16 d. Tarybos rekomendacijose dėl individualiųjų mokymosi sąskaitų nurodyta, kaip valstybės narės gali veiksmingai derinti finansinę ir nefinansinę paramą, kad visiems suaugusiesiems būtų suteikta galimybė tobulinti įgūdžius visą profesinį gyvenimą ir per ateinantį dešimtmetį padaryti pažangą siekiant suaugusiųjų mokymosi tikslo. Be to, 2022 m. birželio 16 d. Tarybos rekomendacijomis dėl europinio požiūrio į mikrokredencialus siekiant atverti mokymosi visą gyvenimą ir įsidarbinamumo galimybes siekiama užtikrinti mikrokredencialų, kurie vis dažniau naudojami švietimo, mokymo ir darbo rinkos sistemose, kokybę, pripažinimą ir supratimą.

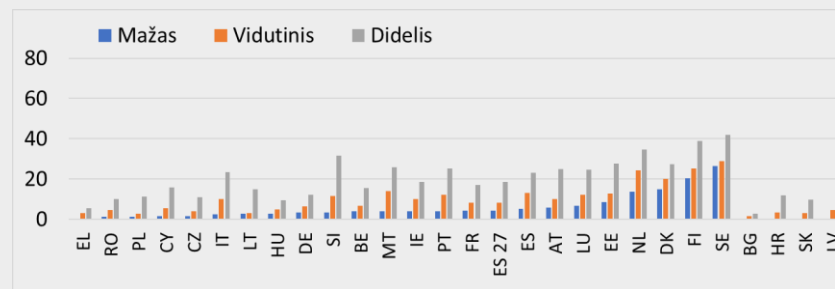
Suaugusiųjų (ypač žemos kvalifikacijos asmenų) dalyvavimas mokymosi veikloje vis dar per mažas

10,8 proc. suaugusiųjų dalyvavo mokymosi veikloje (per pastarąsias 4 savaites) ES 2021 m.

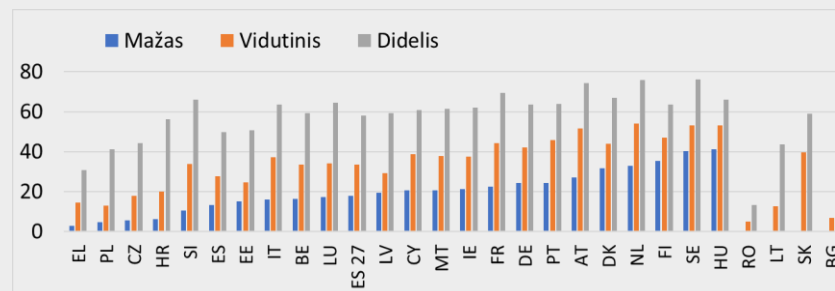
Tik **4,3 proc.** žemos kvalifikacijos suaugusiųjų dalyvavo mokymosi veikloje

2016 m. per praėjusius 12 mėnesių **37,4 proc.** suaugusiųjų dalyvavo tam tikros formos švietimo ir mokymo programose

Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi veikloje pagal išsilavinimą (žemos, vidutinės ir aukštos kvalifikacijos) per pastarąsias 4 savaites (% , 2021 m.)

Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi veikloje pagal išsilavinimą (žemos, vidutinės ir aukštos kvalifikacijos) per pastaruosius 12 mėnesių (% , 2016 m.)

Šaltinis – Eurostatas [trmg_ifs_03], Darbo jėgos tyrimas ir [specialusis duomenys], Suaugusiųjų švietimo tyrimas.

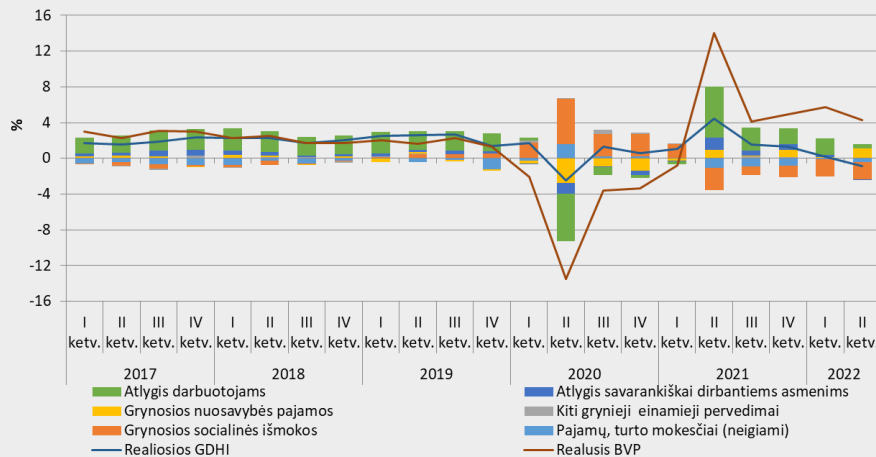
2021 m., ekonomikai atsigaunant po COVID-19 protrūkio, ES bendros realiosios namų ūkių pajamos augo kartu su BVP ir rinkos pajamomis, tačiau 2022 m. sumažėjo. 2021 m. II ketv. realiosios namų ūkių pajamos augo itin sparčiai – 4,5 proc. (per metus), o realusis BVP išaugo net 14,1 proc. Namų ūkių pajamų atsparumas COVID-19 sukrėtimui 2020 m. susijęs su automatinėmis stabilizavimo priemonėmis veikimu ir masinėmis bei skubiomis politikos priemonėmis valstybių narių ir ES lygmeniu, kurios iš esmės sušvelnino neigiamas pandemijos socialines ir ekonomines pasekmes. Tačiau nuo 2021 m. III ketv. namų ūkių realiųjų pajamų augimas smarkiai sulėtėjo dėl sparčiai didėjančios infliacijos, nepaisant didėjančio nominaliojo darbuotojų darbo užmokesčio. 2022 m. II ketv. realiosios bendrosios disponuojamosios namų ūkių pajamos sumažėjo pirmą kartą po COVID-19 sukkelto sukrėtimo 2020 m. II ketv., o realiojo BVP augimas lėtėjo.

Pastaruojų metu didelė infliacija neigiamai paveikė 2022 m. stebėtą realiųjų bendrųjų namų ūkių pajamų augimą

Realiojo BVP augimas, realiųjų bendrųjų disponuojamųjų namų ūkių pajamų augimas ir jų pagrindinės sudedamosios dalys (% , ES 27)

Realiosios bendrosios disponuojamosios namų ūkių pajamos sumažėjo ES 2022 m. II ketv.

Pajamų nelygybė daugumoje valstybių narių išliko iš esmės stabili

Šaltinis – Eurostatas, nacionalinės sąskaitos [nasq_10_nf_tf] ir [namq_10_gdp]. Pastabos. žr. pagrindinę ataskaitos dalį.

Nepaisant COVID-19 krizės, asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis (AROE), dalis 2020 m. buvo iš esmės stabili; prognozuota, kad dėl ES ir valstybių narių taikomų priemonių neigiamam pandemijos poveikiui sušvelninti ji išliks tokia pat 2021 m. po pagerėjimo ankstesniais metais. 2020 m. maždaug vienam iš penkių asmenų ES grėsė skurdas ar socialinė atskirtis, o 2021 m. taip pat nebuvo numatoma ženklių pokyčių, nepaisant didelių skirtumų tarp šalių. Skurdo rizikos lygis ir asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose (beveik) nė vienas narys neturi darbo, dalis po pandemijos beveik nepakito, o didelis materialinis ir socialinis nepriteklus 2021 m. toliau mažėjo. Nors tarp valstybių narių pastebimi skirtumai, 2020–2021 m. pajamų nelygybė taip pat buvo iš esmės stabili. To pavyko pasiekti dėl esminių ir sparčių politikos veiksnių, sutrumpinto darbo laiko tvarkos ir kitų darbo vietų išsaugojimo bei politikos priemonių, skirtų padėti pažeidžiamiesiems asmenims per COVID-19 krizę. Iš tiesų socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui išaugo iki beprecedenčio lygio (padidėjo daugumoje valstybių narių) ir padėjo skurdą ES vidutiniškai sumažinti daugiau nei trečdaliu. Vis dėlto asmenys, kurių užimtumas nestandartinis, daugiau nei tris kartus dažniau patyrė skurdo riziką (16,6 proc.) nei asmenys, kurių užimtumas standartinis (5 proc.). Iš 24 valstybių narių 2021 m. socialinės apsaugos išlaidų preliminarinių įverčių matyti, kad jų BVP dalis, palyginti su 2020 m., sumažėjo (29,2 proc., palyginti su 30,7 proc.), tačiau vis dar išlieka didesnė nei iki krizės buvęs lygis (2019 m. – 27,1 proc.). Beveik visose valstybėse narėse padidėjo išlaidų sveikatos priežiūrai ir ligos pašalpomis dalis, o bedarbio pašalpų dalis sumažėjo.

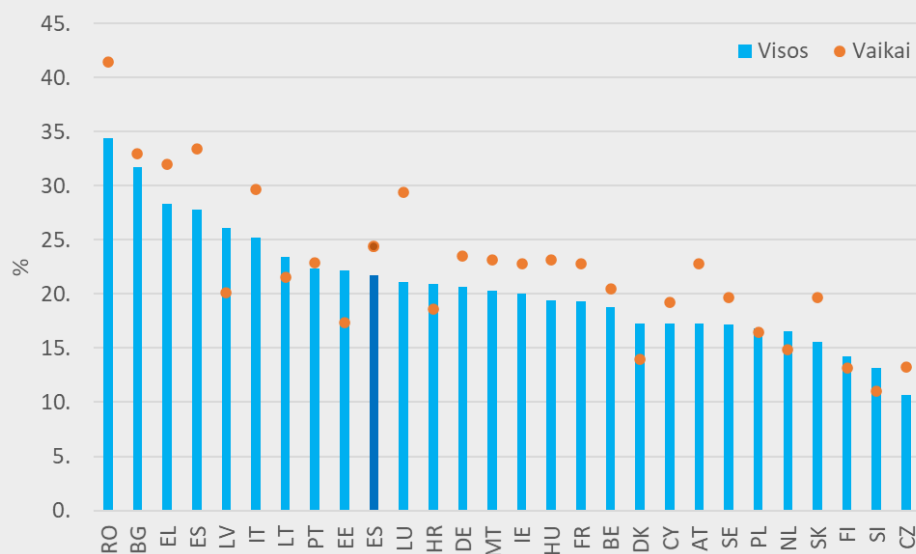
Skurdo ar socialinės atskirties rizika konkrečioms gyventojų grupėms 2020–2021 m. taip pat iš esmės nepasikeitė, nors kai kurioms iš jų ir toliau kils ypatingų iššūkių. Ne ES gimusių asmenų ir romų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalis ES iš esmės nepakito, o neįgaliųjų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalis sumažėjo, nepaisant pandemijos protrūkio. Tačiau šios grupės vis dar sistemingai patiria didesnę skurdą ir socialinę atskirtį nei kiti gyventojai. Siekdamas kovoti su didesne neįgaliųjų skurdo ir socialinės atskirties rizika, valstybės narės turėtų šalinti socialinės apsaugos spragas, kad sumažintų nelygybę, be kita ko, kompensuoti papildomas išlaidas, susijusias su negalia ir teise gauti neįgalumo išmokas. Vaikų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalis 2020–2021 m. taip pat iš esmės išliko stabili, bet buvo didesnė nei visų gyventojų dalis, tačiau valstybėse narėse buvo skirtumų. Be to, vaikus auginančių šeimų būsto sąlygos ir toliau buvo labai prastos. Skurstantys ar socialiai atskirti vaikai dažnai mokosi prasčiau, jų sveikatos būklė yra blogesnė, o suaugus jiems sunkiau save realizuoti, todėl raginama imtis skubių politikos veiksmų šiai problemai spręsti pagal sustiprintą Europos vaiko garantijų sistemą.

2020–2021 m. skurdo ar socialinės atskirties rizika ES vidutiniškai išliko beveik nepakitusi, tačiau valstybėse narėse ji labai skiriasi ir yra didesnė vaikams

Vienam iš penkių žmonių 2021 m. ES grėsė skurdas ar socialinė atskirtis – nuo 10,7 iki 34,4 proc. visose valstybėse narėse

Skurdo ar socialinės atskirties rizika yra didesnė vaikams ES (24,4 proc.), kaip ir daugumoje valstybių narių

Visų gyventojų ir vaikų (0–17 m.) skurdo rizikos arba socialinės atskirties lygis (% , 2021 m.)

Šaltinis – Eurostatas [ilc_peps01n], ES SPGS.

Didelės ir didėjančios energijos kainos ir su tuo susijęs infliacinis spaudimas gali neigiamai paveikti perkamąją galią (ypač pažeidžiamų namų ūkių) ir padidinti

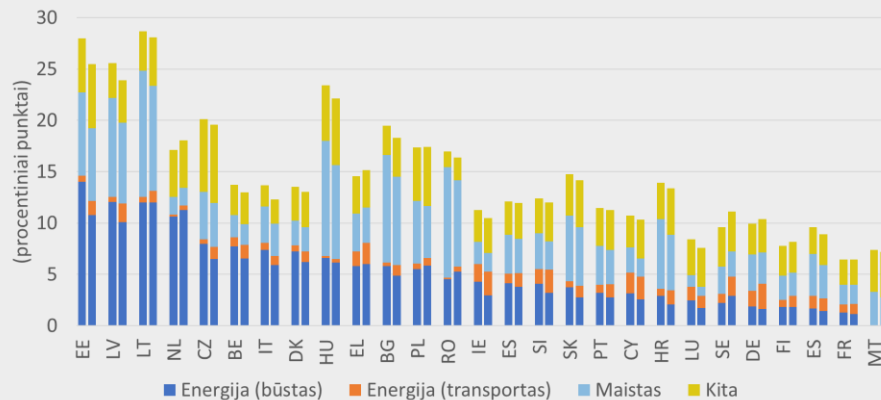
energijos nepriteklių, todėl būtina laikina tikslinė parama. Energijos kainų šuolis 2021–2022 m. neigiamai paveikė nedideles ir vidutines pajamas gaunančių namų ūkių perkamąją galią (apskaičiuota, kad jų pragyvenimo išlaidos vidutiniškai padidėjo 12 proc.), ypač išlaidas maistui ir energijai. Didesnės bendros transporto išlaidos ir gyventojų energijos sąnaudos, daugiausia susijusios su šildymu ir vėsinimu, taip pat reiškia, kad namų ūkiams kyla didesnė energijos nepritekliaus rizika. Negalėjimas tinkamai apšildyti būsto labiausiai paveikia nedideles pajamas gaunančius asmenis. Maždaug du iš dešimties asmenų, kuriems gresia skurdas, jau 2021 m. negalėjo tinkamai šildyti savo būsto, o tai yra per du kartus daugiau nei visų gyventojų dalis. Komisija pasiūlė kelias priemones energetikos krizei spręsti. 2021 m. spalio mėn. Komisija pateikė Komunikatą dėl energijos kainų, į kurią įtrauktas priemonių rinkinys, kuriame išdėstyta, ko valstybės narės galėtų imtis pagal galiojančias ES taisykles, kad padėtų pažeidžiamiesiems vartotojams ir įmonėms susidūrus su didelėmis kainomis. 2022 m. spalio 6 d. Tarybos reglamentu dėl skubios intervencijos, skirtos didelėms energijos kainoms mažinti, buvo išplėstas priemonių rinkinys, be to, tikimasi gauti papildomų viešųjų pajamų iš netikėto pelno, gauto iš mažesnių ribinių sąnaudų technologijų, ir iškastinio kuro bendrovėms taikomo solidarumo įnašo. Šios pajamos bus skirtos namų ūkiams ir įmonėms, kurioms vis dažniau gresia pavojus, kad jos nesugebės apmokėti sąskaitų už energiją; tikimasi, kad jos padės išvengti skurdo rizikos ir nelygybės didėjimo. Praėjusiais metais valstybės narės ėmėsi išskirtinių laikinųjų priemonių, kad įveiktų besitęsiančią energetikos krizę. Didėjant kainų spaudimui, ypač svarbu atidžiai stebėti jo poveikį paskirstymui ir remtis laikinos paramos priemonėmis, kurios būtų labiau orientuotos į pažeidžiamus asmenis. Mažinant namų ūkių išlaidas energijai ir priklausomybę nuo iškastinio kuro, be kita ko, telkiant investicijas į energijos vartojimo efektyvumą (įskaitant pastatų renovaciją) ir į atsinaujinančiųjų išteklių energiją pagal planą „REPowerEU“, taip pat prisidedama prie namų ūkių perkamosios galios apsaugos, atsižvelgiant į kylančias energijos kainas. Tokios paramos priemonės yra geriausi ilgalaikiai sprendimai, padedantys kovoti su didelėmis energijos kainomis; be to, jos turėtų būti pirmiausia skirtos pažeidžiamiesiems asmenims.

Energijos kainų padidėjimas neigiamai veikia nedideles ir vidutines pajamas gaunančių namų ūkių bendrąsias pragyvenimo išlaidas

Beveik pusė
9,7 proc.
padidėjusių
pragyvenimo
išlaidų ES 2021–
2022 m. sudarė
energijos kainų
augimas

6,9 proc. visų
gyventojų ir
16,4 proc.
asmenų, kuriems
gresia skurdas,
2021 m. negalėjo
pakankamai
šildyti būstą

Įvairių išlaidų indėlis į pragyvenimo išlaidų padidėjimą pirmajam ir trečiajam gyventojų penktadaliui (pagal pajamas, %) (atitinkamai pirmoji ir antroji juostos pagal valstybes narės)

Pastaba. Pragyvenimo išlaidų padidėjimas apskaičiuojamas išlaidų dalims, atitinkančioms pirmo ir trečio ekvivalentinių disponuojamųjų namų ūkių pajamų pasiskirstymo kvintilio vidurkį. Valstybės narės surūšiuotos pagal su būstu susijusių energijos kainų pokyčių įtaką pirmam kvintiliui. Šaltinis – JRC skaičiavimai, pagrįsti Eurostato rodiklio – infliacijos pagal SVKI [[pre hipc man](#)] – 2022 m. rugsėjo mėn. duomenimis ir mikroduomenimis, gautais iš 2015 m. ES namų ūkių biudžeto tyrimo bangos.

2020 m., palyginti su 2019 m., daugumoje valstybių narių mažėjo minimalių pajamų sistemų adekvatumas, o paramos taikymo spragos išlieka. Minimalių pajamų apsauga ir aktyvios įtraukties principas yra labai svarbūs siekiant užkirsti kelią skurdo ar socialinės atskirties rizikai ir ją sumažinti. Visose valstybėse narėse veikia kraštutinio atvejo taikomos pajamų paramos sistemos; per pastarąjį dešimtmetį vidutinis minimalių pajamų pakankamumas ES iš esmės nepakito (tačiau įvairiose valstybėse narėse buvo didelių skirtumų), o 2020 m. apskritai pastebėtas nedidelis pablogėjimas. Nuo 2015 iki 2020 m. paramos taikymo aprėptis pagerėjo, o tai gali padėti užkirsti kelią skurdo didėjimui ir materialiniam nepritekliui, tačiau išlieka iššūkių, susijusių su veiksmingumu. Siekdama paremti valstybių narių aukštynkryptę konvergenciją ir kovą su skurdu bei socialine atskirtimi, Komisija pateikė pasiūlymą dėl Tarybos rekomendacijos dėl pakankamų minimalių pajamų, kuriomis užtikrinama aktyvi įtrauktis; jame nurodomos sritys, kuriose reikėtų toliau modernizuoti minimalių pajamų sistemas laikantis aktyvios įtraukties principo.

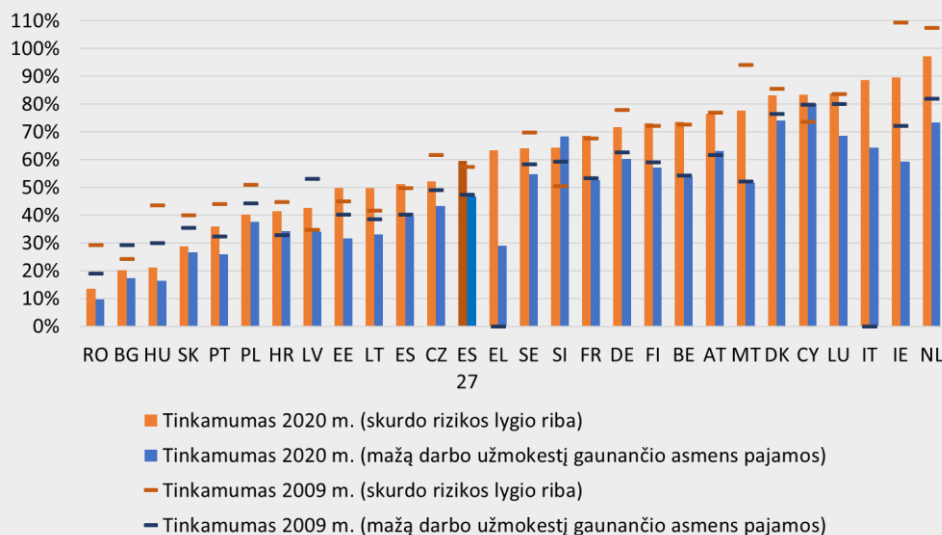
Socialinės apsaugos sistemų adekvatumas valstybėse narėse skiriasi

2019 m.
minimalių
pajamų
išmokos
sudaro mažiau
nei pusę
skurdo ribos
trečdalyje
valstybių

Minimalių pajamų gavėjų grynosios pajamos kaip procentinė dalis, palyginti su skurdo rizikos riba (trejų metų vidurkis) ir mažo darbo užmokesčio gavėjo pajamomis (2009 ir 2020 m.)

narių

Pervedimų
poveikis
skurdo
mažinimui
valstybėse
narėse
svyruoja nuo
16 iki
52 proc.

Šaltinis – EMPL GD skaičiavimai remiantis ES SPGS mikroduomenimis. Pastaba. IE minimalių pajamų išmokų duomenys yra susiję su 2020 pajamų metais. IE, IT, LU ir LV 2020 m. SPGS AROP ribinės vertės dar nėra. Duomenys šioje diagramoje parodo vaikų neturinčio vienišo asmens padėtį. Minimalių pajamų gavėjo grynosios pajamos gali apimti ne tik minimalias pajamas, bet ir kitų rūšių išmokas (pvz., būsto pašalpas). Mažą darbo užmokestį gaunančiu asmeniu laikomas 50 proc. vidutinio darbo užmokesčio gaunantis ir visą darbo laiką dirbantis asmuo.

2021 m. ES vidutiniškai sumažėjo subjektyviai nurodytas nepatenkintas medicininės priežiūros poreikis, tačiau tarp valstybių narių išlieka didelių skirtumų, o dėl visuomenės senėjimo labai išaugo ilgalaikės priežiūros paslaugų poreikis. Labiau tikėtina, kad mažas pajamas gaunančiuose namų ūkiuose asmenys praneš turį nepatenkintų medicininių poreikių, nors atotrūkis nuo visų gyventojų tarp valstybių narių skiriasi. Darbo jėgos ir įgūdžių trūkumas sveikatos priežiūros sektoriuje vis dar gali būti kliūtis teikiant paslaugas, nors su COVID-19 pandemija susijęs spaudimas sveikatos priežiūros sistemoms sumažėjo. Kelios valstybės narės pradėjo vykdyti sisteminės sveikatos priežiūros reformas, be kita ko, susijusias su pirminės sveikatos priežiūros paslaugų teikimu. Siekiant pagerinti paslaugų teikimo kokybę ir atsparumą, labai svarbu jas užbaigti, taip pat laipsniškai skaitmeninti paslaugas. Kartu dėl demografinių pokyčių numatoma, kad asmenų, kuriems gali reikėti ilgalaikės priežiūros, skaičius ES išaugs nuo 30,8 mln. 2019 m. iki 33,7 mln. 2030 m. ir 38,1 mln. 2050 m. Tai dar labiau sustiprina poreikį spręsti problemas, susijusias su ilgalaikės sveikatos priežiūros prieinamumu, įperkamumu ir kokybe, kartu atsižvelgiant į bendrą viešųjų finansų tvarumą. Nors visos valstybės narės siūlo tam tikrą socialinę apsaugą, 35,7 proc. žmonių ES nurodė, kad nesinaudoja (gausesnėmis) priežiūros namuose paslaugomis dėl finansinių priežasčių, 9,7 proc. minėjo, kad paslaugų trūksta, o 2,1 proc. nurodė kokybės problemas. Visų pirma, net ir gavus socialines išmokas, savo lėšomis padengiamos priežiūros sąnaudos gali būti labai didelės – daugelyje valstybių narių vyresnio amžiaus žmonėms, kuriems reikia rimtos ilgalaikės priežiūros, jos sudaro daugiau nei 50 proc. vidutinių pajamų. Siekdama užtikrinti, kad ilgalaikės priežiūros paslaugos kuo labiau prisidėtų prie socialinio teisingumo, lyčių lygybės ir darbo vietų kūrimo, Komisija pateikė Europos priežiūros strategiją ir pasiūlymą dėl Tarybos rekomendacijos dėl galimybės gauti prieinamą aukštos kokybės ilgalaikę priežiūrą.

Valstybės narės imasi priemonių, kad savo socialinės apsaugos sistemas pritaikytų prie kintančių demografinių ir darbo rinkos aplinkybių ir priimtų iššūkius, susijusius su adekvatumu, prieinamumu ir fiskaliniu tvarumu. Po to, kai dėl pandemijos išryškėjo tam tikros socialinės apsaugos prieinamumo spragos, kelios valstybės narės ėmėsi nacionalinių

socialinės apsaugos sistemų reformų, skirtų nestandartinį darbą dirbantiems ir savarankiškai dirbantiems asmenims. Demografiniai pokyčiai ir toliau kelia ilgalaikių iššūkių pensijų sistemoms, įskaitant gyventojų senėjimo ir susijusių pensijų sveikatos priežiūros ir ilgalaikės priežiūros sistemų poveikį viešiesiems finansams adekvatumo, prieinamumo ir fiskalinio tvarumo požiūriu. Norint sėkmingai reaguoti į pensijų sistemų iššūkius, įskaitant tuos, kurie susiję su vis dar egzistuojančiu vyrų ir moterų pensijų skirtumu, reikia įvairių politikos priemonių, apimančių pensijų, darbo rinkos, mokesčių ir sveikatos politiką.

Numatomas, prasmingas ir savalaikis socialinių partnerių dalyvavimas yra svarbus siekiant užtikrinti, kad reformos ir investicijos būtų rengiamos ir įgyvendinamos veiksmingai. 7-ąja užimtumo gaire ir Europos socialinių teisių ramsčio 8 principu valstybės narės raginamos užtikrinti, kad socialiniai partneriai būtų laiku ir prasmingai įtraukiami formuojant ir įgyvendinant užimtumo, socialines ir, kai aktualu, ekonomines reformas ir politiką, be kita ko, remiant jų pajėgumų didinimą. Per sveikatos krizę socialinis dialogas ir kolektyvinės derybos buvo labai svarbūs stipriam sveikatos priežiūros sektoriui ir padėjo padidinti ES pasirengimą galimoms būsimums sveikatos krizėms. Tuo pat metu kelios valstybės narės pakvietė socialinius partnerius atsižvelgiant į jų nacionalinę praktiką ir institucines sistemas aptarti, derėtis ir (arba) įgyvendinti priemones, skirtas darbo sąlygoms, darbo rinkos veikimui, lygioms galimybėms, sveikatai ir saugai darbo vietoje remti. Pastaruoju metu bendradarbiavimas su socialiniais partneriais buvo labai svarbus įgyvendinant tinkamą paramos politiką, skirtą Ukrainos piliečių ir kitų perkeltųjų asmenų integracijai į Europos darbo rinkas, įskaitant sektorius, kuriuose trūksta darbo jėgos. Pilietinės visuomenės organizacijų dalyvavimas taip pat labai svarbus įgyvendinant kokybiškas reformas ir politiką valstybėse narėse. Socialinių partnerių ir pilietinės visuomenės dalyvavimas taip pat svarbus rengiant atkūrimo ir atsparumo planus.

Valstybės narės turėtų imtis veiksmų šioje bendroje užimtumo ataskaitoje nustatyto užimtumo, įgūdžių ir socialinės politikos problemoms spręsti. Ataskaitoje pateiktoje analizėje išryškintos kelios prioritetinės politikos veiksmų sritys. Jomis turėtų būti siekiama reaguoti į dabartinėmis socialinėmis ir ekonominėmis aplinkybėmis iškilusius iššūkius ir skatinti tvarų ir integracinį augimą, skatinant kokybiškų darbo vietų kūrimą ir perėjimą prie naujų darbo vietų per visą profesinį gyvenimą ir įvairiuose sektoriuose, didinant socialinį ir ekonominį atsparumą ir užtikrinant sąžiningą ekologišką ir skaitmeninį perėjimą, kartu siekiant pagrindinių ES ir nacionalinių užimtumo, įgūdžių ir skurdo mažinimo tikslų iki 2030 m.

Atsižvelgiant į užimtumo gaires, valstybės narės raginamos:

- laikinos tikslinės paramos priemonėmis švelninti neigiamą infliacijos spaudimo, ypač dėl aukštų energijos kainų, poveikį pažeidžiamų namų ūkių perkamajai galiai, be kita ko, siekiant užkirsti kelią energijos nepritekliaus didėjimui, kartu išlaikant paskatas mažinti energijos vartojimą ir didinti energijos vartojimo efektyvumą;
- pagal nacionalinę praktiką ir visapusiškai atsižvelgiant į socialinių partnerių vaidmenį skatinti darbo užmokesčio pokyčius, kurie sumažintų perkamosios galios praradimą, ypač mažas pajamas gaunančių asmenų, įskaitant laiku atnaujinamą teisės aktais

nustatytą minimalų darbo užmokestį, kartu atsižvelgiant į makroekonominės sąlygas, išsaugant užimtumą bei konkurencingumą ir laikantis tikslo kovoti su didele infliacija;

- užtikrinti galimybę naudotis trumpalaikio darbo programomis ir kitomis darbo vietų išsaugojimo priemonėmis, skirtomis žmogiškajam kapitalui išsaugoti, prirėmus remti sąžiningus restruktūrizavimo procesus, palengvinti darbo vietų keitimą ir padėti modernizuoti ekonomiką, visų pirma užtikrinant kvalifikacijos kėlimą ir perkvalifikavimą, taip pat atsižvelgiant į galimą energetikos krizės ir susijusių pramonės permainų poveikį darbo rinkai;
- stiprinti aktyvios darbo rinkos politikos veiksmingumą bei efektyvumą ir valstybinių užimtumo tarnybų pajėgumus, be kita ko, investuojant į prieinamą skaitmeninę infrastruktūrą ir paslaugas, įgūdžių stebėseną ir prognozavimą bei tinkamą darbuotojų mokymą, kad būtų skatinamas darbo vietų kūrimas ir perėjimas iš vienos darbo vietos į kitą, įskaitant perėjimą prie skaitmeninės ir žaliosios ekonomikos, ir sprendžiama darbo jėgos ir įgūdžių trūkumo problema;
- teikti paramą darbuotojams ir namų ūkiams, kuriuos labiausiai paveikė ekonominės ir socialinės permainos, kurias paskatino klimato kaita ir būtina žaliaji pertvarka, taip pat skaitmeninimas, ypač pažeidžiamiesiems asmenims, visų pirma teikiant įdarbinimo paslaugas ir mokymo priemones, tinkamai parengtas, tikslines ir terminuotas įdarbinimo programas, taip pat tikslines ir gerai parengtas įdarbinimo ir darbo vietos keitimo paskatas, tinkamą pajamų saugumą taikant aktyvios įtraukties metodą ir skatinant verslumą, remiantis visapusišku ir prasmingu darbuotojų ir jų atstovų dalyvavimu numatant pokyčius ir valdant restruktūrizavimo procesus pagal Tarybos rekomendaciją dėl sąžiningo perėjimo prie neutralaus poveikio klimatui ekonomikos užtikrinimo;
- didinti jaunimo perspektyvas darbo rinkoje, be kita ko skatinant įtraukų ir kokybišką profesinį mokymą ir aukštąjį mokslą, teikiant tikslinę užimtumo tarnybų paramą (įskaitant mentorystės, orientavimo ir konsultavimo paslaugas), taip pat remiant kokybišką pameistrystę ir stažuotes pagal sustiprintą Jaunimo garantijų iniciatyvą;
- užtikrinti lyčių lygybę ir didinti moterų dalyvavimą darbo rinkoje, be kita ko, skatinant lygias galimybes ir karjerą, taip pat užtikrinant darbo užmokesčio struktūros skaidrumą; skatinti darbo, šeiminių ir asmeninio gyvenimo derinimą, be kita ko, suteikiant galimybę naudotis įperkamos, kokybiškomis ilgalaikės priežiūros ir ikimokyklinio ugdymo bei priežiūros paslaugomis, taip pat tėvams ir kitiems asmenims, turintiems priežiūros pareigų, suteikti galimybę pasinaudoti tinkamomis atostogomis dėl šeiminių priežasčių ir lanksčiomis darbo sąlygomis, kaip numatyta Europos priežiūros strategijoje;
- skatinti lygias galimybes ir gerinti mokymosi rezultatus, sprendžiant mokyklos nebaigimo problemą, be kita ko, užtikrinant įperkama ir geros kokybės ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą pagal Europos vaiko garantijų iniciatyvą ir atitinkamus nacionalinius veiksmų planus, taip pat sprendžiant mokytojų trūkumo problemą. Remti palankių sąlygų neturinčių grupių ir atokių vietovių vaikų galimybes mokytis ir skatinti visų kvalifikacijos lygių mokymą;
- stiprinti mokinių ir suaugusiųjų skaitmeninius gebėjimus ir didinti skaitmeninės srities talentų telkimą darbo rinkoje plėtojant skaitmeninio švietimo ir mokymo ekosistemas, remiamas tokiomis svarbiomis priemonėmis kaip spartūs ryšys mokyklose, įranga ir mokytojų rengimas; remti įstaigas, turinčias praktinės patirties skaitmenizacijos srityje, ypatingą dėmesį skiriant įtraukčiai ir skaitmeninio atotrūkio mažinimui;

- remti suaugusiųjų kvalifikacijos kėlimą ir perkvalifikavimą, kad jie galėtų prisitaikyti prie besikeičiančios darbo rinkos, be kita ko, stiprinant nuostatas dėl individualios teisės mokytis, visų pirma naudojant individualiąsias mokymosi sąskaitas, taip pat skatinant mikrokredencialų kūrimą, įgyvendinimą ir pripažinimą pagal Tarybos rekomendacijas dėl individualiųjų mokymosi sąskaitų ir mikrokredencialų mokymuisi visą gyvenimą ir įsidarbinimo galimybėms;
- pritaikyti darbo rinkos reguliavimą ir mokesčių bei išmokų sistemas, kad būtų sumažinta darbo rinkos segmentacija, užkirstas jai kelias ir kad būtų skatinamas kokybiškų darbo vietų kūrimas, įskaitant galimą mokesčių pleišto mažinimą, ypač mažas pajamas gaunantiems asmenims;
- užtikrinti, kad netipinį darbą, skaitmeninėse platformose ir savarankiškai dirbantiems asmenims būtų suteiktos galimybės gauti tinkamą socialinę apsaugą, laikantis Tarybos rekomendacijos dėl socialinės apsaugos galimybių;
- užtikrinti, kad darbo aplinka būtų saugi ir gerai pritaikyta, taip pat kad būtų sudaromos lanksčios darbo sąlygos;
- skatinti kolektyvines derybas, socialinį dialogą ir savalaikį bei prasmingą socialinių partnerių dalyvavimą, be kita ko, įgyvendinant ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus ir Europos semestro procesą;
- investuoti į adekvačią ir tvarią socialinės apsaugos sistemą visiems pagal Tarybos rekomendaciją dėl socialinės apsaugos galimybių, įskaitant minimalių pajamų sistemas, kurios grindžiamos aktyvios įtraukties metodu, pagal pasiūlymą dėl Tarybos rekomendacijos dėl pakankamų minimalių pajamų, kuriomis užtikrinama aktyvi įtrauktis; remti reformas, kuriomis siekiama užtikrinti pakankamą apsaugos lygį ir gerinti asmenų, kuriems ši sistema netaikoma arba taikoma nepakankamai, apsaugą; didinti išmokų adekvatumą, teisių perkeliamumą, galimybę naudotis kokybiškais paslaugomis ir galinčių dirbti asmenų integracijos į darbo rinką rėmimą; kartu užtikrinti finansavimo šaltinių pusiausvyrą ir išsaugoti bendrą viešųjų finansų tvarumą;
- įvertinti investicijų reformų poveikį įvairių gyventojų grupių pajamų pasiskirstymui pagal Komunikatą dėl geresnio valstybių narių politikos paskirstomojo poveikio vertinimo;
- visiems vaikams, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, suteikti galimybę nemokamai ir veiksmingai naudotis sveikatos priežiūros, ankstyvojo ugdymo ir priežiūros paslaugomis, dalyvauti švietimo ir mokyklinėje veikloje, turėti veiksmingą prieigą prie sveikos mitybos ir adekvataus būsto pagal Europos vaiko garantijų sistemą;
- spręsti benamystės, kaip kraštutinės skurdo formos, problemą; skatinti investicijas į gyvenamojo ir socialinio būsto renovaciją, taip pat integruotas socialines paslaugas; prireikus teikti daugiau galimybių gauti kokybišką ir įperkamą būstą, socialinį būstą ar paramą būstui;
- investuoti į sveikatos priežiūros sistemos pajėgumus, įskaitant pirminę sveikatos priežiūrą ir visuomenės sveikatos pajėgumus, priežiūros koordinavimą ir visuomenės sveikatą, sveikatos priežiūros darbuotojus ir e.sveikatą; mažinti mokėjimus už sveikatos priežiūrą savo lėšomis, gerinti sveikatos priežiūros aprėptį ir skatinti sveikatos priežiūros darbuotojų kvalifikacijos kėlimą ir perkvalifikavimą;
- stiprinti kokybiškų, įperkamų ir tvarių ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimą pagal Europos priežiūros strategiją;

- sukurti įtraukias ir fiskaliniu požiūriu tvarias pensijų sistemas, kurios užtikrintų pakankamas pajamas senatvėje ir teisingumą tarp kartų.

ES lėšomis, be kita ko, skiriamomis per „Europos socialinį fondą +“, Europos regioninės plėtros fondą, Teisingos pertvarkos fondą ir Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę kriterijus atitinkančioms investicijoms, valstybėms narėms teikiama parama siekiant paspartinti politikos veiksmus šiose srityse.

1 SKYRIUS. DARBO RINKOS IR SOCIALINIŲ TENDENCIJŲ EUROPOS SAJUNGOJE APŽVALGA, PAGRINDINIAI TIKSLAI IR PAVYZDŽIAI IŠ SOCIALINIŲ RODIKLIŲ SUVESTINĖS

1.1. Darbo rinkos tendencijos

2022 m. darbo rinkos atsigavimas tęsėsi – užimtumas viršijo ikikrizinį lygį, nors įvairiuose sektoriuose būta didelių skirtumų. 2022 m. II ketv. bendras dirbančių asmenų skaičius ES siekė 213,4 mln. (164 mln. euro zonoje)¹⁰, t. y. 3,5 mln. (2,7 mln. euro zonoje) daugiau nei 2019 m. IV ketv. 2022 m. II ketv. užimtumo lygis (20–64 m.) ES siekė 74,8 proc. (euro zonoje – 74,3 proc.), t. y. 1,9 proc. punkto (euro zonoje – 1,6 proc. punkto) daugiau nei prieš pandemiją. Vertinant metiniu pagrindu, 2021 m. užimtumo lygis ES buvo 73,1 proc. (euro zonoje – 72,5 proc.), t. y. 0,4 proc. punkto didesnis nei 2019 m. (euro zonoje pokyčių nepastebėta). Tarp profesijų, kuriose užimtumas augo sparčiausiai, informacinių ir ryšių technologijų (IRT) sektoriuje nuo 2019 m. IV ketv. iki 2022 m. II ketv. darbo vietų skaičius padidėjo 21 proc., t. y. atsirado 1,1 mln. naujų darbo vietų. Toliau sekė nekilnojamojo turto veikla (18 proc., arba 190 tūkst. daugiau dirbančiųjų) ir profesinė, mokslinė bei techninė veikla (7,9 proc., arba 0,58 mln. asmenų daugiau). Viešojo valdymo ir gynybos sektoriuose 2022 m. II ketv. buvo užregistruota 0,71 mln. daugiau darbo vietų nei 2019 m. IV ketv. (5,3 proc. daugiau). Po to sekė statybos (6,1 proc. daugiau) ir profesinė, mokslinė ir techninė veikla (3,1 proc. daugiau). O apdirbamosios gamybos, apgyvendinimo bei maitinimo paslaugų ir administracinės bei aptarnavimo veiklos sektoriuose užimtumas dar nepasiekė ikikrizinio lygio (2022 m. II ketv., palyginti su 2019 m. IV ketv., kiekviename iš šių sektorių dirbančiųjų buvo maždaug 0,2 mln. mažiau). Apskritai 2022 m. numatomas 1,7 proc. užimtumo augimas, kuris 2023 m. išliks nepakitęs, o 2024 m. nedaug (0,4 proc.) padidės. Nuo karo Ukrainoje į ES bėgantys žmonės į darbo rinkas turėtų įsilieti palaipsniui, o apčiuopiamas poveikis turėtų pasijusti tik kitais metais¹¹.

Nuo 2021 m. iš trumpalaikio darbo programų pasitraukę darbuotojai ir sumažėjęs nebuvimo darbe atvejų skaičius prisidėjo prie bendro dirbtų valandų skaičiaus padidėjimo. Nuo žemiausio lygio 2020 m. II ketv. dirbtų valandų skaičius ES lėtai, bet stabiliai didėjo ir 2022 m. II ketv. pasiekė 85,9 mlrd. valandų¹². Tai didžiausia kada nors užfiksuota šio rodiklio reikšmė. Kartu nebuvimo darbe lygis pagal ketvirčius toliau mažėjo – nuo 17,5 proc. visų dirbančiųjų 2020 m. II ketv. iki 8,9 proc. 2022 m. II ketv.¹³ Praėjus daugiau nei dvejiems metams nuo COVID-19 krizės pradžios (žr. 2.1 skirsnį), šie skaičiai ir toliau rodo, kad trumpalaikio darbo programos yra svarbios daugeliui darbuotojų ir įmonių. Per COVID-19 pandemiją ES ir valstybių narių lygmeniu pradėtomis taikyti darbo rinkos priemonėmis (visų pirma SURE, REACT-EU ir Atsako į koronaviruso grėsmę investicijų iniciatyva CRII ir CRII+) įmonėms buvo sudarytos sąlygos išsaugoti darbuotojus ir įgūdžius, o savarankiškai dirbantys asmenys galėjo palaipsniui atnaujinti savo veiklą, kai buvo

¹⁰ Užimtumas – nacionalinės sąskaitos (vidaus koncepcija), Eurostato rodiklis [[namq_10_a10_e](#)]; [[lfsq_eegan2](#)] ir kiti skaičiai – EU LFS. Šiame skirsnyje pateikiami pagal sezoną pakoreguoti ketvirtiniai duomenys.

¹¹ European Commission, *European Economic Forecast, Autumn 2022*, Institutional Paper 187, November 2022.

¹² Eurostatas [[namq_10_a10_e](#)].

¹³ Eurostatas [[lfsi_abt_q](#)] ir [[lfsi_emp_q](#)], ES darbo jėgos tyrimas.

panaikintos ligos plitimo valdymo priemonės. Ketvirtojoje pusmetinėje SURE įgyvendinimo ataskaitoje¹⁴ nurodyta, kad 2020 m. pagal šią priemonę buvo paremta maždaug 31,5 mln. asmenų ir 2,5 mln. įmonių, t. y. beveik trečdalis viso užimtumo ir visų įmonių 19-oje paramą gaunančių valstybių narių.

Nominalusis darbo užmokestis pradėjo didėti, tačiau tikėtina, kad 2022 m. jis ir toliau bus mažesnis už infliaciją. 2021 m. nominalusis darbuotojų atlygis per metus padidėjo visose valstybėse narėse ir 4,1 proc. visoje ES, o tai viršijo vidutinį maždaug 1,9 proc. augimo tempą 2013–2019 m. laikotarpiu. Šį padidėjimą daugiausia lėmė stiprus ekonomikos atsigavimas ir padidėjęs dirbtų valandų skaičius (žr. 2.1 skirsnį, kuriame pateikiama išsami informacija valstybių narių lygmeniu). Padidėjusi infliacija ir griežtėjanti padėtis darbo rinkose toliau prisidėjo prie nedidelio nominaliojo darbo užmokesčio augimo spartėjimo 2022 m. pirmąjį pusmetį. Tačiau nominalųjį padidėjimą iš esmės sumažino išaugusi infliacija, todėl realusis darbo užmokestis ES 2022 m. II ketv. sumažėjo net 3,3 proc. (palyginti su ankstesniais metais), o tai kelia vis didesnę susirūpinimą dėl neigiamų socialinių pasekmių, susijusių su neigiamu poveikiu perkamajai galiai, ypač mažas pajamas gaunantiems asmenims. Tikėtina, kad ateityje darbo užmokesčio augimas sulėtės dėl pablogėjusios ekonominės padėties¹⁵.

Padidėjus darbo rinkos dinamiškumui, pagal terminuotas darbo sutartis ir savarankiškai dirbančių asmenų dalis reikšmingai nepadidėjo. Pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių asmenų dalis tarp visų darbuotojų (20–64 m.) šiek tiek padidėjo nuo 12,6 proc. 2020 m. iki 13 proc. 2021 m. 2022 m. II ketv. ji siekė 13,1 proc. (0,8 proc. punkto daugiau nei tą patį 2020 m. ketvirtį), tačiau vis dar buvo mažesnė nei 2019 m. IV ketv. (13,9 proc.). 2021 m. rodikliai buvo didesni tarp moterų (13,8 proc., palyginti su 12,2 proc. vyrų) ir jaunų darbuotojų (15–24 m.) (50,9 proc., palyginti su 12,9 proc. ir 6,5 proc. atitinkamai 25–54 m. ir 55–64 m. amžiaus grupėse, taip pat žr. 2.3 skirsnį). Pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių darbuotojų procentinė dalis taip pat buvo gerokai didesnė tarp žemos kvalifikacijos darbuotojų (19,2 proc. 2021 m.), palyginti su vidutinės ir aukštos kvalifikacijos darbuotojais (atitinkamai 11,7 ir 12,2 proc.). 2019–2021 m. savarankiškai dirbančių asmenų (20–64 m.) skaičius sumažėjo 0,9 mln. žmonių. Vertinant pagal ketvirčius, 2022 m. II ketv. buvo 25,7 mln. savarankiškai dirbančių asmenų, t. y. 0,6 mln. mažiau nei 2019 m. IV ketv.¹⁶

Užimtumas auga kartu su laisvų darbo vietų lygiu, todėl reikia toliau remti dalyvavimą darbo rinkoje, darbo vietų paiešką ir perėjimą į kitą darbo vietą¹⁷. 2022 m. II ketv. laisvų darbo vietų lygis pramonės, statybos ir paslaugų sektoriuose ES 27 siekė 3 proc. (euro zonoje – 3,2 proc.), t. y. 0,8 proc. punkto (0,9 proc. punkto) daugiau nei 2021 m. II ketv. ir taip pat viršijo iki pandemijos buvusį lygį (2,1 proc. 2019 m. IV ketv. ES ir 2,2 proc. euro zonoje). Tačiau tarp valstybių narių ir sektorių esama didelių skirtumų (žr. 2.1 skirsnį). Nors naujausi duomenys rodo, kad jų didėjimas nėra struktūrinis reiškinys, kruopšti laisvų darbo

¹⁴ COM(2022) 483 final.

¹⁵ European Commission, *Labour Market and Wage Developments in Europe, Annual Review 2022*, Publications Office of the European Union, 2022 (dar nepaskelbta).

¹⁶ Eurostatas [lfst_r_e2tgaedcu], [lfsa_etpgan] ir [lfsq_egaps]. Eilučių pertrūkis atitinkamai 2021 metais ir 2021 m. I ketv.

¹⁷ Laisvų darbo vietų lygis parodo bendrą laisvų darbo vietų (t. y. naujai sukurtų, neužimtų arba netrukus atsilaisvinsiančių apmokamų darbo vietų) skaičių, išreikštą užimtų ir laisvų darbo vietų procentine dalimi. Pastaba. NACE 2 red. B–S veiklos rūšys. Eurostatas, internetinių duomenų kodas: [ei_lmjbv_q_r2].

viėtų lygio stebėseną yra labai svarbi vertinant galimą darbo rinkos neatitikimą¹⁸. 2.3 skirsnyje analizuojamos valstybinių užimtumo tarnybų atlikti pritaikymai, kuriais siekiama padidinti darbo ieškančių asmenų ir laisvų darbo vietų atitikties veiksmingumą ir efektyvumą, įskaitant skaitmenines bei asmenines paslaugas ir partnerystę su darbdaviais ir socialinėmis tarnybomis.

Apskritai nedarbo lygis daugumoje ES valstybių narių ir euro zonoje priartėjo prie ikikrizinio lygio arba tapo mažesnis už jį¹⁹. Nedarbo lygis (15–74 m. amžiaus grupėje) ES toliau mažėjo ir 2022 m. II ketv. siekė 6,1 proc. (žemiausias kada nors užfiksuotas lygis) ir buvo gerokai žemesnis už naujausią aukščiausią 7,8 proc. lygį 2020 m. III ketv. Euro zonoje nedarbo lygis 2022 m. II ketv. buvo šiek tiek didesnis ir sudarė 6,6 proc. (2,1 proc. punkto didesnis nei 2020 m. III ketv.). Iš mėnesinių duomenų matyti, kad nedarbo lygis toliau mažėjo ir 2022 m. rugpjūčio mėn. buvo 6 proc. ES (6,6 proc. euro zonoje), t. y. mažesnis nei prieš pandemiją. Tačiau tarp valstybių narių esama didelių skirtumų (žr. 2.1 skirsnį). Ilgalaikio nedarbo lygis 2022 m. II ketv. siekė 2,4 proc. aktyvių gyventojų ES (2,7 proc. euro zonoje), t. y. atitinkamai buvo 0,2 ir 0,3 proc. punkto mažesnis nei 2019 m. IV ketv.²⁰

Moterų padėtis darbo rinkoje ir toliau gerėja, nors didelė lyčių nelygybė vis dar išlieka. 2021 m. šis rodiklis padidėjo iki 67,7 proc. (20–64 m.), t. y. jis tapo 1,6 proc. punkto didesnis nei 2020 m., o vyrų – iki 78,5 proc., t. y. 1,3 proc. punkto didesnis nei 2020 m. (žr. 1.1.1 pav.). Vertinant ketvirčio duomenis, 2022 m. II ketv. moterų užimtumo lygis buvo 69,5 proc., t. y. 2,1 proc. punkto didesnis nei 2021 m. I ketv. ir didesnis nei prieš krizę (2019 m. IV ketv.) buvęs lygis (67,3 proc.). Moterų ir vyrų užimtumo skirtumas beveik nesikeičia ir 2022 m. II ketv. yra 10,7 proc. punkto, t. y. 0,2 proc. punkto mažesnis nei 2021 m. II ketv. Moterų (20–64 m.) aktyvumo lygis 2022 m. II ketv. padidėjo iki 74,1 proc., t. y. 1,8 proc. punkto daugiau nei 2019 m. IV ketv., o vyrų aktyvumo lygis (84,8 proc.) buvo 1 proc. punktu didesnis nei 2019 m. IV ketv.

Pastaruoju metu jaunimo rezultatai darbo rinkoje gerėja, tačiau kai kuriose valstybėse narėse jie vis dar toli gražu nepasiekė ikikrizinio lygio. Nepaisant bendrų teigiamų rezultatų, jaunimo (15–24 m.) užimtumo lygis po COVID-19 krizės dar neatsigavo – 2021 m. jis buvo 32,7 proc., tad vis dar 0,8 proc. punkto mažesnis nei 2019 m., žr. 1.1.1 pav. Naujausi pokyčiai rodo, kad padėtis sparčiai gerėja – 2022 m. II ketv. pasiekta 34,9 proc. (1,5 proc. punkto daugiau nei 2019 m. IV ketv.). Jaunimo (15–24 m.) nedarbo lygis sumažėjo nuo 18,3 proc. 2021 m. I ketv. iki 14,3 proc. 2022 m. II ketv. Vertinant metinius rodiklius, 2021 m. ji bus 16,6 proc. ir toliau daugiau nei 1 proc. punktu viršys iki pandemijos buvusį lygį. Iš viso 2021 m. apie 9,3 mln. jaunuolių (15–29 m.) nedirbo, nesimokė ir nedalyvavo mokymuose (NEET jaunimas) (13,1 proc.); apie 8,3 mln. (11,7 proc.) 2022 m. II ketv.

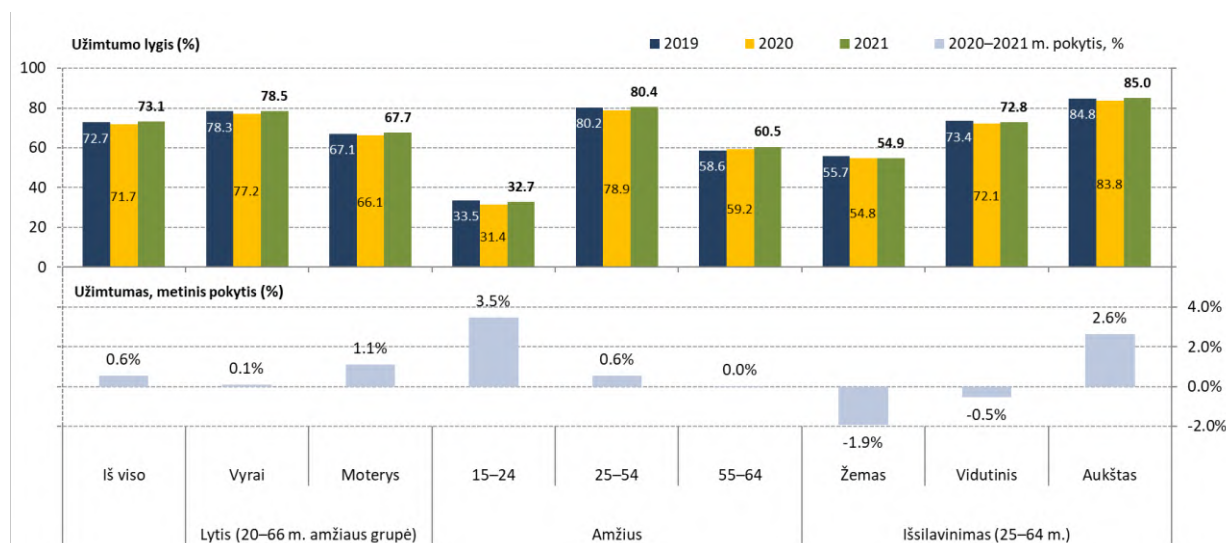
¹⁸ Pastaba. Atrodo, kad darbo jėgos trūkumą daugiausia lemia darbo rinkos atsigavimas, o ne apsunkintas persikirstymas darbo rinkoje. European Commission, *Quarterly Report on the Euro Area, Institutional Paper, 2022*

¹⁹ Daugiau informacijos žr. European Commission, *Employment and Social Developments in Europe 2022*, Publications Office of the European Union, 2022.

²⁰ Eurostatas [une_rt_m], [une_rt_q] ir [une_ltu_q].

1.1.1 pav. Užimtumo lygis grįžta į prieš pandemiją buvusį ar aukštesnį lygį, nes gerėja jaunimo, moterų ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų padėtis

Užimtumo lygis pagal lytį, amžiaus grupę ir išsilavinimą ES 27, duomenys pakoreguoti pagal sezoną, o ne pagal kalendorių (%)

Šaltinis – Eurostatas, [lfsi_emp_a] ir [lfsa_egaed], ES darbo jėgos tyrimas.

Dalyvavimas darbo rinkoje ir toliau didėja, įskaitant geresnę dinamiką vyresnio amžiaus suaugusiųjų ir moterų grupėje. ES aktyvumo lygis 20–64 m. amžiaus grupėje 2021 m. buvo 73,6 proc., t. y. 0,4 proc. punkto ir 1,3 proc. punkto didesnis nei 2019 ir 2020 m. atitinkamai. 2022 m. II ketv. jis buvo 79,4 proc., t. y. 1,1 proc. punkto didesnis nei prieš metus ir 1,4 proc. punkto didesnis nei 2019 m. IV ketv. Ši augimą ir toliau daugiausia lemia augimas vyresnio amžiaus žmonių ir moterų grupėje. 55–64 m. amžiaus grupės aktyvumo rodiklio pokyčiai (padidėjimas 3,1 proc. punkto – nuo 62,3 proc. 2019 m. IV ketv. iki 65,4 proc. 2022 m. II ketv.) buvo tris kartus didesni nei 15–24 m. (1 proc. punktu) ir 25–54 m. amžiaus grupėse (1,2 proc. punkto).

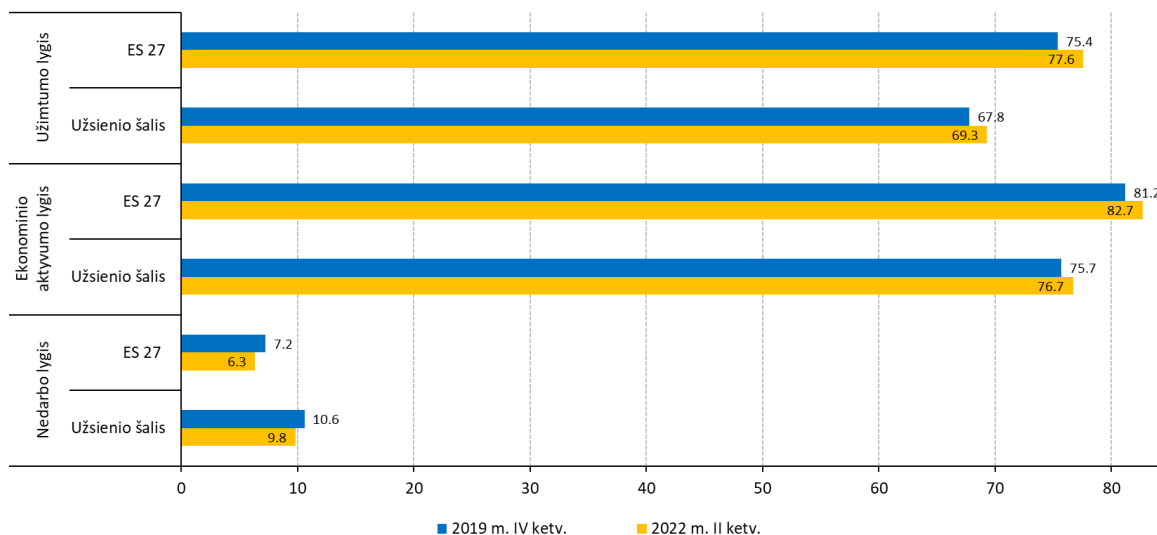
Aukštos kvalifikacijos darbuotojų skaičius ekonomikoje didėja, o kartu didėja ir užimtumo atotrūkis pagal kvalifikacijos lygį. 2021 m. dirbančių asmenų (25–64 m.), turinčių aukštą išsilavinimą, skaičius padidėjo 2,6 proc., o vidutinės ir žemos kvalifikacijos darbuotojų (t. y. ISCED 0–2 ir 0–4 lygių) užimtumas sumažėjo atitinkamai 0,5 ir 1,9 proc. (žr. 1.1.1 pav.). Skirtumas tarp žemos ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų užimtumo lygio 2021 m. buvo 30,1 proc. punkto, t. y. 1 proc. punktu didesnis nei 2020 m. (žr. 2.2 skirsnį).

Ne ES gimusių asmenų darbo rinkos rezultatai vėl pasiekė ikikrizinį lygį, tačiau vis dar esama nemažų skirtumų, palyginti su ES gimusiais piliečiais. 2021 m. ne ES gimusių asmenų (20–64 m.) užimtumo lygis buvo 66,7 proc., t. y. 1 proc. punktu mažesnis nei 2019 m. ir 6,4 proc. punkto mažesnis, palyginti su ES gimusiais asmenimis. Ne ES gimusių asmenų ketvirčio užimtumo lygis 2022 m. II ketv. buvo 69,3 proc., t. y. 1,5 proc. punkto didesnis nei 2019 m. IV ketv., žr. 1.1.2 pav. Užsienyje gimusių gyventojų (15–74 m.) nedarbo lygis 2021 m. buvo 11,8 proc., t. y. 0,6 proc. punkto mažesnis nei 2020 m. (žr. 2.2 skirsnį). Moterų, gimusių ne ES, nedarbo lygis (2021 m. – 13,2 proc.) yra palyginti aukštesnis nei vyrų, gimusių ne ES (10,7 proc.). Vertinant ketvirčiais, užsienyje gimusių asmenų nedarbo lygis (9,8 proc. 2022 m. II ketv.) toliau mažėjo nuo 2021 m. I ketv. (13,5 proc.) ir

šiuo metu yra 0,8 proc. punkto mažesnis nei 2019 m. IV ketv. Naujausi duomenys rodo, su kokiomis pagrindinėmis kliūtimis susiduria užsienyje gimę 15–74 metų amžiaus asmenys, norėdami gauti tinkamą darbą priimančiojoje šalyje (pavyzdžiui, nepripažįstama oficiali kvalifikacija, kalbos įgūdžiai arba ribojama teisė dirbti dėl pilietybės ar leidimo gyventi ir kt.)²¹.

1.1.2 pav. ES 27 ir ne ES gimusių asmenų darbo rinkos rezultatai labai skiriasi

Užimtumo, nedarbo ir ekonominio aktyvumo rodikliai pagal kilmės šalį (ES 27 arba užsienio šalis), duomenys pakoreguoti pagal sezoną, o ne pagal kalendorių (%)

Pastaba. Užimtumo ir ekonominio aktyvumo rodikliams naudojami 20–64 m. amžiaus grupės duomenys, nedarbo lygiui – 15–74 m. amžiaus grupės duomenys.

Šaltinis – Eurostatas, [lfsq_ergacob], [lfsq_urgacob] ir [lfsq_argacob], ES darbo jėgos tyrimas.

1.2. Socialinės tendencijos

2021 m. ES namų ūkių realiosios pajamos padidėjo dėl atsigavimo po COVID-19 pandemijos ir iš dalies tęsiamų politikos priemonių, skirtų pandemijos poveikiui sušvelninti; tikimasi, kad ateityje padidėjusi infliacija turės įtakos perkamajai galiai.

Realiųjų bendrų disponuojamųjų namų ūkių pajamų (GDHI, ketvirtiniai duomenys, metinis pokytis) vidutinis augimas 2021 m. pasiekė prieš pandemiją buvusį lygį (2 proc., palyginti su 2,2 proc. vidurkiu 2018–2019 m.), žr. 1.2.1 pav. 2021 m. II ketv. jis buvo ryškus ir siekė 4,5 proc., o 2021 m. III ketv. – nuosaikesnis ir siekė 1,7 proc. Toliau šis rodiklis mažėjo iki 2022 m. II ketv. Tokį augimą lėmė 2021 m. ekonomikos atsigavimas, dėl kurio taip pat buvo laipsniškai panaikintos neatidėliotinos priemonės. Svarbi lėtėjimą lėmusi jėga buvo sparčiai mažėjantis darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų kompensacijų įnašas realiąja verte, priešingai nei nuo 2021 m. III ketv. iki 2022 m. I ketv. sparčiai augęs realusis BVP. Svarbus šios tendencijos veiksnys yra 1.1 skirsnyje aptartas spartus infliacijos augimas, kuris labai apribojo atlygio darbuotojams indėlį į bendrų disponuojamosios namų ūkių pajamų augimą 2022 m. II ketv. nepaisant palankių nominaliojo darbo užmokesčio pokyčių (plačiau žr. 2.1.1 skirsnį). Dėl to realiosios namų ūkių pajamos 2022 m. II ketv. sumažėjo pirmą kartą po COVID-19 sukkelto sukrėtimo 2020 m. II ketv., o antrą kartą – po 2013 m. krizės. Be vidutinių realiųjų pajamų pokyčių, yra didelių skirtumų tarp pajamų lygių, o kainų pokyčių poveikis mažesnes ir kai kuriems vidutines pajamas gaunantiems namų ūkiams, kurie didesnę

²¹ Šaltinis – Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas, 2021 m. modulis (*generuota ad hoc*).

išlaidų krepšelio dalį skiria energijai ir maistui, yra didesnis nei vidutinis (taip pat žr. 7 interparą 2.4.1 skirsnyje apie kainų padidėjimo poveikį ir energijos nepriteklių).

1.2.1 pav. Pastaruoju metu padidėjusios kainos neigiamai paveikė bendrą namų ūkių realiųjų pajamų augimo atsigavimą po COVID-19 krizės

Realųjų bendrų disponuojamųjų namų ūkių pajamų ir jų pagrindinių sudedamųjų dalių bei realiojo BVP augimas (ES 27, metiniai ketvirčio augimo tempai)

Pastabos. EMPL GD skaičiavimai. Nominaliosios GDHI buvo pakoreguotos pagal defliatorių naudojant namų ūkių galutinio vartojimo išlaidų kainų indeksą. Realusis GDHI augimas ES vertinamas kaip valstybių narių, pateikusių ketvirtinius duomenis, grindžiamus 2010 m. ESS, verčių svertinis vidurkis (iš viso 95 proc. ES GDHI).

Šaltinis – Eurostatas, nacionalinės sąskaitos [nasq_10_nf_tr] ir [namq_10_gdp]. Duomenys nėra koreguojami pagal sezoną.

Apskritai atrodo, kad per COVID-19 krizę pajamų nelygybė ES iš esmės nepakito.

2021 m. viršutinio ir apatinio pajamų kvintilio dalies santykis (S80/S20) buvo 4,97, o 2020 m. – 4,89 (atitinkamai vertinant pagal 2020 ir 2019 m. pajamas). Didelis pajamų nelygybės stabilumas tais metais, kai prasidėjo pandemija, atsirado dėl to, kad valstybės narės teikė didelę viešąją paramą, taip pat ir ES paramą, ir dėl to, kad veikė stiprios automatinės stabilizavimo priemonės per mokesčių ir išmokų sistemas, kurie sušvelnino poveikį, ypač pažeidžiamoms grupėms. Eurostato išankstiniai ES vidutinių pajamų kvintilio dalies santykio 2021 m. įverčiai taip pat rodo stabilumą; taip atsispindi ekonomikos atsigavimo poveikis ir dalinis intervencinių politikos priemonių, kuriomis siekiama sušvelninti neigiamą socialinį ir ekonominį krizės poveikį, tęstinumas²². Atsižvelgiant į pastarojo meto pokyčius, įskaitant energetikos krizę ir su ja susijusį infliacinį spaudimą, bus dar svarbiau stebėti nelygybės pokyčius ateityje. Politikos priemonių poveikio paskirstymui vertinimas yra labai svarbus siekiant įsitikinti, kad taikomos priemonės padeda toliau mažinti pajamų nelygybę ir kovoti su skurdu²³.

Asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalis išliko nepakitusi nepaisant COVID-19 krizės.

2021 m. skurdo rizikos arba socialinės atskirties lygis (AROPE) ES siekė 21,7 proc. ir, palyginti su ankstesniais metais (21,6 proc.), praktiškai nepakito²⁴. Padėtis

²² Žr. 2021 m. pajamų metų išankstinius įverčius, paskelbtus 2022 m. rugpjūčio mėn. Eurostato interneto svetainėje.

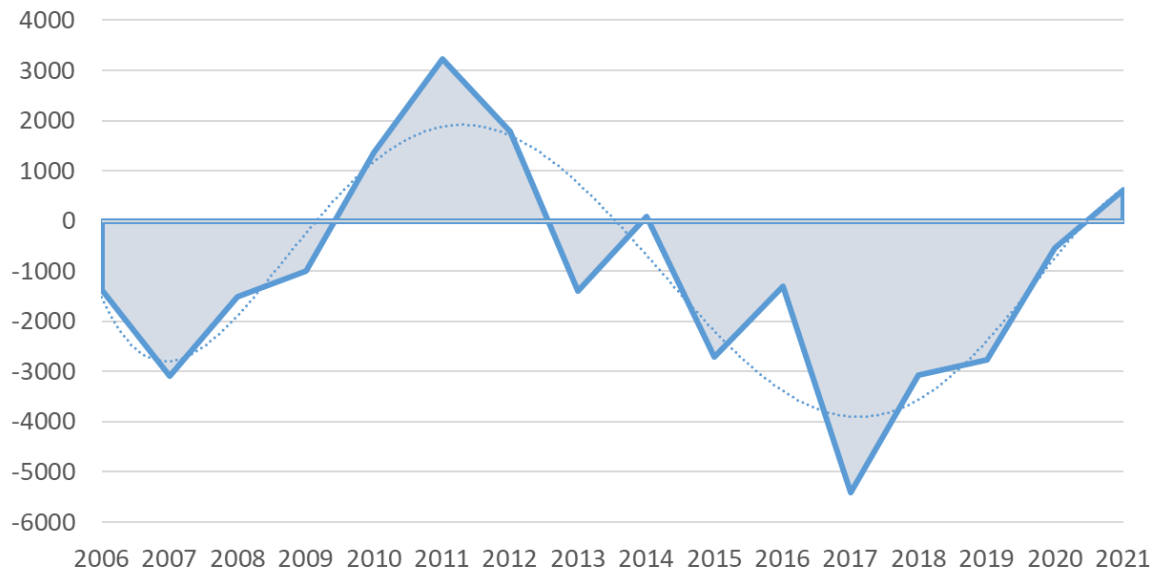
²³ Šiuo tikslu Komisija paskelbė komunikatą „Geresnis valstybių narių politikos paskirstomojo poveikio vertinimas“ (COM(2022)494 final).

²⁴ Žr. 1.4 skirsnį, kuriame aptariami AROPE komponentai.

nusistovėjo po to, kai per pastarąjį dešimtmetį ES 27 apskritai mažėjo asmenų, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, skaičius; tai rodo, kad per COVID-19 krizę valstybėse narėse ir ES lygmeniu buvo imtasi politikos priemonių, kurios sušvelnino krizės padarinius (žr. 1.2.2 pav.).

1.2.2 pav. Asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, skaičius per pastarąjį dešimtmetį sumažėjo ir po COVID-19 krizės išliko stabilus

Asmenų, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, skaičiaus pokytis per metus (AROPE, tūkst., ES 27)

Pastaba. 2016–2021 m. duomenys susiję su AROPE (nauja apibrėžtis), o 2006–2015 m. – su AROPE (sena apibrėžtis) (žr. 1.4 skyrių). AROPE duomenys (nauja apibrėžtis) iš tiesų pateikiami tik nuo 2015 m. ES 27 suvestinė buvo sudaryta remiantis nacionalinėmis tendencijomis; kai tam tikros valstybės narės duomenys nutrūksta arba jų nėra, laikoma, kad asmenų, kuriems gresia skurdas arba atskirtis, skaičiaus pokytis yra lygus nuliui.

Šaltinis – [ilc_peps01n] ir [ilc_peps01], ES SPGS.

Visi trys AROPE rodiklio komponentai 2021 m. ES lygmeniu reikšmingai nepakito.

2021 m. skurdo rizikos lygis (AROP, vertinant pagal 2020 m. pajamas) ES išliko stabilus ir siekė 16,8 proc. (2020 m. jis buvo 16,7 proc., vertinant 2019 m. pajamas). Remiantis išankstiniais Eurostato įverčiais, manoma, kad ir 2021 m. pajamų metais AROP lygis ES lygmeniu išliks stabilus. Didelio materialinio ir socialinio nepritekliaus lygis 2021 m. šiek tiek sumažėjo – nuo 6,8 iki 6,3 proc. – ir toliau mažėjo, palyginti su ankstesniais metais. Nuo 2015 m. mažėjusi asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose beveik nė vienas namų ūkio narys neturi darbo, dalis 2021 m. šiek tiek padidėjo – 0,6 proc. punkto – iki 8,9 proc. (palyginti su padėtimi praėjusiais kalendoriniais metais). Tokį didelį skaičių stabilumą lėmė trumpalaikio darbo programų ir kitų darbo vietų išsaugojimo priemonių švelninantis poveikis, kuris atsveria būtinų darbo vietų uždarymo poveikį. Didėjantis socialinių išmokų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui pirmaisiais pandemijos metais dar kartą patvirtina teigiamą ryžtingo politikos atsako į COVID-19 pandemiją valstybių narių ir ES lygmeniu poveikį. 2021 m. (vertinant pagal 2020 m. pajamas) socialinės išmokos skurdą ES padėjo sumažinti vidutiniškai daugiau nei trečdaliu (36,3 proc.). Socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui apskritai išliko stabilus ir siekė apie 32 proc., su nedideliais svyravimais nuo 2015 m., tačiau 2021 m. jis padidėjo iki neregėto lygio (3,3 proc. punkto, t. y. 10 proc.).

Iki 2021 m. pirmojo pusmečio energijos nepritekliaus mažėjo, tačiau tikimasi, kad dėl tebesitęsiančios energetikos krizės ateityje jis didės. Prieš tai, kai 2022 m. dėl Rusijos

agresijos karo prieš Ukrainą energijos kainos pradėjo smarkiai augti, energijos nepriteklius (tradiciskai ES lygmeniu matuojamas pagal žmonių, negalinčių pakankamai šildyti savo būsto, dalį) ES lygmeniu apskritai mažėjo – nuo 9,6 proc. 2015 m. iki 6,9 proc. 2021 m.²⁵ Tačiau per šį laikotarpį gyventojų, kuriems gresia skurdas, dalis išliko daug didesnė ir 2021 m. buvo daugiau nei dvigubai didesnė ir siekė 16,4 proc. Dėl neseniai pakilusių energijos kainų kyla pavojus pastaraisiais metais jau pasiektai pažangai, o energijos nepriteklius gali didėti visame pajamų pasiskirstymo diapazone (žr. 7 intarpą 2.4.1 skirsnyje). Komisija pasiūlė keletą iniciatyvų, kuriomis valstybėms narėms bus padedama mažinti energijos nepriteklių ir didėjančių energijos kainų poveikį, ypač mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams. Jau 2021 m. spalio mėn. Komisija priėmė komunikatą „Augančių energijos kainų problemos sprendimas“, kuriame pateikė priemonių rinkinį, kaip spręsti kainų didėjimo poveikio problemą ir stiprinti atsparumą sukrėtimams, o 2022 m. rugsėjo mėn. pateikė pasiūlymą dėl Tarybos reglamento, kuriuo siekiama spręsti kainų didėjimo problemą ir mažinti spaudimą namų ūkiams visoje ES²⁶.

Dirbančiųjų skurdas tebėra iššūkis ES valstybėms narėms. Dirbančių darbingo amžiaus žmonių, kuriems gresia skurdas, dalis ES nuo 2010 iki 2019 m. šiek tiek padidėjo (0,5 proc. punkto), tačiau 2020–2021 m. išliko stabili (vertinant pagal 2020 m. pajamas) ir sumažėjo tik 0,1 proc. punkto – iki 8,9 proc. Dirbančiųjų skurdo mažinimą pirmaisiais pandemijos metais taip pat lėmė skubios valstybių narių ir ES remiamos intervencinės politikos priemonės. Kadangi švelninančios politikos priemonės iš esmės buvo panaikintos, reikia atidžiai stebėti dirbančiųjų skurdą, ypač pažeidžiamose grupėse, taip pat atsižvelgiant į pastarojo meto neigiamą infliacijos poveikį realiajam darbo užmokesčiui.

Vaikų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalis per COVID-19 krizę taip pat išliko nepakitusi. 2021 m. vaikų skurdo rizikos arba socialinės atskirties lygis (AROPE) siekė 24,4 proc., t. y. buvo tik 0,4 proc. punkto didesnis nei 2020 m., ir išliko gerokai mažesnis nei 2015 m. (27,4 proc.). Vaikų, gyvenančių namų ūkiuose, patiriančiuose finansinį skurdą, rodiklis (vaikų AROP rodiklis) 2021 m. (kalbant apie 2020 m. pajamų metus) iš esmės išliko stabilus ir sudarė 19,5 proc. (tik šiek tiek padidėjo nuo 19,2 proc. ankstesniais metais), o vaikų, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose beveik nė vienas namų ūkio narys neturi darbo, dalies rodiklis 2021 m. (kalbant apie praėjusių kalendorinių metų padėtį) sudarė 8,3 proc., palyginti su 7,6 proc. 2020 m. (kalbant apie 2019 m. pajamų metus). Didelis materialinis ir socialinis vaikų nepriteklius 2021 m. grįžo į priešpandeminį lygį – 7,5 proc., palyginti su 8,3 proc. 2020 m.

Nuo 2015 m. vyresnio amžiaus žmonių (65 m. ir vyresnių) skurdo ar socialinės atskirties rizika didėja. 2021 m. 65 metų ir vyresnių asmenų AROPE rodiklis buvo didesnis nei 2015 m. (19,6 proc., palyginti su 18 proc.). Šį augimą lėmė nuolat didėjantis finansinis skurdas (AROP), kuris dabar yra didesnis tarp vyresnio amžiaus žmonių nei tarp darbingo amžiaus (18–64 m.) gyventojų (21,6 proc.), daugiausia dėl didėjančių darbingo amžiaus žmonių pajamų. Pagyvenusių žmonių materialinis nepriteklius ir toliau mažėja – 2021 m. jis buvo 5,3 proc. (2015 m. – 7,4 proc.), o darbingo amžiaus gyventojų – 6,3 proc.

²⁵ Kol kas ES nėra vieno bendro oficialaus energijos nepritekliaus rodiklio. Vienas iš naudojamų rodiklių – negalėjimas tinkamai šildytis – yra materialinio nepritekliaus aspektas, kuris per materialinio ir socialinio nepritekliaus komponentą įtraukiamas į AROPE rodiklius.

²⁶ Žr. Komisijos komunikatą „Augančių energijos kainų problemos sprendimas: veiksmų ir paramos priemonių rinkinys“ (COM(2021) 660 *final*) ir Pasiūlymą dėl Tarybos reglamento dėl skubios intervencijos, skirtos didelėms energijos kainoms mažinti.

Kai kurios gyventojų grupės dažniau patiria skurdą ar socialinę atskirtį nei visi gyventojai. Nepaisant to, kad 2021 m. bendras skurdo rizikos arba socialinės atskirties lygis valstybėse narėse sumažėjo, neįgaliųjų ir migrantų kilmės asmenų skurdo rizikos arba socialinės atskirties lygis tebėra aukštesnis nei atitinkamai visų gyventojų ir vietinių gyventojų. Romų skurdas ir socialinė atskirtis pandemijos metu iš esmės nepakito, tačiau išlieka daug didesnė nei kitų gyventojų, o vaikų skurdo ir socialinės atskirties skirtumai dar didesni.

1.3. Pagrindiniai ES ir nacionaliniai tikslai iki 2030 m.

Ramsčio veiksmų plane Komisija pasiūlė ES pagrindinius užimtumo, įgūdžių ir skurdo mažinimo tikslus iki 2030 m., kuriems pritarė ES vadovai Porto mieste vykusiame susitikime ir 2021 m. birželio mėn. vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime, taip pat paragino valstybes nares nustatyti savo nacionalinius tikslus ir taip prisidėti prie bendrų pastangų²⁷. 2021 m. gegužės 7 d. Porto socialiniame įsipareigojime²⁸ valstybės narės taip pat raginamos nustatyti plataus užmojo nacionalinius tikslus, kurie, tinkamai atsižvelgiant į kiekvienos šalies pradinę padėtį, būtų tinkamas indėlis siekiant Europos tikslų. 2021 m. gegužės 8 d. Porto deklaracijoje ES vadovai pabrėžė, kad svarbu atidžiai stebėti (taip pat ir aukščiausiu lygmeniu) pažangą, padarytą įgyvendinant Europos socialinių teisių ramstį ir ES pagrindinius tikslus iki 2030 m. Valstybių ar vyriausybių vadovai palankiai įvertino 2021 m. birželio 24–25 d. Europos Vadovų Tarybos susitikime nustatytus ES pagrindinius tikslus pagal Porto deklaraciją²⁹.

Nuo 2021 m. rugsėjo mėn. iki 2022 m. birželio mėn. Komisijos paragintos valstybės narės pateikė savo nacionalinius tikslus. Daugeliu atvejų buvo intensyviai konsultuojamasi su įvairiomis suinteresuotosiomis šalimis, įskaitant nacionalinius parlamentus, socialinius partnerius, nevyriausybinės organizacijas, vietos valdžios institucijas ir akademinės bendruomenės narius. Nacionaliniai tikslai buvo aptarti dvišaliuose susitikimuose su Komisijos tarnybomis, o daugiašalės diskusijos vyko Užimtumo komitete (toliau – EMCO) ir Socialinės apsaugos komitete (toliau – SAK). Nacionalinių tikslų nustatymo procesas buvo užbaigtas 2022 m. birželio mėn. vykusiame EPSCO posėdyje, kuriame buvo aptarti visų valstybių narių pateikti nacionaliniai tikslai (žr. 1.3.1 lentelę). Dauguma valstybių narių (21) taip pat nustatė papildomus tikslus bent vienoje srityje. Daugumoje atvejų valstybės narės (19) įtraukė papildomą tikslą sumažinti vaikų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, skaičių, o nemažai valstybių narių pateikė papildomus tikslus sumažinti lyčių užimtumo atotrūkį, padidinti bent pagrindinius skaitmeninius įgūdžius turinčių gyventojų dalį ir sumažinti nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo (NEET) dalį.

²⁷ Žr. Europos Komisija, *Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų planas*, Europos Sąjungos leidinių biuras, 2021 m. Pagrindiniai ES tikslai iki 2030 m.: darbą turėtų turėti ne mažiau kaip 78 proc. 20–64 m. amžiaus gyventojų; bent 60 proc. visų suaugusiųjų turėtų kasmet dalyvauti mokymo veikloje; asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, skaičius turėtų sumažėti bent 15 mln.

²⁸ Pasirašytas Europos Parlamento ir Europos Komisijos pirmininkų, ES Tarybai pirmininkaujančios Portugalijos ministro pirmininko A. Costa'os, ES socialinių partnerių ir socialinės platformos vadovų, [pateikiama internete](#).

²⁹ Žr. internete [Porto deklaracija](#) ir 2021 m. birželio 24–25 d. [Tarybos išvadas](#).

1.3.1 lentelė. Pagrindiniai ES ir nacionaliniai valstybių narių tikslai iki 2030 m.

	Užimtumas (%)	Suaugusiųjų mokymasis (%)	Skurdo mažinimas (AROE, tūkst.)
ES pagrindinis tikslas	78,0	60,0	-15 000
Visos valstybės narės kartu	78,5	57,6	-15 600*
BE	80,0	60,9	-279
BG	79,0	35,4	-787
CZ	82,2	45,0	-120
DK	80,0	60,0	-30 ⁽¹⁾
DE	83,0	65,0	-1 200 ⁽²⁾
EE	81,3	52,3	-39
IE	78,2	64,2	-90
EL	71,1	40,0	-860
ES	76,0	60,0	-2815
FR	78,0	65,0	-1100
HR	75,0	55,0	-298
IT	73,0	60,0	3 200
CY	80,0	61,0	-10
LV	80,0	60,0	-95
LT	80,7	53,7	-223
LU	77,6	62,5	-4
HU	85,0	60,0	-292
MT	84,6	57,6	⁽³⁾
NL	82,5	62,0	-163
AT	79,9	62,0	-204
PL	78,3	51,7	-1500
PT	80,0	60,0	-765
RO	74,7	17,4	-2532
SI	79,5	60,0	-9
SK	76,5	50,0	-70
FI	80,0	60,0	-100
SE	82,0	60,0	-15

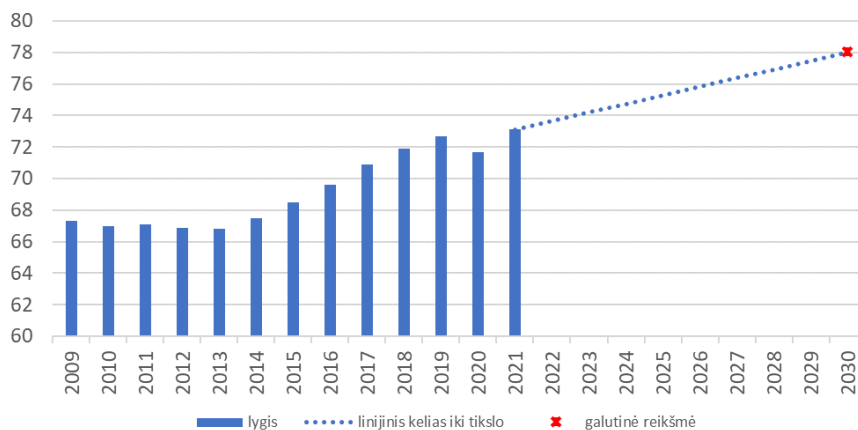
Pastaba. (*) Bendras visų valstybių narių skurdo mažinimo tikslas yra ne mažiau kaip 15,6 mln., išskyrus valstybes nares, kurios savo tikslo neišreiškia AROPE lygiu. 1) Danija savo nacionalinį skurdo mažinimo tikslą išreiškia kaip asmenų, gyvenančių labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose, skaičiaus sumažėjimą 30 000. 2) Vokietija savo nacionalinį skurdo mažinimo tikslą išreiškia kaip asmenų, gyvenančių labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose, skaičiaus sumažinimą 1,2 mln. 3) Malta savo nacionalinį skurdo mažinimo tikslą išreiškia kaip AROPE lygio sumažėjimą 3,1 proc. punkto.

Aukštas užimtumo lygis yra svarbus 2030 m. prioritetas siekiant užtikrinti, kad visi galėtų visapusiškai dalyvauti ekonomikoje ir visuomenės gyvenime. Darbo rinkai atsigavus po COVID-19 krizės, ES vidutinis užimtumo lygis 2021 m. padidėjo iki 73,1 proc., t. y. tapo 4,9 proc. punkto mažesnis, bet vis labiau artėja prie 2030 m. ES pagrindinio tikslo –

78 proc., žr. 1.3.1 pav. Valstybės narės nustatė plataus užmojo 2030 m. nacionalinius užimtumo lygio tikslus, kurių bendras aukštas lygis siekia 78,5 proc. Daugelis jų nustatė nacionalinį tikslą, kuris yra didesnis nei ES pagrindinis tikslas (78 proc.). Valstybės narės, pradėjusios nuo mažesnių rodiklių, paprastai nustatydavo palyginti ambicingesnius tikslus, o tai skatina aukštynkryptę konvergenciją Sąjungoje. Iki 2021 m. užimtumo lygis daugumoje jų priartėjo prie nacionalinių tikslų lygio, žr. 1.3.2 pav.

1.3.1 pav. Po COVID-19 krizės ES užimtumo lygis padidėjo

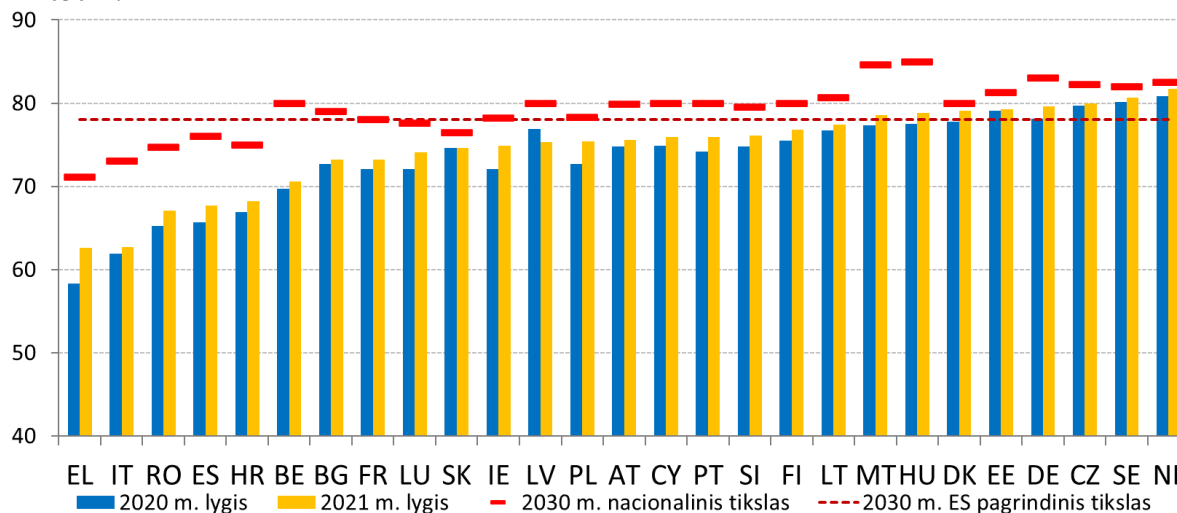
Užimtumo lygis ES 27 ir su juo susijęs ES pagrindinio tikslo iki 2030 m. (20–64 metų amžiaus asmenys, %)

Šaltinis – Eurostatas [[lfsi_emp_a](#)], ES darbo jėgos tyrimas.

1.3.2 pav. Valstybės narės nustatė plataus užmojo nacionalinius užimtumo tikslus ir beveik visose jose 2021 m. užfiksuotas užimtumo augimas

Užimtumo lygis (2020 ir 2021 m., 20–64 m. amžiaus asmenys, %) ir susiję nacionaliniai valstybių narių tikslai iki 2030 m.

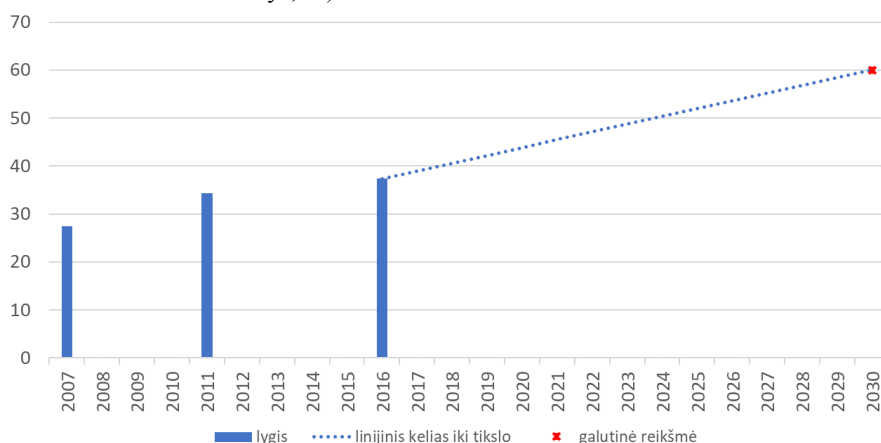
Šaltinis – Eurostatas [[lfsi_emp_a](#)] ir [nacionalinių tikslų iki 2030 m. lentelė](#).

Plataus užmojo ES pagrindinis tikslas iki 2030 m. dėl suaugusiųjų dalyvavimo mokymosi veikloje atspindi poreikį užtikrinti, kad būtų išlaikytas darbuotojų potencialas prisidėti prie ekonomikos augimo. Tokiam indėliui reikia ne tik gebėjimo įsidarbinti ir prisitaikyti, bet ir pereiti prie naujų technologijų, atsižvelgiant į žaliąją ir skaitmeninę transformaciją, taip pat gebėjimo diegti naujoves ir didinti našumą. Tinkamų įgūdžių ugdymas yra svarbi visų minėtų dalykų įgalinimo priemonė. Susijęs pagrindinis tikslas nustatytas pagal rodiklį „suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi veikloje per pastaruosius

12 mėnesių“, kuris nuo 2023 m. bus pateikiamas kas antrus metus³⁰. Nuo 2007 m. iki paskutinių turimų 2016 m. duomenų rodiklių reikšmės didėjo, žr. 1.3.3 pav. Norint iki 2030 m. pasiekti ES lygmens tikslą, ši gerėjimo tempą reikės išlaikyti. Valstybės narės nustatė įvairaus užmojo nacionalinius įgūdžių tikslus, atsižvelgdamos į poreikį prisidėti prie ES pagrindinio tikslo, ir iš viso įsipareigojo pasiekti 57,6 proc. (t. y. šiek tiek mažiau už ES pagrindinį tikslą – 60 proc.), žr. 1.3.4 pav.

1.3.3 pav. Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi veikloje palaipsniui didėja ir tai reikia išlaikyti, kad būtų pasiektas pagrindinis ES tikslas iki 2030 m.

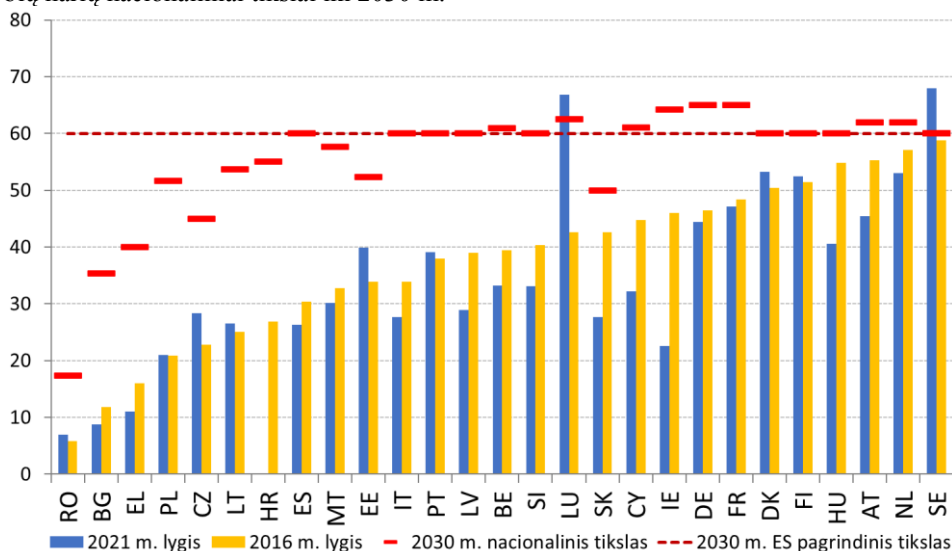
Suaugusiųjų dalyvavimo mokymosi veikloje per pastaruosius 12 mėnesių lygis ES 27 ir ES pagrindinis tikslas iki 2030 m. (20–64 m.- amžiaus asmenys, %)

Šaltinis – Eurostato specialūs suaugusiųjų dalyvavimo mokymosi veikloje duomenys per pastaruosius 12 mėnesių be mokymo darbo vietoje rodiklio, generuoti iš suaugusiųjų švietimo tyrimo; [prieinama internetu](#).

1.3.4 pav. Reikia dėti daug pastangų valstybių narių lygmeniu, kad būtų pasiekti nacionaliniai įgūdžių tikslai ir prisidėta prie ES lygmens užmojo

Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi procese per pastaruosius 12 mėnesių (2011 ir 2016 m., 20–64 m. asmenys, %) ir valstybių narių nacionaliniai tikslai iki 2030 m.

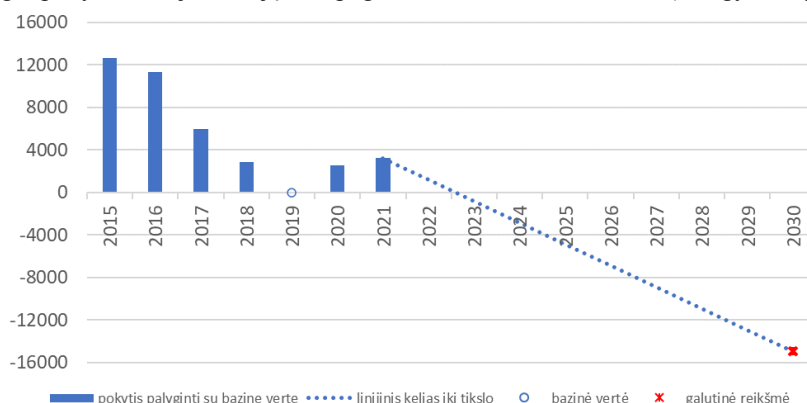
³⁰ Esamos 2007, 2011 ir 2016 m. rodiklių vertės buvo gautos atliekant Suaugusiųjų švietimo tyrimą. Nuo 2022 m. duomenis bus galima gauti ir iš ES darbo jėgos tyrimo, kuris užtikrina aukštą darbo rinkos rodiklių nuoseklumo lygį ir dažnesnius duomenis. Renkant šiuos duomenis nesivadovaujama mokymosi darbo vietoje sąvoka, kuri atitinka esamą ES darbo jėgos tyrimo rodiklį, susijusį su suaugusiųjų dalyvavimu mokymosi procese per pastaruosius 4 savaites. Didelis šio rodiklio pagerėjimas taikomas visiems kalendoriniams metams – tai daug tiksliau atspindi suaugusiųjų mokymosi pastangas.

Šaltinis – Eurostato specialūs suaugusiųjų dalyvavimo mokymosi veikloje duomenys per pastaruosius 12 mėnesių (be mokymo darbo vietoje rodiklio), generuoti iš suaugusiųjų švietimo tyrimo ir [prieinami internetu](#), taip pat pateikiami [nacionalinių tikslų iki 2030 m. lentelėje](#).

Norint užtikrinti integracinį augimą ir aukštynkryptę konvergenciją ES, būtina smarkiai sumažinti skurdą ir socialinę atskirtį. Susijusiu pagrindiniu ES tikslu siekiama, kad iki 2030 m. tų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, būtų bent 15 mln. mažiau. Iki pandemijos buvusi tendencija atitiko mažėjimo mastą, kurio reikia, kad šis tikslas būtų pasiektas (žr. 1.3.5 pav.). 2020 ir 2021 m. asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, skaičius padidėjo, tačiau taip gali būti dėl statistinio efekto³¹. Kelios valstybės narės nustatė plataus užmojo nacionalinius tikslus, kad padėtų iki 2030 m. ES pasiekti, kad dar 15,6 mln. žmonių nebegręstų skurdas ar socialinė atskirtis (t. y. viršijant ES pagrindinį tikslą – 15 mln. žmonių), jei skaičiuojamos tik tos valstybės narės, kurios nustatydamos savo nacionalinius tikslus naudojo AROPE rodiklį (žr. 1.3.6 pav.). Įtraukus Daniją, Vokietiją ir Malta³², kurios nustatydamos tikslus naudojo skirtingus rodiklius, numatomas bendras užmojis sumažinti skurdą būtų dar didesnis.

1.3.5 pav. Prieš pandemiją buvo stebima AROPE mažėjimo tendencija, tačiau reikia dėti daugiau pastangų, kad būtų pasiektas ES pagrindinis tikslas iki 2030 m.

ES 27 AROPE lygio pokytis ir su juo susijęs ES pagrindinis tikslas iki 2030 m. (visi gyventojai, tūkst. žmonių)

Pastaba. 2020 m. duomenų eilučių pertrūkis (žr. 21 išnašą).

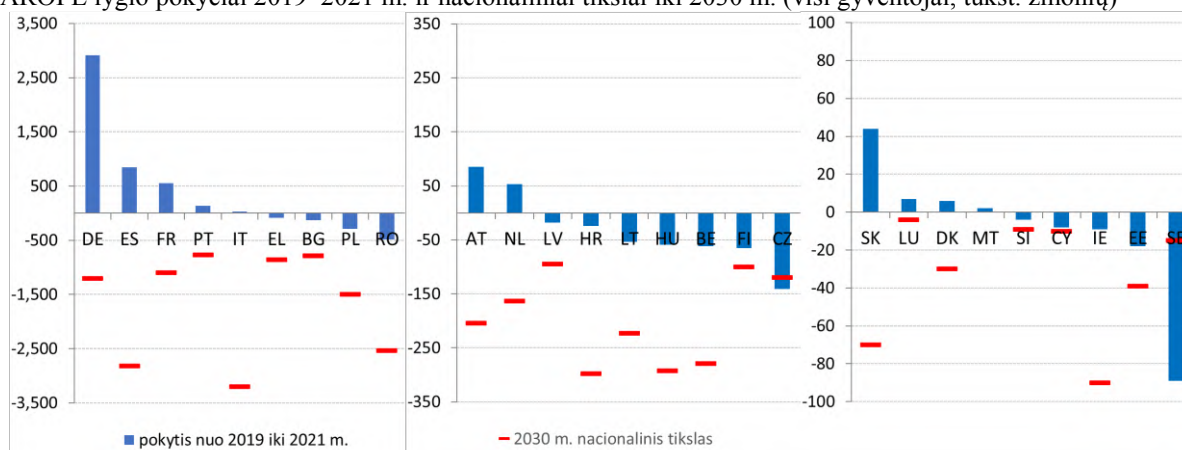
Šaltinis – Eurostatas [[ilc_peps01n](#)], ES SPGS.

³¹ Lygių skirtumas iš dalies susijęs su duomenų rinkimo metodų pasikeitimu Vokietijoje 2019–2020 m., turėjusiu įtakos ir ES vidurkiui, bet ne 2020–2021 m. pokyčių kryptčiai.

³² Susiejant su šios valstybės narės demografinių pokyčių įverčiais.

1.3.6 pav. Kelios valstybės narės nustatė plataus užmojo nacionalinius tikslus

AROE lygio pokyčiai 2019–2021 m. ir nacionaliniai tikslai iki 2030 m. (visi gyventojai, tūkst. žmonių)

Pastaba. 2020 m. DE, FR, IE, DK ir LU duomenų eilutės yra su pertrūkiu. 2021 m. LU duomenų eilutės yra su pertrūkiu. DK ir DE savo nacionalinį tikslą išreiškia kaip asmenų, gyvenančių labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose, skaičiaus sumažinimą atitinkamai 30 000 ir 1,2 mln. žmonių MT savo nacionalinį tikslą išreiškia kaip AROPE lygio sumažėjimą 3,1 proc. punkto.

Šaltinis: Eurostatas [[ilc_peps01n](#)] ir [nacionalinių tikslų iki 2030 m. lentelė](#).

1.4. Iššūkių apžvalga pagal socialinių rodiklių suvestinę

Socialinių rodiklių suvestinė padeda stebėti Europos socialinių teisių ramstį ir įvertinti pagrindines užimtumo ir socialines problemas valstybėse narėse. Socialinių rodiklių suvestinė, kurios dabartinę formą Komisija pasiūlė 2021 m. kovo mėn. Ramsčio veiksmų plane ir kuri vėliau buvo aptarta su Užimtumo komitetu ir Socialinės apsaugos komitetu³³, visapusiškai apima Ramsčio principus ir yra pagrindinė kiekybinė priemonė, skirta Ramsčio įgyvendinimo pažangai per Europos semestrą stebėti. 2021 m. birželio 14 d. Užimtumo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų taryba (EPSCO) patvirtino pagrindinius socialinės rodiklių suvestinės rodiklius. Rodiklių suvestinė papildė esamas stebėsenos priemones, visų pirma Užimtumo rodiklių apžvalgą ir Socialinės apsaugos rodiklių apžvalgą³⁴.

2023 m. bendros užimtumo ataskaitos analizė grindžiama socialinių rodiklių suvestinės pagrindiniais rodikliais, kuriuos patvirtino Taryba³⁵. Pagrindiniai rodikliai atitinka taupumo, prieinamumo, palyginamumo ir statistinio patikimumo principus. Su kiekvienu iš trijų Ramsčio skyrių susiję šie rodikliai:

- *Lygios galimybės*

³³ Dabartinė socialinių rodiklių suvestinė apima 18 iš 20 Ramsčio principų, t. y. keturiais principais daugiau nei ankstesnėje versijoje. Du principai, kurie dar neįtraukti, yra atitinkamai 7 (Informavimas apie įdarbinimo sąlygas ir apsaugą atleidimo atveju) ir 8 (Socialinis dialogas ir darbuotojų dalyvavimas). Pagrindiniams rodikliams keliami griežti kokybės reikalavimai, kurie taip pat turi turėti aiškų norminį išaiškinimą. Iki šiol nebuvo įmanoma rasti tokio rodiklio pagal šiuos principus, tačiau Komisija toliau dirbs šiuo klausimu.

³⁴ Užimtumo rodiklių apžvalga (EPM) ir Socialinės apsaugos rodiklių apžvalga (SPPM) – kasmetinės atitinkamai Užimtumo komiteto ir Socialinės apsaugos komiteto rengiamos ataskaitos, kurios integruojamos į jų metines ataskaitas. Jose nustatomos tendencijos, kurias reikia stebėti, ir pagrindinės užimtumo bei socialinės problemos valstybėse narėse, taip pat prisidedama prie pažangos stebėsenos siekiant atitinkamų visos ES užimtumo ir socialinių tikslų.

³⁵ 2021 m. birželio 14 d. Užimtumo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų taryba pritarė EMCO ir SAK nuomonei dėl pasiekto susitarimo dėl peržiūrėtos socialinių rodiklių suvestinės pagrindinių rodiklių.

- Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi veikloje per pastaruosius 12 mėn. (25–64 m. amžiaus grupėje)
- Mokyklos nebaigę asmenys (% 18–24 m. amžiaus gyventojų)
- Asmenų, turinčių pagrindinius ar geresnius bendruosius skaitmeninius įgūdžius, dalis (% 16–74 m. amžiaus gyventojų)
- Nesimokančio, nedirbančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo (NEET jaunimo) lygis (% visų 15–29 m. amžiaus gyventojų)
- Lyčių užimtumo skirtumas (proc. punktais)
- Pajamų kvintilio dalies santykis (S80/S20)
- *Tinkamos darbo sąlygos*
 - Užimtumo lygis (% 20–64 m. amžiaus gyventojų)³⁶
 - Nedarbo lygis (% aktyvių 15–74 m. amžiaus gyventojų)
 - Ilgalaikio nedarbo lygis (% aktyvių 15–74 m. amžiaus gyventojų)
 - Bendrų disponuojamųjų namų ūkių pajamų (GDHI) vienam gyventojui augimas (2008 m. = 100)³⁷
- *Socialinė apsauga ir įtrauktis*
 - Skurdo rizikos arba socialinės atskirties (AROPE) lygis (% visų gyventojų)³⁸
 - Vaikų, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, rodiklis (% 0–17 m. amžiaus gyventojų)³⁹
 - Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo sumažinimui (skurdo rizikos lygio sumažinimas, %)⁴⁰

³⁶ Nuo 2021 m., [įsigaliojus IESS reglamentui](#), Eurostatas, pasitelkdamas valstybių narių nacionalinių statistikos institucijų pajėgumus, renka duomenis ES darbo jėgos tyrimui pagal patikslintą metodiką. Šiuo pokyčiu siekiama pagerinti darbo rinkos duomenis, tačiau rodiklių pokyčius arčiau pokyčio datos, t. y. 2021 m. sausio 1 d., reikia vertinti atsargiai. Poveikis daromas ir NEET jaunimo rodikliui, nedarbo lygiui, ilgalaikio nedarbo lygiui, lyčių užimtumo skirtumui ir vaikų AROPE pagrindiniams rodikliams.

³⁷ GDHI matuojamos realiąja verte. Socialinės apsaugos komiteto prašymu šis rodiklis nustatomas naudojant nekoreguotas pajamas (t. y. neįskaitant socialinių pervedimų natūra) ir nenaudojant perkamosios galios standartų (toliau – PGS) vienetų, kurie buvo naudojami pirminėje Socialinių rodiklių suvestinės versijoje, taip siekiant nuoseklumo su rodikliais, pagrįstais ES SPGS.

³⁸ Kartu vertinamos jo trys sudedamosios dalys: skurdo rizika, visi gyventojai (AROP 0+), didelis materialinis ir socialinis nepriteklis, visi gyventojai (SMSD 0+), ir labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose (namų ūkiuose, kuriuose beveik nėra vienas namų ūkio narys neturi darbo) gyvenančių asmenų dalis, 0–64 m. (VLWI 0–64). 2021 m. AROPE rodiklis buvo pakeistas atsižvelgiant į naują ES pagrindinį tikslą iki 2030 m. – sumažinti asmenų, kuriems gresia skurdas ir socialinė atskirtis, skaičių. Atsižvelgiant į tai, buvo peržiūrėti du jo komponentai (nepriteklis ir namų ūkiai, kuriuose beveik nėra vienas namų ūkio narys neturi darbo). Didelio materialinio ir socialinio nepritekliaus komponentu pakeičiamas didelio materialinio nepritekliaus komponentas. Namų ūkių, kuriuose beveik nėra vienas namų ūkio narys neturi darbo, ataskaitinė amžiaus grupė pakeista iš 0–59 į 0–64 m. Visiems nuo pajamų priklausantiems ES SPGS rodikliams pajamų ataskaitinis laikotarpis apibrėžiamas kaip 12 mėnesių laikotarpis. Todėl pajamų kintamieji, naudojami AROP ir VLWI rodikliams apskaičiuoti, yra susiję su kalendoriniais metais prieš tyrimo metus, išskyrus Airiją (12 mėnesių prieš atsakymą į apklausos klausimą). Skaičiuojant didelio materialinio ir socialinio nepritekliaus rodiklį nėra jokio pajamų kintamojo; todėl visi ES SPGS kintamieji, naudojami jam apskaičiuoti, yra susiję su tyrimo metais.

³⁹ Kartu vertinami trys papildomi rodikliai: vaikai, kuriems gresia skurdas (AROP 0–17), vaikai, kurie patiria didelį materialinį ir socialinį nepriteklį (SMSD 0–17), ir labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose (namų ūkiuose, kuriuose beveik nėra vienas namų ūkio narys neturi darbo) gyvenančių vaikų dalis (QJ 0–17). Vaikų, kurie patiria didelį materialinį ir socialinį nepriteklį, rodiklis – tai modifikuota visų gyventojų didelio materialinio ir socialinio nepritekliaus rodiklio versija, kurioje suaugusiųjų elementams suteikiamas mažesnis svoris, kad vaikų rodiklis nebūtų pernelyg jautrus suaugusiųjų nepritekliais. Ataskaitiniai metai sutampa su visų gyventojų rodiklių metais.

- Neįgaliųjų užimtumo skirtumas (20–64 m.)⁴¹
- Per didelės išlaidos būstui (% visų gyventojų)⁴²
- Vaikai iki 3 m. amžiaus, kuriems teikiamos oficialios priežiūros paslaugos (% jaunesnių nei 3 m. amžiaus gyventojų)
- Subjektyviai nurodytas nepatenkintas medicininės priežiūros poreikis (% 16 m. amžiaus ir vyresnių gyventojų)⁴³

Pagal pagrindinį rodiklį „Neįgaliųjų užimtumo skirtumas“ statistinių duomenų šaltinis laikinai yra ES SPGS, tačiau nuo 2022 m. bus naudojamas ES darbo jėgos tyrimas, kad būtų užtikrintas didesnis tikslumas, o duomenys bus pateikti 2023 m. Komisijos tarnybos, įskaitant Eurostatą, toliau stebės jo kokybę ir peržiūrės rodiklį vidutinės trukmės laikotarpiu, kai tik bus gauti darbo jėgos tyrimu pagrįsti duomenys, ir rems tolesnius veiksmus, kuriais bus didinamas palyginamumas tarp šalių ir tiriama, kaip šioje srityje būtų galima parengti papildomus rodiklius. Pagrindiniam rodikliui „Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi veikloje per pastaruosius 12 mėnesių“ nuo 2022 m. ir toliau taip pat bus naudojami ES darbo jėgos tyrimo duomenys, nes anksčiau duomenys jam buvo renkama tik per suaugusiųjų švietimo apklausą (paskutinį kartą – 2016 m.). Siekiant užtikrinti duomenų kokybę ir palyginamumą, bus atlikta išsami abiejų apklausų šaltinių duomenų analizė, kai duomenys bus prieinami. Siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi 6 ir 7 užimtumo gairių, be kita ko, kiek tai susiję su aktyvia darbo rinkos politika, šioje bendroje užimtumo ataskaitoje išimties tvarka bus

⁴⁰ Šis rodiklis matuojamas kaip visų gyventojų skurdo rizikos lygio sumažėjimas procentais, palyginti su skurdo rizikos lygiu prieš piniginių socialinių išmokų (išskyrus pensijas) skyrimą. Jis neapima pervedimų natūra, susijusių, pavyzdžiui, su sveikatos priežiūra.

⁴¹ Šiuo metu neįgaliųjų užimtumo skirtumo rodiklis apskaičiuojamas pagal ES SPGS ir grindžiamas neįgalumo statusu, nustatytu taikant visuotinį riboto aktyvumo indeksą (GALI). Apklausos respondentai atsako į šiuos klausimus: 1) „Ar dėl sveikatos problemų turite apribojimų, susijusių su įprasta žmonių vykdoma veikla? Ar pasakytumėte, kad ... patiriate didelių apribojimų; patiriate apribojimų, bet jie nedideli; apribojimų nepatiriate?“ Jei atsakymas į 1 klausimą yra „patiriu didelių apribojimų“ arba „patiriu apribojimų, bet jie nedideli“, respondentai atsako į 2 klausimą „Ar patyrėte apribojimų bent pastaruosius 6 mėnesius? Taip ar ne?“. Asmuo laikomas neįgaliu, jei atsakymas į antrąjį klausimą yra „Taip“. Atlikus skaičiavimus remiantis ES SPGS duomenimis, galima pastebėti ryšį tarp negalios paplitimo, remiantis principu GALI, ir šiuo principu pagrįsto neįgaliųjų užimtumo skirtumo 2020 m. visose ES valstybėse narėse (Pearsono koreliacijos koeficientas = -0,6).

⁴² Šis rodiklis rodo gyventojų, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose bendros būsto išlaidos sudaro daugiau kaip 40 proc. disponuojamųjų pajamų (abiem atvejais atėmus būsto pašalpas), dalį. [Metodinėse gairėse ir ES SPGS kintamųjų aprašyme \(2020 m. balandžio mėn. redakcija\)](#) nurodyta, kad išmokos (įskaitant tik materialine padėtimi grindžiamas išmokas) apima nuomos išmokas ir išmokas būste gyvenantiems būsto savininkams, bet neapima mokesčių lengvatų ir kapitalo pervedimų. Dokumente būsto išlaidos apibrėžiamos kaip mėnesinės ir faktiškai sumokėtos išlaidos, susijusios su namų ūkio teise gyventi būste. Jos apima struktūrinį draudimą (nuomininkams, jei mokama), paslaugas ir mokesčius (kanalizacijos, šiukšlių išvežimo ir kt.; savininkams privaloma, nuomininkams – jei mokama), reguliarią priežiūrą ir remontą, mokesčius (nuomininkams – už būstą, jei taikytina) ir komunalinių paslaugų (vandens, elektros energijos, dujų ir šildymo) išlaidas. Hipoteką mokantiems savininkams įtraukiami susiję palūkanų mokėjimai (išskaičiuojamos visos mokesčių lengvatos, bet neišskaičiuojamos išmokos būstui). Nuomininkams, mokantiems rinkos kainą arba sumažintą kainą, taip pat įtraukiamas nuomos mokestis. Nuomininkams, kurie už nuomą nemoka, išmokos už būstą neturėtų būti atimamos iš visų būsto išlaidų.

⁴³ Subjektyviai nurodytas nepatenkintas medicininės priežiūros poreikis siejamas su paties asmens subjektyviu vertinimu, ar prirėikus tam tikros sveikatos priežiūros srities specialisto apžiūros arba gydymo jis jį negavo arba nesiekė dėl trijų priežasčių: finansinių, laukimo sąrašų ir per didelio atstumo. Medicininė priežiūra – individualios sveikatos priežiūros paslaugos (sveikatos patikrinimas arba gydymas, išskyrus odontologinę priežiūrą), teikiamos gydytojų ar lygiaverčių specialistų pagal nacionalines sveikatos priežiūros sistemas arba jiems tiesiogiai prižiūrint (Eurostato apibrėžtis). Su sveikatos priežiūros paslaugų gavimu susirgus susijusios problemos, apie kurias praneša žmonės, gali reikšti, kad yra kliūčių gauti sveikatos priežiūros paslaugas.

naudojamas (25–64 m. amžiaus) suaugusiųjų dalyvavimo mokymosi programose per pastarąsias 4 savaites rodiklis.

Pagrindiniai rodikliai analizuojami pagal bendrą metodiką, dėl kurios susitarė EMCO ir SAK (daugiau informacijos – 4 priede). Pagal šią metodiką valstybių narių padėtis ir pokyčiai vertinami atsižvelgiant į visų socialinių rodiklių suvestinės pagrindinių rodiklių lygius ir pokyčius, palyginti su ankstesniais metais⁴⁴. Rodiklių lygiai ir pokyčiai klasifikuojami pagal tai, kiek jie skiriasi nuo atitinkamų (nesvertinių) ES vidurkių. Tada valstybių narių lygiai ir pokyčiai palyginami (taikant sutartą taisyklę), kad kiekviena valstybė narė būtų priskirta vienai iš septynių kategorijų (geriausi rezultatai; geresni už vidurkį rezultatai; vidutiniški (neutralūs) rezultatai; rezultatai geri, bet reikia padėti stebėti; prasti, bet gerėjantys rezultatai; reikia stebėti padėti; kritinė padėtis). 1.4.1 lentelėje, remiantis naujausiais rodiklių duomenimis, pateikiama suvestinės rodiklių apžvalgos santrauka.

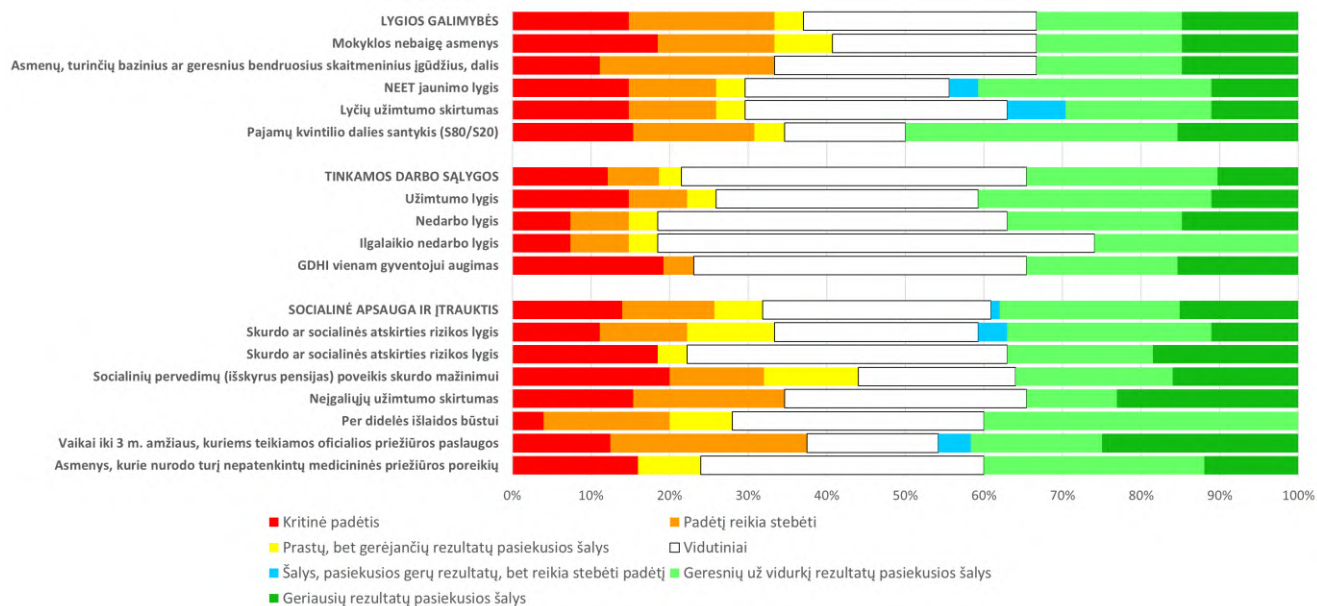
Socialinių rodiklių suvestinės pagrindiniai rodikliai rodo pagrindinius ES valstybių narių uždavinius trijose srityse: lygių galimybių ir galimybės įsidarbinti, tinkamų darbo sąlygų ir socialinės apsaugos bei įtraukties. Tarp rodiklių, pagal kuriuos daugiausiai valstybių narių pažymėtos kaip esančios „kritinėje padėtyje“ (raudona spalva 1.4.1 pav.), yra: mokyklos nebaigusiu asmenų skaičius, GDHI vienam gyventojui augimas, vaikų AROPE lygis ir socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo sumažinimui („kritinė padėtis“ nustatyta 5 valstybėse narėse). Pagal šiuos rodiklius 2021 m., palyginti su 2020 m., tokioje padėtyje atsidurs viena valstybė narė daugiau, išskyrus tik socialinių pervedimų poveikį skurdo mažinimui, pagal kurį bus viena valstybė narė mažiau⁴⁵. Daug kritinių problemų (raudona spalva pažymėtos 4 valstybės narės) taip pat kyla dėl NEET jaunimo lygio, lyčių užimtumo atotrūkio, pajamų kvintilių santykio, užimtumo lygio, neįgalųjų užimtumo atotrūkio, taip pat dėl subjektyviai nurodyto nepatenkinto medicininės priežiūros poreikio. Valstybių narių, kurių padėtį reikia „stebėti“, yra mažiau nei 2021 m. Daugiausia valstybių narių pažymėta dėl vaikų iki 3 metų amžiaus, kuriems teikiama formali vaikų priežiūra (6), taip pat dėl asmenų, turinčių bent pagrindinius skaitmeninius įgūdžius, dalies (6) ir neįgalųjų užimtumo skirtumo (5). Išsamesnė analizė pateikiama 2 skyriuje, kuri taip pat grindžiama gausiu kontekstinių rodiklių rinkiniu.

1.4.1 pav. Užimtumo, įgūdžių ir socialiniai iššūkiai ES valstybėse narėse pagal pagrindinį socialinių rodiklių suvestinės rodiklį

Valstybių narių, kurioms taikoma konkreti klasifikacija, dalis tarp visų klasifikuotų valstybių narių (žr. paaiškinimą) pagal kiekvieną pagrindinį rodiklį ir apibendrintai pagal trijų ramsčių skyrius

⁴⁴ Išskyrus bendras disponuojamas namų ūkių pajamas, kurios vertinamos indeksuojant (2008 m. = 100, taigi parodomas pokytis, palyginti su padėtimi iki 2009 m. finansų krizės), susitarus su Užimtumo komitetu ir Socialinės apsaugos komitetu.

⁴⁵ Kadangi 2021 m. duomenų pabaigos dieną buvo prieinami duomenys tik apie nedidelį skaičių valstybių narių, GDHI vienam gyventojui augimo vertinimai grindžiami 2020 m. duomenimis.

Pastabos: 1) suaugusiųjų mokymosi rodiklio duomenų dar nėra; 2) trūksta dalies šalių kai kurių rodiklių duomenų (žr. 1.4.1 lentelės pastabą). Visų rodiklių paaiškinimai pateikti priede.

Šaltinis – Socialinių rodiklių suvestinės pavadinimai, kaip nurodyta 1.4.1 lentelėje.

1.4.1 lentelė. Socialinių rodiklių suvestinės pagrindiniai rodikliai. Valstybių narių uždavinių apžvalga

		Geriausių rezultatų pasiekusios šalys	Rezultatai geresni už vidurkį	Rezultatai geri, bet padėti reikia stebėti	Vidutiniški rezultatai	Rezultatai prasti, bet gerėja	Padėti reikia stebėti	Kritinė padėtis
Lygios galimybės	Mokyklos nebaigę asmenys (% 18–24 m. amžiaus gyventojų)	2021 m. EL, HR, IE, SI	CZ, LT, NL, PL, PT		AT, BE, DK, FI, FR, LV, SK	ES, MT	CY, EE, LU, SE	BG, DE, HU, IT, RO
	Asmenų, turinčių bazinius ar geresnius bendrusius skaitmeninius įgūdžius, dalis (% 16–74 m. amžiaus gyventojų)	2021 m. DK, IE, NL, FI	ES, HR, LU, AT, SE		BE, CZ, EE, EL, FR, LV, MT, PT, SK		DE, IT, CY, LT, HU, SI	BG, PL, RO
	NEET jaunimo lygis (% visų 15–29 m. amžiaus gyventojų)	2021 m. NL, SE, SI	AT, DE, DK, FI, HU, IE, MT, PT	LU	BE, CZ, EE, FR, LT, LV, PL	ES	CY, HR, SK	BG, EL, IT, RO
	Lyčių užimtumo skirtumas (proc. punktais)	2021 m. EE, FI, LT	DK, FR, IE, PT, SE	LV, SI	AT, BE, BG, DE, ES, HR, HU, LU, NL	MT	CY, PL, SK	CZ, EL, IT, RO
	Pajamų kvintilio dalies santykis (S80/S20)	2021 m. BE, CZ, FI, SI	AT, CY, DK, HU, IE, LU, NL, PL, SE		DE, EE, FR, HR	BG	EL, IT, MT, PT	ES, LT, LV, RO
Tinkamos darbo sąlygos	Užimtumo lygis (% 20–64 m. amžiaus gyventojų)	2021 m. CZ, NL, SE	DE, DK, EE, HU, IE, LT, MT, PL		AT, BG, CY, FI, FR, LU, PT, SI, SK	EL	BE, LV	ES, HR, IT, RO
	Nedarbo lygis (% aktyvių 15–74 m. amžiaus gyventojai)	2021 m. CZ, DE, MT, PL	DK, HU, LT, LU, NL, SI		AT, BG, CY, EE, FI, FR, HR, IE, LV, PT, RO, SK	EL	BE, SE	ES, IT
	Ilgalaikio nedarbo lygis (% aktyvių 15–74 m. amžiaus gyventojų)	2021 m.	CZ, DE, DK, HU, MT, NL, PL		AT, BE, BG, CY, EE, FI, FR, IE, LT, LU, LV, PT, RO, SE, SI	EL	HR, SK	ES, IT
	GDHI vienam gyventojui augimas (2008 m. = 100)	2020 m. HU, LT, PL, RO	EE, IE, MT, SI, SK		CZ, DE, DK, FI, FR, HR, LU, LV, NL, PT, SE		BE	AT, CY, EL, ES, IT
Socialinė apsauga ir įtrauktis	Asmenų, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, lygis (% visų gyventojų)	2021 m. CZ, FI, SI	AT, BE, CY, DK, NL, PL, SE	SK	DE, EE, FR, HR, HU, IE, MT	BG, LT, RO	IT, LU, PT	EL, ES, LV
	Vaikų, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, lygis (% 0–17 m. amžiaus gyventojų)	2021 m. CZ, DK, FI, NL, SI	BE, EE, HR, LT, PL		AT, CY, DE, FR, HU, IE, LV, MT, PT, SE, SK	BG		EL, ES, IT, LU, RO
	Socialinių pervedimų (išskyrus sumažinimui (skurdo rizikos lygio sumažinimas, %)	2021 m. BE, DK, FI, IE	AT, CZ, FR, SE, SI		CY, DE, LT, NL, PL	BG, ES, IT	EE, LU, MT	EL, HR, LV, PT, RO
	Neįgaliųjų užimtumo skirtumas (proc. punktais)	2021 m. DK, ES, IT, LU, LV, PT	BG, EE, SE		CZ, EL, FI, FR, LT, MT, NL, SI		AT, CY, DE, HR, HU	BE, IE, PL, RO

Per didelės išlaidos būstui (% visų gyventojų)	2021 m.	CY, EE, FI, HR, HU, IE, LT, LU, MT, SI	AT, BE, CZ, IT, LV, PL, RO, SE	BG, EL	DE, ES, NL, PT	DK	
Vaikai iki 3 m. amžiaus, kuriems teikiamos oficialios priežiūros paslaugos (% jaunesnių nei 3 m. amžiaus gyventojų)	2021 m.	DK, ES, FR, LU, NL, SE	CY, EL, HR, SI	BE	AT, EE, FI, LV	BG, DE, IE, LT, MT, PL, RO, CZ, HU	
Subjektyviai nurodytas nepatenkintas medicininės priežiūros poreikis (% 16 m. amžiaus ir vyresnių gyventojų)	2021 m.	CY, DE, MT	AT, BG, CZ, ES, HU, LU, NL		BE, DK, FR, HR, IE, LT, PL, PT, SE	EE, LV	EL, FI, RO, SI

Pastaba. Duomenys atnaujinti 2022 m. spalio 21 d. Kadangi 2021 m. iš esmės pasikeitė asmenų, turinčių bazinius ar geresnius bendruosius skaitmeninius įgūdžius, dalies rodiklio apibrėžtis, 2019 m. palyginamosios vertės nėra, todėl šio rodiklio analizė išimties tvarka grindžiama tik 2021 m. lygiais. Pajamų kvintilių santykis, socialinių pervedimų poveikis, neįgalųjų užimtumo atotrūkis, būsto išlaidų našta, jaunesni nei 3 metų vaikai, lankantys oficialią vaikų priežiūrą, ir subjektyviai nurodytas nepatenkintas medicininės priežiūros poreikis, kurio Slovakijoje nėra; GDHI vienam gyventojui augimo daugiau nei pusėje valstybių narių nėra, analizė grindžiama 2020 m. vertėmis; Prancūzijoje būsto išlaidų perteklinės naštos nėra. Duomenų eilučių pertrūkiai ir kitos žymos pateikti 1 ir 2 prieduose.

Lyginamosios analizės ir politikos formavimo sistemos

2017 m. komunikate dėl Europos socialinių teisių ramsčio sukūrimo lyginamoji analizė siūloma kaip struktūrinėms reformoms ir konvergencijai užimtumo ir socialinėje srityse skatinti skirta priemonė. Vykdamas daugiašalę veiklą lyginamosios analizės sistemose kiekybiniai rodikliai (veiksmingumo ir rezultatų) derinami su kokybine politikos formavimo ypatybių ir politikos svertų, darančių poveikį politikos formavimo kokybei ir rezultatams, analize. Lyginamosios analizės sistemos ir socialinių rodiklių suvestinės rodikliai padeda pagrįsti Europos semestro analizę ir bendrą užimtumo ataskaitą.

Nuo 2017 m. Komisija rengė lyginamosios analizės sistemas keliose srityse ir aptarė jas su valstybėmis narėmis, laikydamosi bendro požiūrio, dėl kurio susitarė Užimtumo komitetas (EMCO) ir Socialinės apsaugos komitetas (SAK). Iki šiol sistemos, dėl kurių susitarta, yra skirtos šioms sritims: 1) nedarbo išmokų ir aktyvios darbo rinkos politikos, 2) suaugusiųjų įgūdžių ir mokymosi, 3) minimalių pajamų (žr. 8 intarpą 2.4.1 skirsnyje dėl minimalių pajamų lyginamosios analizės), 4) vaiko priežiūros ir paramos vaikams ir 5) pensijų.

Šiuo metu baigiama rengti nedarbo išmokų ir aktyvios darbo rinkos politikos sistema – viena iš EMCO rengiamų lyginamosios analizės sistemų. Nors nedarbo išmokų sistemos dalis jau baigta rengti ir visiškai veikia, bendradarbiaujant su EMCO toliau kuriami politikos svertų rodikliai, kuriais būtų stebima valstybinių užimtumo tarnybų darbo ieškantiems bedarbiams teikiamų ankstyvosios paramos paslaugų kokybė.

Be Socialinės apsaugos komiteto parengtų lyginamosios analizės sistemų, 2022 m. vasario mėn. buvo susitarta dėl pensijų sistemos⁴⁶. Ją sudaro senatvės skurdo ir pajamų išlaikymo išėjus į pensiją rodikliai, taip pat vidutinės gyvenimo trukmės ir viešųjų išlaidų konteksto rodikliai. Politikos svertai nurodo pagrindines pensijų sistemų ypatybes, turinčias įtakos pensijų adekvatumui.

Stiprinant bendrą nuolatinių rodiklių ir politikos svertų supratimą tam tikroje politikos srityje, lyginamosios analizės sistemomis labai prisidedama prie Europos socialinių teisių ramsčio

⁴⁶ Žr. santrauką ir išsamią informaciją apie Socialinės apsaugos komiteto sukurtas sistemas [internete](#).

įgyvendinimo. Pagrindiniai šios veiklos rezultatai pateikti atitinkamoje bendroje užimtumo ataskaitoje.

2 SKYRIUS. UŽIMTUMAS IR SOCIALINĖS REFORMOS. VALSTYBIŲ NARIŲ REZULTATAI IR VEIKSMAI

2.1. 5-oji gairė. Darbo jėgos paklausos didinimas

Šiame skirsnyje apžvelgiama, kaip įgyvendinama užimtumo 5-oji gairė, pagal kurią valstybėms narėms rekomenduojama sudaryti darbo jėgos paklausai ir darbo vietų kūrimui palankias sąlygas, laikantis Ramsčio 4 (aktyvus užimtumo rėmimas) ir 6 (darbo užmokestis) principų. 2.1.1 skirsnyje daugiausia dėmesio skiriama didžiausiems darbo rinkos pokyčiams, kurie taip pat atspindi COVID-19 krizės ir Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą poveikį. 2.1.2 skirsnyje aptariamos šiose srityse valstybių narių įgyvendinamos priemonės, ypatingą dėmesį skiriant toms, kuriomis siekiama išsaugoti užimtumą ir remti darbo vietų kūrimą.

2.1.1. Pagrindiniai rodikliai

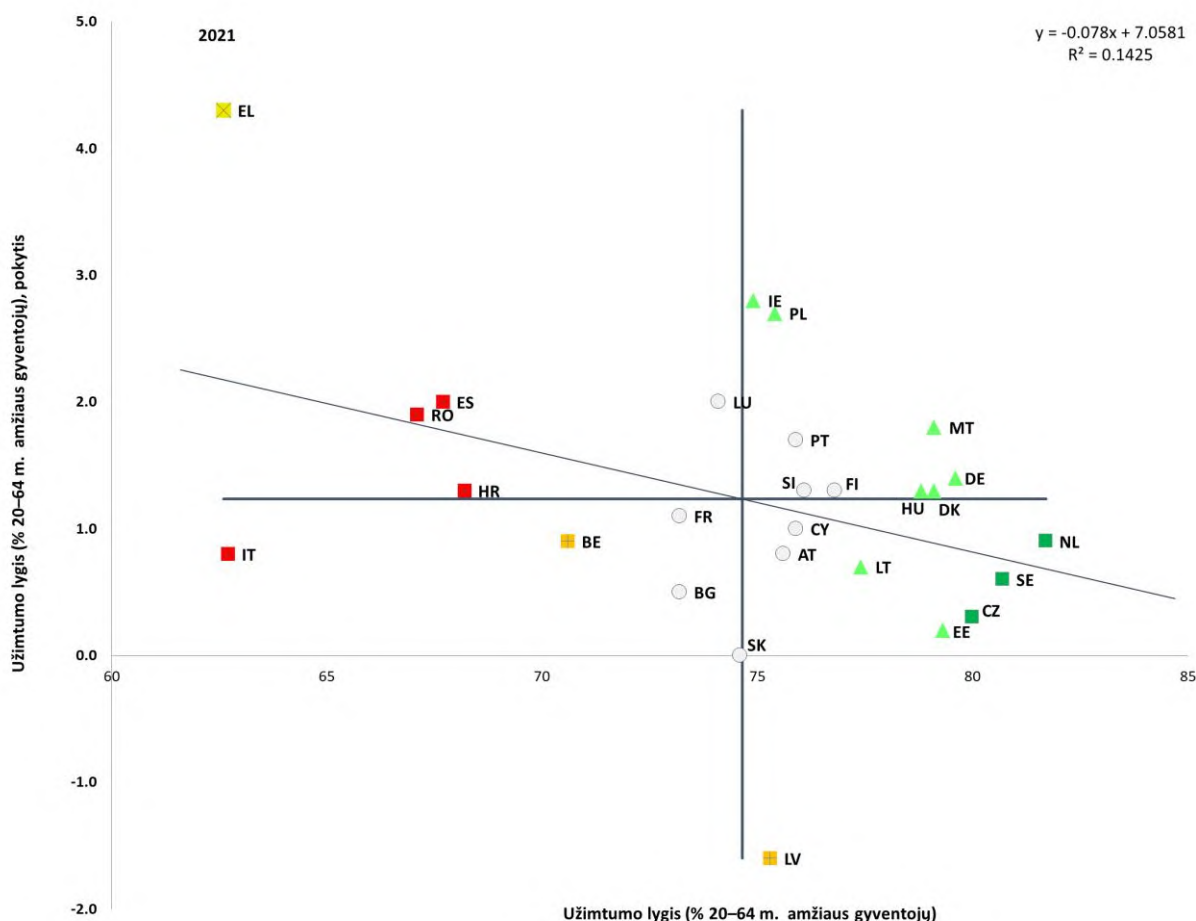
2021 m. ES darbo rinka visiškai atsigavo; 2022 m. pirmąjį pusmetį beveik visose valstybėse narėse rezultatai ir toliau buvo geri. Per metus ES užimtumo lygis (20–64 m. amžiaus grupėje) išaugo 1,4 proc. punkto ir 2021 m. pasiekė 73,1 proc., tad buvo viršytas prieš pandemiją buvęs lygis – 72,7 proc. 2019 m. Jis padidėjo visose valstybėse narėse, išskyrus Latviją. Tai yra didelė pažanga siekiant pagrindinio ES tikslo, kad iki 2030 m. bent 78 proc. 20–64 m. amžiaus gyventojų turėtų darbą. Vis dėlto, šis rodiklis atspindi valstybių narių padėties įvairovę: labiausiai jis padidėjo Graikijoje (4,3 proc. punkto), Airijoje (2,8 proc. punkto), Lenkijoje (2,7 proc. punkto), Ispanijoje ir Liuksemburge (po 2 proc. punktus), žr. 2.1.1 pav. Kita vertus, Latvijoje užimtumo lygis sumažėjo (1,6 proc. punkto), o Slovakijoje, Estijoje ir Čekijoje išliko stabilus arba padidėjo tik šiek tiek. Remiantis Socialinių rodiklių suvestinės metodologija, Italijoje, Kroatijoje, Rumunijoje ir Ispanijoje stebima „kritinė padėtis“, nes užimtumo lygis vis dar yra apie 67 proc. arba mažesnis, nepaisant vidutinio arba šiek tiek didesnio nei vidutinis užimtumo augimo jose (išskyrus Italiją, kur užimtumo augimas nepasiekė vidutinio lygio). Kita vertus, Švedija, Čekija ir Nyderlandai tebėra „geriausių rezultatų pasiekusios šalys“ (2021 m. jų užimtumo rodikliai buvo 80 proc. arba didesni). Iš neigiamo regresijos tiesės nuolydžio galima spręsti apie konvergencijos tendenciją, kai užimtumo lygis sparčiau didėja šalyse, kurių lygis buvo mažesnis. Tokius gerus rezultatus pasiekti pavyko ir dėl plačiai taikomų sutrumpinto darbo laiko ir darbo vietų išsaugojimo priemonių, kurios prisidėjo prie darbo vietų išsaugojimo 2020 ir 2021 m., per COVID-19 krizę (taip pat žr. 2022 m. bendrą užimtumo ataskaitą). Vertinant kas ketvirtį teikiamus duomenis, 2022 m. pirmąjį pusmetį ES užimtumo lygis (20–64 m. amžiaus grupėje) padidėjo 0,8 proc. punkto iki 74,8 proc. ir pagerėjo beveik visose valstybėse narėse. Vis dėlto valstybės narės, kuriose pradinis užimtumo lygis buvo žemesnis, užsibrėžė didesnio užmojo nacionalinius tikslus, žr. 1.3 skirsnį. Regioninių užimtumo lygio skirtumų išlieka ir atskirose valstybėse narėse (žr. 3 priedą).

Sparčiau atsigavo nekontaktiniai sektoriai, o kitų ekonomikos segmentų atsigavimas buvo lėtesnis. Dėl pagrindinių gamybos žaliavų trūkumo ir pasaulinių tiekimo grandinių trikdžių apdirbamosios gamybos sektoriuje darbo vietos vis dar buvo kuriamos vangiai.

Atsigavimas taip pat strigo kontaktinių paslaugų sektoriuose⁴⁷. Juose užimtumo lygis 2021 m. pabaigoje vis dar buvo 1,3 proc. mažesnis nei prieš pandemiją. Iš to matyti, kad juos labiau paveikė 2021 m. antrąjį pusmetį įvestos būtinos viruso plitimo valdymo priemonės, skirtos kovoti su pandemija, ir ilgalaikis perėjimas prie paslaugų teikimo internetu. Antra vertus, nekontaktinių paslaugų sektoriuose, kuriuose užduotis galima atlikti naudojant IT priemones arba užsikrėtimo rizika yra mažesnė, užimtumas augo sparčiau ir 2021 m. pabaigoje 2,6 proc. viršijo ikikrizinį lygį⁴⁸.

2.1.1 pav. 2021 m. užimtumo lygis didėjo beveik visose valstybėse narėse

Užimtumo lygis (20–64 m. amžiaus grupėje) 2021 m. lygis ir pokytis, palyginti su ankstesniais metais (%), socialinių rodiklių suvestinės pagrindinis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Šaltinis – Eurostatas [[lfsi_emp_a](#)], ES darbo jėgos tyrimas.

Palyginti su priešpandeminiu lygiu, padidėjo ir bendras užimtumas, ir dirbtų valandų skaičius. 2022 m. antrąjį ketvirtį visose valstybėse narėse, išskyrus Bulgariją, Estiją, Ispaniją, Latviją, Rumuniją ir Slovakiją, darbuotojų skaičiumi išreikštas užimtumas viršijo priešpandeminį lygį, o visoje ES jis buvo maždaug 3,5 mln. didesnis nei prieš pandemiją (žr. 2.1.2 pav.). 2022 m. pirmąjį ketvirtį, palyginti su ankstesniu ketvirčiu, ES bendras dirbtų valandų skaičius taip pat padidėjo 1,1 proc. ir pirmą kartą nuo pandemijos protrūkio 2020 m.

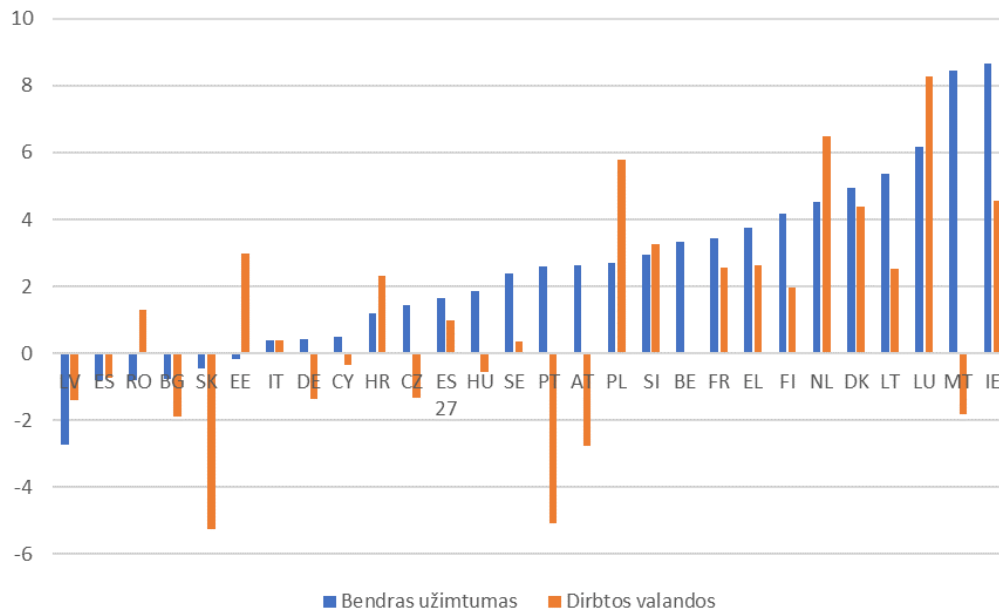
⁴⁷ Kontaktinių paslaugų sektoriai apima didmeninę ir mažmeninę prekybą, transporto, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas, taip pat meno ir pramogų paslaugas.

⁴⁸ Žr. European Commission, *Labour market and wage developments in Europe: annual review 2022*, Publications Office of the European Union, 2022 (dar nepaskelbta).

pradžioje viršijo priešpandeminį lygį. Vis dėlto šio rodiklio augimo greitis valstybėse narėse buvo nevienodas: 2022 m. II ketv. Vokietijoje, Portugalijoje, Ispanijoje, Austrijoje, Bulgarijoje, Kipre, Čekijoje, Latvijoje, Slovakijoje, Maltoje, Vengrijoje ir Maltoje bendras dirbtų valandų skaičius vis dar buvo mažesnis nei prieš pandemiją. Nepaisant kelių išimčių, kai bendro užimtumo ir dirbtų valandų skaičiaus augimo greitis labai skyrėsi (pavyzdžiui, Austrijoje, Portugalijoje, Kipre, Maltoje, Vengrijoje ir Švedijoje), daugumoje valstybių narių šių dviejų kintamųjų augimo greitis buvo palyginti vienodas.

2.1.2 pav. Daugumoje valstybių narių užimtumas ir dirbtų valandų skaičius viršijo prieš pandemiją buvusį lygį

Bendro užimtumo ir dirbtų valandų skaičiaus pokytis nuo 2019 m. IV ketv. iki 2022 m. II ketv. (%)

Pastaba. Pagal sezoną ir kalendorių pakoreguoti duomenys. CZ, EL, FR, MT, PL, PT duomenys apie bendrą užimtumą ir MT duomenys apie dirbtų valandų skaičių pakoreguoti tik pagal sezoną, o BE duomenų apie dirbtų valandų skaičių nėra.

Šaltinis – Eurostatas [[namq_10_a10_e](#)], nacionalinės sąskaitos.

Sutrumpinto darbo laiko ir panašios darbo vietų išsaugojimo priemonės labai apsaugojo darbuotojus ir darbo vietas per COVID-19 krizę ir tebėra svarbi politikos priemonė, skirta darbo vietoms ir žmogiškajam kapitalui išsaugoti krizės sąlygomis, kartu skatinant ekonomikos modernizavimą. Po 2021 m. pirmojo pusmečio, sumažėjus pandemijos poveikiui ir panaikinus ekonominės veiklos apribojimus, daugelyje valstybių narių minėtų priemonių taikymas buvo laipsniškai nutrauktas. Tačiau kelios valstybės narės toliau taikė ir pratęsė su pandemija susijusias priemones; kartu 2022 m. pirmąjį pusmetį paramos pagal darbo vietų išsaugojimo priemones prireikė vis mažiau asmenų. 2022 m. sausio mėn. laikinai padidėjo mėnesinės išlaidos priemonėms, atitinkančioms finansinės paramos sąlygas pagal Europos laikinos paramos priemonę nedarbo rizikai dėl ekstremaliosios situacijos mažinti (SURE), o vėliau jos sparčiai sumažėjo⁴⁹. Apskaičiuota, kad net ir sumažėjus išlaidoms 2022 m., šiomis priemonėmis iki 2022 m. vidurio buvo suteikta parama 220 000 darbuotojų ir 10 000 įmonių. Beveik pusėje valstybių narių, nustojus galioti su COVID-19 susijusiems pakeitimams, liko galioti anksčiau taikytos priemonės⁵⁰.

⁴⁹ Žr. Ketvirtąją Europos laikinos paramos priemonės nedarbo rizikai dėl ekstremaliosios situacijos mažinti (SURE) pusmečio įgyvendinimo ataskaitą SURE interneto svetainėje (COM(2022) 483 final).

⁵⁰ EUROFOUND, ES politikos stebėsenos duomenų bazė.

Sutrumpinto darbo laiko ir kitos darbo vietų išsaugojimo priemonės gali būti naudingos siekiant išsaugoti užimtumą ir konkrečių įmonių žmogiškąjį kapitalą, atsižvelgiant ir į dabartinį makroekonominės aplinkos neapibrėžtumą. Tačiau jos turėtų būti kuriamos ir įgyvendinamos atsižvelgiant į konkrečią situaciją. Pramonės šakoms ir sektoriams, kuriuos paveikė struktūriniai pokyčiai, sutrumpinto darbo laiko tvarka turėtų būti taikoma taip, kad prireikus būtų palaikomi restruktūrizavimo procesai ir skatinamas ekonomikos modernizavimas, visų pirma pasitelkiant atitinkamas perkvalifikavimo ir kvalifikacijos kėlimo priemones, taip pat atsižvelgiant į nuolatinį poreikį paspartinti perėjimą prie švarios energijos.

Dėl COVID-19 krizės savarankiško darbo apimtys nepadidėjo. Per pastarąjį dešimtmetį savarankiško darbo dalis šiek tiek sumažėjo – nuo 14,8 proc. 2010 m. iki 13,4 proc. 2020 m.⁵¹ Dėl COVID-19 krizės 2019–2020 m. savarankiškai dirbančių asmenų skaičius sumažėjo nuo 26,1 iki 25,7 mln. 2021 m. jų skaičius ES siekė 25,1 mln. ir sudarė 13 proc. visų dirbančiųjų⁵². Tačiau šis rodiklis įvairiose valstybėse narėse labai skyrėsi: Italijoje ir Graikijoje jis siekė beveik 20 proc. arba daugiau, o Vokietijoje ir Danijoje – apie 7 proc. 2020 m. visoje ES apie 70 proc. savarankiškai dirbančių asmenų (15–64 m. amžiaus grupėje) buvo samdomų darbuotojų neturintys savarankiškai dirbantys asmenys, kurie sudarė 9,4 proc. visų dirbančiųjų. Ši dalis šiek tiek sumažėjo, palyginti su 2010 m., kai ji siekė 10,2 proc.; sumažėjimas labiau paveikė vyrus nei moteris (atitinkamai 1,1 ir 0,4 proc. punkto). 2019–2020 m. samdomų darbuotojų neturinčių savarankiškai dirbančių moterų skaičius išaugo 13 šalių ir ES 27 apskritai, o tai galbūt reiškia, kad pandemijos metu padidėjusi vaikų priežiūros našta galėjo paskatinti daugiau moterų imtis savarankiškos veiklos. 2021 m. ES ir daugumoje valstybių narių didžiausią savarankiškai dirbančių asmenų dalį sudarė savarankiški darbuotojai (apie darbą skaitmeninėse platformose, „savarankiškus darbuotojus“ ir „fiktyvų savarankišką darbą“ žr. 2.3.1 skirsnį ir jame esantį 5 intarpą).

Ekonomikai atsigaunant po COVID-19 pandemijos, daugelyje valstybių narių labai padidėjo darbo jėgos trūkumas⁵³. Sparčiai atsigaunant ekonomikai, 2021 m. vėl išryškėjo darbo jėgos trūkumas, ypač tam tikruose sektoriuose ir profesijose⁵⁴. 2021 m. pabaigoje kelių šalių pramonės, paslaugų ir statybos sektoriuose jis pasiekė arba viršijo priešpandeminį lygį, o kartu mažėjo nedarbas ir darbo rinkose įsivyravo sąstingis⁵⁵. Pagrindinės profesijų grupės, kuriose 2021 m. ES trūko darbuotojų, susijusios su sveikatos priežiūra ir ilgalaikė priežiūra, programine įranga, transportu, statyba ir inžineriniais amatais⁵⁶. Kvalifikuotų darbuotojų trūkumas taip pat fiksuotas kai kuriuose su žaliaja pertvarka susijusiuose sektoriuose⁵⁷. 2022 m. III ketv. darbo jėgos trūkumas siekė 35 proc. paslaugų sektoriuje, 32 proc. – statybos

⁵¹ Eurostatas [[lfsa_egaps](#)], ES darbo jėgos tyrimas.

⁵² Šio rodiklio vertės nelyginamos su vertėmis iki 2021 m. dėl visų valstybių narių 2021 m. duomenų laiko eilučių pertrūkių įsigaliojus [naujai Europos socialinės statistikos reguliavimo sistemai](#).

⁵³ Šioje dalyje darbo jėgos trūkumas aproksimuojamas pagal ES įmonių, nurodančių, kad darbo jėgos trūkumas yra jų gamybos veiklą ribojantis veiksnys, dalį, matuojamą pagal Europos verslo ir vartotojų nuomonės tyrimą ([EU-BCS](#)). Yra ir alternatyvių darbo jėgos trūkumo aproksimavimo rodiklių, pavyzdžiui, Eurostato nustatytas laisvų darbo vietų lygis pramonės, paslaugų ir statybos sektoriuose [[jvs_a_rate_r2](#)].

⁵⁴ Žr. II skyrių leidinyje [European Commission, Institutional Paper 184, Quarterly Report on the Euro Area \(QREA\), Vol. 21, No. 2 \(2022\)](#).

⁵⁵ 2021 m. IV ketv. 24 proc. pramonės, 25 proc. paslaugų ir 30 proc. statybos sektoriaus darbdavių teigė, kad darbo jėgos trūkumas yra vienas iš pagrindinių veiksnių, trukdančių jų verslo veiklai (palyginti su atitinkamai 14, 19 ir 23 proc. prieš pandemiją).

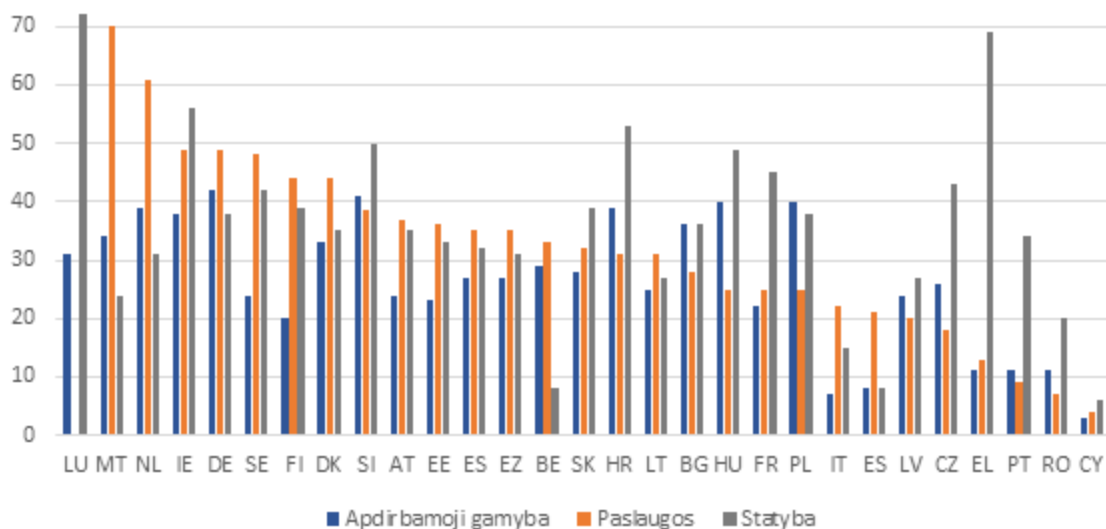
⁵⁶ [McGrath, J. \(2021\): Report on labour shortages and surpluses. European Labour Authority, 2021](#). Šios keturios profesinės grupės sudaro 21 iš 28 ataskaitoje nurodytų profesijų, kuriose trūksta darbo jėgos.

⁵⁷ Žr. Europos semestro šalių ataskaitų 6 priedą Žaliosios pertvarkos poveikis užimtumui ir socialinis poveikis 2022 m.

sektoriuje ir 27 proc. – apdirbamosios gamybos sektoriuje (žr. 2.1.3 pav.). Tą patį ketvirtį didžiausias darbuotojų trūkumas pramonės sektoriuje buvo stebimas Vokietijoje (42 proc.), Slovėnijoje (41 proc.), Vengrijoje bei Lenkijoje (40 proc.) ir Kroatijoje (39 proc.). Paslaugų sektoriuje labiausiai darbuotojų trūko Maltoje (70 proc.), Nyderlanduose (61 proc.), Vokietijoje ir Airijoje (49 proc.), Švedijoje (48 proc.) ir Suomijoje (44 proc.). Visuomenės senėjimas taip pat daro neigiamą poveikį darbo jėgos trūkumui. Dėl demografinių pokyčių per pastarąjį dešimtmetį ES darbingo amžiaus (20–64 m.) gyventojų absoliučiais skaičiais mažėjo (nuo 269 mln. 2012 m. iki 264 mln. 2021 m.). Nors šis reiškinys yra plačiai paplitęs, jis labiau išryškėja kai kuriose valstybėse narėse (pavyzdžiui, Latvijoje, Bulgarijoje ir Rumunijoje), kurioms be žemo gimstamumo rodiklio taip pat būdingi emigracijos srautai⁵⁸. Vidutinės trukmės ir ilguoju laikotarpiu perkeltųjų asmenų srautas iš Ukrainos ir teisėta migracija iš kitų pasaulio regionų gali padėti sumažinti darbo jėgos trūkumą sektoriuose, kuriuose esama mažiausių kliūčių įgūdžių pritaikomumui. Šiuo požiūriu taip pat labai svarbios kvalifikacijų pripažinimo priemonės (žr. 2.1.2 skirsnį). Vis dėlto mažai tikėtina, kad nuo karo bėgančių žmonių antplūdis padės išspręsti pagrindines struktūrines problemas, kurios daro didelę įtaką darbo jėgos trūkumui ES, o tokių žmonių integracijai į darbo rinką gali sutrukdyti kiti sunkumai, pavyzdžiui, kalbos barjeras.

2.1.3 pav. Daugumoje valstybių narių pastebimas didelis darbo jėgos trūkumas, ypač paslaugų sektoriuje

Darbdavių, teigiančių, kad darbo jėgos prieinamumas yra gamybą ribojantis veiksnys, dalis pagal paslaugų reikšmes (% , 2022 m. III ketv.)

Šaltinis – Europos verslo ir vartotojų nuomonės tyrimas (EU-BCS).

ES ekonomikos žalinimas suteikia daug galimybių kokybiškai įsidarbinti ir reikalauja tinkamos paramos žmonėms, keičiantiems darbo vietą, kad niekas neliktų nuošalyje. Dėl žaliosios pertvarkos iki 2030 m. galėtų būti sukurta iki 884 000 darbo vietų, o iki 2050 m. – galimai dar daugiau, jei bus vykdoma tinkama gretutinė politika⁵⁹. Nuo 2000 iki

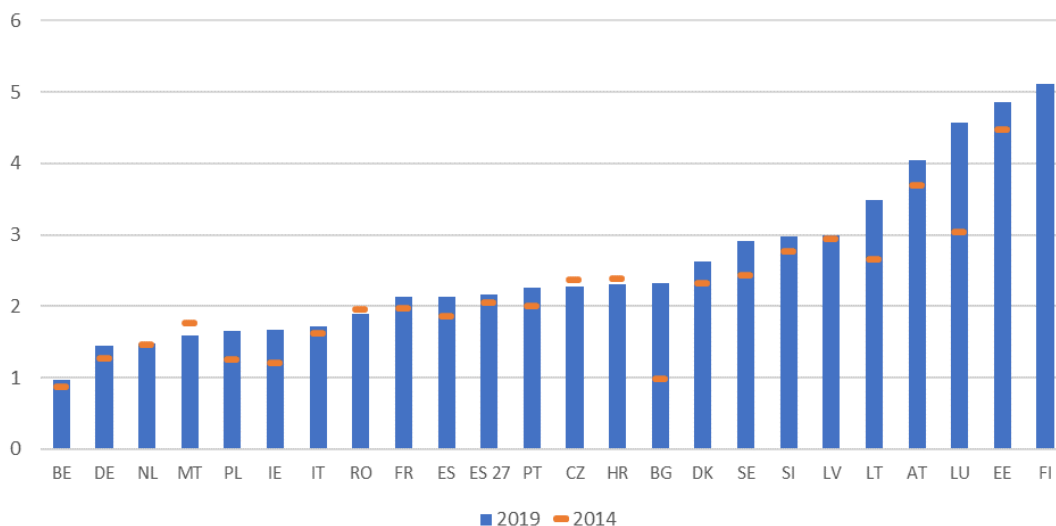
⁵⁸ Šaltinis – Eurostato [straipsnis apie gyventojų skaičius ir gyventojų kaitos statistiką](#). 2020–2021 m. prie mažėjančio gyventojų skaičiaus prisidėjo ir dėl COVID-19 pandemijos padidėjęs mirtingumas.

⁵⁹ Žr. European Commission, Murauskaite-Bull, I., Scapolo, F., Muench, S., et al., *The future of jobs is green*, Publications Office of the European Union, 2021, JRC126047. Ankstesnius įverčius žr. dokumente SWD(2020) 176 final, o konkrečioms šalims skirtas prognozes – EUROFOUND tyrimų ataskaitoje „Gamybos ateitis. Energetikos scenarijus – Paryžiaus klimato susitarimo poveikis užimtumui“ (Eurofound (2019), *Future of manufacturing - Energy scenario: Employment implications of the Paris Climate Agreement*, Eurofound

2019 m. darbuotojų skaičius ES 27 ekologiškose pramonės šakose išaugo 43,3 proc., o energijos iš atsinaujinančiųjų šaltinių gamybos sektoriuje – 91,6 proc.⁶⁰ 2019 m. užimtumas Europos ekologiškose pramonės šakose sudarė 2,2 proc. viso užimtumo ES 27 (palyginti su 1,7 proc. 2000 m.), tačiau tarp valstybių narių jis gerokai skyrėsi (žr. 2.1.4 pav.). Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Suomijoje, Estijoje ar Liuksemburge, ši dalis siekė arba viršijo 5 proc. užimtų gyventojų, o kitose sudarė tik nedidelę užimtų gyventojų dalį. Dėl pertvarkos taip pat vyksta darbo jėgos perskirstymas ir didėja įgūdžių trūkumo ir neatitikties tikimybė. Veiksminga aktyvi darbo rinkos politika, taip pat kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo galimybės tebėra labai svarbios siekiant remti sąžiningą žaliąją pertvarką ir spręsti darbo jėgos ir įgūdžių trūkumo problemą, kuri trukdo įgyvendinti ekologiškesnio augimo modelį⁶¹ (žr. 4 intarpą 2.2 skirsnyje). Apskritai elektros energijos gamybos, transporto, apdirbamosios pramonės, žemės ūkio ir kasybos sektoriuose kartu išmetama beveik 90 proc. viso ES išmetamo CO₂ kiekio, o sukuriama mažiau nei 25 proc. bendrosios pridėtinės vertės ir 25 proc. užimtumo. Tai reiškia, kad šiuose sektoriuose ir regionuose, kuriuose tie sektoriai sudaro svarbią ekonomikos dalį, ypatingai aktualūs su pertvarka susiję iššūkiai⁶².

2.1.4 pav. Daugumoje valstybių narių 2014–2019 m. ekologiškų darbo vietų dalis, palyginti su bendru užimtumu, padidėjo

Užimtumas ekologiškose pramonės šakose (% bendro užimtumo, 2014 ir 2019 m.)

Pastaba. Bendras etato ekvivalentas ekologiškose pramonės šakose, padalytas iš bendro užimtumo (abiem atvejais tai vidaus principai). Duomenų apie Kiprą, Graikiją, Vengriją ir Slovakiją nėra.

Šaltinis: Eurostatas [[env_ac_egss1](#)] ir nacionalinių sąskaitų užimtumo duomenys [[nama_10_a64_e](#)]

Research Report). Taip pat žr. poveikio vertinimą „Švari mūsų visų planeta“. Europos Komisijos ataskaitoje „2019 m. užimtumo ir socialinės tendencijos Europoje“, Europos Sąjungos leidinių biuras, 2019 m., nurodyta, kad iki 2050 m. gali būti sukurta apie 2 mln. darbo vietų.

⁶⁰ Eurostato rodiklis [[env_ac_egss1](#)]. Ekologiškas pramonės šakas galima laikyti konservatyviu ekologiškų darbo vietų rodikliu. Šioje koncepcijoje daugiausia dėmesio skiriama veiklai, iš kurios gaunami ekologiški produktai, todėl tam tikra veikla iš esmės neprideda prie klimato ir aplinkos tikslų įgyvendinimo, pavyzdžiui, remiantis jos rezultatais, palyginti su atitinkamais lyginamaisiais rodikliais.

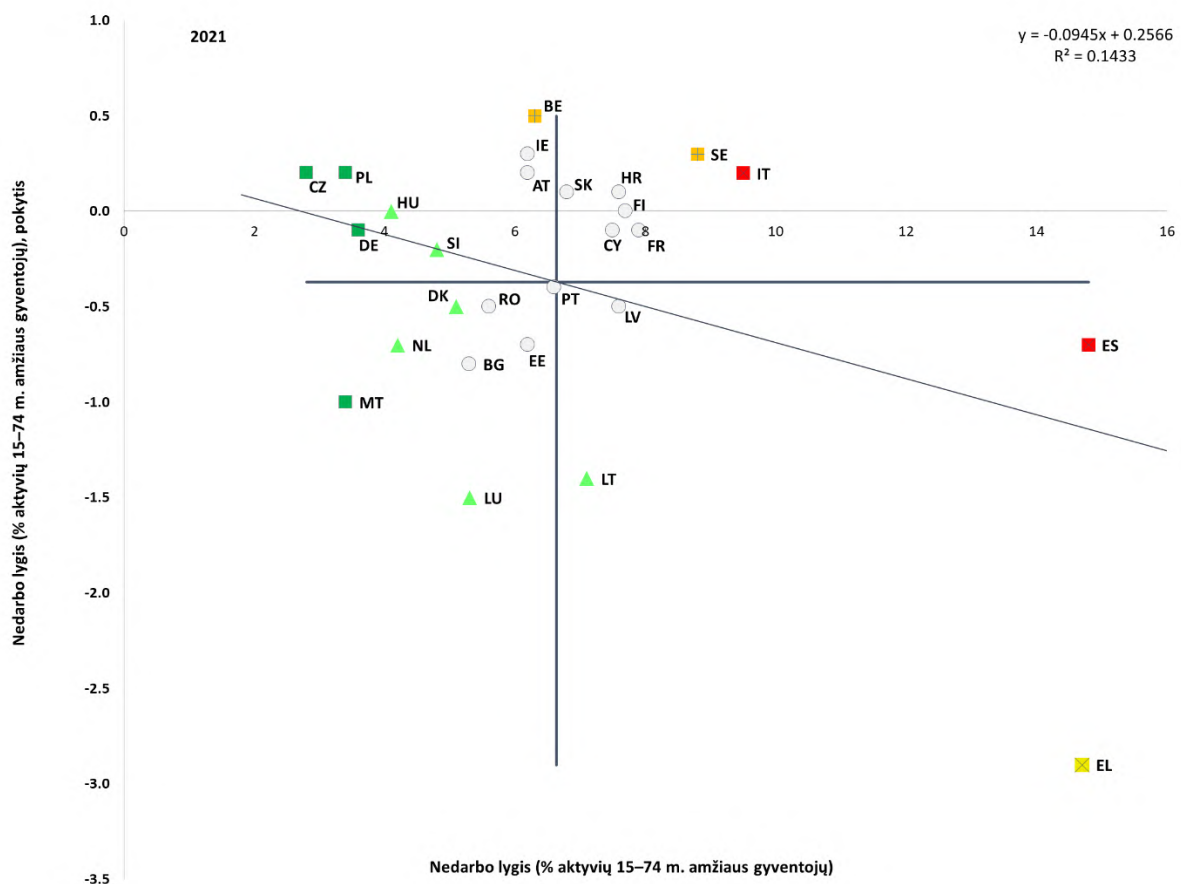
⁶¹ Žr. Tarybos rekomendaciją dėl sąžiningo perėjimo prie neutralaus poveikio klimatui ekonomikos užtikrinimo (2022/C 243/04).

⁶² Žr. European Commission, *Employment and Social Developments in Europe 2019*, Publications Office of the European Union, 2019, p. 175.

Augant užimtumui kartu daugumoje valstybių narių mažėjo nedarbas. Vidutinis ES nedarbo lygis (15–74 m. amžiaus grupėje) sumažėjo 0,2 proc. punkto – nuo 7,2 proc. 2020 m. iki 7,0 proc. 2021 m. – ir priartėjo prie 2019 m. lygio (6,8 proc.), kuris buvo žemiausias nuo 2009 m. Tokį mažėjimą lėmė didelis darbo vietų kūrimas, susijęs su stipriu ekonomikos atsigavimu po 2021 m. COVID-19 krizės. Vis dėlto tarp valstybių narių esama didelių skirtumų – mažiausią ir didžiausią nedarbo lygio rodiklį skiria 12 proc. punktų (žr. 2.1.5 pav.). 2021 m. Graikijoje užfiksuotas daug didesnis nei vidutinis nedarbo sumažėjimas (2,9 proc. punkto), po jos seka Liuksemburgas ir Lietuva (atitinkamai 1,5 ir 1,4 proc. punkto), o Belgijoje, Švedijoje ir Airijoje padėtis ypač pablogėjo (atitinkamai padidėjimas 0,5, 0,3 ir 0,3 proc. punkto). Socialinių rodiklių suvestinės pagrindinis rodiklis rodo „kritinę padėtį“ Italijoje, kurioje nedarbo lygis 2021 m. dar šiek tiek padidėjo nuo jau ir taip aukšto lygio, ir Ispanijoje, kurioje nedarbo lygis tik šiek tiek sumažėjo, bet vis dar yra aukščiausias ES. Belgijos ir Švedijos „padėtį reikia stebėti“ (pirmosios atveju reikšmė yra vidutinė, bet padidėjimas didesnis už vidutinį, o antrosios atveju pokytis yra didesnis už vidutinį). Galiausiai Graikijos rezultatai buvo „prasti, bet gerėjantys“, nes šioje šalyje 2021 m. nedarbas labai sumažėjo, tačiau išlieka antras tarp valstybių narių. Mažėjant nedarbui, ES didėjo dalyvavimas darbo rinkoje, o 20–64 m. amžiaus grupės aktyvumo lygis padidėjo nuo 75,8 proc. 2020 m. II ketv. iki 79 proc. 2021 m. IV ketv. Vertinant kas ketvirtį teikiamus duomenis, 2022 m. pirmąjį pusmetį ES nedarbo lygis toliau mažėjo 0,4 proc. punkto iki 6,1 proc., tačiau padidėjo keliose valstybėse narėse (Belgijoje, Čekijoje, Estijoje, Kroatijoje ir Liuksemburge).

2.1.5 pav. 2021 m. nedarbo lygis mažėjo daugelyje valstybių narių

Nedarbo lygis (15–74 m. amžiaus grupėje) – 2021 m. lygis ir pokytis, palyginti su ankstesniais metais (%), socialinių rodiklių suvestinės pagrindinis rodiklis)

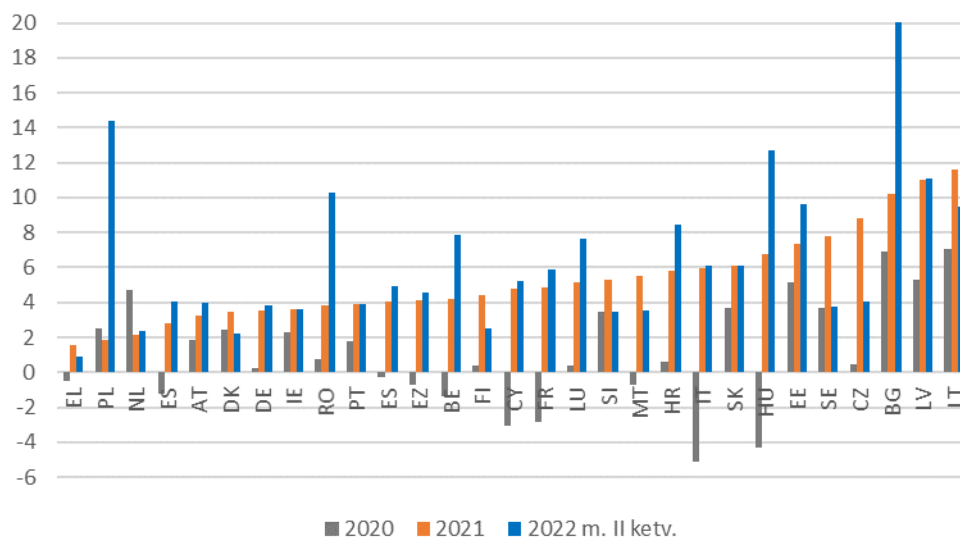
Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Šaltinis – Eurostatas [une rt a], ES darbo jėgos tyrimas.

2021 m. nominalusis darbo užmokestis didėjo sparčiau, nes padidėjo dirbtų valandų skaičius ir stipriai atsigavo ekonomika. 2021 m. nominaliojo atlygio vienam darbuotojui augimas ES siekė 4,1 proc., t. y. gerokai viršijo 2013–2019 m. buvusį maždaug 1,7 proc. vidurkį. Tokią padėtį tik iš dalies galima paaiškinti spaudimu, kurį daro mažėjantis nedarbas ir didėjantis darbo jėgos trūkumas. Per 2021 m. nominalusis atlygis vienam darbuotojui padidėjo visose valstybėse narėse (žr. 2.1.6 pav.). Lietuvoje, Latvijoje, Bulgarijoje, Čekijoje, Estijoje, Vengrijoje ir Slovakijoje 2021 m. užfiksuotas didesnis nei 6 proc. augimas, kuris atitiko šių šalių ekonomikos atotrūkio mažinimo tendenciją, taip pat Švedijoje. O Graikijoje, Lenkijoje, Nyderlanduose, Ispanijoje ir Lenkijoje vienam darbuotojui tenkantis atlygis padidėjo mažiau nei 3 proc. Nominaliojo atlygio vienam darbuotojui padidėjimas iš esmės atspindėjo 2021 m. vėl padidėjusį dirbtų valandų skaičių po nuosmukio 2020 m., o kai kuriose šalyse dar ir aplinkybę, kad 2021 m. buvo palaiapsniui atsisakyta sutrumpinto darbo laiko tvarkos, plačiai taikytos 2020 m. (tai reiškia, kad bendras darbo užmokesčio fondas padidėjo daugiau nei proporcingai, palyginti su darbuotojų skaičiumi išreikšto užimtumo padidėjimu)⁶³. 2022 m. pirmąjį pusmetį nominaliojo darbo užmokesčio augimas siek tiek paspartėjo, visų pirma dėl padidėjusios infliacijos daromo spaudimo ir tolesnio darbo rinkų susitraukimo. 2022 m. II ketv. nominalusis atlygis vienam darbuotojui Vengrijoje, Bulgarijoje, Kroatijoje, Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje, Kroatijoje ir Rumunijoje per metus padidėjo daugiau kaip 8 proc., o Graikijoje, Nyderlanduose, Danijoje ir Suomijoje – mažiau kaip 3 proc. Daugumoje valstybių narių šis padidėjimas siekė nuo 3 iki 6 proc. (žr. 2.1.6 pav.). Numatoma, kad 2023 m. nominalusis darbo užmokestis toliau didės dėl įtemptos padėties darbo rinkoje ir pastangų atkurti perkamąją galią⁶⁴. Tačiau tikimasi, kad šis augimas tik iš dalies sušvelnins realiųjų pajamų sumažėjimą ir neužtikrins nuolatinio grįžtamojo ryšio tarp darbo užmokesčio ir infliacijos.

2.1.6 pav. Nominaliojo darbo užmokesčio augimas 2021 m. atsigavo

Nominalusis atlygis vienam darbuotojui (metinis proc. pokytis, 2020–2021 metai ir 2022 m. II ketv.)

Pastaba. 1) Darbo užmokestis matuojamas rodikliu „Nominalusis atlygis darbuotojui“, kuris apskaičiuojamas kaip bendras atlygis darbuotojams, padalytas iš bendro darbuotojų skaičiaus. Bendras atlygis apibrėžiamas kaip

⁶³ Daugiau informacijos apie sutrumpinto darbo laiko tvarkos poveikį atlyginimo vienam darbuotojui priemonėms – da Silva *et al.*, *Short-time work schemes and their effects on wages and disposable income*, 2020, *ECB Economic Bulletin*, Issue 4/2020.

⁶⁴ Žr. European Commission, *European Economic Forecast, Autumn 2022*, Institutional Paper 187, November 2022, p. 37 ir 26 lentelė.

visas darbdavio darbuotojui mokamas atlygis pinigais arba natūra už darbą, kurį darbuotojas atliko per ataskaitinį laikotarpį, ir jį sudaro du komponentai: i) darbo užmokestis pinigais arba natūra ir ii) darbdavių mokamos socialinės įmokos. 2) Visi naudojami duomenys yra nacionalinių sąskaitų duomenys. Rodikliai pagrįsti nacionalinės valiutos vertėmis. 3) 2021 m. šalys nurodytos didėjančia nominaliojo darbo užmokesčio augimo tvarka.

Šaltinis – Europos Komisija, AMECO duomenų bazė, nominalusis darbo užmokestis vienam darbuotojui [hwcdw]. 2022 m. I ir II ketv.: EMPL skaičiavimai, pagrįsti Eurostato duomenimis, atlygis darbuotojams [[namq_10_gdp](#)] ir bendras užimtumas (vidaus koncepcija) [[namq_10_a10_e](#)].

2021 m. darbo užmokesčio pagal kolektyvinę sutartį pokyčiai buvo nedideli, o jų raida rodo, kad darbo užmokestis euro zonoje ir toliau augo daug lėčiau nei kainos⁶⁵. Skirtingai nei atlyginimo vienam darbuotojui raida, darbo užmokesčio pagal kolektyvinę sutartį rodiklis atspindi kolektyvinių derybų euro zonoje rezultatus ir jam neturi tiesioginės įtakos dideli dirbtų valandų skaičiaus svyravimai, kuriuos pastaraisiais metais sukėlė pandemija. 2021 m. euro zonoje užfiksuotas nedidelis 1,5 proc. darbo užmokesčio pagal kolektyvinę sutartį padidėjimas, šiek tiek mažesnis už 2013–2020 m. laikotarpio vidurkį (1,7 proc.), nepaisant to, kad po pandemijos labai atsigavo užimtumas. Tokia padėtis gali būti susijusi su vėluojančiomis naujomis derybomis dėl darbo užmokesčio ir po pandemijos kai kuriuose sektoriuose išlikusiu neapibrėžtumu. 2022 m. I ketv. nominalusis darbo užmokestis pagal kolektyvinę sutartį euro zonoje per metus padidėjo 2,8 proc., po 1,6 proc. padidėjimo 2021 m. IV ketv.⁶⁶ Tačiau 2022 m. II ketv. darbo užmokesčio pagal kolektyvinę sutartį augimas sulėtėjo iki 2,4 proc.⁶⁷.

2021 m. realusis darbo užmokestis atsigavo daugumoje valstybių narių ir bendrai ES, tačiau 2022 m. jis ir vėl mažėja. Priešingai nei 2020 m., 2021 m. beveik visose valstybėse narėse darbuotojų realusis darbo užmokestis sparčiai augo. Latvijoje, Lietuvoje ir Bulgarijoje realusis darbo užmokestis didėjo net daugiau nei 5 proc., o Airijoje ir Nyderlanduose, priešingai, šiek tiek sumažėjo. Realiojo darbo užmokesčio atsigavimas taip pat buvo ypač didelis Italijoje, Prancūzijoje ir Belgijoje, kuriose 2021 m. užfiksuotas svarus padidėjimas po sumažėjimo ankstesniais metais (žr. 2.1.7 pav.). Vis dėlto teigiama tendencija sustojo arba pakito į priešingą 2022 m. I ketv., kai realiojo darbo užmokesčio augimas ES (–1,3 proc. metinis pokytis) ir daugumoje valstybių narių vėl tapo neigiamas. Jau 2021 m. antrąjį pusmetį ėmė sparčiau didėti infliacija, o Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą dar labiau sustiprino esamą spaudimą ir lėmė realiojo darbo užmokesčio mažėjimą. 2022 m. rugsėjo mėn. metinė infliacija ES pasiekė aukščiausią lygį – 10,9 proc., palyginti su 5,3 proc. 2021 m. pabaigoje. 2022 m. II ketv. realusis darbo užmokestis ES smarkiai (vidutiniškai 3,3 proc.) sumažėjo,

⁶⁵ ECB darbo užmokesčio pagal kolektyvinę sutartį rodiklis euro zonoje – tai daugumos euro zonos šalių nacionalinio darbo užmokesčio pagal kolektyvines sutartis metinių augimo tempų svertinis vidurkis. Kitaip nei kitiems rodikliams (pavyzdžiui, atlyginimui vienam darbuotojui), jam neturi įtakos dirbtų valandų skaičiaus pokyčiai. Paprastai į šį rodiklį taip pat neįtraukiamos premijos, viršvalandžiai ir kitos individualios kompensacijos, nesusijusios su kolektyvinėmis derybomis, o kai kuriose valstybėse narėse šis rodiklis atspindi minimalųjį darbo užmokestį tam tikruose sektoriuose, o ne faktiškai įmonių mokamą atlyginimą. Darbo užmokesčio pagal kolektyvinę sutartį indeksui taikomi tam tikri apribojimai, susiję su šalių aprėptimi ir metodikos suderinimu, įskaitant tam tikrų rūšių premijų traktavimą.

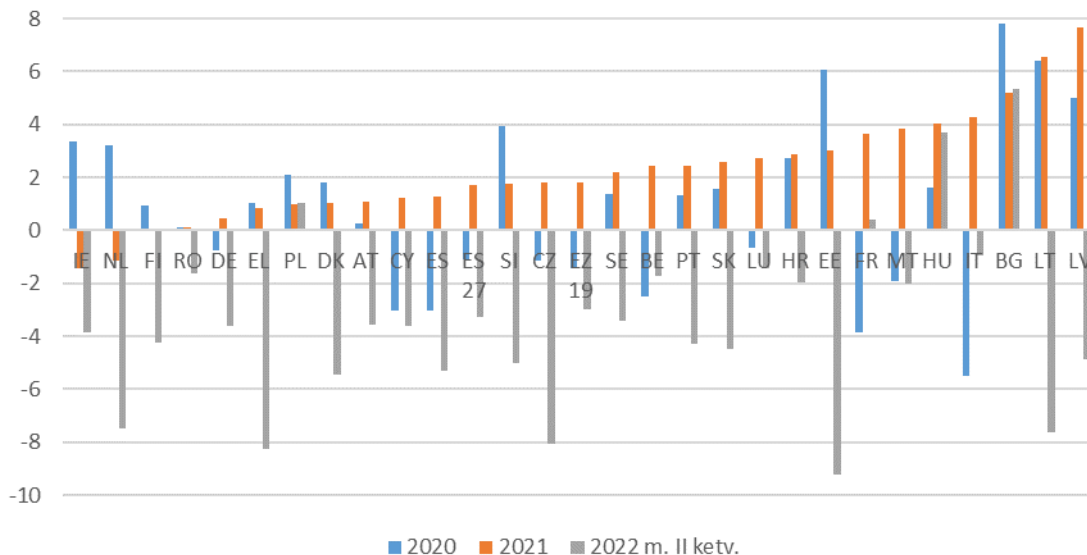
⁶⁶ Valstybių narių lygmeniu didelis augimas buvo stebimas Vokietijoje (4,0 proc. metinis augimas 2022 m. I ketv., po 1,1 proc. augimo 2021 m. IV ketv. ir mažiau nei 2 proc. augimo nuo 2020 m. III ketv.), Prancūzijoje (apie 3 proc. augimas 2022 m. I ketv., po maždaug 1 proc. augimo, kuris svyravo tarp 0,5 ir 1,5 proc. nuo 2014 iki 2021 m.), Nyderlanduose (2,4 proc. augimas, po 2,1 proc. augimo 2021 m.), Belgijoje (+4,8 proc.), Austrijoje (2,6 proc. augimas, po 1,7 proc. augimo 2021 m.) ir Ispanijoje (+2,6 proc. 2022 m. II ketv., po maždaug 1,7 proc. augimo 2020 ir 2021 m.).

⁶⁷ Daugiau informacijos žr. European Commission, *Labour market and wage developments in Europe: annual review 2022*, Publications Office of the European Union, 2022 (dar nepaskelbta), 2 skyrių.

palyginti su tuo pačiu 2021 m. ketvirčiu, ir dar labiau sumažėjo 17 valstybių narių, didėjant susirūpinimui dėl neigiamų socialinių perkamosios galios sumažėjimo padarinių, ypač nedidelės pajamas gaunantiems asmenims. Tikėtina, kad ateityje darbo užmokesčio raidai didelės įtakos turės prekybos sąlygų ir ekonomikos perspektyvų pablogėjimas, taip pat neiški infliacijos raidos perspektyva.

2.1.7 pav. 2021 m. realusis darbo užmokestis ES padidėjo, tačiau 2022 m. daugumoje valstybių narių jis mažėja

Realusis bruto darbo užmokestis vienam darbuotojui (metinis proc. pokytis; 2020, 2021 metai ir 2022 m. II ketv.)

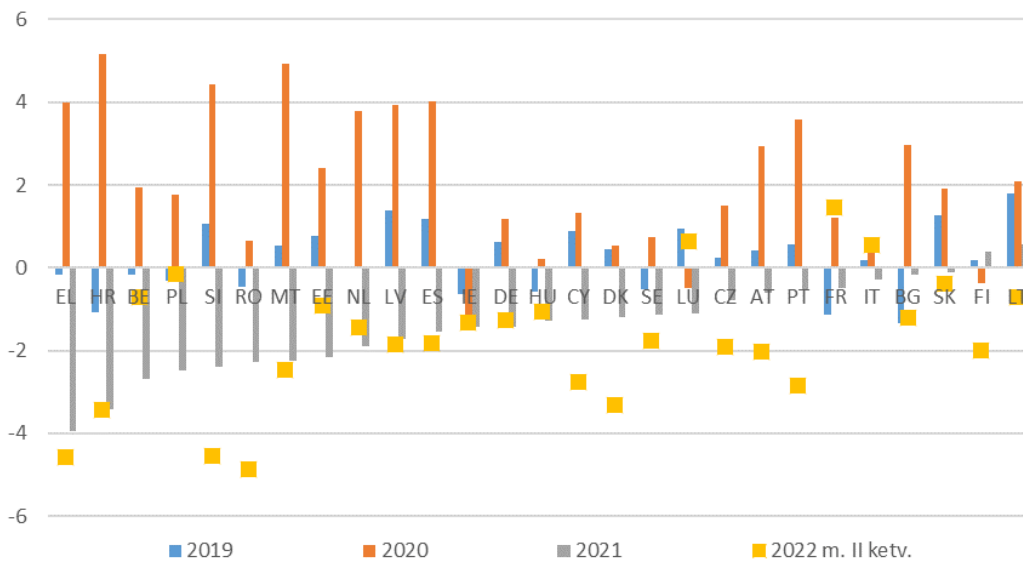

Šaltinis – Europos Komisija, AMECO duomenų bazė, realusis bruto darbo užmokestis vienam darbuotojui; defliatorius – privatus vartojimas [rwwdc]. 2022 m. I ir II ketv. EMPL skaičiavimai pagal Eurostato duomenis, darbo užmokestis [[namq_10_gdp](#)], bendras užimtumas (vidaus koncepcija) [[namq_10_a10_e](#)] ir suderintas vartotojų kainų indeksas [[prc_hicp_midx](#)].

2021 m. realiojo darbo užmokesčio augimas atsiliko nuo darbo našumo augimo, o 2022 m. daugumoje valstybių narių jis turėtų toliau mažėti. Dėl to mažėjo darbo pajamų dalis, kuri parodo, kokią šalies pajamų dalį sudaro darbo užmokestis. Kai realusis darbo užmokestis auga lėčiau nei darbo našumas, ši dalis mažėja. 2021 m. darbo užmokesčio dalis ES siekė 55,7 proc., t. y. sumažėjo nuo 56,9 proc. (2020 m.). Didesnis nei 1 proc. punkto sumažėjimas 2021 m. užfiksuotas 20 šalių (žr. 2.1.8 pav.), o darbo užmokesčio dalis mažiau nei 1 proc. punktu padidėjo tik Lietuvoje ir Suomijoje. 2013–2020 m. laikotarpiu darbo pajamų dalis padidėjo valstybėse narėse, kurių pradinis lygis buvo palyginti žemas, ypač Bulgarijoje, Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Rumunijoje ir Slovakijoje, o tai prisidėjo prie konvergencijos. 2022 m. pirmąjį pusmetį darbo pajamų dalis mažėjo beveik visose šalyse. Tai rodo lėtą darbo užmokesčio augimą. Be to, dėl smarkiai išaugusių importuojamos energijos kainų suprastėjo prekybos sąlygos, todėl realiosios vidaus pajamos dar labiau sumažėjo.

2.1.8 pav. 2021 m. darbo pajamų dalis sumažėjo, nes darbo užmokestis vidutiniškai augo lėčiau nei darbo našumas

Darbo pajamų dalis (2019, 2020, 2021 metai ir 2022 m. II ketv., metinis pokytis, proc. punktais)

Pastaba. 1) Darbo pajamų dalis apskaičiuojama kaip BVP dabartinėmis kainomis procentinė dalis; 2) Šalys išdėstytos mažėjančia tvarka pagal darbo užmokesčio dalies augimą 2021 m.

Šaltinis – EMPL GD skaičiavimai, pagrįsti Eurostato duomenimis, [[namq_10_a10_e](#)] ir [[namq_10_gdp](#)].

Neseniai daugelyje valstybių narių padidinus minimalųjį darbo užmokestį, dėl sparčiai didėjančios infliacijos nepavyko išvengti jį gaunančių asmenų perkamosios galios sumažėjimo. Deramas ir savalaikis minimaliojo darbo užmokesčio didinimas yra labai svarbus siekiant apsaugoti nedideles pajamas gaunančius asmenis. Nepaisant ženklaus minimaliojo darbo užmokesčio nominalaus padidėjimo 2021 m. (žr. 2.1.2 skirsnį), minimalusis darbo užmokestis realiai sumažėjo visose valstybėse narėse, išskyrus keturias (Latviją, Portugaliją, Slovėniją ir Slovakiją). Tuo pačiu laikotarpiu vidutinis realusis darbo užmokestis padidėjo visose valstybėse narėse, išskyrus Airiją ir Nyderlandus. Iki 2022 m. rugpjūčio mėn. daugumoje šalių, kuriose minimalusis darbo užmokestis nustatytas teisės aktais, mažiausiai uždirbantys darbuotojai patyrė tolesnių didelių perkamosios galios nuostolių⁶⁸ (žr. 2.1.9 pav.). Vienintelės išimtys buvo Belgija, Vengrija, Graikija ir Rumunija, kuriose minimaliojo darbo užmokesčio nominalus padidėjimas viršijo infliaciją, o Prancūzijoje realusis minimalusis darbo užmokestis išliko nepakitęs. Maždaug pusė valstybių narių, kuriose minimalusis darbo užmokestis nustatytas teisės aktais, jį nustatydamos atsižvelgia į infliaciją, tačiau tai daro įvairiais būdais ir skirtingu mastu⁶⁹. Daugumoje šalių šis procesas baigiasi tuo, kad kasmet sausio mėn. pakeliamas minimaliojo darbo užmokesčio lygis, o likusią metų dalį jokių papildomų intervencinių politikos priemonių nesiimama. Neseniai priimta Direktyva dėl deramo minimaliojo darbo užmokesčio⁷⁰ gali prisidėti prie paramos pažeidžiamiems namų ūkiams, nes joje skatinama teisės aktais nustatyti tinkamo dydžio minimalųjį darbo užmokestį, be kita ko, atsižvelgiant į minimaliojo darbo užmokesčio perkamąją galią, socialines ir ekonomines sąlygas ir ilgalaikius našumo pokyčius ir kitus kriterijus (žr. 1 intarpą). Visų pirma, reguliariai atnaujinant minimalųjį darbo užmokestį pagal direktyvą, dabartinėmis aplinkybėmis galima būtų išvengti minimalųjį darbo užmokestį gaunančių asmenų perkamosios galios bendro sumažėjimo, kad jie galėtų palaikyti savo

⁶⁸ Apskaičiuota pagal Eurostato [[prc_hicp_midx](#)] duomenis.

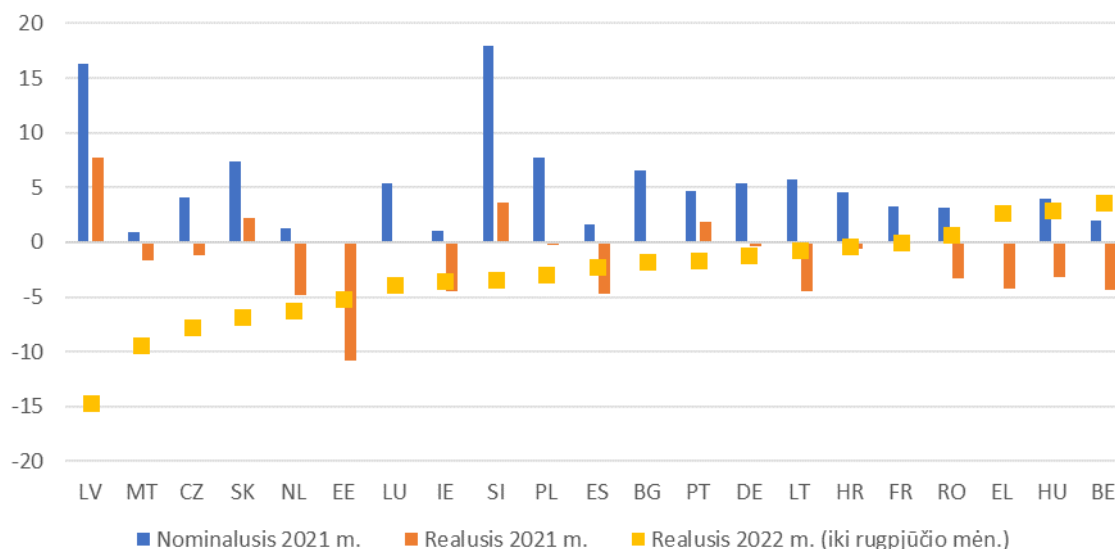
⁶⁹ Eurofound, Aumayr-Pintar, C., Rasche, M., Vacas, C., *Minimum wages in 2019: annual review*, Publications Office of the European Union, 2019.

⁷⁰ [2022 m. spalio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva \(ES\) 2022/2041 dėl deramo minimaliojo darbo užmokesčio Europos Sąjungoje](#), OL L 275, 2022 10 25, p. 33–47.

gyvenimo lygį. Be to, energetikos krizės sąlygomis laikinosios biudžeto paramos priemonės, skirtos nedideles pajamas gaunantiems asmenims, gali padėti sumažinti perkamosios galios nuostolius.

2.1.9 pav. Infliacija nuleidžia neseniai atliktą minimaliojo darbo užmokesčio padidinimą

Teisės aktais nustato minimaliojo darbo užmokesčio pokytis nominaliaja ir realiaja verte (augimo greitis, %)

Pastaba. Valstybės narės išvardytos mažėjančia tvarka pagal teisės aktais nustatyto minimaliojo darbo užmokesčio padidėjimą realiaja verte 2022 m.

Šaltinis: EUROFOUND korespondentų tinklas ir Eurostatas [[prc_hicp_midx](#)], EUROFOUND skaičiavimai.

1 intarpas. Minimalusis darbo užmokestis

Nustatant atitinkamo dydžio minimalųjį darbo užmokestį, kuris nustatomas teisės aktais arba grindžiamas kolektyvinėmis derybomis, skatinama socialinė konvergencija. Deramas minimalusis darbo užmokestis padeda mažinti dirbančiųjų skurdą ir darbo užmokesčio nelygybę, palaiko vidaus paklausą ir stiprina paskatas dirbti. Jis taip pat padeda mažinti vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumą, atsižvelgiant į didesnę moterų, dirbančių mažai apmokamą darbą, skaičių, ir užtikrinti sąžiningą konkurenciją darbdaviams, mokantiems deramą darbo užmokestį. Teisė į deramą minimalųjį darbo užmokestį įtvirtinta Europos socialinių teisių ramsčio 6 principu.

Daugeliui mažas pajamas gaunančių darbuotojų neužtikrinamas adekvatus minimalusis darbo užmokestis, o beveik dešimtadaliui darbuotojų gresia skurdas⁷¹. Šiuo metu, kai dėl didelės infliacijos ir palyginti nedidelio darbo užmokesčio augimo mažėja namų ūkių perkamoji galia (taip pat žr. 7 intarpą), labai svarbu užtikrinti, kad darbuotojams būtų mokamas adekvatus minimalusis darbo užmokestis, siekiant paremti pažeidžiamiausius asmenis ir sušvelninti socialines energetikos krizės pasekmes.

⁷¹ 2019 m. dirbančiųjų skurdo rizikos lygis siekė 9 proc., o 2021 m. jis šiek tiek sumažėjo iki 8,9 proc. (18–64 m. amžiaus grupėje), kaip matyti pagal Eurostato rodiklį [[ilc_iw01](#)].

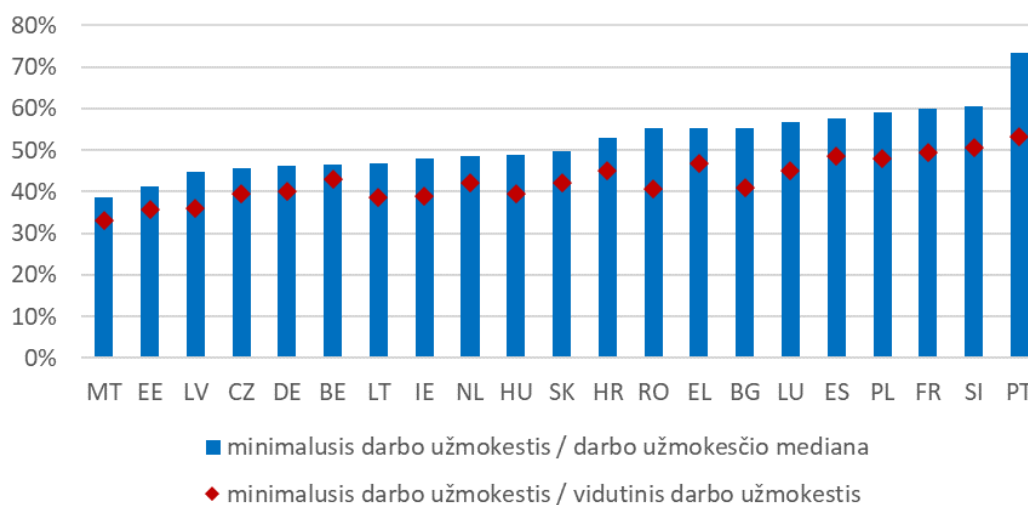
Direktyva dėl deramo minimaliojo darbo užmokesčio siekiama stiprinti minimaliojo darbo užmokesčio apsaugą visoje ES. Komisija ją pasiūlė 2020 m. spalio mėn., ir ji buvo priimta 2022 m. spalio 19 d. Direktyva padės užtikrinti, kad Sąjungos darbuotojai būtų apsaugoti jiems mokant adekvatų minimalųjį darbo užmokestį, kuris būtinas oriam pragyvenimui užtikrinti. Tuo tikslu direktyvoje taip pat pateikiamos nuostatos, kuriomis skatinamos kolektyvinės derybos ir stiprinami vykdymo užtikrinimo ir stebėsenos mechanizmai visose valstybėse narėse. Be to, joje nustatoma sistema su aiškiomis taisyklėmis, kuriomis siekiama pagerinti teisės aktais nustatyto minimaliojo darbo užmokesčio adekvatumą tose valstybėse narėse, kuriose jis taikomas.

Labai svarbus vaidmuo Sąjungoje užtikrinant deramą minimalųjį darbo užmokestį tenka kolektyvinėms deryboms. Tinkamos kolektyvinės derybos reiškia, kad darbdaviams ir darbuotojams yra tinkamai atstovaujama, be to, jos padeda užtikrinti, kad darbo užmokesčio nustatymo sąlygos atitiktų darbuotojų ir darbdavių poreikius ir būtų pritaikytos prie besikeičiančių ekonominių aplinkybių. Kolektyvinėmis derybomis apibrėžiami bendrieji darbo užmokesčio pokyčiai ir kartu daroma įtaka minimaliojo darbo užmokesčio pokyčiams. Valstybėse narėse, kuriose kolektyvinių derybų aprėpties lygis apskritai yra aukštas, dažniausiai yra mažesnė nedidelės pajamos gaunančių asmenų dalis ir didesnis minimalusis darbo užmokestis. Todėl direktyvoje reikalaujama, kad visos valstybės narės imtųsi veiksmų, skatinančių kolektyvines derybas darbo užmokesčiui nustatyti. Joje taip pat reikalaujama, kad valstybės narės, kuriose kolektyvinių derybų aprėptis nesiekia 80 proc., parengtų veiksmų planą ir nustatyti kolektyvinių derybų sąlygų sistemą.

Teisės aktais nustatytas minimalusis darbo užmokestis dažnai yra mažas, palyginti su kito ekonomikos darbo užmokesčio lygiu, ir nepakankamas, kad užtikrintų orų pragyvenimą. Beveik visose valstybėse narėse teisės aktais nustatytas minimalusis darbo užmokestis nesiekia 60 proc. darbo užmokesčio medianos ir 50 proc. vidutinio darbo užmokesčio (žr. pav. toliau). 2021 m. teisės aktais nustatytas minimalusis darbo užmokestis abi vertes pasiekė tik Portugalijoje, Slovėnijoje ir Prancūzijoje. Be to, tais pačiais metais teisės aktais nustatytas minimalusis darbo užmokestis 50 proc. darbo užmokesčio medianos nesiekė vienuolikoje ES šalių (Slovakijoje, Vengrijoje, Nyderlanduose, Airijoje, Lietuvoje, Belgijoje, Vokietijoje, Čekijoje, Latvijoje, Estijoje ir Maltoje). Dviejose iš šių šalių (Estijoje ir Maltoje) šis rodiklis buvo net mažesnis nei 45 proc. Be to, trijose šalyse (Latvijoje, Estijoje ir Maltoje) minimalusis darbo užmokestis nesiekė 40 proc. vidutinio darbo užmokesčio. Šiuo atžvilgiu direktyvoje nustatyti reikalavimai stiprinti valdymo sistemas, skirtas teisės aktais nustatytam minimaliajam darbo užmokesčiui nustatyti ir atnaujinti. Tarp jų: i) aiškių kriterijų taikymas nustatant ir atnaujinant darbo užmokestį, ii) pamatinių verčių taikymas siekiant įvertinti darbo užmokesčio deramumą, iii) reguliarūs atnaujinimai siekiant išlaikyti deramumą laikui bėgant, iv) aiškios sąlygos, kuriomis gali būti keičiamos teisės aktais nustatyto minimaliojo darbo užmokesčio svyravimai bei atskaitymai, v) savalaikis ir veiksmingas socialinių partnerių dalyvavimas visame darbo užmokesčio nustatymo ir atnaujinimo procese.

Daugelyje valstybių narių teisės aktais nustatytas minimalusis darbo užmokestis išlieka mažas, palyginti su kitokiu darbo užmokesčiu

Minimalusis darbo užmokestis, kaip bruto darbo užmokesčio medianos ir bruto vidutinio darbo užmokesčio procentinė dalis (2021 m.)

Šaltinis – EMPL GD skaičiavimai, pagrįsti Eurostato duomenimis [[earn_mw_cur](#)], [[lc_lci_r2_a](#)] ir darbo užmokesčio struktūros tyrimu.

Veiksmingi vykdymo užtikrinimo ir stebėsenos mechanizmai yra labai svarbūs siekiant užtikrinti, kad darbuotojams būtų mokamas deramas minimalusis darbo užmokestis.

Panašu, kad su minimaliuoju darbo užmokesčiu susijusių taisyklių nesilaikymas yra reikšmingas reiškinys visoje ES, nors tiksliais įverčiams trūksta duomenų⁷². Siekiant pagerinti šių taisyklių vykdymą, direktyvoje reikalaujama, kad valstybės narės, kuriose teisės aktais nustatytas minimalusis darbo užmokestis, sustiprintų kontrolę, patikrinimų vietoje intensyvumą ir užtikrintų reikiamus vykdomųjų institucijų išteklius. Be to, joje pabrėžiama, kad valstybės narės turi nustatyti veiksmingus teisių gynimo mechanizmus ir sankcijas, jei nesilaikoma darbuotojų teisių, susijusių su teisės aktais nustatytu minimaliuoju darbo užmokesčiu ir minimaliojo darbo užmokesčio teikiama apsauga, kurią suteikia kolektyvinės sutartys. Siekiant pašalinti duomenų rinkimo trūkumus, direktyvoje reikalaujama, kad visos valstybės narės sukurtų veiksmingas minimaliojo darbo užmokesčio teikiamos apsaugos aprėpties ir deramumo stebėsenos priemones ir nuo 2025 m. kas dvejus metus Komisijai teiktų su minimaliojo darbo užmokesčio teikiama apsauga susijusių rodiklių ataskaitas.

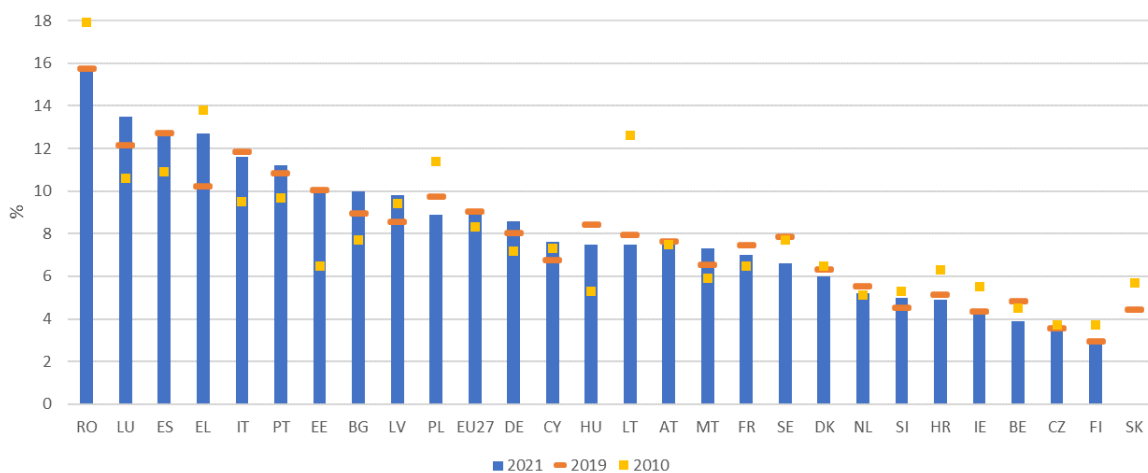
Paankstinto direktyvos įgyvendinimo atveju valstybėms narėms gali būti lengviau dabartinėmis aplinkybėmis laiku paremti pažeidžiamus namų ūkius. Nors jos dar turi dvejus metus perkelti direktyvą į savo nacionalinės teisės aktus, iniciatyva jau paskatino diskusijas nacionaliniu lygmeniu, o tai galbūt prisidėjo prie naujų priemonių, kuriomis gerinamos galimybės gauti deramą minimalųjį darbo užmokestį visoje ES, priėmimo.

⁷² Tai ypač būdinga ekonominių ir socialinių tyrimų duomenims, pavyzdžiui, ES SPGS. Išsami naujausių įrodymų apžvalga: Eurofound, Aumayr-Pintar, C., Rasche, M., Vacas, C., *Minimum wages in 2019: annual review*, Publications Office of the European Union, 2019. Esama duomenų, kad daugelyje šalių, įskaitant ir tas, kuriose užtikrinama minimaliojo darbo užmokesčio teikiama apsauga, nesilaikymas yra paplitęs reiškinys; žr., be kita ko, Garner, A., *The dog that barks doesn't bite: Coverage and compliance of sectoral minimum wages in Italy*, IZA Journal of Labor Policy 7, 3 (2018).

Kad skurdas būtų įveiktas, vien darbo gali nepakakti. Per pastarąjį dešimtmetį dirbančiųjų skurdas ES nesumažėjo ir 2021 m. siekė 8,9 proc⁷³. Valstybėse narėse, kuriose 2010 m. skurdo lygis buvo aukščiausias (t. y. Rumunijoje, Graikijoje, Lenkijoje ir Lietuvoje), dirbančiųjų skurdo lygis labai sumažėjo, o Lietuvoje jis net nukrito žemiau ES 27 vidurkio; kitose valstybėse narėse šis rodiklis išliko vidutinis arba aukštesnis už vidurkį. 2021 m. daugumoje valstybių narių dirbančiųjų skurdas, palyginti su 2020 m., iš esmės nepakito (atitinkamai 2020 ir 2019 pajamų metais). Keliose valstybėse narėse (t. y. Airijoje ir Švedijoje) šis rodiklis sumažėjo daugiau nei 1 proc. punkte, o didesniame jų skaičiuje (t. y. Rumunijoje, Liuksemburge, Ispanijoje, Graikijoje, Portugalijoje ir Latvijoje) šiek tiek padidėjo, įskaitant valstybes nares, kuriose dirbančiųjų skurdas tebėra didesnis nei ES vidurkis. Iš 2.1.10 pav. matyti, kad 2021 m. skurdas gresia daugiau nei 10 proc. darbuotojų Rumunijoje, Liuksemburge, Ispanijoje, Italijoje, Graikijoje ir Portugalijoje. Remiantis Eurostato greitaisiais įverčiais⁷⁴, susijusiais su 2021 m. pajamomis, atrodo, kad padėtis visose šalyse nepasikeitė, išskyrus Graikiją, kurioje, pajamos šiek tiek sumažėjo, ir Kroatiją, Nyderlandus ir Slovėniją, kuriose pajamos šiek tiek padidėjo. Apskritai žemo išsilavinimo darbuotojai susiduria su didesne dirbančiųjų skurdo rizika nei aukštąjį išsilavinimą turintys darbuotojai (19,8 proc., palyginti su 4 proc.), o ne ES gimę darbuotojai susiduria su didesne dirbančiųjų skurdo rizika nei ES gimę darbuotojai (21 proc., palyginti su 7,6 proc.). Be to, pagal terminuotas darbo sutartis dirbantiems darbuotojams dirbančiųjų skurdas gresia dažniau nei pagal neterminuotas darbo sutartis dirbantiems darbuotojams (12,9 proc., palyginti su 5,3 proc. ES).

2.1.10 pav. Dirbančiųjų skurdas tebėra didelis iššūkis daugelyje ES valstybių narių

Dirbančiųjų skurdo rizikos lygis (% , 2021, 2019 ir 2010 m.)

Pastaba. SK 2021 m. duomenų nėra. 2021 m. LU duomenys yra su laiko eilučių pertrūkiu.

Šaltinis – Eurostatas [ilc_iw01], ES SPGS.

⁷³ Dirbančiųjų skurdas vertinamas kaip 18 m. amžiaus ir vyresnių asmenų, kurių ekvivalentinės disponuojamosios pajamos yra mažesnės nei skurdo rizikos riba, sudaranti 60 proc. šalies ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų (po socialinių pervedimų) medianos, dalis. 2021 m. duomenys susiję su 2020 m. pajamų metais. ES 27 šis rodiklis nuo 2010 m. (8,5 proc.) iki 2016 m. (9,8 proc.) labai padidėjo, o vėliau pradėjo lėtai, bet stabiliai mažėti kasmet iki 2020 m. Eurostatas [ilc_iw01], [ilc_iw04], [ilc_iw05] ir [ilc_iw16].

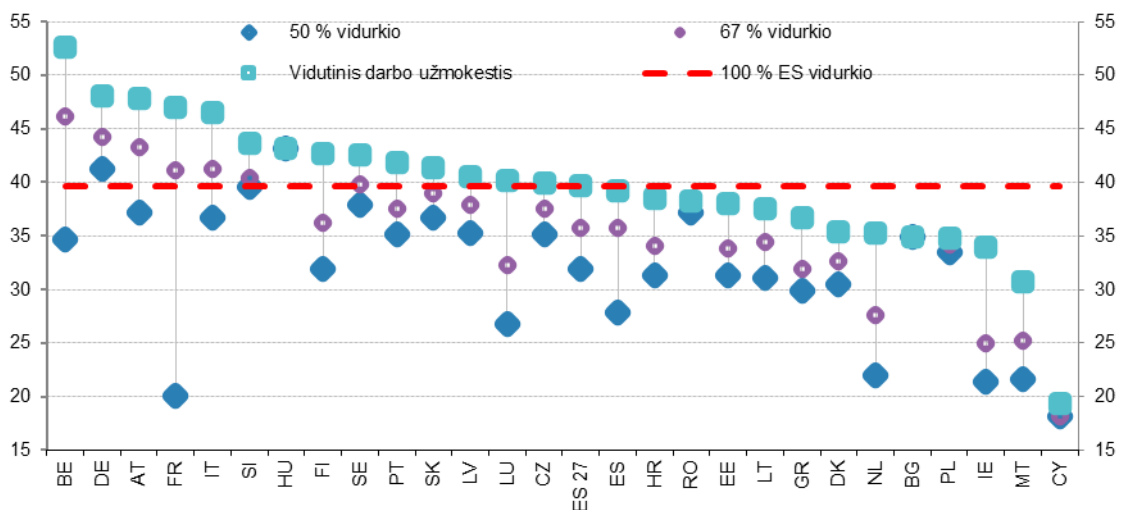
⁷⁴ Žr. 2021 m. pajamų metų išankstinius įverčius, paskelbtus 2022 m. rugpjūčio mėn. Eurostato interneto svetainėje.

Didelis mokesčių pleištą gali neigiamai paveikti darbo jėgos paklausą, susilpninti paskatas ieškoti darbo ir lemti ilgesnes darbo valandas⁷⁵. 2011–2021 m. ES 27 mokesčių pleištą vienam asmeniui, gaunančiam vidutinį darbo užmokestį, sumažėjo nuo 41,6 iki 39,6 proc. Per tą patį laikotarpį mokesčių pleištą sumažėjo šešiolikoje ES valstybių narių, labiausiai – Vengrijoje, Graikijoje, Rumunijoje, Latvijoje ir Belgijoje. O Portugalijoje, Maltoje, Liuksemburge ir Slovakijoje šis rodiklis gerokai padidėjo. Svarbu paminėti, kad ES 27 mokesčių pleištą vienam asmeniui, gaunančiam nedidelį darbo užmokestį (50 proc. vidutinių pajamų), nuo 2011 m. sumažėjo dar labiau (2,8 proc. punkto), nors 2020–2021 m. šiek tiek padidėjo (nuo 31,5 iki 31,9 proc.). Mokesčių naštos mažinimas nedideles pajamas gaunantiems asmenims yra ypač svarbus siekiant sumažinti kliūtis, trukdančias įdarbinti žemos kvalifikacijos darbuotojus.

Pajamų mokesčių sistemos paprastai yra progresinės. Tai reiškia, kad darbo jėgos apmokestinimo pleištą yra mažesnis tiems, kurie yra žemiausioje pajamų paskirstymo pusėje. Mokesčių pleištą (įskaitant gyventojų pajamų mokestį ir socialinio draudimo įmokas), tenkantis vienišiams vaikų neturintiems asmenims, yra didesnis vidutinį darbo užmokestį gaunantiems asmenims, palyginti su 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio uždirbančiais asmenimis, kuris savo ruožtu yra didesnis, palyginti su nedidelį darbo užmokestį (50 proc. vidutinio darbo užmokesčio) gaunančiais asmenimis. Tai rodo darbo jėgos apmokestinimo progresinį pobūdį, kuris gana ryškus Prancūzijoje, Belgijoje ir Liuksemburge, o mažiau akivaizdus Vengrijoje, Rumunijoje, Bulgarijoje, Lenkijoje ir Kipre (žr. 2.1.11 pav.). Vis dėlto keliose valstybėse narėse vis dar yra galimybių apmokestinimą perkelti nuo darbo jėgos, visų pirma mažinant mokesčių pleištą nedideles ir vidutines pajamas gaunantiems asmenims, taip pat siekiant sušvelninti didėjančių energijos kainų poveikį, ir pereiti prie kitų šaltinių, kuriais labiau palaikomi aplinkos tikslai.

2.1.11 pav. Darbo jėgos mokesčių pleištą yra mažesnis, kai yra mažesnis darbo užmokestis

Mokesčių našta, tenkanti vienam nedidelį darbo užmokestį gaunančiam asmeniui (50 ir 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio), palyginti su vidutiniu darbo užmokesčiu 2021 m.

Šaltinis – Europos Komisija, ECFIN GD, mokesčių ir išmokų duomenų bazė, remiantis EBPO mokesčių įsipareigojimų ir teisių į išmokas modeliu (atnaujinta 2022 m. kovo mėn.).

⁷⁵ Mokesčių pleištą parodo visų darbo sąnaudų, patiriamų įdarbinant darbuotoją, ir darbuotojo grynojo darbo užmokesčio skirtumą.

2 intarpas. Socialinė ekonomika ir socialinės įmonės

Visoje ES socialinėje ekonomikoje dalyvauja 2,8 mln. subjektų, kurių pagrindinis tikslas – daryti teigiamą socialinį poveikį ir (arba) poveikį aplinkai, o ne jų savininkų arba suinteresuotųjų šalių finansinė nauda. Tai apima įvairius verslo ir organizacinius modelius, pavyzdžiui, asociacijas, kooperatyvus, savitarpio pagalbos draugijas, fondus ir socialines įmones, įsteigtus vietos bendruomenėse ir naudojančius dalyvaujimąjį valdymą. Socialinės ekonomikos organizacijos siūlo konkrečius ir novatoriškus sprendimus pagrindiniams visuomenės uždaviniams spręsti įvairiuose ekonomikos sektoriuose, įskaitant socialinių paslaugų, sveikatos priežiūros, švietimo, žemės ūkio, energetikos, bankininkystės, draudimo ir atliekų tvarkymo.

Apmokamas darbas socialinės ekonomikos sektoriuje svyruoja nuo mažiau nei 1 iki 10 proc. visos darbo jėgos valstybėse narėse, todėl akivaizdu, kad kai kuriose valstybėse narėse neišnaudotos užimtumo augimo šiame sektoriuje galimybės⁷⁶. Socialinės ekonomikos subjektai ES įdarbina 13,6 mln. žmonių ir teikia naudą vietos ekonomikai ir visuomenei, skatindami jų įtrauktį, atsparumą ir aplinkos tvarumą. Pavyzdžiui, jie kuria papildomas kokybiškas darbo vietas šalies ekonomikoje, prisideda prie nepalankioje padėtyje esančių grupių įtraukties, skatina tvarų ekonominį vystymąsi ir aktyvų piliečių dalyvavimą visuomenės gyvenime. Neseniai socialinė ekonomika padėjo sušvelninti COVID-19 krizės poveikį, kai buvo sukurti sprendimai „iš apačios į viršų“, daugiausia sveikatos ir socialinių paslaugų srityse, siekiant padėti pažeidžiamoms ir rizikos grupėms. Pavyzdžiui, iš dalies ESF lėšomis finansuojamas Mažosios Lenkijos (Lenkija) socialinių inovacijų inkubatorius piliečiams teikė dotacijas, kad jie galėtų kurti, išbandyti ir įgyvendinti projektus, skirtus priklausomų asmenų poreikiams tenkinti. Be to, socialinė ekonomika dėl savo vertybėmis grindžiamo požiūrio atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant sąžiningą dvejopą žaliąją ir skaitmeninę pertvarką.

Nors socialinės ekonomikos organizacijos ir socialinės įmonės veikia visose valstybėse narėse, socialinės įmonės ir socialinės ekonomikos sąvokų supratimo ir pripažinimo lygis jose labai skiriasi. Daugelyje valstybių narių socialinės ekonomikos subjektai susiduria su sunkumais plėtodami savo veiklą, nes jų verslo modeliai nėra oficialiai pripažinti ir apie juos nėra pakankamai žinoma. Todėl reikia daugiau ir geresnės paramos, įskaitant jų specifiniams poreikiams pritaikytas politikos ir teisinę sistemas, geresnes galimybes gauti finansavimą ir patekti į rinkas, taip pat geresnę integraciją į verslo tinklus ir paramos paslaugas.

Siekdama spręsti šią problemą, Europos Komisija 2021 m. gruodžio mėn. pristatė Europos socialinės ekonomikos veiksmų planą (toliau – SEAP)⁷⁷. SEAP siekiama pagerinti socialinės ekonomikos subjektų ekosistemą, ypač tose šalyse, kuriose ji dar nepakankamai išvystyta, laikantis Europos socialinių teisių ramsčio 4 principo (aktyvus užimtumo rėmimas). Pasiūlymas dėl Tarybos rekomendacijos dėl socialinės ekonomikos pagrindinių sąlygų sukūrimo (planuojamas 2023 m. gegužės mėn.), kaip vienas iš pagrindinių

⁷⁶ European Economic and Social Committee, Monzon, J. L., Chaves, R., *Recent evolutions of the Social Economy in the European Union*, European Economic and Social Committee, 2017.

⁷⁷ European Commission, *Building an economy that works for people: an action plan for the social economy*, Publications Office of the European Union, 2021. Veiksmų planas pagrįstas [Socialinio verslo iniciatyva \(2011 m.\)](#).

veiksmų pagal SEAP, turėtų padėti pagerinti socialinės ekonomikos politikos ir reguliavimo sistemą įvairiose srityse, įskaitant valstybės pagalbą, viešuosius pirkimus ir mokesčius. Be to, 2020 m. kovo mėn. Komisijos pramonės strategijoje artumo ir socialinė ekonomika pripažinta viena iš keturiolikos pagrindinių pramonės ekosistemų.

Galimybė gauti finansavimą yra vienas iš pagrindinių struktūrinių iššūkių, kylančių socialinėms įmonėms. Socialinėms įmonėms skirtų gražintinų finansinių išteklių prieinamumas ir naudojimas valstybėse narėse yra labai nevienodas. 2014–2020 m. pagal ES užimtumo ir socialinių inovacijų programą (toliau – EaSI) novatoriškomis ES lygmens finansinėmis priemonėmis socialinės įmonės buvo remiamos teikiant paskolų portfelio garantijas, nuosavo kapitalo ir skolos finansavimą. 2021–2027 m. parama toliau teikiama pagal „InvestEU“ socialinių investicijų ir įgūdžių politikos liniją, o Europos investicijų fondas yra pagrindinis socialinių įmonių finansavimo įgyvendantysis partneris. Finansinių priemonių paramą papildė dotacijos (pavyzdžiui, parama sandorių išlaidoms, bandomosios socialinių finansų dotacijos), finansuojamos pagal ESF⁷⁸.

Pastaraisiais metais kelios valstybės narės patvirtino bendras socialinės ekonomikos rėmimo strategijas arba konkrečias iniciatyvas. **Bulgarija** priėmė 5-ąjį dvejų metų nacionalinį 2022–2023 m. socialinės ekonomikos veiksmų planą. 2021 m. **Suomija** priėmė Socialinių įmonių strategiją ir, vadovaudamasi ja, įsteigė nacionalinį Socialinių įmonių kompetencijos centrą⁷⁹. 2022 m. nacionalinėje reformų programoje **Vokietija** pareiškė įsipareigojimą parengti nacionalinę socialinių įmonių strategiją, kuria būtų siekiama stiprinti įmones, tarnaujančias bendram labui ir solidariai ekonomikai. Kalbant apie teisinį socialinių įmonių pripažinimą, **Čekija** rengia Socialinio verslumo įstatymą, kaip priemonę nepalankioje padėtyje esantiems asmenims integruoti į darbo rinką, o **Lenkija**, įgyvendindama nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, priėmė Socialinės ekonomikos įstatymą, kuriame nustatomos socialinių įmonių, iš naujo integruosiančių asmenis, kuriems gresia socialinė atskirtis, sertifikavimo taisyklės. 2022 m. **Ispanija** patvirtino 800 mln. EUR vertės socialinės ir priežiūros ekonomikos strateginį projektą, finansuojamą daugiausia iš priemonės „NextGenerationEU“ lėšų, siekiant išnaudoti visą socialinės ekonomikos potencialą, kad būtų prisidėta prie sąžiningo, ekologiško ir skaitmeninio pereinamojo laikotarpio ir sustiprintos įtraukties ir gerovės sistemos. Tikimasi, kad pagal šį planą socialinės ekonomikos dalis Ispanijos BVP padidės 1 proc. punktu – iki 11 proc.

2.1.2. Priemonės, kurių ėmėsi valstybės narės

Kelios valstybės narės neseniai patvirtino priemones, skirtas darbo vietų kūrimui remti. 2022 m. sausio mėn. **Kroatijos** užimtumo tarnyba patvirtino naujas darbo vietų kūrimo priemones, kurios yra jos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano dalis ir kuriomis siekiama paremti dvejopą žaliąją ir skaitmeninę pertvarką ir teikti pirmenybę neaktyvių, ilgalaikių bedarbių ir nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo (NEET) aktyvumui ir (savarankiškam) užimtumui. 2022 m. liepos mėn. **Lietuva**

⁷⁸ Paskutinio kvietimo teikti paraiškas socialinio finansavimo pasiūlos ir paklausos klausimais (2020 m.) pavyzdys – „Erste Bank“ ir „Impact Hub“ bendradarbiavimas Austrijoje, Čekijoje, Slovakijoje, Serbijoje ir Kroatijoje, kuriuo remiamas kvazinuosavo kapitalo kūrimas kartu su papildoma nefinansine parama socialinėms įmonėms. Padidinus socialinių įmonių nuosavą kapitalą, jos galėtų įgyvendinti savo augimo planus, įgyvendinti naujus ar išplėsti esamus projektus ir taip padidinti savo poveikį.

⁷⁹ Žr. internete informaciją apie [Socialinių įmonių strategiją](#) ir [Kompetencijos centrus](#).

padidino užimtumo rėmimo priemonių apimtį bei įvairovę ir daugiau dėmesio skyrė didelės pridėtinės vertės darbo vietoms ir dvejopai pertvarkai, įgyvendindama savo įsipareigojimus pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą. 2022 m. kovo mėn. **Portugalija** pradėjo teikti finansinę paramą darbdaviams. Jie pagal priemonę „Tvaraus užimtumo įsipareigojimai“, kuri taip pat yra jos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano dalis, siūlo neterminuotas sutartis, pagal kurias mokamas tinkamas darbo užmokestis. **Belgijoje** (Valonijoje) per pandemiją buvo įvesta 1 000 EUR mėnesinė tikslinė įdarbinimo subsidija „Tremplin24mois+“ labai ilgai darbo ieškantiems bedarbiams įdarbinti. Iš pradžių ši subsidija buvo skirta konkrečioms sektoriams, tačiau 2022 m. sausio mėn. ši priemonė buvo išplėsta, kad apimtų visus privačius ir viešuosius darbdavius. 2022 m. sausio mėn. Briuselio vyriausybė pratęsė įdarbinimo paskatos „Phoenix“ taikymą pažeidžiamiesiems darbo ieškantiems asmenims, praradusiems darbą per sveikatos krizę ir užsiregistravusiems valstybinėse užimtumo tarnybose (VUT). Kai kurios valstybės narės patvirtino priemones, kuriomis siekiama suteikti galimybę dirbti perkeltiesiems asmenims iš Ukrainos, kad būtų skatinama jų integracija į darbo rinką ir remiamas darbo vietų kūrimas. Pavyzdžiui, 2022 m. kovo mėn. **Latvija** pradėjo taikyti įdarbinimo subsidiją pabėgėliams iš Ukrainos – darbdaviams darbo santykių pradžioje suteikiama vienkartinė 500 EUR išmoka. 2022 m. kovo mėn. **Vengrijoje** darbdaviams, įdarbinantiems nuo karo bėgančius Ukrainos piliečius, pradėta taikyti laikinojo įdarbinimo subsidija. Ja padengiama 50 proc. apgyvendinimo ir kelionės į darbą ir iš darbo išlaidų iki 1 metų. **Danijoje** perkeltųjų asmenų iš Ukrainos įdarbinimo skatinimo paslaugos administruojamos savivaldybių lygmeniu, įskaitant įdarbinimo subsidijas. Aktyvių darbo rinkos priemonių, palengvinančių perkeltųjų asmenų iš Ukrainos integraciją, apžvalga pateikiama 2.3.2 skirsnyje.

Kai kurios valstybės narės, atsižvelgdamos į visuomenės sveikatos apribojimų sušvelninimą, po 2021 m. pirmojo pusmečio palaipsniui nutraukė neatidėliotinos paramos priemonių taikymą. Pavyzdžiui, 2021 m. gegužės–spalio mėn. **Kipre, Danijoje, Estijoje ir Lietuvoje** buvo palaipsniui panaikintos laikino trumpalaikio darbo ir kitos darbo vietų išsaugojimo schemos, įvestos reaguojant į COVID-19 krizę. Tuo pačiu laikotarpiu Švedijoje laikinosios priemonės taip pat buvo nutrauktos, tačiau atitinkamos anksčiau galiojusios schemos liko galioti.

Kitos valstybės narės pratęsė trumpalaikio darbo schemų taikymą 2022 m. pirmąjį pusmetį ir ilgiau. Pavyzdžiui, Kroatijoje, Italijoje ir Portugalijoje su COVID-19 pandemija susijusios darbo vietų išsaugojimo priemonės buvo finansuojamos visą 2022 m. pirmąjį ketvirtį. **Bulgarijoje** subsidijos darbuotojų darbo užmokesčiui (santykiu 60 / 40) buvo pratęstos iki 2022 m. birželio mėn. **Maltoje ir Graikijoje** iki 2022 m. gegužės mėn. pabaigos pratęstas darbo užmokesčio priedų sistemos ir sutrumpinto darbo laiko tvarkos taikymas. Reaguodama į prasidėjusį karą Ukrainoje, **Belgija** 2022 m. kovo mėn. pratęsė sutrumpinto darbo laiko tvarkos taikymo supaprastintą procedūrą (su mažesniais administraciniais įsipareigojimais darbdaviams) iki 2022 m. birželio mėn. pabaigos ir taikė tas pačias sąlygas, kurios galiojo COVID-19 krizės metu. **Prancūzija** taip pat pratęsė galiojančios dalinio užimtumo tvarkos (APLD) taikymą iki 2022 m. pabaigos, kad ja galėtų pasinaudoti nuo karo Ukrainoje nukentėjusios įmonės. **Liuksemburgas** iš pradžių pratęsė sutrumpinto darbo laiko tvarkos taikymą MVĮ iki 2022 m. birželio mėn., ketindamas laipsniškai šios tvarkos atsisakyti. Tačiau, atsižvelgdama į energetikos krizę, 2022 m. rugpjūčio mėn. vyriausybė paskelbė, kad įmonės, kurios patiria didelį poveikį, gali pasinaudoti sutrumpinto darbo laiko tvarka. Gegužės mėn. **Rumunija** taip pat pratęsė sutrumpinto darbo laiko tvarkos taikymą iki 2022 m. pabaigos.

Kai kuriais atvejais laikinosios priemonės, kurių buvo imtasi reaguojant į COVID-19 pandemiją, buvo pakeistos nuolatine sutrumpinto darbo laiko tvarka. Ispanijos ekstremaliųjų situacijų taisyklės dėl sutrumpinto darbo laiko tvarkos ERTE nustata taikyti pamažu (dalies paramos ir draudimo išmokų mokėjimas pratęstas iki 2022 m. kovo 31 d.). 2021 m. gruodžio mėn. įsigaliojo naujas teisės aktas, kuriuo nustatoma nuolatinė sutrumpinto darbo laiko tvarka, skirta prisitaikyti prie ciklinių ir struktūrinių sukrėtimų, ir kuris buvo dalis plataus masto reformos, apibrėžtos nacionaliniame ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane. Šiomis aplinkybėmis įmonės skatinamos savo darbuotojams teikti kvalifikacijos kėlimui ir perkvalifikavimui skirtas mokymo programas. 2022 m. kovo mėn. **Slovakija taip pat įvedė naują nuolatinę priemonę, skirtą darbo vietoms išsaugoti ekonomikos nuosmukio metu. **Slovėnijoje** iki 2022 m. pabaigos planuojama taikyti nuolatinę sutrumpinto darbo laiko tvarką didelio ekonominio nuosmukio atveju.**

Nuo 2021 m. sausio mėn. iki 2022 m. liepos mėn. kelios valstybės narės gerokai padidino teisės aktais nustatytą minimalųjį darbo užmokestį. Taip buvo siekiama ne tik reaguoti į nedidelį darbo užmokestį gaunančių asmenų perkamosios galios mažėjimą dėl sparčiai didėjančios infliacijos, bet ir apskritai užtikrinti tinkamesnį minimalųjį darbo užmokestį, atsižvelgiant į mažą jo dydį ir skirtumą, palyginti su kitu darbo užmokesčiu⁸⁰. Didžiausias teisės aktais nustatyto minimaliojo darbo užmokesčio padidėjimas užfiksuotas Vengrijoje (19,5 proc.). Kitose šalyse jis taip pat pastebimai padidėjo: **Lietuvoje** (13,7 proc.), **Belgijoje** (13,3 proc.), **Estijoje** (12 proc.), **Rumunijoje** (11 proc.), **Kroatijoje** (10,3 proc.), **Vokietijoje** (10 proc.), **Graikijoje** (9,7 proc.) ir **Bulgarijoje** (9,2 proc.). Kai kuriose iš šių šalių darbo užmokestis buvo padidintas atliekant diskrecinius atnaujinimus, ne tik po įprastų derybų ar taikant indeksavimo mechanizmą. Kitos valstybės narės, įskaitant **Vokietiją, Latvija, Nyderlandus, Portugaliją** ir **Rumuniją**, taip pat paskelbė apie minimaliojo darbo užmokesčio didinimą 2022 m. arba iki 2023 m. pradžios (Portugalijos vyriausybė 2022 m. spalio mėn. pasirašė vidutinės trukmės susitarimą su socialiniais partneriais dėl minimaliojo darbo užmokesčio padidinimo iki 900 EUR 2026 m.). Pažymėtina, kad 2023 m. sausio mėn. **Latvija** ir **Nyderlandai** planuoja teisės aktais nustatytą minimalųjį darbo užmokestį padidinti atitinkamai 40 ir 10 proc. **Airijoje** taip pat numatyta panaikinti jauniems darbuotojams taikomą mažesnę minimalųjį darbo užmokestį.

Be to, kelios valstybės narės ėmėsi reformuoti teisės aktais nustatyto minimaliojo darbo užmokesčio nustatymo sistemas. Svarbiausia, kad **Kipras** pirmą kartą patvirtino teisės aktais nustatomą minimalųjį darbo užmokestį, kuris bus taikomas nuo 2023 m. sausio mėn. ir sieks 940 EUR. Darbo kodekso pakeitimu **Rumunija** nustatė, kad minimalųjį darbo užmokestį darbuotojui galima mokėti ne ilgiau kaip 24 mėnesius, o vėliau jam turi būti mokamas didesnis darbo užmokestis. **Kroatijoje** pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą iš dalies pakeistas Minimaliojo darbo užmokesčio įstatymas, siekiant pagerinti teisės aktais nustatyto minimaliojo darbo užmokesčio taisyklių vykdymą, be kita ko, nustatytos nuobaudos pažeidėjams ir sustiprinta kontrolės institucijų vykdomą kontrolę. Vykdamas plataus masto minimaliojo darbo užmokesčio nustatymo sistemos reformą **Airijoje**, teisės aktais nustatytas minimalusis darbo užmokestis bus pakeistas „pragyvenimą užtikrinančiu darbo užmokesčiu“. Nuo 2023 m. pragyvenimą užtikrinantis darbo užmokestis sudarys 60 proc. bet kurių metų darbo užmokesčio medianos. Nacionalinis minimalusis darbo užmokestis bus taikomas tol, kol 2026 m. bus galutinai pradėtas taikyti 60 proc. pragyvenimą užtikrinantis darbo užmokestis, tačiau ilgainiui, kaip įprasta, jis bus didinamas, taip mažinant atotrūkį tarp jo ir pragyvenimą užtikrinančio darbo užmokesčio. **Malta** įsteigė naują Mažo

⁸⁰ Kai kurie 2021 m. atnaujinimai jau buvo susiję su didėjančia infliacija.

darbo užmokesčio komisiją, kuri 2023 m. turėtų pateikti pirmąsias rekomendacijas dėl naujo minimaliojo darbo užmokesčio atnaujinimo mechanizmo. Nepaisant šių priemonių, daugeliui ES darbuotojų vis dar neužtikrinama derama minimaliojo darbo užmokesčio teikiama apsauga. Siekdama padėti spręsti šią problemą, 2020 m. spalio mėn. Komisija pateikė pasiūlymą dėl direktyvos dėl deramo minimaliojo darbo užmokesčio ES, kuri Europos Parlamentas priėmė rugsėjo 14 d., o Taryba – 2022 m. spalio 4 d.⁸¹ 1 intarpe išsamiau paaiškinamos pagrindinės problemos, kurias siekiama išspręsti direktyva, ir pagrindinės jos nuostatos.

Tik kelios valstybės narės ėmėsi veiksmų, kad būtų neutralizuota darbuotojų, kuriems taikomos kolektyvinės sutartys, skaičiaus mažėjimo tendencija. Kai kurios valstybės narės patvirtino priemones kolektyvinių derybų sistemoms stiprinti. Pavyzdžiui, 2021 m. gruodžio mėn. **Ispanija**, vykdydama platesnio masto reformą, nustatė, kad, jei nėra galiojančios įmonės lygmens kolektyvinės sutarties, subrangovui dirbantiems darbuotojams taikoma sektoriaus kolektyvinė sutartis, atitinkanti veiklą, kuriai taikoma subanga. **Rumunijoje** nauji socialinio dialogo teisės aktai numatyti nacionaliniame ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane ir turėtų įsigaliooti 2022 m. IV ketv. Plane taip pat numatoma peržiūrėti ekonomikos sektorių apibrėžtį, kuria grindžiamos sektorių lygmens kolektyvinės sutartys. 2021 m. rugpjūčio mėn. **Estija** priėmė naują įstatymą, kuriuo išplečiamos darbo sąlygų nuostatos, dėl kurių susitarta per kolektyvines derybas. Su darbo užmokesčiu, darbo laiku ir poilsio trukme susijusios sąlygos išplečiamos ir pradamos taikyti visam sektoriui, jei tam pritaria ne mažiau kaip 40 proc. sektoriaus darbuotojų darbdaviai ir ne mažiau kaip 15 proc. darbuotojų atstovaujanti profesinės sąjungos.

Kai kurios valstybės narės taip pat patvirtino arba svarsto galimybę patvirtinti įvairias su viešojo sektoriaus darbo užmokesčiu susijusias priemones. Atsižvelgiant į didelę viešojo sektoriaus dalį bendrame užimtume, tai gali turėti platesnį poveikį ekonomikai, nes viešojo sektoriaus darbo užmokesčio didėjimas ne tik didina šių darbuotojų perkamąją galią, bet ir gali turėti šalutinį poveikį privačiojo sektoriaus darbo užmokesčiui. **Prancūzijoje** nuspręsta 3,5 proc. padidinti valstybės tarnautojų darbo užmokestį, siekiant sušvelninti infliacijos poveikį perkamajai galiai. **Portugalija**, siekdama pritraukti ir išlaikyti specialistus, 2022 m. 4,7 proc. padidino viešojo administravimo doktorantūros studijas baigusių ir pradedančiųjų darbuotojų atlyginimus. **Slovėnijoje** reforma iš dalies pakeista viešojo sektoriaus darbo užmokesčio sistema, įtraukiant į ją kintamojo atlygio tvarką ir atlygį susiejant su darbo rezultatais. **Latvijoj** vyriausybė nusprendė skirti priemokas socialiniams darbuotojams dėl didesnio darbo krūvio, susijusio su ukrainiečių pabėgėliais.

Kelios valstybės narės ėmėsi priemonių, kad jų mokesčių sistemos taptų teisingesnės ir kad būtų užtikrintos geresnės paskatos dirbti. **Čekijoje** buvo panaikinta fiksuoto gyventojų pajamų mokesčio sistema ir įvestas naujas progresinis ribinis tarifas. Nuo 2021 m. pajamoms, viršijančioms 1 701 168 CZK (apie 67 300 EUR), taikomas 23 proc. mokesčio tarifas, o šios ribos neviršijančioms pajamoms ir toliau taikomas 15 proc. tarifas. **Austrija** sumažino mažiausią gyventojų pajamų mokesčio tarifą nuo 25 iki 20 proc. ir pratęsė 55 proc. didžiausio tarifo taikymą iki 2025 m. pajamoms, viršijančioms 1 mln. EUR. 2017 m. pradėjusi įgyvendinti paskutinę didesnės mokesčių reformos paketo etapą, **Kroatija**

⁸¹ Direktyvoje nustatyta sistema, kuria siekiama pagerinti galimybes gauti tinkamą minimalaus darbo užmokesčio apsaugą visoje ES, be kita ko, skatinant kolektyvines derybas ir taip padedant gerinti minimalų ir mažą darbo užmokestį gaunančių asmenų gyvenimo ir darbo sąlygas. Žr., pvz., [Commission welcomes political agreement on adequate minimum wages for workers in the EU - Employment, Social Affairs & Inclusion - European Commission \(europa.eu\)](#).

sumažino gyventojų pajamų mokesčio tarifus nuo 36 iki 30 proc. ir nuo 24 iki 20 proc. atitinkamai didesnėms ir mažesnėms nei 360 000 HRK (49 000 EUR) pajamoms. Šia priemone ne tik sumažintas sistemos progresinis pobūdis, bet ir mokesčių našta, taigi buvo netiesiogiai paremti namų ūkiai pandemijos metu. Kroatija taip pat sumažino dividendų mokesčio tarifą nuo 12 iki 10 proc. 2022 m. liepos mėn. **Rumunija** iš dalies pakeitė taisykles dėl pajamų, gautų pagal darbo ne visą darbo laiką sutartis, apmokestinimo. Pagal naująją tvarką apskaičiuojant socialinio ir sveikatos draudimo įmokas bus atsižvelgiama į minimalųjį bazinį darbo užmokestį, o ne į faktiškai darbuotojo gautas pajamas. **Belgijos** Flandrijos vyriausybė 2022 m. rugsėjo mėn. paskelbė, kad darbo priemoka (išmoka dirbantiems) bus taikoma ir didesnes pajamas gaunantiems asmenims, o išmokos dydis bus laikinai padidintas.

Kai kurios valstybės narės numatė mokesčių lengvatas, kad sušvelnintų kylančių energijos kainų poveikį žmonėms ir namų ūkiams; kai kuriais atvejais priemonės buvo skirtos pažeidžiamiausiems asmenims. Pavyzdžiui, **Vokietijoje** 2022 m. kovo mėn. priimtame Atleidimo nuo mokesčių įstatyme numatyta padidinti darbuotojo vienkartinę išmoką, bazinę išmoką ir kelionės į darbą ir atgal išlaidas, kurias galima atskaityti iš gyventojų pajamų mokesčio. 2022 m. balandžio mėn. **Portugalija** įgyvendino nepaprastąją mokesčių atidėjimo tvarką transporto sektoriaus įmonėms ir savarankiškai dirbantiems asmenims, kuriems degalų ir energijos kainų augimas turėjo didžiausią įtaką. **Lietuva** padidino neapmokestinamųjų pajamų ribą iki 540 EUR, todėl grynosios pajamos daugiausia padidėjo minimalųjį darbo užmokestį gaunantiems darbuotojams. Neapmokestinamųjų pajamų riba buvo labiau padidinta vyresnio amžiaus žmonėms ir neįgaliesiems. Be to, **Maltoje** nuo 2022 m. sausio mėn. mokesčių grąžinimas buvo padidintas iki 60–140 EUR, o didžiausia grąžinimo suma skiriama mažiausias pajamas gaunantiems asmenims. **Suomijos** vyriausybė nusprendė nustatyti laikiną galimybę iš pajamų mokesčio bazės atimti išlaidas už elektros energiją ir ribotą paramą už elektros energiją žmonėms, kurie negali pasinaudoti mokesčio atskaita, kuri skirta neturtingiausiems namų ūkiams. Papildomų valstybės paramos priemonių, kurių imtasi reaguojant į tebesitęsiančią energetikos krizę, apžvalga pateikta 2.4.1 skirsnio 7 intarpe.

2.2. 6-oji gairė. Darbo jėgos pasiūlos didinimas ir galimybių įsidarbinti, įgūdžių bei kompetencijos gerinimas

Šiame skirsnyje apžvelgiama, kaip įgyvendinama 6-oji užimtumo gairė, pagal kurią valstybėms narėms rekomenduojama sudaryti sąlygas gerinti darbo jėgos pasiūlą, įgūdžius ir kompetenciją, laikantis Europos socialinių teisių ramsčio 1 (švietimas, mokymas ir mokymasis visą gyvenimą), 2 (lyčių lygybė), 3 (lygios galimybės), 4 (aktyvus užimtumo rėmimas), 9 (profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra), 11 (vaikų priežiūra ir parama vaikams) ir 17 (neįgalųjų įtrauktis) principų. 2.2.1 skirsnyje⁸² pateikiama informacija apie svarbiausius pokyčius švietimo ir įgūdžių srityje, taip pat apie padėtį darbo rinkoje, visų pirma pažeidžiamų ir nepakankamai atstovaujamų grupių padėtį. 2.2.2 skirsnyje aptariamos politikos priemonės, kurių valstybės narės ėmėsi šiose politikos srityse.

2.2.1. Pagrindiniai rodikliai

Dalyvavimas ankstyvojo ugdymo ir priežiūros sistemoje nuolat auga, tačiau vaikai iš palankių sąlygų neturinčių šeimų vis dar susiduria su kliūtimis. 2015–2020 m. ES 27 vidutinis vaikų nuo 3 metų iki nacionalinio privalomojo pradinio ugdymo pradžios amžiaus skaičius padidėjo nuo 92 iki 93 proc.; daugumoje šalių šis rodiklis augo lėtai arba šiek tiek sumažėjo. Penkios valstybės narės (Belgija, Danija, Prancūzija, Airija ir Ispanija) jau pasiekė Europos švietimo erdvėje nustatytą tikslą iki 2030 m. – bent 96 proc. dalyvavimo lygį⁸³. Kita vertus, kitose šalyse dalyvavimo lygis nesiekia 80 proc.: Graikijoje (71,3 proc.), Slovakijoje (78,1 proc.), Rumunijoje (78,2 proc.) ir Kroatijoje (78,8 proc.), žr. 2.2.1 pav. Visose ES šalyse vaikų, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, dalyvavimo lygis yra nuolat žemesnis nei jų bendraamžių. Nuo 2008 m. krizės iki COVID-19 krizės vaikų nuo 3 metų iki privalomo mokyklos lankymo amžiaus, kuriems gresia skurdas ankstyvojo ugdymo ir priežiūros įstaigose, procentinė dalis nuolat didėjo. Po didelio neigiamo pandemijos poveikio 2021 m. šis rodiklis išliko žemesnis už priešpandeminį lygį⁸⁴. Kai kurių pažeidžiamų grupių dalyvavimas yra ypač menkas. Pavyzdžiui, romų vaikų dalyvavimas ankstyvojo ugdymo sistemoje tebėra mažiau nei pusė (apie 42–44 proc., palyginti su tikslu iki 2030 m. nustatytu naujajame Romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo Europos Sąjungos šalyse strateginiame plane, t. y. bent 70 proc.)⁸⁵. Be to, pranešama, kad pandemijos metu nepalankioje padėtyje esantys vaikai neproporcingai nukentėjo dėl paslaugų neprieinamumo ar apribojimo, todėl padidėjo tolesnės atskirties rizika⁸⁶.

⁸² Šiame skirsnyje pateikta analizė iš esmės grindžiama Europos Komisijos 2022 m. Švietimo ir mokymo stebėsenos biuleteniu, pridėdamu prie Europos Komisijos komunikato dėl ankstyvosios pažangos, padarytos kuriant Europos švietimo erdvę.

⁸³ 2020 m. rugsėjo 30 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Europos švietimo erdvės sukūrimas iki 2025 m.“, COM(2020) 625 final.

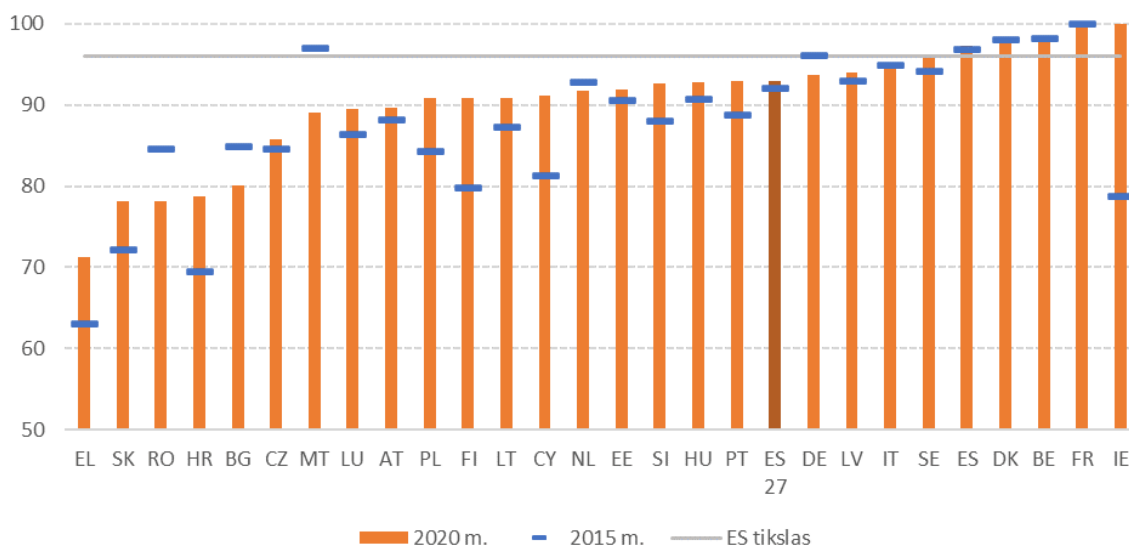
⁸⁴ Molinuevo, D. and Consolini, M., *Analysis of the Child Guarantee National Action Plans. Support for refugees and trends in Member States*, publication for the Committee on Employment and Social Affairs, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, 2022.

⁸⁵ Remiantis naujausiais *Pagrindinių teisių agentūros (FRA) 2020–2021 m. romų apklausos* rezultatais BG; CZ; EL; ES; HR; HU; PT; RO; SK duomenys bus paskelbti 2022 m. rudenį. Daugiau informacijos žr. *2020–2030 m. ES romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo strateginiame plane*.

⁸⁶ European Commission, *Early childhood education and care and the Covid-19 pandemic - Understanding and managing the impact of the crisis on the sector*, Publication Office of the European Union, 2021.

2.2.1 pav. Nors apskritai dalyvavimas ankstyvojo ugdymo ir priežiūros sistemoje didėja, kai kuriose valstybėse narėse jis vis dar yra menkas

Vaikų nuo 3 metų iki privalomo pradinio ugdymo pradžios amžiaus dalyvavimas ankstyvojo ugdymo ir priežiūros sistemoje (%)

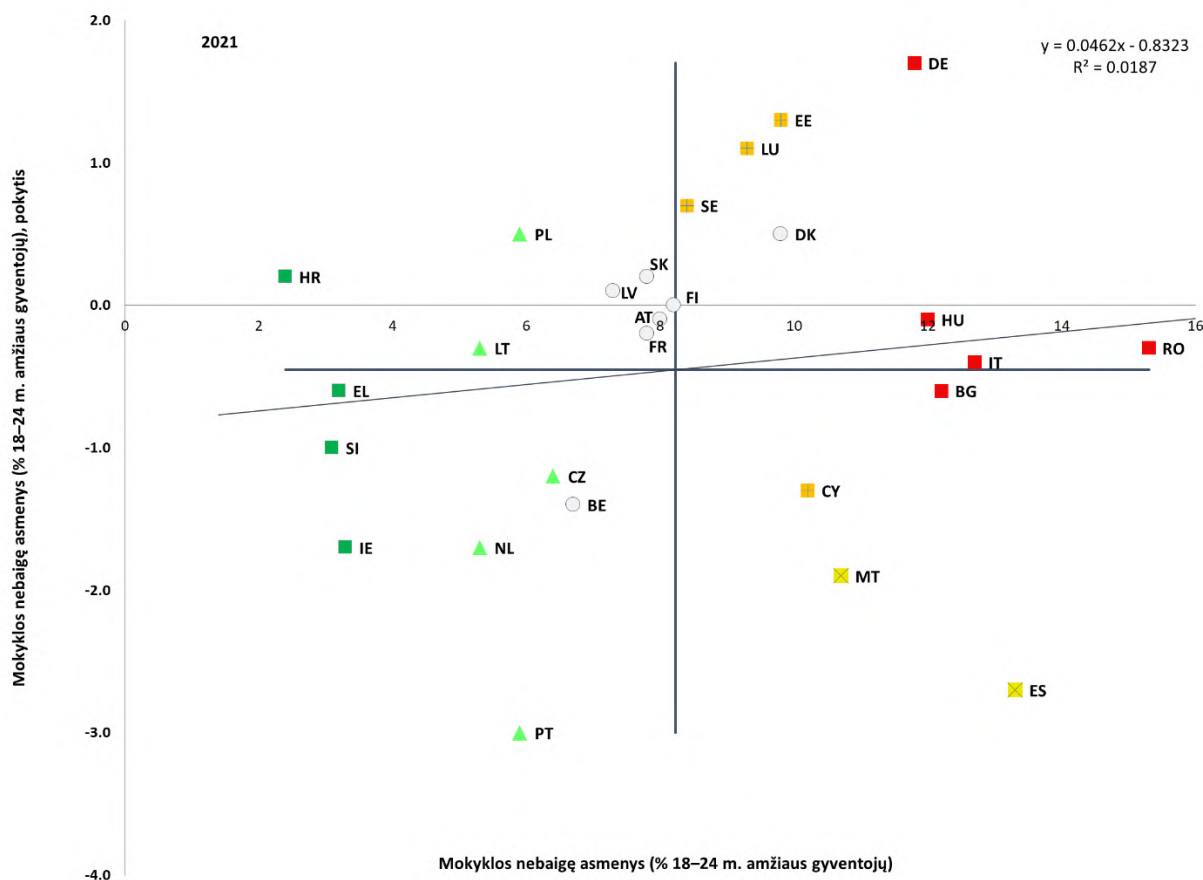

Pastaba. 2015 m. apibrėžtis skiriasi BE, EL, PT atžvilgiu. 2020 m. apibrėžtis skiriasi BE, EL, IE, MT, PT atžvilgiu; FR duomenys negalutiniai; BG, IE prognozuojami duomenys; BE duomenų eilutės yra su pertrūkiu. Šaltinis – Eurostatas, [educ_uoe_enra21].

Ankstyvo pasitraukimo iš švietimo ir mokymo sistemos dalis (ELET rodiklis) labai skiriasi. Iš jo matyti, kad kelioms valstybėms narėms šioje srityje kyla iššūkių. Visoje ES 2021 m. 18–24 m. amžiaus asmenys, neturintys vidurinio išsilavinimo ir nebesimokantys arba nedalyvaujantys mokymuose, vidutiniškai sudarė 9,7 proc. visų savo amžiaus grupės asmenų. 16 valstybių narių ELET rodiklis yra mažesnis nei 9 proc. (Europos švietimo erdvės tikslas iki 2030 m. visai ES), o geriausi rodikliai yra Kroatijoje (2,4 proc.), Slovėnijoje (3,1 proc.), Graikijoje (3,2 proc.) ir Airijoje (3,3 proc.), kurios visos pagal socialinių rodiklių suvestinės metodiką yra „geriausių rezultatų pasiekusios šalys“ (žr. 2.2.2 pav.). Slovakijoje (7,8 proc.) šis rodiklis padidėjo nuo žemo lygio (5,3 proc.) 2012 m., tačiau vis dar išlieka žemesnis už ES tikslą. 6 valstybėse narėse (Rumunijoje, Ispanijoje, Italijoje, Bulgarijoje, Vengrijoje ir Vokietijoje) šis rodiklis yra beveik 12 proc. arba didesnis. Taip pat esama ryškių skirtumų tarp regionų, ypač kai kurių Ispanijos, Pietų Italijos, Rytų Bulgarijos ir Rumunijos, Šiaurės ir Rytų Vengrijos regionuose, kur anksti iš švietimo ir mokymo sistemos pasitraukusių asmenų skaičius tebeviršija 15 proc. Rytų Slovakijoje šis rodiklis per pastarąjį dešimtmetį išaugo beveik dvigubai ir šiuo metu siekia beveik 15 proc. (14,4 proc., palyginti su 7,9 proc. 2012 m.), žr. 3 priedą. Jauni vyrai (11,4 proc.) dažniau nei moterys (7,9 proc.) anksti pasitraukia iš švietimo ir mokymo sistemos – lyčių skirtumas šioje srityje yra gana didelis ir siekia 3,5 proc. punkto.

2.2.2 pav. Ankstyvo pasitraukimo iš švietimo ir mokymo sistemos rodiklis tarp valstybių narių labai skiriasi ir tebėra aktuali problema

Mokyklos nebaigę asmenys (18–24 m. amžiaus), 2021 m. lygis ir pokytis palyginti su ankstesniais metais (%), socialinių rodiklių suvestinės pagrindinis rodiklis)

Pastaba. Visų valstybių narių 2021 m. duomenų laiko eilučių pertrūkiai [įsigaliojus naujai Europos socialinės statistikos reguliavimo sistemai](#). Paaiškinimas pateiktas priede.

Šaltinis – Eurostatas [[edat lfse 14](#)], ES darbo jėgos tyrimas.

Mokyklos nebaigia ypač daug romų tautybės moksleivių. Tai dažnai lemia dėl mokyklų segregacijos. ES pagrindinių teisių agentūros (FRA) 2020–2021 m. apklaustose ES šalyse vidutiniškai 71 proc. 18–24 m. amžiaus romų nebaigė vidurinės mokyklos ir toliau nebesimoko arba nedalyvauja mokymuose. Pavyzdžiui, Graikijoje ir Portugalijoje užfiksuoti mažiausi skaičiai: iš 20–24 m. amžiaus romų tautybės asmenų atitinkamai tik 16 ir 10 proc. yra baigę bent vidurinę mokyklą⁸⁷. 2020 m. spalio mėn. Europos Komisijos paskelbtame naujajame ES romų strateginiame plane reikalaujama, kad iki 2030 m. šis atotrūkis tarp visų gyventojų ir romų būtų sumažintas bent trečdaliu. Jame valstybės narės taip pat raginamos dėti daugiau pastangų, kad būtų panaikinta segregacija švietimo srityje ir užtikrinta, kad iki 2030 m. mažiau nei penktadalis romų vaikų (6–15 m. amžiaus grupėje) lankytų mokyklas, kuriose dauguma arba visi vaikai yra romai, palyginti su dabartine padėtimi, kai tokių vaikų yra daugiau nei pusė (tokiose šalyse kaip Bulgarija ir Slovakija šis skaičius siekia beveik du trečdalius). Iki šiol vaikų, kurie susiduria su segregacija švietimo srityje, dalis padidėjo vidutiniškai 10 proc. punktų, palyginti su 2016 m. 2021 m. romų tautybės moksleivių segregacija mokyklose buvo labiausiai paplitusi Bulgarijoje, Slovakijoje, Kroatijoje ir

⁸⁷ Žr. European Union Agency for Fundamental Rights, [Roma in 10 European Countries – Main results](#), Publications Office of the European Union, 2022

Rumunijoje, kur dauguma (o pirmosiose dvejose valstybėse narėse – beveik du trečdaliai 6–15 m.) amžiaus vaikų lankė mokyklą, kurioje visi arba dauguma kitų moksleivių buvo romai⁸⁸.

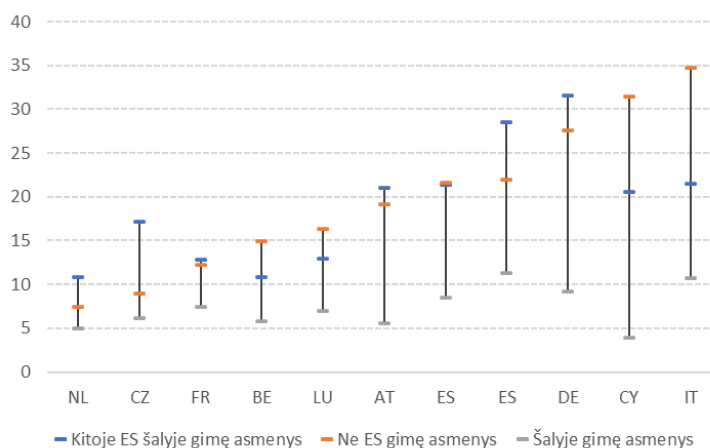
3 intarpas. Mokyklos nebaigusiu asmenų skaičiaus mažinimas

Veiksmingai spręsti mokyklos nebaigimo problemą yra labai svarbu siekiant pagerinti jaunų žmonių darbo perspektyvas per visą gyvenimą ir skatinti jų aktyvų dalyvavimą visuomeniniame gyvenime, įgyvendinant Europos socialinių teisių ramsčio 1 (švietimas, mokymas ir mokymasis visą gyvenimą), 3 (lygios galimybės) ir 11 (vaikų priežiūra ir parama vaikams) principus. Todėl mokyklos nebaigusiu asmenų skaičiaus mažinimas yra vienas iš pagrindinių politikos prioritetų, kuris pabrėžiamas Tarybos rezoliucijoje dėl Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginės programos siekiant sukurti Europos švietimo erdvę ir imtis veiksmų vėlesniu laikotarpiu (2021–2030 m.) ir Tarybos rekomendacijoje, kuria nustatoma Europos vaiko garantijų sistema. Tai taip pat yra vienas iš papildomų Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plano tikslų.

ES mastu mokyklos nebaigimo rodiklis apskritai gerėja, tačiau norint toliau jį gerinti, reikia sutelkti dėmesį į nepalankiausioje padėtyje esančias ir sunkiausiai pasiekiamas grupes. Ypatingo dėmesio rengiant politiką nusipelno dvi jaunimo grupės: menko išsilavinimo tėvų vaikai ir užsienyje gimę moksleiviai. Jaunuoliai, kurių tėvai nėra išsilavinę (26,1 proc.), susiduria su 9 kartus didesne rizika nebaigti mokyklos nei itin išsilavinusių tėvų vaikai (2,9 proc.). Be to, vidutinis mokyklos nebaigimo rodiklis tarp užsienyje gimusių moksleivių yra daugiau nei dvigubai didesnis, palyginti su vietos moksleiviais (21,5 proc., palyginti su 8,5 proc.). Visose valstybėse, kurios pateikė duomenis apie kitoje ES šalyje ir ne ES gimusius asmenis, mokyklos nebaigia daug daugiau abiejų grupių asmenų, palyginti su šalyje gimusiais asmenimis (žr. toliau pateiktą paveikslėlį)⁸⁹.

Ne ES arba kitoje ES valstybėje narėje gimę asmenys gerokai dažniau nebaigia mokyklos nei šalyje gimę asmenys

Mokyklos nebaigusiu asmenų skaičius pagal gimimo šalį pasirinktose šalyse (% , 2021 m.)

⁸⁸ Ten pat.

⁸⁹ Metų, prabėgusių nuo atvykimo, skaičius yra akivaizdus veiksnys, lemiantis šią nepalankią padėtį. Nustatyta, kad ELET rodikliai tarp asmenų, atvykusių į duomenis pateikusių šalį iki privalomo mokyklos lankymo pradžios, yra panašūs į šalyje gimusių asmenų rodiklius. Todėl ypatingą dėmesį reikia skirti jaunuoliams, atvykstantiems į duomenis pateikusių šalį privalomojo mokyklinio amžiaus laikotarpiu, o ypač jam baigiantis. Žr. Europos Komisijos 2022 m. *Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenį* (dar nepaskelbtas), remiantis Eurostato *ad hoc* generuotais duomenimis.

Pastaba. Kitoje ES šalyje gimę asmenys: BE, CY, CZ, FR duomenys nepatikimi. Ne ES gimę asmenys: CZ ir LU duomenys nepatikimi. Dėl duomenų trūkumo įtraukti ne visų valstybių narių duomenys.

Šaltinis – Eurostatas [[edat_lfse_02](#)], ES darbo jėgos tyrimas.

Mokymosi proceso nutraukimas COVID-19 pandemijos metu gali turėti įtakos mokyklos nebaigusių asmenų skaičiui. Kadangi mokyklos nebaigimo rodiklis apima 18–24 m. amžiaus jaunuolius, prireiks laiko, kol duomenys visiškai atspindi bet kokią COVID-19 pandemijos laikotarpio anksti iš švietimo ir mokymo sistemos pasitraukusio jaunimo dalies padidėjimą. Vis dėlto fizinis mokyklų uždarymas ir judėjimo suvaržymai labai paveikė vaikų ir jaunimo psichikos sveikatą ir gerovę. Toks poveikis pasirodė esąs glaudžiai susijęs su švietimo rezultatais, nes švietimo sistemos ne visada galėjo suteikti tinkamą paramą kritinėmis aplinkybėmis⁹⁰.

2022 m. birželio 30 d. Komisijos pasiūlymu dėl Tarybos rekomendacijos dėl veiksmingų būdų pasiekti gerus mokymosi rezultatus siekiama spręsti mokyklos nebaigimo problemą ir sumažinti nepakankamų pagrindinių įgūdžių dalį⁹¹. Pasiūlymu siekiama skatinti užtikrinti geresnius švietimo rezultatus ir įtraukti mokyklos aplinką visiems besimokantiems asmenims, atsižvelgiant į svarbų gerovės vaidmenį mokykloje⁹². Palyginti su 2011 m. Tarybos rekomendacija dėl politikos, kuria siekiama mažinti mokyklos nebaigusių asmenų skaičių⁹³, pasiūlyme pristatoma platesnė ir sistemiškesnė perspektyva, įskaitant atnaujintą veiksmų sistemą. Jame valstybės narės raginamos iki 2025 m. parengti arba toliau stiprinti integruotą ir visapusišką strategiją, kuria siekiama gerų mokymosi rezultatų, pagrindžiant ją įrodymais ir daugiau dėmesio skiriant prevencijai. Tai ypač svarbu atsižvelgiant į dvejoja žaliąją ir skaitmeninę pertvarką, nes mokyklos nebaigę jaunuoliai netenka galimybės prisitaikyti ir įgyti žaliajai ir skaitmeninei pertvarkai būtinų įgūdžių, kuriais visiems užtikrinama sėkminga veikla naujoje profesinėje aplinkoje. Siūlomoje rekomendacijoje pabrėžiama, kad svarbu derinti priemones, skirtas visiems besimokantiems, teikiant tikslingą ir individualią paramą tiems, kuriems kyla didesnė rizika. Joje raginama parengti sistemos lygmens priemones, kuriomis siekiama didinti visų besimokančiųjų lygybę ir įtraukti švietimo ir mokymo srityje, be kita ko, sprendžiant klausimus, susijusius su struktūromis ir mechanizmais, kurie gali turėti ypač neigiamą poveikį nelygybei. Kadangi mokytojai ir mokyklų vadovai yra švietimo sėkmės pagrindas, labai svarbu, kad jie būtų tinkamai pasirengę dirbti su besimokančiais asmenimis, kuriems kyla rizika, ir gautų reikiamą paramą.

Kai kurios valstybės narės padarė didelę pažangą mažindamos mokyklos nebaigusių asmenų skaičių 2011–2021 m.⁹⁴ Pavyzdžiui, **Maltoje** mokyklos nebaigusių asmenų skaičius iki 2020 m. sumažėjo nuo 18,8 iki 11 proc., o 2021 m. siekė 10,7 proc. Prie šio rezultato, be kitų veiksnių, prisidėjo profesinio rengimo stiprinimas ir antrosios galimybės programų diegimas. Įgyvendindama ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, **Malta**

⁹⁰Daugiau informacijos apie sisteminę požiūrį į psichikos sveikatą ir gerovę mokyklose žr. European Commission, Simões, C., Caravita, S., Cefai, C., *A systemic, whole-school approach to mental health and well-being in schools in the EU: Analytical report*, Publications Office of the European Union, 2021.

⁹¹ Žr. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=COM:2022:316:FIN>.

⁹² Švietimo rezultatai, t. y. mokantis įgytos žinios, įgūdžiai ir nuostatos, tradiciškai yra vertinami pagal mokymosi rezultatus (kurie susiję su besimokančiųjų mokymosi pažanga ir jų faktiniu funkcinio raštingumu, pvz., skaitymo, rašymo ir skaičiavimo gebėjimais ir gebėjimais gamtos mokslų srityje) ir išsilavinimo lygį (t. y. sėkmingą konkretaus lygio, pavyzdžiui, pradinio, pagrindinio ar vidurinio mokslo baigimą).

⁹³ Žr. **OL C 191, 2011 7 1, p. 1–6**.

⁹⁴ Šio rodiklio vertės nelyginamos su vertėmis iki 2021 m. dėl visų valstybių narių 2021 m. duomenų laiko eilučių pertrūkių įsigaliojus naujai Europos socialinės statistikos reguliavimo sistemai.

planuoja įdiegti mokyklos nebaigusių asmenų stebėsenos sistemą – duomenų saugyklos projektą, – kuris bus papildoma mokyklos nebaigimo problemos sprendimo priemonė. **Graikijoje** mokyklos nebaigusių asmenų skaičius sumažėjo perpus (nuo 12,9 proc. 2011 m. iki 3,8 proc. 2020 m. ir 3,2 proc. 2021 m.). Ši šalis savo politikoje daugiausia dėmesio skiria perėjimui tarp mokymosi trajektorijų palengvinti, tikslinei paramai mokyklos nebaigusiams asmenims, profesiniam orientavimui ir antrosios galimybės programoms. **Ispanijai** ir **Portugalijai** mokyklos nebaigusių asmenų skaičių taip pat pavyko sumažinti (atitinkamai nuo 26,3 iki 16 proc. ir nuo 23,0 iki 8,9 proc. 2015–2020 m.; 2021 m. rodiklis šiose šalyse atitinkamai buvo 13,3 ir 5,9 proc.), daugiausia dėmesio skiriant teritoriniam požiūriui. Portugalijoje nuo 1996 m. įgyvendinama Prioritetinės intervencijos švietimo teritorijose programa (port. *Territórios Educativas de Intervenção Prioritária, TEIP*) skirta mokykloms, esančioms didelio skurdo ir socialinės atskirties teritorijose. Nuo 2016 m. Nacionaline programa, kuria skatinami geri mokymosi rezultatai (port. *Programa Nacional de Promoção do Sucesso Escolar, PNPSE*), siekiama užkirsti kelią nesėkmingam mokymuisi sumažinant kurso kartojimo atvejų skaičių pagal principą „iš apačios į viršų“, pagal kurį kiekviena mokykla gali įgyvendinti savo strateginį veiksmų planą. Ispanijos sėkmės istorija siejama su teritorinio bendradarbiavimo programų, tokių kaip PROA+ (remiama pagal nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą) ir ankstesnių programų (PROEDUCAR, PROA), įgyvendinimu. Tačiau, nepaisant bendrų teigiamų tendencijų, abiejose šalyse išlieka didelių regioninių skirtumų.

Socialiniai ir ekonominiai skirtumai ir toliau lemia mokymosi rezultatų nelygbę. Prasti skaitymo, matematikos ir gamtos mokslų rezultatai užfiksuoti EBPO tarptautinio studentų vertinimo programoje (toliau – PISA), kurios pastarasis etapas buvo vykdomas 2018 m.⁹⁵ Visoje ES dalis penkiolikmečių, nepasiekusių minimalių skaitymo (22,5 proc.), matematikos (22,9 proc.) ir gamtos mokslų (22,3 proc.) mokymosi standartų, gerokai viršija Europos švietimo erdvės tikslą iki 2030 m. (mažiau nei 15 proc.). Nepakankamų mokymosi pasiekimų skirtumas (visose trijose PISA srityse kartu) tarp besimokančiųjų iš nepalankios socialinės aplinkos ir tų, kurių socialinė ir ekonominė padėtis yra geresnė, siekia vidutiniškai 19,3 proc. punkto, o Rumunijoje (39 proc. punktai) ir Bulgarijoje (38,3 proc. punkto) jis viršija 35 proc. punktus (žr. 2.2.3 pav.)⁹⁶. Tik Estijoje ir Suomijoje (kurios priskiriamos tarp geriausių PISA rezultatų pasiekusių šalių) nepakankamų mokymosi pasiekimų skirtumai, susiję su socialine ir ekonomine padėtimi, nesiekia 10 proc. punktų (atitinkamai 5,1 ir 9,9). Nacionaliniais tyrimais nustatyta, kad COVID-19 pandemijos poveikis mokymosi rezultatams labai skiriasi. Jis priklauso nuo mokyklų uždarymo masto, taikomų nuotolinio arba mišraus mokymosi būdų, pasirengimo pereiti prie mokymosi internetu ir priemonių, kurių imtasi siekiant sumažinti mokymosi spragas, tipo, apimties ir savalaikio taikymo. Iš atliktų tyrimų matyti, kad, atsiradus mokymosi spragų, dar labiau išryškėdavo švietimo nelygybė, nulemta anksčiau egzistavusių socialinių ir ekonominių skirtumų. Nustatyta, kad moksleivių iš socialiai remtinų

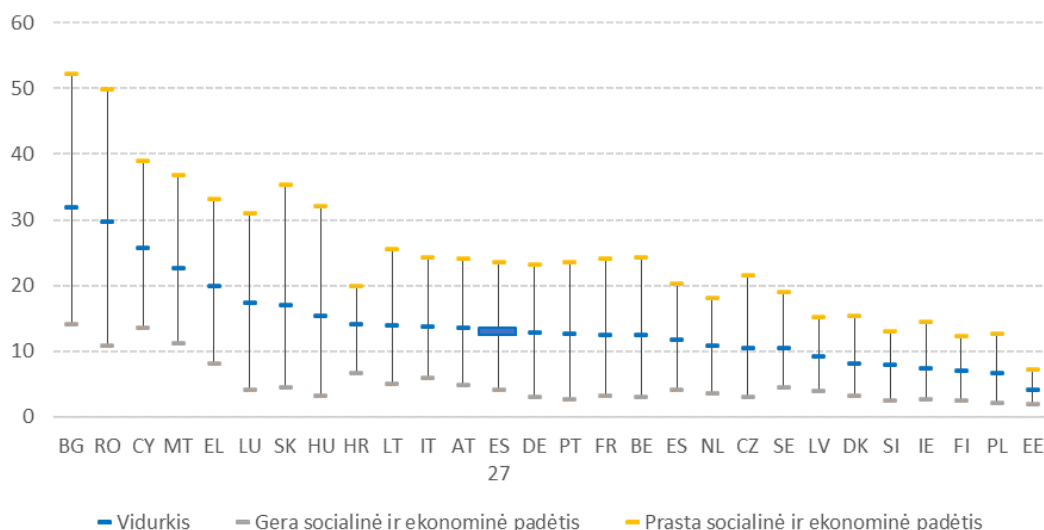
⁹⁵ PISA paprastai vykdoma kas trejus metus. Dėl COVID-19 pandemijos kitas duomenų rinkimas atidėtas iki 2022 m. Rezultatai bus paskelbti iki 2023 m. pabaigos.

⁹⁶ Socialinę ir ekonominę padėtį atspindi EBPO ekonominio, socialinio ir kultūrinio statuso (toliau – ESKS) indeksas, pagal kurį lyginami prasčiausi ir geriausi ketvirčiai. Šiuo gerai žinomu indeksu matuojamos moksleivių galimybės naudotis šeimos ištekliais (finansiniu, socialiniu, kultūriniu ir žmogiškuoju kapitalu). Jį sudaro tokie elementai kaip tėvų išsilavinimo lygis, tėvų profesinis statusas ir įvairus namų turtas.

šeimų mokymosi spragų paprastai atsirasdavo dažniau⁹⁷. O moksleiviai, kuriems sudaryta gera mokymosi aplinka, įskaitant interneto prieigą, fizinę erdvę ir tėvų paramą, nepatyrė reikšmingo mokymosi galimybių praradimo⁹⁸.

2.2.3 pav. Socialinė ir ekonominė padėtis yra vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių švietimo rezultatus, tačiau tarp valstybių narių ji labai skiriasi

Bendrų nepakankamų mokymosi pasiekimų lygis skaitymo, matematikos ir gamtos mokslų srityse pagal socialinę ir ekonominę padėtį (% , 2018 m.)

Šaltinis – JRC skaičiavimai, pagrįsti [EBPO PISA 2018 m. duomenimis](#).

Turimais duomenimis, moksleivių skaitmeninių įgūdžių lygis vis dar nepakankamas.

Europos švietimo erdvės skaitmeninių įgūdžių tikslu iki 2030 m. siekiama, kad aštuntokų (13 arba 14 m.), kurių kompiuterinis ir informacinis raštingumas nepakankamas, dalis būtų mažesnė nei 15 proc. Atlikus Tarptautinį kompiuterinio ir informacinio raštingumo tyrimą (angl. *International Computer and Information Literacy Study, ICILS*)⁹⁹ paaiškėjo, kad dalyvaujančiose šalyse daugelio moksleivių skaitmeniniai įgūdžiai dar nėra pakankami (taip pat žr. 2022 m. Bendrą užimtumo ataskaitą). ICILS rodo, kad mergaičių ir berniukų pasiekimų vidurkis skiriasi mergaičių naudai, o berniukų, kurių pasiekimai yra prasti, dalis yra didesnė (žr. 2.2.4 pav.). Moksleivių socialinė ir ekonominė padėtis vis dar yra patikimas jų skaitmeninių įgūdžių lygio prognozavimo veiksnys. COVID-19 pandemija paspartino skaitmeninę pertvarką ir kartu ypač išryškėjo jau egzistuojančios skaitmeninių įgūdžių spragos ir paaiškėjo naujai atsirandanti nelygybė ES. Tikėtina, kad žemesnio socialinio ir ekonominio statuso moksleivių mokymosi trūkumai dėl ribotų skaitmeninių išteklių dar labiau padidėja. Migrančių ir perkeltųjų asmenų vaikai, ypač pabėgėliai ir prieglobsčio prašytojai, patyrė daugiau švietimo proceso sutrikdymų, nes neturėjo galimybės naudotis

⁹⁷ Žr. Dorn, E. et al. (2020). *COVID-19 and learning loss—disparities grow, and students need help*. McKinsey & Company, December, 8, 6-7, ir Dorn, E. et al. (2021). *COVID-19 and education: The lingering effects of unfinished learning*. McKinsey & Company, 27.

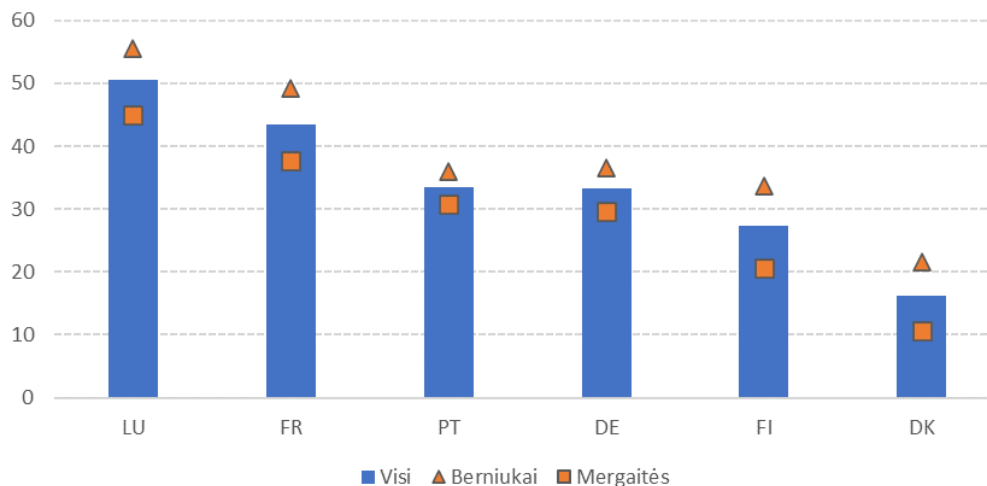
⁹⁸ Žr. Agostinelli, F. et al., *When the great equalizer shuts down: Schools, peers, and parents in pandemic times*, paskelbta *Journal of public economics*, 206, 2022, ir Andrew, A. et al., *Learning during the lockdown: real-time data on children's experiences during home learning*, IFS Briefing Note BN288, 2020.

⁹⁹ ICILS vertinami mokinių pasiekimai atliekant kompiuterinį vertinimą dviejose skaitmeninių kompetencijų srityse: kompiuterinio ir informacinio raštingumo, taip pat informatinio mąstymo. Kol kas užbaigti du ciklai: pirmasis 2013 m., o antrasis 2018 m. Trečiasis ciklas numatytas 2023 m. Pirmajame cikle dalyvavo devynios valstybės narės, antrajame – septynios.

ištekliais, reikalingais nuotoliniam mokymuisi internetu¹⁰⁰. Be to, dėl mokytojų trūkumo visuose švietimo lygmenyse kyla vis didesnė grėsmė, kad jaunimas ir besimokantieji neįgys įgūdžių, kurių dabar ir ateityje labiausiai reikės besikeičiančiose darbo rinkose.

2.2.4 pav. Daugelis moksleivių nepasiekia pakankamo skaitmeninių įgūdžių lygio

Nepakankami skaitmeniniai įgūdžiai pagal lytį (%), 2018 m.)

Pastaba. Nepakankami pasiekimai apibrėžiami kaip rezultatai, nesiekiantys 2 lygio (492 balai) pagal ICILS kompiuterinio ir informacinio raštingumo skalę. Italijos rezultatų negalima lyginti su kitų valstybių narių rezultatais, todėl jų paveikslėlyje nėra.

Šaltinis – IEA, ICILS 2018.

Dalyvavimas profesiniame rengime ir mokyme lemia teigiamus darbo rinkos rezultatus, tačiau neseniai profesinio mokymo programas baigusių absolventų įsidarbinimo rodikliai dar nėra visiškai atsistatę po COVID-19 nulemtu nuosmukio. Maždaug pusė vyresniųjų klasių moksleivių (2020 m. ES 48,7 proc., t. y. daugiau kaip 8,7 mln. moksleivių) mokosi pagal profesinio mokymo programas (o ne pagal bendrojo lavinimo programas), tačiau tarp valstybių narių esama didelių skirtumų. Nuo 2014 iki 2019 m. neseniai baigusių vidutinio lygio profesinio mokymo įstaigas absolventų įsidarbinimo lygis ES 27 padidėjo nuo 72,3 iki 79,1 proc., taigi padaryta pažanga siekiant tikslo – iki 2025 m. užtikrinti 82 proc. lygį¹⁰¹. Kilus COVID-19 pandemijai, 2020 m. šis rodiklis sumažėjo iki 75,7 proc., po to iš dalies atsigavo ir 2021 m. pasiekė 76,4 proc.¹⁰² Nors 2019–2020 m. beveik visose valstybėse narėse (išskyrus Latviją ir Rumuniją) stebimas mažėjimas, vėlesnių metų tendencijos yra įvairesnės¹⁰³. Dauguma profesinio rengimo ir mokymo absolventų mokėsi darbo vietoje (2021 m. ES vidurkis siekė 61 proc., t. y. viršijo 2025 m. tikslą – 60 proc.¹⁰⁴), tačiau tarp šalių buvo didelių skirtumų. Kai kuriose šalyse (įskaitant Vokietiją, Ispaniją, Austriją ir Nyderlandus) daugiau nei 90 proc. absolventų mokėsi darbo vietoje, o kitose šalyse (Rumunijoje, Graikijoje ir Lenkijoje) šis rodiklis nesiekė net 20 proc.

¹⁰⁰ Žr. European Commission, *Employment and Social Developments in Europe 2022*, Publications Office of the European Union, 2022.

¹⁰¹ Tikslas nustatytas 2020 m. lapkričio 24 d. Tarybos rekomendacijoje dėl profesinio rengimo ir mokymo siekiant tvaraus konkurencingumo, socialinio sąžiningumo ir atsparumo (2020/C 417/01).

¹⁰² Šio rodiklio vertės nelyginamos su vertėmis iki 2021 m. dėl visų valstybių narių 2021 m. duomenų laiko eilučių pertrūkių įsigaliojus IESS reglamentui.

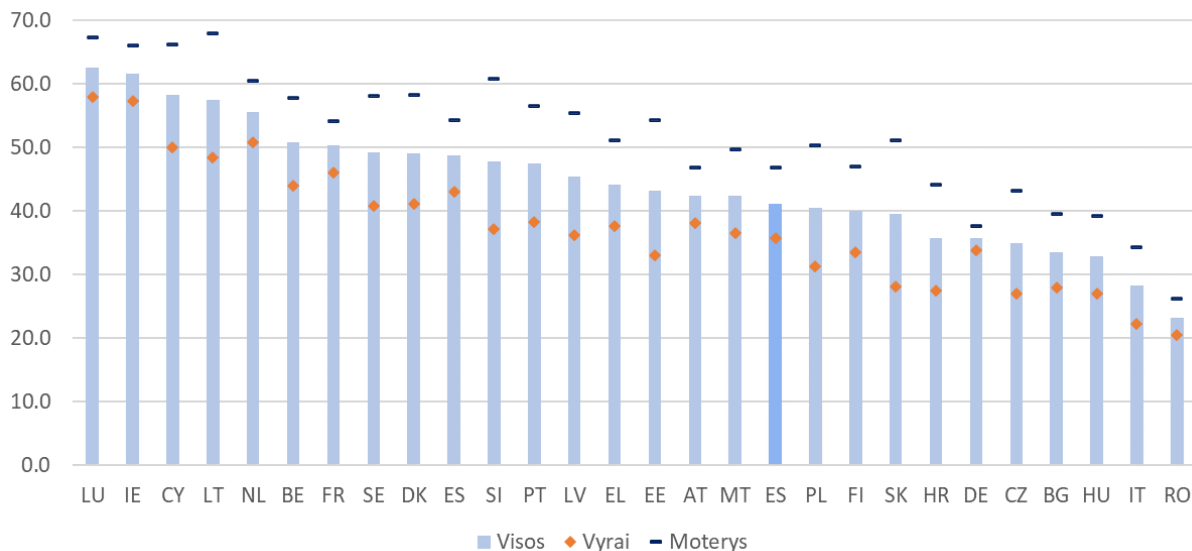
¹⁰³ Žr. European Commission, *Employment and Social Developments in Europe 2022*, Publications Office of the European Union, 2022.

¹⁰⁴ Tikslas nustatytas 2020 m. Rekomendacijoje dėl profesinio rengimo ir mokymo ir Europos švietimo erdvės strateginėje programoje.

Nepaisant to, kad aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų skaičius pastaruoju metu nuolat auga, išlieka lyčių ir socialinių skirtumų. Aukštąjį išsilavinimą įgijusių 25–34 m. amžiaus asmenų skaičius ES 27 stabiliai augo nuo 36,5 proc. 2015 m. iki 40,5 proc. 2020 m., o 2021 m. šis rodiklis ES pasiekė 41,2 proc. Šiuo metu 13 valstybių narių jau viršija Europos švietimo erdvės tikslą iki 2030 m. (45 proc.), o geriausi rodikliai pasiekti Liuksemburge (62,6 proc.), Airijoje (61,7 proc.), Kipre (58,3 proc.), Lietuvoje (57,5 proc.) ir Nyderlanduose (55,6 proc.), žr. 2.2.5 pav. O dviejose valstybėse narėse (Rumunijoje ir Italijoje) šis rodiklis vis dar nesiekia 30 proc. 25–34 m. amžiaus grupėje aukštąjį išsilavinimą įgijo gerokai daugiau moterų nei vyrų (46,8 proc., palyginti su 35,7 proc. 2021 m. ES). Toks lyčių skirtumas didėjo pastaruosius du dešimtmečius ir dabar yra didelis visose valstybėse narėse. Be to, šis rodiklis paprastai yra mažesnis tarp ne ES gimusių asmenų (34,7 proc.), palyginti su vietiniais gyventojais (42,1 proc.) ir kitoje ES šalyje gimusiais asmenimis (40,7 proc.). Norint iki 2030 m. pasiekti ES lygmens tikslą, šiuos skirtumus būtina sumažinti. Tam prireiks institucinių pokyčių aukštojo mokslo lygmeniu, kad būtų užtikrinta lyčių lygybė ir socialinė įtrauktis, kartu įgyvendinant intervencines priemones žemesniu švietimo lygmeniu.

2.2.5 pav. Nepaisant bendros aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų skaičiaus didėjimo tendencijos, tarp valstybių narių esama didelių skirtumų

Aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų skaičius, 25–34 m. amžiaus grupė (%), 2021 m.)

Šaltinis – Eurostatas [edat lfse 30], Darbo jėgos tyrimas.

Norėdama išlikti konkurencinga, skatinti kokybišką užimtumą ir išsaugoti savo socialinį modelį, Europa turi toliau tobulinti darbo jėgos įgūdžius, be kita ko, kad paremtų žaliąją ir skaitmeninę pertvarką. Įgūdžių paklausa kinta atsižvelgiant į skaitmeninę transformaciją ir perėjimą prie neutralaus poveikio klimatui visuomenės. Šią tendenciją paspartino COVID-19 pandemija, dabartinė geopolitinė padėtis ir perėjimas prie švarios energijos, dėl kurių atsiranda didelis darbo jėgos ir įgūdžių trūkumas. Kad jaunimas įgytų darbo rinkai tinkamų įgūdžių, būtinos gerai veikiančios ir veiksmingos formaliojo švietimo ir mokymo sistemos, o siekiant užtikrinti nuolatinį įgūdžių atnaujinimą, labai svarbu, kad esami ekonomiškai aktyvūs gyventojai aktyviai įsitrauktų į mokymosi veiklą. Pagal ES pagrindinį tikslą iki 2030 m. suaugusiųjų mokymosi srityje reikalaujama, kad iki 2030 m. ES bent 60 proc. suaugusiųjų kasmet būtų dalyvavę mokymosi veikloje. Šis tikslas ir susiję nacionaliniai tikslai apibrėžiami remiantis duomenimis, susijusiais su dalyvavimu mokymo veikloje (išskyrus mokymą darbo vietoje) per pastaruosius 12 mėnesių, kad būtų geriau atspindėta tęstinio mokymo, kuris dažniausiai dėstomas trumpuose tiksliniuose mokymo kursuose, būklė. Nors šio rodiklio duomenys nuo 2023 m. bus reguliariai renkami

atliekant darbo jėgos tyrimą, naujausi turimi 2016 m. suaugusiųjų švietimo apklausos duomenys rodo, kad vidutinis dalyvavimo lygis ES yra 37,4 proc., t. y. gerokai mažesnis už 2030 m. tikslą (žr. 1.3 skirsnį). 2022 m. birželio 16 d. Tarybos rekomendacijoje dėl individualių mokymosi sąskaitų nurodyta, kaip valstybės narės gali veiksmingai derinti finansinę ir nefinansinę paramą, kad visiems suaugusiems būtų suteikta galimybė tobulinti įgūdžius visą profesinį gyvenimą ir per ateinantį dešimtmetį padaryti pažangą siekiant suaugusiųjų mokymosi tikslo¹⁰⁵. Mikrokredencialai turi didžiulį socialinį ir ekonominį potencialą, susijusį su sparčiu ir tiksliniu darbuotojų, besimokančiųjų ir darbo ieškančių asmenų kvalifikacijos kėlimu ir perkvalifikavimu. Siekiant užtikrinti mikrokredencialų, kurie vis dažniau naudojami visose švietimo, mokymo ir darbo rinkos sistemose, kokybę, pripažinimą ir supratimą, 2022 m. birželio 16 d. Tarybos rekomendacija dėl europinio požiūrio į mikrokredencialus siekiant atverti mokymosi visą gyvenimą ir įsidarbinamumo galimybes siekiama užtikrinti mikrokredencialų, kurie vis dažniau naudojami visose švietimo, mokymo ir darbo rinkos sistemose, kokybę, pripažinimą ir supratimą¹⁰⁶.

Visose valstybėse narėse suaugusiųjų mokymosi veikloje aktyviausiai dalyvauja aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys, o menkesnį išsilavinimą turinčių asmenų aktyvumas mažėja. Be to, pastebimi dideli skirtumai tarp miesto ir kaimo vietovių, nepriklausomai nuo to, ar dalyvavimas mokymosi veikloje vertinamas per pastaruosius 12 mėnesių, ar tik per pastarąsias 4 savaites¹⁰⁷. 2021 m. (remiantis 4 savaitių rodikliu) ES vidutinis žemos kvalifikacijos asmenų dalyvavimo lygis (4,3 proc.) buvo maždaug perpus mažesnis nei vidutinės kvalifikacijos asmenų (8,2 proc.), o šis savo ruožtu buvo mažiau nei perpus mažesnis nei aukštos kvalifikacijos asmenų (18,6 proc.), žr. 2.2.6 pav. viršutinę dalį. Ši tendencija pastebima visose šalyse, tik su tam tikrais skirtumais, kurie mažėja šalyse, kuriose bendras dalyvavimo lygis yra aukštesnis. Skirtumai šiek tiek mažesni vertinant 12 mėnesių rodiklį, tačiau jie vis dar dideli: 2016 m. žemos kvalifikacijos asmenų dalyvavimo lygis (17,9 proc.) buvo mažiau nei trečdaliu mažesnis nei aukštos kvalifikacijos asmenų (58,1 proc.), kurių atveju rodiklis jau buvo artimas 2030 m. tikslui – 60 proc. (žr. 2.2.6 pav. apatinę dalį). Būtina dėti nuolatinės pastangas, kad mokymuose dalyvautų daugiau žemos kvalifikacijos suaugusiųjų, kurie 2021 m. sudarė apie penktadalį (20,7 proc.) darbingo amžiaus (25–64 m.) gyventojų, taip pat nemažą dalį (14,8 proc.) jaunų suaugusiųjų (25–34 m. amžiaus). Siekti šio tikslo padėtų spartesnis Rekomendacijos dėl įgūdžių tobulinimo kryptių įgyvendinimas, veiksmingai informuojant potencialius naudos gavėjus ir taikant tinkamas finansines ir nefinansines paskatas. Visų valstybių narių miestuose gyvenantys suaugusieji taip pat dažniau dalyvauja mokymosi veikloje, palyginti su kaimo vietovių gyventojais. 2021 m. ES suaugusiųjų dalyvavimo mokymosi veikloje (vertinant 4 savaitių rodiklį) lygis miestuose vidutiniškai siekė 13,6 proc., miesteliuose – 9,8 proc., o kaimo vietovėse – 7,8 proc. Toks skirtumas gali būti susijęs su išsilavinimo lygiu, nes labiau kvalifikuoti žmonės dažniau gyvena miestuose, tačiau tai taip pat gali reikšti mažesnę mokymosi galimybių prieinamumą rečiau apgyvendintose vietovėse.

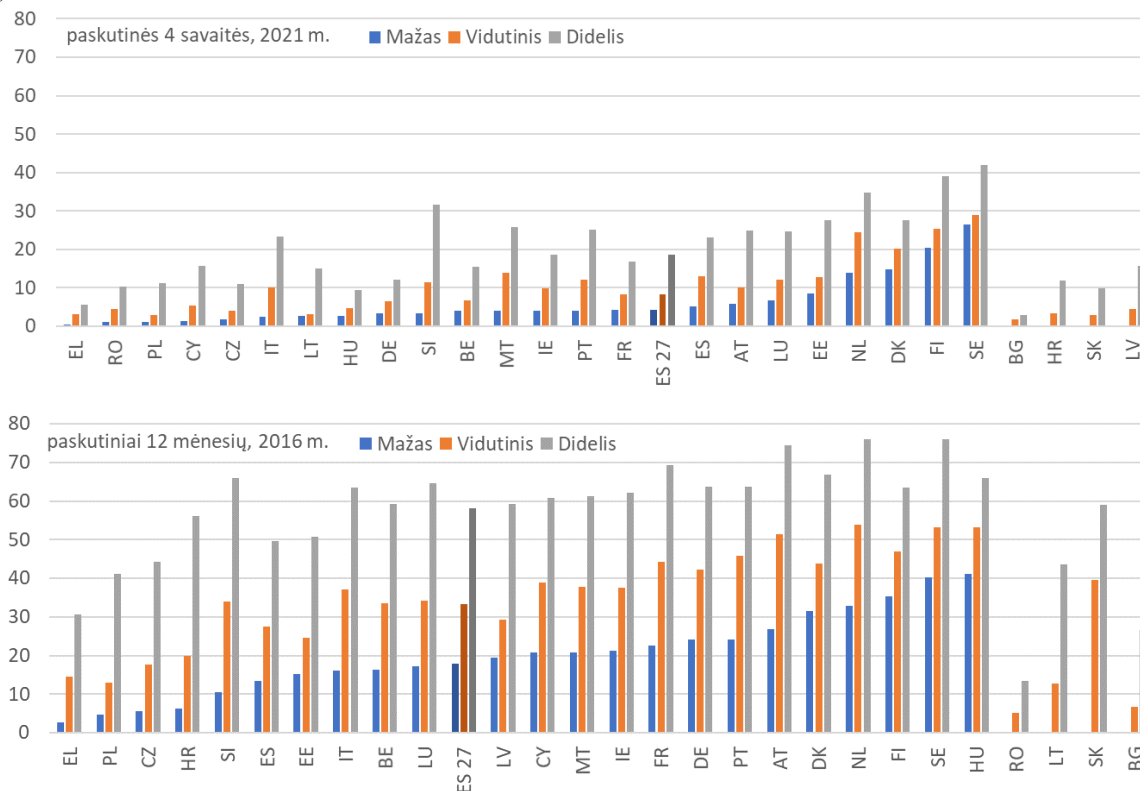
¹⁰⁵ 2022 m. birželio 16 d. Tarybos rekomendacija dėl individualių mokymosi sąskaitų.

¹⁰⁶ 2022 m. birželio 16 d. Tarybos rekomendacija dėl europinio požiūrio į mikrokredencialus mokymuisi visą gyvenimą ir įsidarbinamumui skatinti.

¹⁰⁷ Rodiklis, kuriuo fiksuojamas dalyvavimas per pastarąsias 4 savaites, pateikiamas reguliariai. Eurostatas, [edat_lfse_03], Darbo jėgos tyrimas. Šio rodiklio vertės nelyginamos su vertėmis iki 2021 m., nes įsigaliojus naujai Europos socialinės statistikos reguliavimo sistemai 2021 m. fiksuotas visų valstybių narių duomenų laiko eilučių pertrūkis.

2.2.6 pav. Mokymosi veikloje dalyvauja nedaug žemos kvalifikacijos suaugusiųjų

Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi veikloje pagal išsilavinimo lygį (žemos, vidutinės ir aukštos kvalifikacijos) per pastarąsias 4 savaites (2021 m., viršutinė dalis, %) ir per pastaruosius 12 mėnesių (2016 m., apatinė dalis, %)

Pastaba. Nėra 2016 m. Bulgarijos, Lietuvos, Rumunijos ir Slovakijos duomenų apie žemos kvalifikacijos asmenis.

Šaltinis – Eurostatas [[trng_ifs_03](#)], Darbo jėgos tyrimas ir [[specialūs duomenys](#)], Suaugusiųjų švietimo tyrimas.

Siekiant žmonėms suteikti skaitmeninei pertvarkai būtinus įgūdžius, reikia imtis politikos priemonių. Remiantis 2022 m. skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indeksu, 2021 m. tik 54 proc. suaugusių ES gyventojų turėjo bent pagrindinius skaitmeninius įgūdžius. Todėl vis dar egzistuoja nemažas atotrūkis nuo 2030 m. tikslo – 80 proc., kuris nustatytas Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plane ir Europos skaitmeninio dešimtmečio skaitmeninės politikos kelrodyje¹⁰⁸. Nagrinėjant Skaitmeninių įgūdžių rodiklį 2.0 (angl. *Digital Skills Indicator* – DSI)¹⁰⁹ (jis pagrįstas atrinkta su internetu ir programinės įrangos naudojimu susijusia veikla, kurią 16–74 m. amžiaus asmenys atlieka penkiose konkrečiose srityse), išryškėja reikšmingi valstybių narių rezultatų skirtumai. Geriausių rezultatų pasiekusios šalys (Nyderlandai, Suomija, Airija ir Danija) jau beveik pasiekė 80 proc. lygį, o Rumunijoje ir Bulgarijoje pagrindinius skaitmeninius įgūdžius turi mažiau nei trečdalis suaugusių gyventojų, todėl rodiklių suvestinėje jos kartu su Lenkija įtrauktos į kategoriją „kritinė padėtis“ (žr. 2.2.7 pav.). Jaunesnės kartos atstovai vidutiniškai geriau nei vyresnio amžiaus suaugusieji moka naudotis skaitmeninėmis technologijomis. Vis dėlto net nemažai daliai jaunimo trūksta skaitmeninių įgūdžių (29 proc. ES 2021 m.). Žemą išsilavinimo lygį

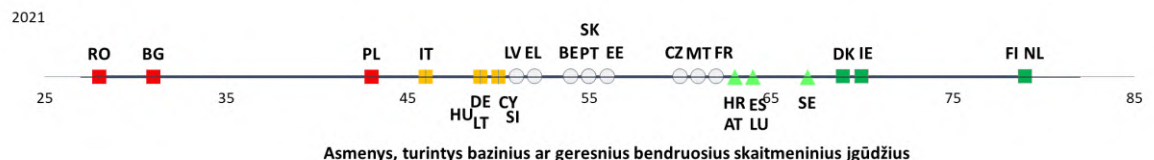
¹⁰⁸ Skaitmeninis dešimtmetis yra Europos Komisijos į ateitį orientuota strateginė vizija, kaip iki 2030 m. plėtoti skaitmeninę ekonomiką ir pertvarkyti Europos verslą. Europos Komisija planą pristatė 2021 m. kovo mėn. Be skaitmeninių įgūdžių tikslo, jame taip pat nustatytas tikslas 2030 m. – 20 mln. IRT specialistų (2021 m. jų buvo apie 9 mln.).

¹⁰⁹ Žr. European Commission, *Digital Skills Indicator 2.0 Methodology*, 2022, JRC document repository

turinčių asmenų, bedarbių ir ekonomiškai neaktyvių gyventojų skaitmeninių įgūdžių lygis paprastai yra prastesnis ir jie turi mažiau galimybių tokius įgūdžius tobulinti¹¹⁰.

2.2.7 pav. Dideli suaugusiųjų skaitmeninių įgūdžių skirtumai įvairiose šalyse

Gyventojų, turinčių pagrindinius arba geresnius bendruosius skaitmeninius įgūdžius, dalis (16–74 m. amžiaus grupėje), 2021 m. lygis ir pokytis, palyginti su ankstesniais metais (%), socialinių rodiklių suvestinės pagrindinis rodiklis)

Pastaba. Paaiškinimas pateiktas priede. Dėl didelių rodiklio apibrėžties pakeitimų, padarytų 2021 m., vertinant šį rodiklį išimties tvarka naudojami tik lygiai.

Šaltinis – Eurostatas, elektroninių duomenų kodas [tepsr_sp410].

Pagal Europos įgūdžių darbotvarkę, kuria siekiama tvaraus konkurencingumo, socialinio sąžiningumo ir atsparumo, Europos Komisija padėjo valstybėms narėms pasiekti bendrą sutarimą apie žaliajai pertvarkai būtinus įgūdžius. 2022 m. sausio mėn. Europos Komisija paskelbė žaliajai pertvarkai būtinų įgūdžių klasifikaciją Europos įgūdžių, gebėjimų, kvalifikacijos ir profesijų klasifikatoriuje (toliau – ESCO)¹¹¹. Klasifikaciją sudaro 381 įgūdis, 185 žinių sąvokos ir 5 universalieji gebėjimai, kurie laikomi svarbiausiais žalesnei darbo rinkai. Žaliųjų įgūdžių pavyzdžiai: gebėjimas atlikti energijos vartojimo auditą, įvertinti turizmo veiklos tvarumą ir mokyti darbuotojus apie perdirbimo programas. 2022 m. pradžioje Europos Komisija taip pat pristatė Europos tvarumo kompetencijų programą „GreenComp“, kurioje apžvelgiami platesni piliečių universalieji gebėjimai, reikalingi norint gyventi ir dirbti ekologiškesnėje visuomenėje¹¹². „GreenComp“ apima keturias tarpusavyje susijusias kompetencijos sritis: tvarumo vertybių įkūnijimo, tvarumo kompleksškumo suvokimo, tvarios ateities planavimo ir veiklos tvarumo labui. Žaliajai pertvarkai būtinų įgūdžių klasifikacija ir „GreenComp“ kartu suteikia švietimo ir mokymo sistemoms gaires, kaip prisitaikyti prie žaliosios pertvarkos.

Po COVID-19 krizės jaunimo padėtis darbo rinkoje pagerėjo, tačiau kai kuriose valstybėse narėse ji išlieka itin sudėtinga. Jaunimo (15–24 m.) nedarbo lygis ES atsigavo po 2020 m. III ketv. pasiekto blogiausio rezultato (19,1 proc.) ir dabar yra žemesnis nei prieš krizę (14,4 proc. 2022 m. II ketv., palyginti su 15,3 proc. 2019 m. IV ketv.). Konkrečiai, nuo blogiausio rezultato 2020 m. III ketv. jis sumažėjo daugiau kaip 11 proc. punktų Lietuvoje ir Ispanijoje, beveik 10 proc. punktų Liuksemburge, Portugalijoje, Airijoje ir Italijoje, o didėjo tik Suomijoje (+2,1 proc. punkto), Švedijoje (+4,2 proc. punkto) ir Estijoje (+0,1 proc. punkto). Tačiau jaunimo nedarbo lygis išlieka beveik tris kartus didesnis nei visų 25–74 m. amžiaus gyventojų nedarbo lygis, kuris 2022 m. II ketv. siekė 5,2 proc. Ypač

¹¹⁰ Žr. Centeno, C., Karpinski, Z. and Urzi Brancati, M.C., *Supporting policies addressing the digital skills gap*, 2022, Publications Office of the European Union

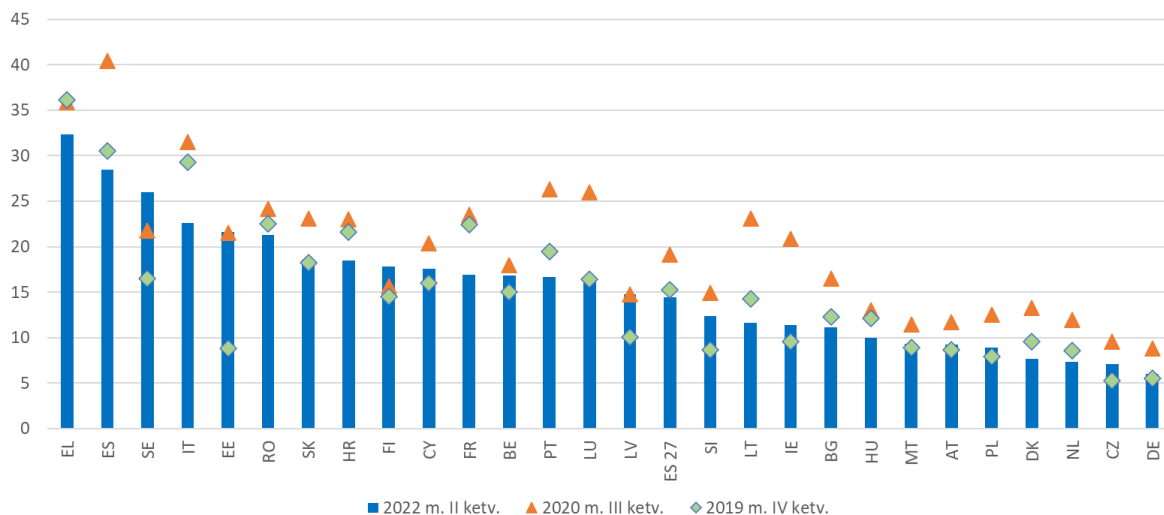
¹¹¹ Žr. European Commission, *Green Skills and Knowledge Concepts: Labelling the ESCO classification*, 2022, Technical Report, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion.

¹¹² Žr. JRC, *GreenComp: The European sustainability competence framework*, 2022, JRC Publications Repository.

aukštas šis rodiklis tebėra Rumunijoje, Estijoje, Italijoje, Švedijoje, Ispanijoje ir Graikijoje, kuriose jis viršija 20 proc. (žr. 2.2.8 pav.). Atsižvelgiant į darbo rinkoje jaunimui kylandčius struktūrinius iššūkius, reikia imtis ryžtingų politikos priemonių, be kita ko, kad būtų užkirstas kelias rizikai, jog bus padarytas ilgalaikis žalingas poveikis jaunimo įgūdžiams ir perspektyvoms darbo rinkoje.

2.2.8 pav. Po COVID-19 krizės jaunimo nedarbo lygis sumažėjo, tačiau kai kuriose šalyse jis išlieka ypač didelis

Jaunimo (15–24 m.) nedarbo lygis (% aktyvių gyventojų) 2019 m. IV ketv. (prieš krizę), 2020 m. III ketv. (krizės įkarštyje) ir 2022 m. II ketv. (po krizės)

Pastabos: Pagal sezoną pakoreguoti duomenys. EE, HR, LU, MT ir SI 2019 m. IV ketv. ir 2020 m. III ketv., o LU, MT ir SI 2022 m. II ketv. duomenys yra nelabai patikimi. FR ir ES 2022 m. II ketv. skiriasi apibrėžtys. Šaltinis – Eurostatas [une_rt_q], Darbo jėgos tyrimas.

Po penkerius metus besitęsiančio nedarbingų, nesimokančių ir mokymuose nedalyvaujančių 15–29 m. asmenų dalies (NEET lygio) mažėjimo dideli valstybių narių skirtumai akivaizdūs ir po COVID-19 krizės. NEET lygis nuosekliai mažėjo nuo 16,1 proc. 2013 m. iki 12,6 proc. 2019 m., tačiau 2020 m. ES 27 jis šoktelėjo daugiau nei 1 proc. punktu¹¹³. 2021 m., praėjus metams po COVID-19 krizės įkarščio, NEET lygis ES siekė 13,1 proc., o valstybėse narėse jis labai įvairavo. Italijoje (23,1 proc.), Rumunijoje (20,3 proc.), Bulgarijoje (17,6 proc.) ir Graikijoje (17,3 proc.) 2021 m. užfiksuoti didžiausi NEET lygio rodikliai, kurie, remiantis socialinių rodiklių suvestinės metodika, reiškia „kritinę padėtį“. Kita vertus, 11 valstybių narių, tarp kurių pirmauja Nyderlandai (5,5 proc.), šis rodiklis nesiekia 10 proc. (žr. 2.2.9 pav.). Daugumoje valstybių narių užfiksuoti regioniniai NEET lygio skirtumai, kai kuriais atvejais – gana dideli (žr. 3 priedą). Pranešta, kad 2021 m. bedarbių NEET, t. y. jaunuolių, kurie nedirba, nors aktyviai ieško darbo ir yra pasirengę dirbti, lygis siekė 5,0 proc., kuris yra praktiškai identiškas ikikriziniam lygiui (4,9 proc. 2019 m.)¹¹⁴. Dauguma NEET jaunimo nedalyvauja darbo rinkoje ir todėl yra ekonomiškai neaktyvus; šis segmentas, kuriam priklausantys asmenys ypač pajuto COVID-19 krizės poveikį, išaugo nuo 7,8 proc. 2019 m. iki 8,7 proc. 2020 m. 2021 m. neaktyvių NEET dalis buvo ypač didelė Italijoje (15,4 proc.), Rumunijoje (15 proc.), Bulgarijoje

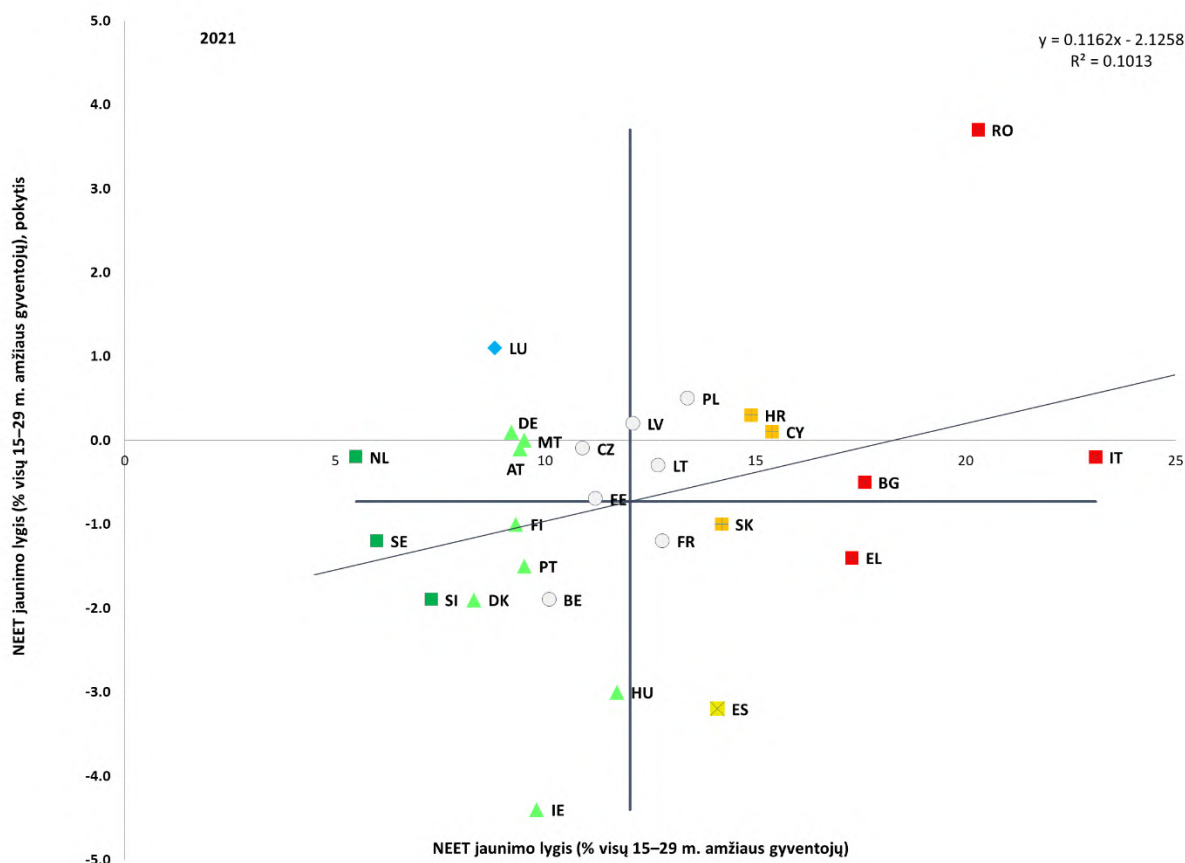
¹¹³ Eurostatas [edat_lfse35], Darbo jėgos tyrimas. Šio rodiklio vertės nelyginamos su vertėmis iki 2021 m., nes įsigaliojus naujai Europos socialinės statistikos reguliavimo sistemai 2021 m. fiksuotas visų valstybių narių duomenų laiko eilučių pertrūkis.

¹¹⁴ Eurostatas [edat_lfse_20], Darbo jėgos tyrimas.

(13,7 proc.) ir Lenkijoje (10,2 proc.). O Švedijoje (3,1 proc.) ir Nyderlanduose (3,8 proc.) ji buvo gana maža¹¹⁵.

2.2.9 pav. Po didžiausios COVID-19 krizės valstybėse narėse pastebimi dideli NEET rodiklių skirtumai

NEET jaunimo lygis (15–29 m. amžiaus grupė), 2021 m. lygis ir pokytis, palyginti su ankstesniais metais (%), socialinių rodiklių suvestinės pagrindinis rodiklis)

Pastaba. Visų valstybių narių 2021 m. duomenų laiko eilučių pertrūkiai [įsigaliojus naujai Europos socialinės statistikos reguliavimo sistemai](#). 2021 m. ES ir FR apibrėžtis skiriasi. Paaiškinimas pateiktas priede. Šaltinis – Eurostatas [[edat_lfse_35](#)], ES darbo jėgos tyrimas.

Apskritai NEET lygis išlieka ypač aukštas tarp moterų ir migrantų kilmės asmenų. Nedirbančių, nesimokančių ir mokymuose nedalyvaujančių moterų dalis ES (14,5 proc.) 2021 m. buvo 2,7 proc. punkto didesnė nei vyrų (11,8 proc.), daugiausia dėl gausesnių priežiūros pareigų (žr. 2.2.10 pav.)¹¹⁶. Kai kuriose valstybėse narėse (Belgijoje, Danijoje, Airijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje, Liuksemburge, Nyderlanduose, Portugalijoje, Suomijoje, Švedijoje) šis skirtumas nesiekė 1 proc. punkto, tačiau kitose (Čekijoje ir Rumunijoje) jis buvo didesnis nei 10 proc. punktų. NEET moterų atveju ekonominis neaktyvumas yra daug dažnesnis nei nedarbas (10,2 proc., palyginti su 4,3 proc.), o NEET vyrų atveju ekonominis neaktyvumas yra tik šiek tiek dažnesnis nei nedarbas (6,3 proc., palyginti su 5,5 proc.)¹¹⁷. Ne ES gimusių jaunuolių atveju 2021 m. NEET lygis taip pat buvo gerokai aukštesnis už šalys

¹¹⁵ Žr. European Commission, *Employment and Social Developments in Europe 2022*, Publications Office of the European Union, 2022.

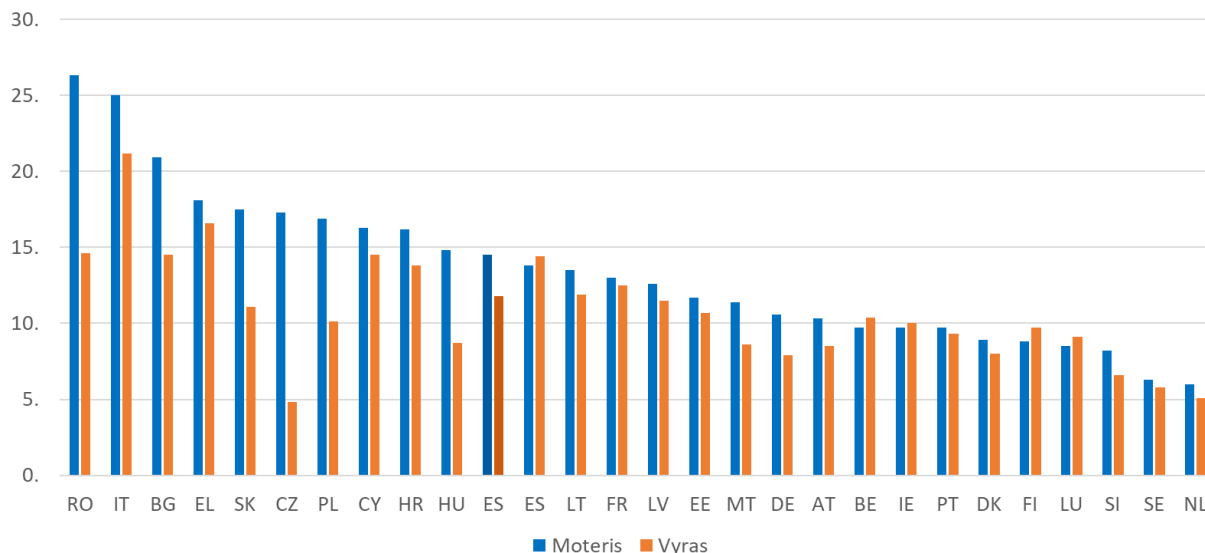
¹¹⁶ Eurofound, *Impact of COVID-19 on young people in the EU*, Publications Office of the European Union, 2021.

¹¹⁷ Eurostatas [[edat_lfse_14](#)], ES darbo jėgos tyrimas.

gimusių asmenų NEET lygį (24,7 proc., palyginti su 12,3 proc.)¹¹⁸. Be to, ne ES gimusių moterų padėtis buvo vidutiniškai blogesnė – jų NEET lygis siekė 31,6 proc., t. y. 17 proc. punktų viršijo šalyje gimęs bendraamžių NEET lygį (13,3 proc.).

2.2.10 pav. Beveik visose valstybėse narėse NEET lygis yra aukštesnis tarp moterų

Moterų ir vyrų NEET lygis (15–29 m., %, 2021 m.)

Pastaba. ES ir FR apibrėžtis skiriasi.

Šaltinis – Eurostatas [edat_lfse_20], ES darbo jėgos tyrimas.

2021 m. visose valstybėse narėse toliau didėjo vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo lygis. Po ilgalaikės tendencijos, kuri atspindi demografinius pokyčius ir pensinio amžiaus ilginimą daugelyje valstybių narių, 2021 m. 55–64 m. amžiaus žmonių užimtumo lygis toliau didėjo ir pasiekė 60,5 proc. (1,3 proc. punkto daugiau nei 2020 m. ir 15,4 proc. punkto daugiau nei prieš dešimtmetį). Pandemija neturėjo reikšmingos įtakos šiai didėjimo tendencijai. Vis dėlto tarp valstybių narių išlieka skirtumai: kai kuriose iš jų vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo lygis gerokai viršija 70 proc. (Švedijoje, Danijoje, Vokietijoje, Nyderlanduose ir Estijoje), o kitose nesiekia 50 proc. (Kroatijoje, Graikijoje, Liuksemburge ir Rumunijoje). Pavyzdžiui, Liuksemburge, Slovėnijoje, Maltoje, Rumunijoje, Kroatijoje ir Lenkijoje pastebimas didelis skirtumas (viršijantis 30 proc. punktų) tarp 55–64 m. amžiaus darbuotojų ir 25–54 m. amžiaus darbuotojų užimtumo lygio, o ES vidurkis yra 19,9 proc. punkto.

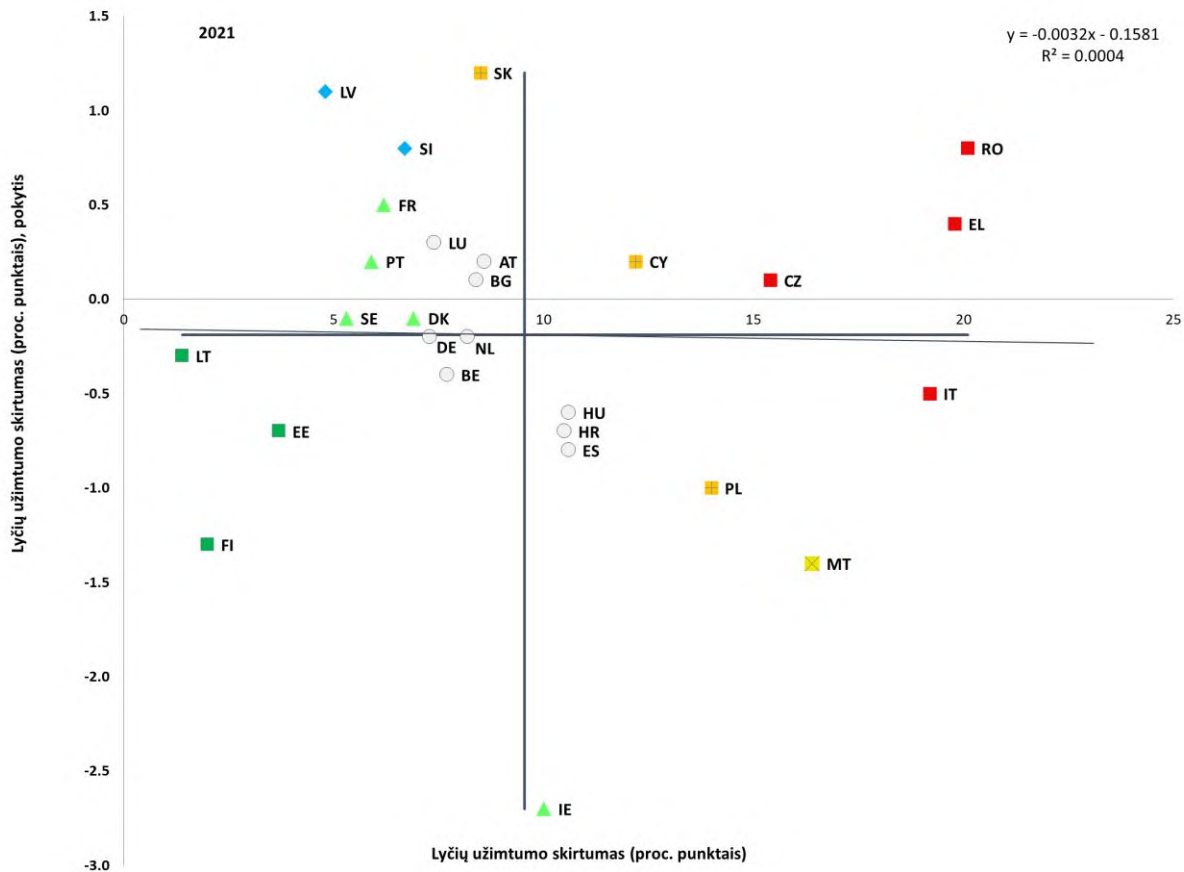
Lyčių užimtumo skirtumas išliko nepakitęs ir didelis per visą COVID-19 krizę, o pastaraisiais metais tik šiek tiek sumažėjo. Per COVID-19 krizę rodiklio vertė praktiškai nepakito ir išliko aukšta (11,2 proc. punkto 2019 m., 11,1 proc. punkto 2020 m.). 2021 m. darbo rinkos atsigavimas sutapo su nedideliu (0,3 proc. punkto) lyčių užimtumo skirtumo sumažėjimu iki 10,8 proc. punkto. Tokie rezultatai atspindi kiek skirtingą moterų ir vyrų užimtumo dinamiką pandemijos metu: nors 2020 m. abiejų grupių užimtumo lygis sumažėjo maždaug 1 proc. punktu, 2021 m. moterų užimtumas atsigavo šiek tiek labiau (1,6 proc. punkto) nei vyrų (1,3 proc. punkto). Tad 2021 m. vyrų užimtumo lygis siekė 78,5 proc., o moterų – 67,7 proc. Šie rodikliai abiem atvejais viršijo iki pandemijos buvusį užimtumo lygį. Po sumažėjimo 2020 m. vyresnio amžiaus darbuotojų lyčių užimtumo skirtumas išliko stabilus – 12,7 proc. punkto – ir yra didesnis nei atitinkamas 20–64 m. amžiaus grupės rodiklis (10,8 proc. punkto).

¹¹⁸ Eurostatas [edat_lfse_28], ES darbo jėgos tyrimas.

Įvairiose šalyse lyčių užimtumo skirtumų rodikliai vis dar įvairuoja ir aiškių konvergencijos požymių nematyti. Mažiausias lyčių užimtumo skirtumas 2021 m. užfiksuotas Lietuvoje (1,4 proc. punkto), Suomijoje (2 proc. punktai) ir Estijoje (3,7 proc. punkto). Šios šalys pagal socialinių rodiklių suvestinės metodiką priskiriamos prie „geriausių rezultatų pasiekusių šalių“ (žr. 2.2.11 pav.). Kita vertus, „kritinės padėties“ kategorija priskirta Rumunijai (20,1 proc. punkto), Graikijai (19,8 proc. punkto), Italijai (19,2 proc. punkto) ir Čekijai (15,4 proc. punkto). Aiškios konvergencijos tendencijos tarp valstybių narių nematyti. Dviejose valstybėse narėse, kuriose vyrų ir moterų užimtumo skirtumai jau anksčiau buvo didžiausi, jie dar labiau padidėjo (Rumunijoje – 0,8 proc. punkto ir Graikijoje – 0,4 proc. punkto), o dviejose šalyse, kuriose šie skirtumai buvo antri pagal dydį (Italijoje ir Maltoje), jie sumažėjo (atitinkamai 0,5 punkto ir 1 proc. punktu). Vertinant moterų užimtumo lygį, ES ir toliau pirmauja Švedija (78 proc.), po kurios seka Estija, Nyderlandai ir Lietuva – jose šis rodiklis viršija 76 proc. Mažiausios vertės (rodiklis nesiekia 54 proc.) užfiksuotos Italijoje bei Graikijoje ir Rumunijoje (56,9 proc.).

2.2.11 pav. Nepaisant šiek tiek sumažėjusio lyčių užimtumo skirtumo, padėtis įvairiose valstybėse narėse labai įvairuoja

Lyčių užimtumo skirtumas (20–64 m. amžiaus grupėje), 2021 m. lygis ir pokytis, palyginti su ankstesniais metais (% , socialinių rodiklių suvestinės pagrindinis rodiklis)

Pastaba. Paaškinimas pateiktas priede. ES ir FR apibrėžtis skiriasi.

Šaltinis – Eurostatas, [tesem060], ES darbo jėgos tyrimas.

Moterų ir vyrų užimtumo skirtumas yra dar didesnis, kai atsižvelgiama į faktiškai dirbtas valandas, skaičiuojamas pagal etato ekvivalentą. Tai iš esmės reiškia, kad daugiau moterų dirba ne visą darbo laiką (2021 m. ne visą darbo laiką dirbo 28,3 proc.

dirbančių moterų, palyginti su 7,6 proc. dirbančių vyrų)¹¹⁹. 2021 m. 20–64 m. amžiaus asmenų lyčių užimtumo skirtumas siekė 16,3 proc. punkto ir, palyginti su 2020 m., šiek tiek sumažėjo (0,7 proc. punkto). Toks sumažėjimas šiek tiek lenkė darbuotojų skaičiumi išreikšto užimtumo sumažėjimą, nes padidėjo moterų užimtumas visą darbo laiką. 2021 m. skirtumas etato ekvivalentais mažiausias buvo Lietuvoje, Suomijoje ir Latvijoje, o didžiausias – Italijoje (23,5 proc. punkto), Graikijoje (21,2 proc. punkto) ir Nyderlanduose (20,1 proc. punkto).

Už lyčių užimtumo skirtumų ES taip pat slypi didesnis tėvystės ir motinystės ir kitų priežiūros pareigų poveikis moterų užimtumui, todėl labai svarbu užtikrinti kokybiškas priežiūros paslaugas už prieinamą kainą ir tinkamą darbo ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros politiką, taip pat atsižvelgiant į demografines problemas, susijusias su mažėjančiu gimstamumu. 2021 m. 25–49 m. amžiaus vyrų, auginančių bent vieną vaiką iki šešerių metų, užimtumo lygis buvo didesnis nei jų bendraamžių, neturinčių mažų vaikų (9,7 proc. punkto vidutiniškai ES) visose valstybėse narėse, o moterų užimtumo lygis buvo mažesnis (10,6 proc. punkto ES lygmeniu) visose valstybėse narėse, išskyrus tris (Švediją, Portugaliją ir Slovėniją), žr. 2.2.12 pav.¹²⁰ Skirtumas ypač nepalankus Čekijoje gyvenančioms moterims (daugiau nei 45 proc. punktai). Skirtingas poveikis moterims ir vyrams taip pat susijęs su nevienodu neatlyginamo darbo paskirstymu. 2021 m. moterys per savaitę neatlyginam darbui skyrė gerokai daugiau laiko (31 val.) nei vyrai (18 val.), o didžiąją skirtumo dalį lėmė laikas, skirtas priežiūros pareigoms (daugiausia – vaikų priežiūrai)¹²¹. 2021 m. apie 1,4 mln. 20–64 m. amžiaus moterų ES (20 proc. visų moterų) dėl priežiūros pareigų neieškojo darbo, nors dirbti norėjo, o atitinkamas vyrų skaičius tesiekė apie 130 000 (3 proc. visų vyrų). Maždaug kas ketvirta ne visą darbo laiką dirbanti moteris tokią darbo formą rinkosi dėl priežiūros pareigų, palyginti su kas dvidešimtu vyru¹²². Poveikis užimtumui taip pat glaudžiai susijęs su išsilavinimo lygio skirtumais. 2021 m. žemos kvalifikacijos moterų, auginančių bent vieną vaiką iki šešerių metų, užimtumo lygis buvo 36 proc., palyginti su 63,9 proc. vidurinį išsilavinimą turinčių moterų ir 81,5 proc. aukštąjį išsilavinimą turinčių moterų. Ilgalaiškės priežiūros poreikių turinčių asmenų slauga yra dar vienas veiksnys, dėl kurio daugelis moterų negali dalyvauti darbo rinkoje. Vidutiniškai apie 52 mln. europiečių (14,4 proc. 18–74 m. amžiaus gyventojų) kas savaitę teikia neformaliosios ilgalaikės priežiūros paslaugas šeimos nariams ar draugams. 60 proc. iš jų yra moterys. Vertinant etato ekvivalentais, neformalieji slaugytojai sudaro beveik 80 proc. sveikatos priežiūros paslaugų teikėjų ES lygmeniu¹²³.

¹¹⁹ Vertinant užimtumo lygį etato ekvivalentais palyginami vidutinio dirbtų valandų skaičiaus skirtumai tarp grupių. Užimtumo lygis etato ekvivalentais apskaičiuojamas padalijant bendrą ekonomikoje dirbtų valandų skaičių (pirmas darbas, antras darbas ir t. t.) iš vidutinio darbo visą darbo laiką valandų skaičiaus (apie 40 valandų) ir iš 20–64 m. asmenų skaičiaus. Šaltinis – Bendra vertinimo sistema (toliau – BVS); apskaičiuota remiantis Eurostato duomenimis.

¹²⁰ Eurostatas [lfst_hheredch]. Šio rodiklio vertės nelyginamos su vertėmis iki 2021 m., nes įsigaliojus naujai Europos socialinės statistikos reguliavimo sistemai 2021 m. fiksuotas visų valstybių narių duomenų laiko eilučių pertrūkis.

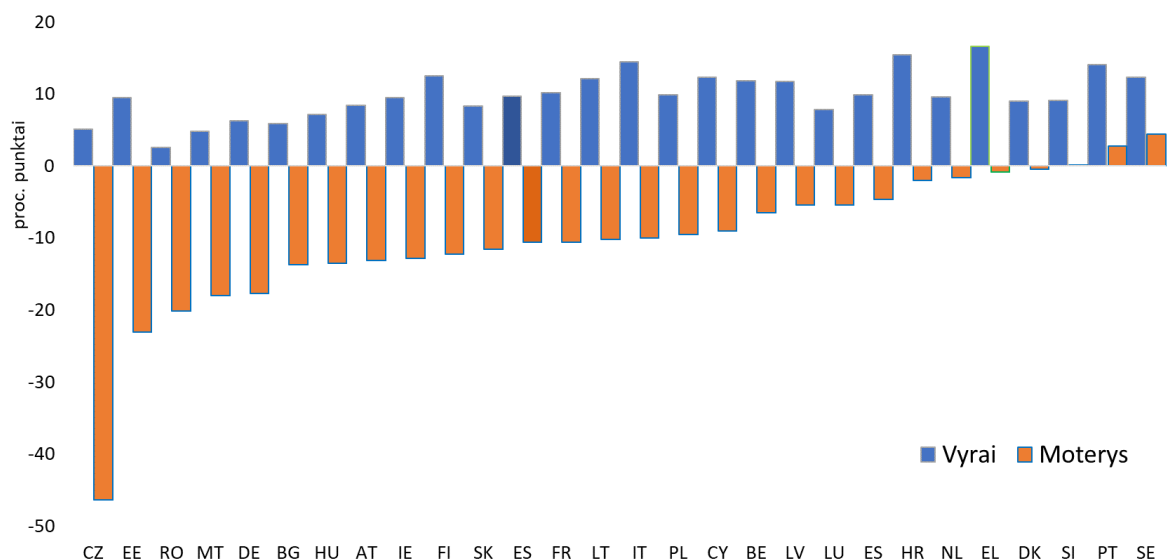
¹²¹ Eurofound, *COVID-19 pandemic and the gender divide at work and home*, Publications Office of the European Union, 2022.

¹²² Europos Komisijos EMPL GD skaičiavimai, pagrįsti [lfsa_epgar] ir [lfsa_epgaed].

¹²³ Van der Ende, M. et al. (2021), *Study on exploring the incidence and costs of informal long-term care in the EU*.

2.2.12 pav. Skirtingas tėvystės ir motinystės poveikis vyrų ir moterų užimtumui

Tėvų ir mamų (25–49 m.), auginančių vaikus (0–6 m.), ir vaikų neturinčių suaugusiųjų užimtumo lygio skirtumas pagal lytį (proc. punktais, 2021 m.)

Šaltinis – Eurostatas [[lfst_hheredch](#)], ES darbo jėgos tyrimas.

Galimybė gauti kokybišką ankstyvąjį ugdymą ir priežiūrą už prieinamą kainą yra labai svarbi skatinant dalyvavimą darbo rinkoje (ypač moterų) ir mažinant neigiamą socialinės ir ekonominės vaikų padėties poveikį jų išsilavinimui ateityje. Remiantis Socialinių rodiklių suvestinės pagrindiniu rodikliu, 2021 m. vaikų iki 3 m. amžiaus dalyvavimas formalioje ankstyvojo ugdymo ir priežiūros sistemoje ES sudarė 36,6 proc., o tai viršijo Barcelonos tikslą – 33 proc.¹²⁴ Tačiau tarp valstybių narių tebėra skirtumų, o dauguma iš jų vis dar nepasiekė užsibrėžto tikslo. Čekijoje, Rumunijoje ir Vengrijoje pagal socialinių rodiklių suvestinės analizę užfiksuota „kritinė“ padėtis (žr. 2.2.13 pav.)¹²⁵. Kitame spektro gale yra Danija, Nyderlandai ir Liuksemburgas – šiose šalyse ankstyvojo ugdymo ir priežiūros paslaugos teikiamos daugiau kaip 60 proc. vaikų iki 3 m. amžiaus. Tačiau Nyderlanduose dauguma vaikų šias įstaigas lanko mažiau nei 30 valandų per savaitę. Kai kurios valstybės narės šeimoms teikia įvairią paramą – nuo garantuotų vietų priežiūros įstaigose (pavyzdžiui, Danijoje, Estijoje ir Latvijoje, tačiau nebūtinai nemokamų) iki mokesčių lengvatų ir subsidijų, kuriomis dalinai arba visiškai padengiamos susijusios išlaidos, ir mokesčių kreditų, nors pastarieji paprastai yra regresyvūs. Nors dėl tikslinės paramos mažas pajamas gaunančių asmenų išlaidos gali gerokai sumažėti, likusios ankstyvojo ugdymo ir priežiūros išlaidos vis tiek gali būti gana didelės (1/4 darbo visą darbo laiką pajamų), ypač kai dėl šios paramos netenkama kai kuriose valstybėse narėse (Suomijoje, Slovėnijoje ir Slovakijoje) mokamų dosnių priežiūros namuose arba vaiko

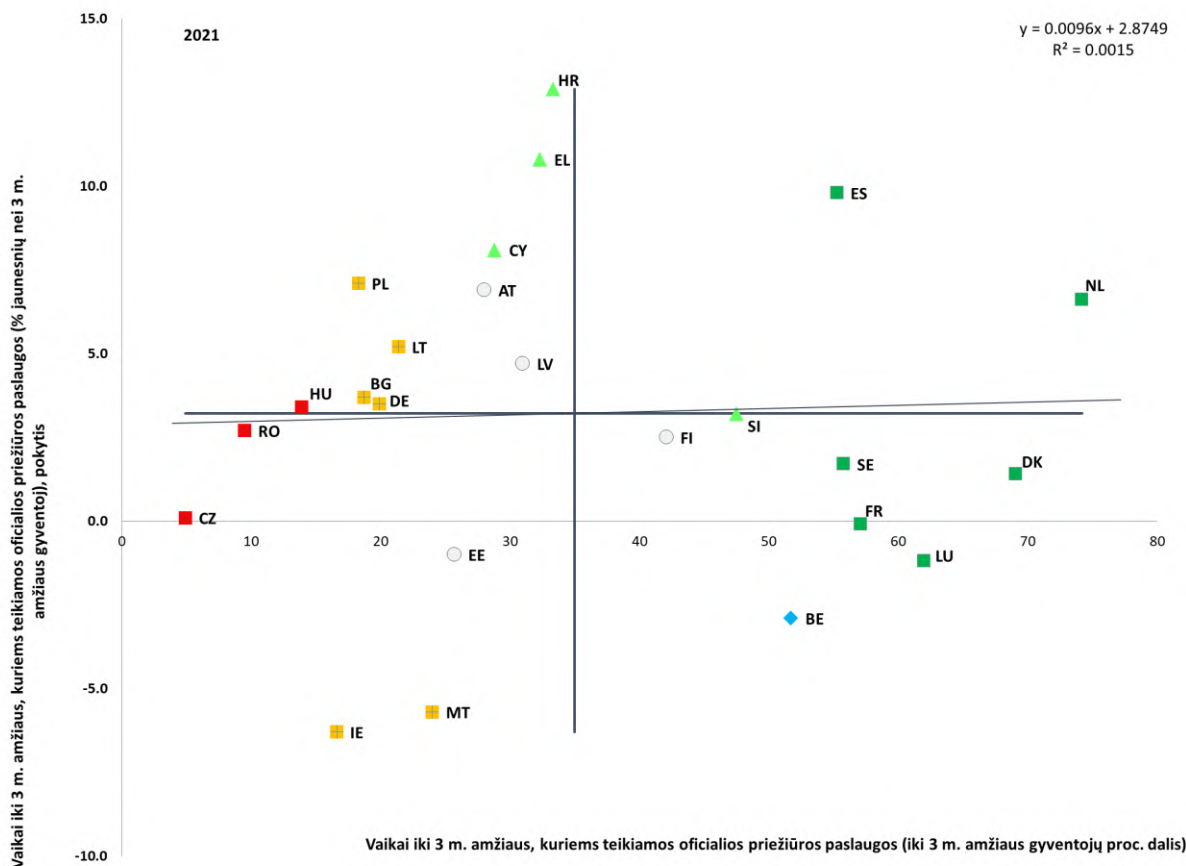
¹²⁴ 2022 m. rugsėjo mėn. pristatytoje Europos priežiūros strategijoje nustatyti nauji ankstyvojo ugdymo ir priežiūros tikslai, taip peržiūrint Barcelonos tikslus. Iki 2030 m. ne mažiau kaip 50 proc. jaunesnių nei trejų metų vaikų ir ne mažiau kaip 96 proc. vaikų nuo 3 metų iki privalomojo pradinio mokyklinio amžiaus turėtų lankyti ankstyvojo ugdymo ir priežiūros įstaigas.

¹²⁵ Slovakijoje taip pat labai mažas dalyvavimo lygis (1,4 proc.), remiantis 2018 m. duomenimis (2019 m. duomenų iki duomenų pateikimo termino nebuvo).

auginimo išmokų¹²⁶. Be kokybiškų ir prieinamų vaikų priežiūros paslaugų, tinkama profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros politika, pavyzdžiui, lanksčios darbo sąlygos ir atostogų dėl šeiminių priežasčių galimybė, taip pat labai padeda mažinti kliūtis priežiūros pareigų turintiems asmenims dalyvauti darbo rinkoje.

2.2.13 pav. Tarp valstybių narių išlieka didelių galimybės naudotis vaikų priežiūros paslaugomis skirtumų

Vaikai iki 3 m. amžiaus, kuriems teikiamos oficialios vaikų priežiūros paslaugos, ir metinis pokytis, 2021 m. lygis ir pokytis, palyginti su ankstesniais metais (% , socialinių rodiklių suvestinės pagrindinis rodiklis)

Pastaba. Paaiškinimas pateiktas priede. IT ir PL duomenys preliminarūs. LU duomenų eilutės yra su pertrūkiu. SK ir PT duomenų nėra.

Šaltinis – Eurostatas [tepsr_sp210], ES SPGS.

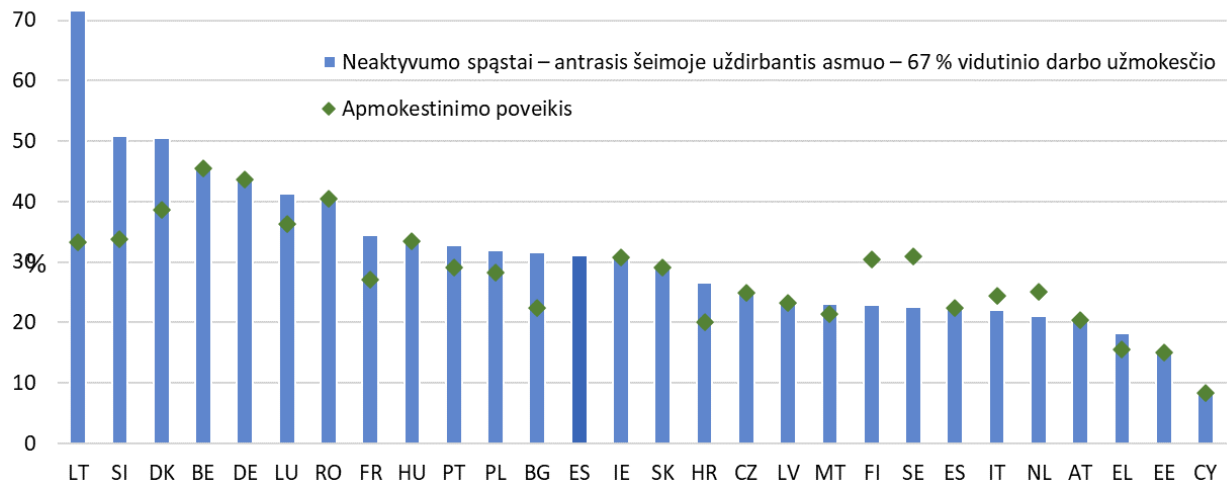
Mokesčių ir išmokų sistemų veikimas turi didelį poveikį lyčių lygybei pagal dalyvavimo darbo rinkoje aspektą. Dauguma (78 proc.) antrųjų šeimoje uždirbančių asmenų ES yra moterys. Bendro progresinio apmokestinimo sistemos gali turėti neigiamos įtakos jų darbui ir dirbtoms valandoms, nes sukuriama didelė ribinių mokesčių našta. Bendrų poros pajamų bendro apmokestinimo lygis (įskaitant perleidžiamas mokesčines lengvatas) ir išmokų sistemos struktūra (pvz., išmokų, kurių dydis tikrinamas pagal turtinę padėtį, mokėjimo nutraukimas) turi įtakos paskatoms dalyvauti darbo rinkoje ir gali lemti antrųjų šeimoje uždirbančių asmenų ekonominį neaktyvumą. Bendras apmokestinimas gali sumažinti bendrą porų mokesčių našta, kai partnerių darbo pajamos nevienodos. Tačiau toks apmokestinimas gali padidinti ribinius mokesčių tarifus neuždirbantiems arba mažiau uždirbantiems asmenims, nes visos jų pajamos faktiškai apmokestinamos taikant didesnę ribinį tarifą, atitinkantį daugiau uždirbančiojo partnerio pajamas. Dėl to gali didėti vyrų ir moterų

¹²⁶ Žr. OECD 2020, *Net childcare costs in EU countries: Impact on family incomes and work incentives, 2019*.

užimtumo lygio skirtumas, taip pat nekoreguotas vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas (dėl vidutinio dirbtų valandų skaičiaus skirtumų). Antrųjų šeimoje uždirbančių asmenų neaktyvumo spąstai yra didžiausi (per 40 proc.) Lietuvoje, Danijoje, Slovėnijoje, Belgijoje, Vokietijoje, Liuksemburge ir Rumunijoje (žr. 2.2.14 pav.)¹²⁷. Graikijoje ir Estijoje – priešingai: jie yra mažesni nei 20 proc., o Kipre – mažesni nei 10 proc. Mokesčių politikos indėlis labiausiai pastebimas Belgijoje, Vokietijoje ir Rumunijoje.

2.2.14 pav. Mokesčių sistemos gali labai atgrasyti antruosius šeimoje uždirbančius asmenis nuo atlyginamo darbo

Antrųjų šeimoje uždirbančių asmenų neaktyvumo spąstai (% , 2021 m.)

Pastaba. Pateikti antrojo šeimoje uždirbančio asmens, kuris gyvena dviejų pajamas gaunančių ir du vaikus turinčių asmenų šeimoje ir uždirba 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio, neaktyvumo spąstų duomenys; pagrindinis šeimoje uždirbantis asmuo gauna vidutinį darbo užmokesį. Apmokestinimo (įskaitant socialinio draudimo įmokas) poveikis – papildomų bendrųjų pajamų procentinė dalis, atimama dėl apmokestinimo ir socialinio draudimo įmokų (kiti veiksniai, prisidedantys prie mažo darbo užmokesčio spąstų: nutrauktas bedarbio pašalpus, socialinės pagalbos išmokų ir išmokos būstui mokėjimas).

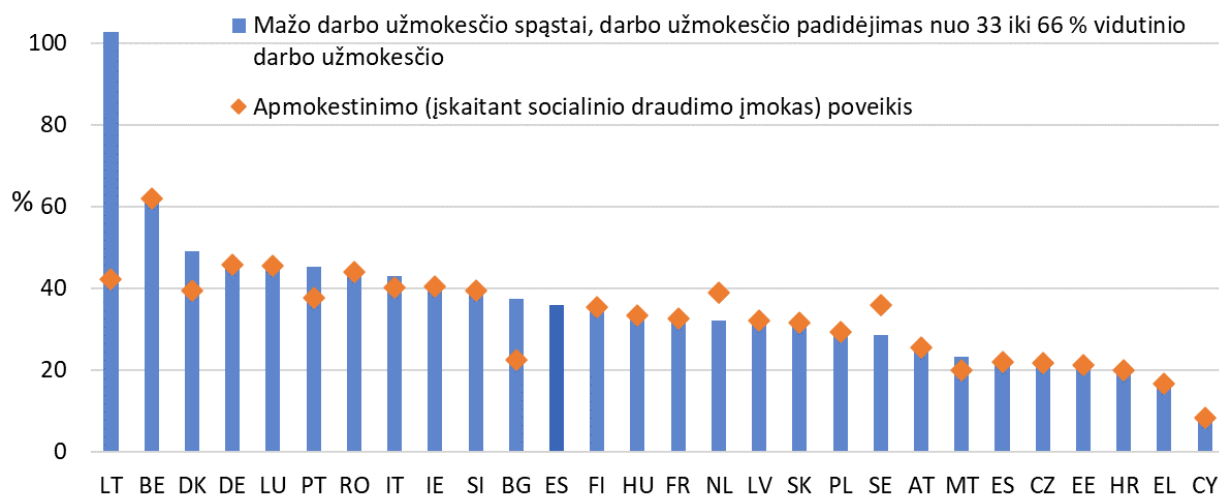
Šaltinis – Europos Komisija, ECFIN GD, mokesčių ir išmokų duomenų bazė, remiantis EBPO mokesčių įsipareigojimų ir teisių į išmokas modeliu.

Mažo darbo užmokesčio spąstai taip pat gali neproporcingai paveikti moteris, nes didelis mokesčių didinimo ir išmokų mokėjimo nutraukimo mastas didėjant pajamoms mažina paskatas dirbti daugiau valandų ir mažina geriau apmokamo darbo patrauklumą. Mokesčiai taip pat labai svarbūs nustatant mažo darbo užmokesčio spąstų lygį, t. y. darbo užmokesčio sumą, kuri yra apmokestinama, jei nedidelės pajamas gaunantis asmuo (dažnai dirbantis ne visą darbo laiką) pereina dirbti į geriau apmokamą darbą. 2.2.15 pav. parodyta, kokia papildomų pajamų dalis apmokestinama, kai antrųjų šeimoje uždirbančių asmenų pajamos išauga nuo trečdaliu iki dviejų trečdalių vidutinio darbo užmokesčio, padidėjus jų dirbtų valandų skaičiui. ES antrieji šeimoje uždirbantys asmenys vidutiniškai gali prarasti apie trečdalį savo papildomo uždarbio. Dėl didelės pašalpus būstui vertės abiejose šalyse papildomų darbo pajamų praradimas gali viršyti 60 proc. Belgijoje, o kraštutiniausiais atvejais, Lietuvoje, – net per 100 proc. Apmokestinimo poveikis šiems spąstams yra didžiausias Belgijoje, po jos – Vokietijoje.

¹²⁷ Tai reiškia, pavyzdžiui, kad jei neaktyvi situoktinė, turinti du vaikus, įsidarbina už 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio Lietuvoje, daugiau nei 70 proc. jos uždarbio būtų prarandama dėl papildomų mokesčių ir dėl to, kad būtų nutrauktas pašalpus mokėjimas.

2.2.15 pav. Daugelyje valstybių narių mokesčių sistema neskatina mažai uždirbančių asmenų dirbti daugiau valandų

ANTRŪJŲ ŠEIMOJE UŽDIRBANČIŲ asmenų mažo darbo užmokesčio spąstai (% , 2021 m.)

Pastaba. Mažo darbo užmokesčio spąstai, kai antrojo šeimoje uždirbančio asmens darbo užmokestis padidėja nuo 33 iki 66 proc., o pagrindinis šeimoje uždirbantis asmuo gauna 100 proc. vidutinio darbo užmokesčio (šeimoje auga du vaikai).

Šaltinis – Europos Komisija, ECFIN GD, mokesčių ir išmokų duomenų bazė, remiantis EBPO mokesčių įsipareigojimų ir teisių į išmokas modeliu.

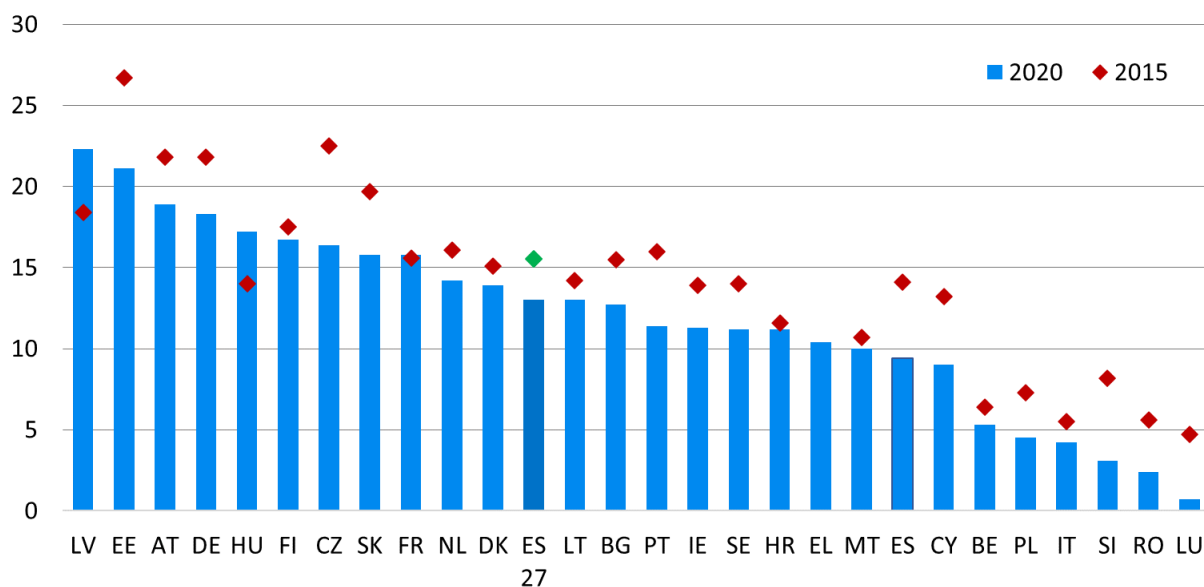
Nepaisant nedidelio pagerėjimo, vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas tebėra didelis. Nekoreguotas darbo užmokesčio skirtumas visoje ES per metus šiek tiek sumažėjo ir 2020 m. siekė 13 proc. (–0,7 proc. punkto, palyginti su 2019 m., ir –2,5 proc. punkto, palyginti su 2015 m.)¹²⁸. Šis mažėjimo tempas šiek tiek spartesnis, palyginti su vidutiniu maždaug 0,3 proc. punkto metiniu sumažėjimu nuo 2010 m. Vis dėlto Estijoje ir Latvijoje nekoreguotas vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas išliko didesnis nei 20 proc. Mažiausios reikšmės (3 proc. arba mažiau) užfiksuotos Liuksemburge, Rumunijoje ir Slovėnijoje (žr. 2.2.16 pav.). Nuo 2015 m. padėtis gerokai pagerėjo Čekijoje, Estijoje, Slovėnijoje, Ispanijoje ir Portugalijoje (maždaug 5 proc. punktais), o Vengrijoje ir Latvijoje skirtumas padidėjo daugiau nei 3 proc. punktais. Šiam skirtumui reikšmingą įtaką daro lyčių segregacija ekonominėje veikloje ir išsilavinimo lygio skirtumai. Vyrų ir moterų pajamų skirtumas paprastai išryškėja karjeros pradžioje, nors jaunos moterys lenkia vyrus pagal švietimo rezultatus¹²⁹. Taip pat tikėtina, kad įtakos turi kiti veiksniai, įskaitant nepakankamą moterų atstovavimą didesnio prioriteto pozicijose, didesnius sunkumus derinant darbą su priežiūros pareigomis (dėl kurių taip pat daromos karjeros pertraukos), diskriminaciją ir neskaidrias darbo užmokesčio struktūras. Darbo užmokesčio nelygybė kaupiasi visą gyvenimą ir prisideda prie vyrų ir moterų pensijų skirtumo (kuris 65–74 m. amžiaus grupėje siekė 26,9 proc. 2020 m. ES, o valstybėse narėse jis buvo labai nevienodas – nuo mažiau nei 1 proc. Estijoje iki 40,5 proc. Liuksemburge 2019 m.).

¹²⁸ Rodiklis apibrėžtas kaip nekoreguotas, nes juo sudaromas bendras lyčių nelygybės darbo užmokesčio srityje vaizdas ir vertinamas platesnis principas nei vienodo darbo užmokesčio už vienodą darbą principas. Eurostatas jį naudoja 5-ajam DVT dėl lyčių lygybės stebėti, žr. išsamią informaciją [atitinkamoje Eurostato interneto svetainėje](#).

¹²⁹ Žr. European Commission, *Employment and Social Developments in Europe 2022*, Publications Office of the European Union, 2022. 2021 m. aukštąjį išsilavinimą turėjo 47 proc. 25–34 m. amžiaus moterų, palyginti su 36 proc. to paties amžiaus vyrų.

2.2.16 pav. Nepaisant pagerėjusios padėties, nekoreguoti vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumai išlieka dideli

Dirbančių vyrų ir moterų vidutinio valandinio bruto darbo užmokesčio skirtumas, išreikštas vyrų vidutinio valandinio bruto darbo užmokesčio procentine dalimi (%), 2020 ir 2015 m.)

Pastaba. IE ir EL atveju naujausi 2018 m., o ne 2020 m. duomenys. Visų valstybių narių duomenys yra preliminarūs.

Šaltinis – Eurostatas [earn_gr_gpgr2], darbo užmokesčio struktūros tyrimas.

Pagal Europos socialinių teisių ramsčio 17 principą **neįgalieji gali daug aktyviau dalyvauti darbo rinkoje**. Į peržiūrėtą Socialinių rodiklių suvestinę įtrauktas pagrindinis rodiklis, pagal kurį stebima neįgalųjų integracija į darbo rinką siekiant padėti įgyvendinti Neįgalųjų teisių strategijoje nustatytus¹³⁰ užimtumo plataus užmojo tikslus. 2021 m. ES neįgalųjų užimtumo skirtumas, palyginti su likusiais asmenimis, buvo 23 procentiniai punktai. Socialinių rodiklių suvestinės rodiklis rodo didelę valstybių narių veiklos rezultatų įvairovę (žr. 2.2.17 pav.). Didžiausias skirtumas buvo Airijoje ir Belgijoje (atitinkamai 41,3 punkto ir 38 proc. punktai), Lenkijoje, Rumunijoje ir Vokietijoje (daugiau nei 30 proc. punktų), o mažiausias – Danijoje, Italijoje, Liuksemburge, Ispanijoje, Portugalijoje, Latvijoje, Estijoje ir Švedijoje (mažiau nei 20 proc. punktų). COVID-19 pandemija apsunkino ir taip ribotą neįgalųjų patekimą į darbo rinką¹³¹. Iš viso keturiose šalyse užfiksuota kritinė padėtis, o septyniuose šalyse (Slovėnijoje, Suomijoje, Graikijoje, Lietuvoje, Prancūzijoje, Nyderlanduose, Čekijoje ir Prancūzijoje) padėtį reikia stebėti. Nuo 2014 m., kai buvo pradėta vykdyti stebėseną, neįgalųjų užimtumo skirtumas ES smarkiai nepasikeitė, todėl dar kartą pabrėžiamas neatidėliotinas poreikis imtis politikos priemonių šioje srityje. Šiuo tikslu 2022 m. rugsėjo 20 d. ES pirmininkaujančios Čekijos konferencijoje buvo pristatytas Neįgalųjų teisių strategijoje paskelbtas Neįgalųjų užimtumo srities dokumentų rinkinys¹³². Rinkinyje¹³³ pateikiamos gairės ir praktika šešiose

¹³⁰ 2021 m. kovo 3 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Lygybės Sąjunga. 2021–2030 m. neįgalųjų teisių strategija“, COM(2021) 101 final.

¹³¹ Žr. European Commission, *Employment and Social Developments in Europe 2021*, Publications Office of the European Union, 2021.

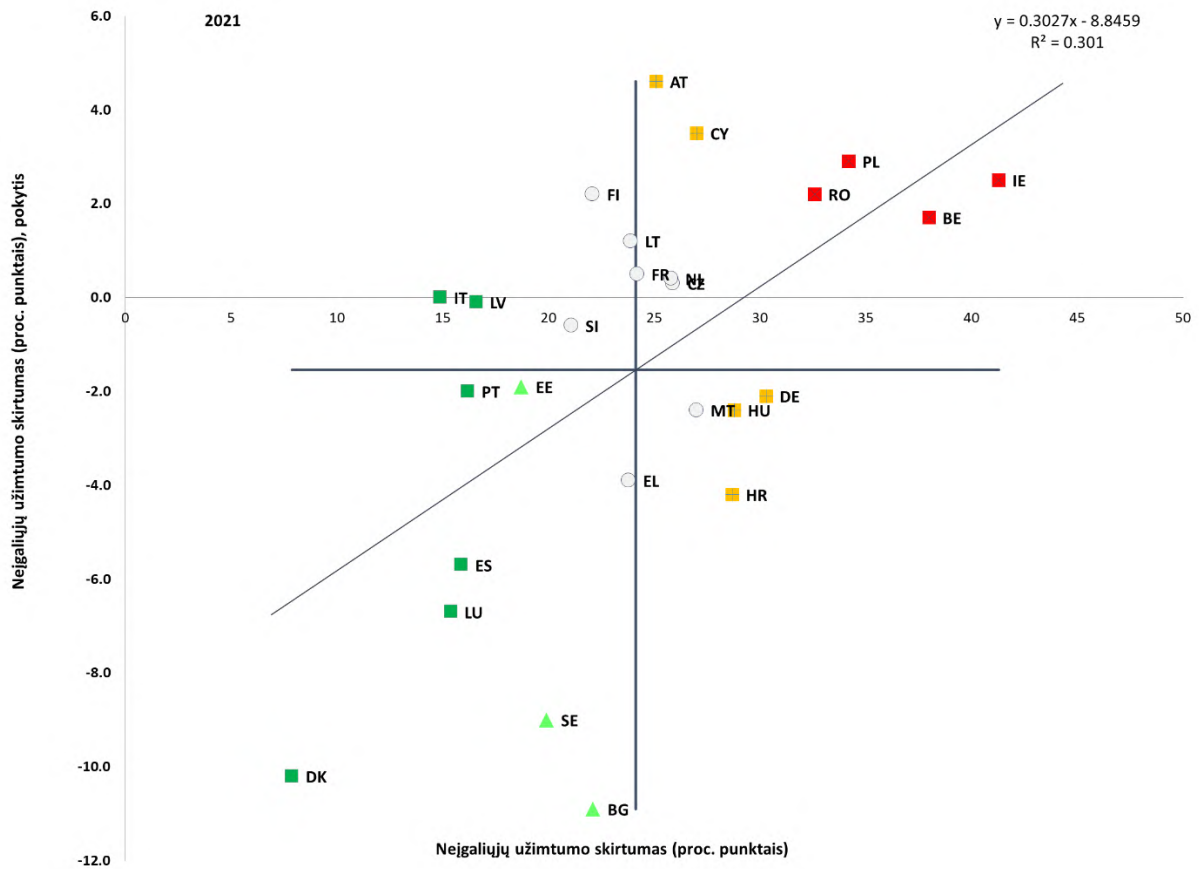
¹³² Žr. Čekijos Respublikos darbo ir socialinių reikalų ministerija (2022 m.), *Pirmininkavimo konferencija dėl neįgalųjų integracijos į darbo rinką*.

¹³³ Žr. Europos Komisija, *Neįgalųjų užimtumo srities dokumentų rinkinys neįgalųjų darbo rinkos rezultatams gerinti, 2022 m.*

skirtingose srityse, pradedant įdarbinimu ir baigiant darbo vietų išsaugojimu. Jis bus parengtas bendradarbiaujant su atitinkamomis suinteresuotomis šalimis iki 2024 m.

2.2.17 pav. Neįgaliųjų užimtumo skirtumas išlieka didelis, o valstybėse narėse pastebimos labai skirtingos tendencijos

Neįgaliųjų ir negalios neturinčių asmenų užimtumo skirtumas (20–64 m. amžiaus grupėje), 2021 m. lygis ir pokytis, palyginti su ankstesniais metais (% , socialinių rodiklių suvestinės pagrindinis rodiklis)

Pastaba. Paaiškinimas pateiktas priede. IT ir PL duomenys preliminarūs. LU duomenų eilutės yra su pertrūkiu. Šaltinis – Eurostatas [h1th_dlm200], ES SPGS.

Ne ES gimusių žmonių užimtumo lygis gerėja, bet išlieka žemesnis nei vietinių. 2021 m. 20–64 m. amžiaus grupėje bendras užimtumo lygio skirtumas tarp ne ES gimusiųjų ir ES gimusiųjų buvo 10,8 proc. punkto (atitinkami rodikliai siekė 74,2 proc. ES gimusiųjų ir 63,4 proc. ne ES gimusiųjų atveju), t. y. šiek tiek padidėjo, palyginti su 2020 m. užfiksuotu skirtumu (–0,8 proc. punkto). Belgijoje, Nyderlanduose ir Švedijoje toks skirtumas buvo didesnis (apie 20 proc. punktų arba daugiau). Kita vertus, Lenkijoje, Rumunijoje, Slovakijoje, Čekijoje, Maltoje ir Portugalijoje jis buvo neigiamas (tai reiškia, kad ne ES gimusių asmenų užimtumo lygis buvo aukštesnis nei vietinių).

Užsienyje gimusių asmenų padėtis darbo rinkoje skiriasi priklausomai nuo jų kilmės šalies (ES ar ne ES) ir išsilavinimo lygio. 2021 m. ES 25–74 m. amžiaus ES gimusių asmenų vidutinis užimtumo lygis buvo 79,7 proc. aukšto lygio išsilavinimą turinčių asmenų pogrupyje ir tik 39,8 proc. žemo lygio išsilavinimą turinčių asmenų pogrupyje. ES gimusių, aukšto lygio išsilavinimą turinčių ir užsienyje gyvenančių asmenų užimtumo lygis (77,6 proc.) buvo palyginti nedaug mažesnis nei jų bendraamžių šalyje gimusių asmenų (2 proc. punktais). Pažymėtina, kad ES gimusių žemo lygio išsilavinimą turinčių asmenų užimtumo lygis (54,7 proc.) buvo aukštesnis nei panašaus išsilavinimo lygio šalyje gimusių asmenų. Ne ES gimusių asmenų iš žemo arba vidutinio žmogaus socialinės raidos indekso

šalies padėtis skiriasi. Jų vidutinis užimtumo lygis yra 45,7 proc., todėl jų rezultatai tik šiek tiek geresni nei žemo lygio išsilavinimą turinčių šalyje gimusių asmenų (o aukšto lygio išsilavinimą turinčių žmonių rezultatai yra panašūs į šalyje gimusių asmenų, nepriklausomai nuo jų kilmės šalies žmogaus socialinės raidos indekso). Remiantis 2021 m. darbo jėgos tyrimo duomenimis, pagrindinė kliūtis, kurią dažniausiai nurodo užsienyje gimę asmenys, norintys gauti tinkamą darbą priimančiojoje šalyje, yra priimančiosios šalies kalbos (-ų) įgūdžių stoka¹³⁴.

4 intarpas. Darbo jėgos ir įgūdžių trūkumas¹³⁵

Darbo jėgos ir įgūdžių trūkumas – tai situacijos, kai potencialioms darbo vietoms kurti trukdo tinkamų darbuotojų trūkumas. Darbo jėgos trūkumas atsiranda tada, kai darbdavių darbo jėgos paklausa viršija jos pasiūlą, esant vyraujančiam darbo užmokesčiui ir darbo sąlygoms tam tikroje vietoje ir tam tikru metu. Įgūdžių trūkumas atsiranda tada, kai darbdaviai negali užimti darbo vietos, nes trūksta tinkamos kvalifikacijos kandidatų, kuriems būtų mokamas atitinkamas darbo užmokestis. Taigi, įgūdžių trūkumas yra vienas iš darbo jėgos trūkumą lemiančių veiksnių, nors pastarąjį gali lemti ir kiti veiksniai (pavyzdžiui, ekonominis ciklas, gyventojų senėjimas ir darbo jėgos judumo modeliai, lemiantys darbo jėgos mažėjimą, technologiniai pokyčiai, prastos darbo sąlygos tam tikruose sektoriuose ir (arba) profesijose)¹³⁶. Tiek darbo jėgos, tiek įgūdžių trūkumas daro neigiamą poveikį augimo potencialui ir gali padidinti problemas, susijusias su įsidarbinamumu ir socialine įtrauktimi.

Nuolatinis darbo jėgos trūkumas dažnai susijęs su tinkamų įgūdžių trūkumu rinkoje. Tokiais atvejais darbo užmokesčio didinimas ar geresnių darbo sąlygų sudarymas nepadedą užpildyti laisvų darbo vietų trumpuoju ir vidutinės trukmės laikotarpiu, nes darbo rinkoje nėra lengvai prieinamų reikiamos kvalifikacijos žmonių. Sprendžiant įgūdžių trūkumo problemą tiesiogiai prisidedama prie Ramsčio 1 (švietimas, mokymas ir mokymasis visą gyvenimą), 3 (lygios galimybės) ir 4 (aktyvus užimtumo rėmimas) principų įgyvendinimo.

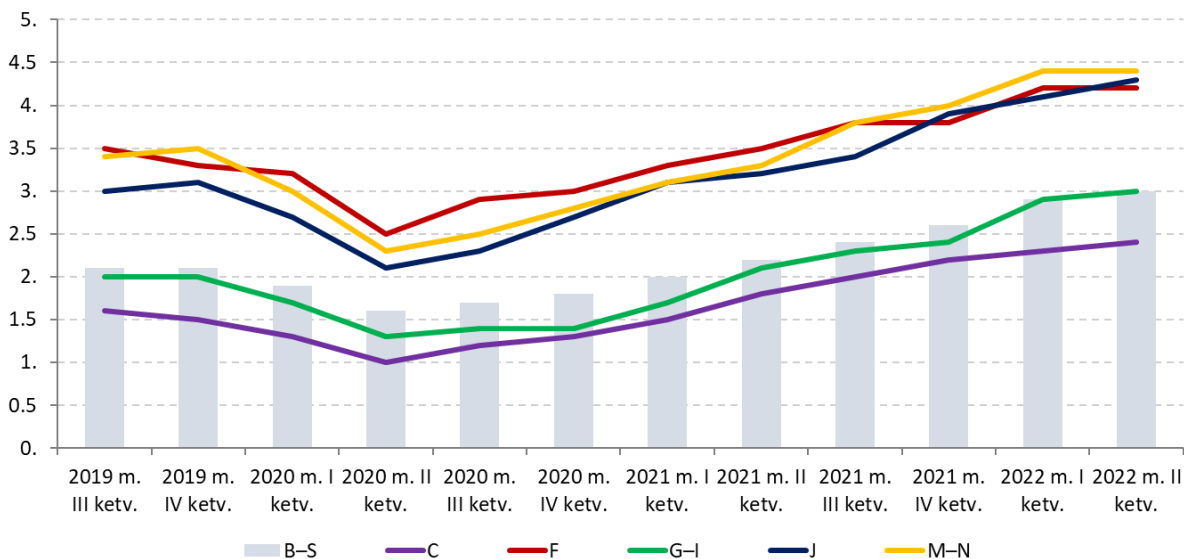
¹³⁴ Žr. Eurostat (2022), *Main obstacles for foreign-born people to enter the labour market*; ir Eurostat (2022), *Main characteristics of foreign-born people on the labour market*.

¹³⁵ Šiame interpe diskusija daugiausia pagrįsta ir nuorodos (jei nenurodyta kitaip) susijusios su Europos Komisijos apibendrinamąja ataskaita (2022 m., dar nepaskelbta) „Kvalifikuotų darbuotojų trūkumas ir struktūriniai pokyčiai darbo rinkoje per COVID-19 pandemiją ir vykdant žaliąją ir skaitmeninę pertvarką“ (*Skills shortages and structural changes in the labour market during COVID-19 and in the context of the digital and green transition*), Europos kompetencijos centras (ECE).

¹³⁶ Išsamią analizę žr. dokumente „Darbo rinka ir darbo užmokesčio pokyčiai Europoje 2022 m.“ (*Labour Market and Wage Developments in Europe 2022*) (dar nepaskelbta).

Darbo jėgos trūkumas didėjo nuo COVID-19 pandemijos pradžios

Laisvų darbo vietų lygis ES pagal NACE 2 red. klasifikatoriaus ekonominės veiklos rūšis (% , ketvirtiniai duomenys)

Pastaba. NACE 2 red. veiklos rūšys, B – S veikla (pramonė, statyba ir paslaugos ((išskyrus namų ūkių, samdančių personalą, veiklą, ir ekstrateritorinių organizacijų ir įstaigų veiklą), C (apdirbamoji gamyba), F (statyba), G–I (didmeninė ir mažmeninė prekyba, transportas, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos), J (informacija ir ryšiai), M–N (profesinė, mokslinė ir techninė veikla).

Šaltinis – Eurostatas [\[teilm310\]](#)

Iki 2021 m. pabaigos keliose ES šalyse darbo jėgos trūkumas pasiekė arba viršijo ikipandeminį lygį. Didelis laisvų darbo vietų lygis (palyginti su vyraujančiomis darbo rinkos sąlygomis), kaip perteklinės darbo jėgos paklausos rodiklis, rodo darbo jėgos trūkumą. Kaip matyti iš pirmiau pateikto paveikslėlio, po sumažėjimo 2020 m. pirmaisiais ketvirčiais laisvų darbo vietų lygis vėl pradėjo didėti ir jau 2021 m. II ketv. viršijo ikipandeminį lygį. 2022 m. laisvų darbo vietų lygis toliau didėjo ir II ketv. pasiekė rekordinį lygį. Jis ypač didelis tokiuose sektoriuose kaip IRT, statyba ir profesinė veikla, taip pat labai išaugo ir viršijo krizės lygį apgyvendinimo bei maitinimo paslaugų ir apdirbamosios pramonės sektoriuose. Nors darbo jėgos trūkumas didėja, nėra požymių, kad atitiktis darbo rinkos poreikiams visoje ES suprastėjo. Nors perkeltųjų asmenų srautas iš Ukrainos ir teisėta migracija iš kitų pasaulio regionų vidutinės trukmės ir ilguoju laikotarpiu darbo jėgos trūkumą gali padėti sumažinti (visų pirma sektoriuose, kuriuose įgūdžių perdavimo kliūtys yra mažos), mažai tikėtina, kad ši problema bus visiškai išspręsta.

Darbo užmokesčio priemonių analizė, palyginti su numatomais lygiais, rodo, kuriuose sektoriuose vyrauja įgūdžių trūkumas. 2020 m. ES SPGS duomenimis, ECE tyrime nustatytas įgūdžių trūkumas, kai faktinė darbo užmokesčio priemoka (t. y. darbo užmokesčio dalis, kuri lieka nepaaiškinta atsižvelgus į darbuotojų charakteristikas) viršija prognozuojamą tam tikro įgūdžių lygio ir sektoriaus vertę. Analizės duomenimis, aukštos kvalifikacijos specialistų labiausiai trūksta gamybos ir transporto srityse, o vidutinės kvalifikacijos specialistų – finansų, sveikatos ir viešojo administravimo srityse. Atitinkamai aukštos kvalifikacijos darbuotojų mažiau trūksta statybų ir žemės ūkio srityse, o tarpinių specifinių įgūdžių – gamybos, statybos, transporto ir finansų srityse.

Žalioji ir skaitmeninė pertvarka padarė didelį poveikį įgūdžių poreikiams darbo rinkoje, o švietimo ir mokymo sistemų veiksmingumo gerinimas yra labai svarbus siekiant užtikrinti tinkamą įgūdžių pasiūlą. Spartūs pokyčiai dėl skaitmenizacijos, dekarbonizacijos ir naujų technologijų diegimo padidino kvalifikuotų darbuotojų, turinčių

tam tikrų įgūdžių, paklausą. Įgūdžių trūkumas, įskaitant skaitmeninius įgūdžius, taip pat yra susijęs su švietimo ir mokymo sistemų kokybe ir efektyvumu. Siekiant spręsti problemas, susijusias su įgūdžių trūkumu, ypač svarbu didinti profesinio mokymo, taip pat gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos (STEM) sričių patrauklumą aukštojo mokslo sistemoje. Vis dėlto visoje ES aukštesnį nei pagrindinį skaitmeninių įgūdžių lygį turi 65,5 proc. studentų ir vos 37,4 proc. darbuotojų, todėl galima teigti, kad būsimoji darbo jėga gali būti geriau pasirengusi patenkinti skaitmeninių įgūdžių poreikį. Darbo jėgos ir įgūdžių pasiūlai įtakos turi ir bendresni veiksniai, pavyzdžiui, gyventojų senėjimas, darbo sąlygos, uždarbis, profesinė sveikata ir sauga.

SAFE apklausos duomenimis, **galimybė įgyti įgūdžių, ypač mažosioms ir vidutinėms įmonėms (MVI), tapo dideliu iššūkiu visoje ES, o darbo jėgos trūkumas yra viena iš didžiausių problemų.** 67 proc. iš visų euro zonos įmonių mano, kad 2022 m. darbo jėgos prieinamumas yra labai aktualus iššūkis. Dėl ribotų išteklių MVI sunku konkuruoti su didelėmis įmonėmis dėl galimybės rasti kvalifikuotų darbuotojų. Be kita ko, ES naudojasi Europos įgūdžių paktu, kad skatintų ES darbo jėgos, įskaitant MVI, kvalifikacijos kėlimą ir perkvalifikavimą, imdamasi konkrečių veiksmų pagal plataus masto ekosistemų partnerystės iniciatyvas įgūdžių srityje. Kiekvienos partnerystės dalyviai įsipareigoja siekti konkrečių tikslų, susijusių su darbuotojų kvalifikacijos kėlimu ir perkvalifikavimu, atsižvelgiant į įgūdžių poreikius atitinkamose ekosistemose.

Europos įgūdžių paktas yra vienas iš pavyzdinių Europos įgūdžių darbotvarkės veiksmų. 2020 m. liepos 1 d. Europos Komisija ją priėmė, siekdama sutelkti ir paskatinti privačiojo ir viešojo sektorių suinteresuotuosius subjektus valstybėse narėse imtis konkrečių veiksmų darbingo amžiaus žmonių kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo srityje. Geriausia tai daryti sutelkiant pastangas partnerystėje, tenkinant darbo rinkos poreikius, remiant vietos ir regionų augimo strategijas, taip pat žaliąją ir skaitmeninį pertvarką. Iki šiol prie pakto prisijungė daugiau kaip 700 subjektų, be to, imta įgyvendinti 12 didelio masto įgūdžių partnerystės iniciatyvų, skirtų darbuotojų mokymui 11-oje (iš 14-os) pramonės strategijos ekosistemų. Šie subjektai ir partnerystės iniciatyvų dalyviai per ateinančius metus padidins ir perkvalifikuos apie 6 mln. darbuotojų.

Siekdamos spręsti kvalifikuotų darbuotojų trūkumo problemą, daugelis valstybių narių įgyvendina ir plečia nacionalines švietimo, mokymo ir užimtumo strategijas (kurios kai kuriais atvejais buvo parengtos per pastarąjį dešimtmetį). Ypatingas dėmesys skiriamas įgūdžių poreikių nustatymui ir prognozavimui. Pavyzdžiui, tokiose šalyse kaip **Belgija** ir **Estija** įgūdžių trūkumas nustatomas per procesą, kuriame dalyvauja valdžios institucijos, valstybinės užimtumo tarnybos, darbdaviai, socialiniai partneriai ir švietimo ekspertai. Su įgūdžiais susijusios informacijos rinkimą tam tikrais kanalais naudoja valstybinės užimtumo tarnybos, visų pirma rengdamos mokymo programas (pvz., **Kipre** ir **Liuksemburge**). Kai kuriose valstybėse narėse (pvz., **Austrijoje, Bulgarijoje, Kipre, Čekijoje, Vokietijoje, Estijoje, Ispanijoje, Suomijoje, Prancūzijoje, Airijoje, Italijoje, Lietuvoje, Latvijoje, Portugalijoje, Švedijoje, Slovakijoje ir Slovėnijoje**) parengta nacionalinė politika, skirta skaitmeniniams įgūdžiams stiprinti, kai kuriais atvejais taip pat remiama iš Regionų plėtros fondo ir kitų ES fondų.

Darbdaviai taip pat imasi veiksmų, kad išspręstų darbo jėgos ir įgūdžių trūkumo problemą, taikydami kvalifikacijos kėlimo, perkvalifikavimo ir kitas strategijas. Labiausiai paplitęs metodas – mokymas darbo vietoje ir už jos ribų (paprastai – didelėse įmonėse) ir valstybės finansuojamos mokymo programos. Daugelyje valstybių narių (pvz., **Austrijoje, Belgijoje, Vokietijoje, Estijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Suomijoje, Vengrijoje,**

Airijoje, Lietuvoje, Nyderlanduose, Lenkijoje, Rumunijoje, Švedijoje ir Slovakijoje) darbdaviai bendradarbiauja su švietimo ir mokymo įstaigomis, pripažįsta ir patvirtina įgūdžius ir prisideda prie darbo rinkos poreikius atitinkančių švietimo programų kokybės. Keliose valstybėse narėse (**Austrijoje, Ispanijoje, Suomijoje, Kroatijoje, Airijoje, Lietuvoje, Latvijoje, Liuksemburge, Maltoje, Portugalijoje, Slovakijoje ir Slovėnijoje**) įmonės bendradarbiauja su valstybinėmis įdarbinimo tarnybomis nustatant darbo jėgos ir įgūdžių trūkumą, taip pat rengiant ir įgyvendinant kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo programas. Daugelyje valstybių narių vykdomos specialios bendradarbiavimo su socialiniais partneriais programos.

2.2.2. Priemonės, kurių ėmėsi valstybės narės

Valstybės narės palaipsniui vis daugiau dėmesio skiria ankstyvojo ugdymo ir priežiūros politikai, siekdamos spręsti pajėgumų trūkumo tam tikrose geografinėse vietovėse problemą, užtikrinti paslaugų pasiekiamumą nepalankioje padėtyje esantiems vaikams ir gerinti tokių paslaugų kokybę, kaip nurodyta rekomendacijoje dėl sustiprintos Europos vaiko garantijų sistemos ir aprašyta daugelyje iki šiol pateiktų Europos vaiko garantijų sistemos nacionalinių veiksmų planų. Tęsiama tendencija mažinti privalomo mokyklos lankymo amžių ir stiprinti teisės aktais įtvirtintas teises. Dažnai kartu su šiomis priemonėmis taikomos ir kitos priemonės, kuriomis siekiama panaikinti arba sumažinti dalyvavimo mokesčius arba paremti socialiai remtinas šeimas, kad pagerėtų paslaugų prieinamumas. Toliau plečiami ankstyvojo ugdymo ir priežiūros pajėgumai apskritai ir šių pastarųjų priemonių pajėgumai konkrečiai, teikiant didelę paramą pagal Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę (EGADP). Nors šios investicijos gali padėti užpildyti esamas pajėgumų spragas tam tikruose regionuose, dėl didelio vaikų skaičiaus sektorius patiria papildomą įtampą, todėl kai kuriose šalyse reikia pritaikyti kai kuriuos techninius ir kokybės reikalavimus. Pavyzdžiui, **Čekija** pasinaudodama ESF+ lėšomis pagal savo EGADP siekia iki 2025 m. 40 proc. padidinti ankstyvojo ugdymo ir priežiūros įstaigų pajėgumus ir papildomai sukurti 5 000 vietų, o **Kroatija** ketina sukurti 22 500 naujų vietų ankstyvojo ugdymo ir priežiūros įstaigose, kad iki 2026 m., kaip numatyta **Kroatijos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane, vaikų nuo 3 metų iki privalomojo mokymosi pradžios amžiaus skaičius padidėtų iki 90 proc. **Rumunijoje** iki 2025 m. planuojama pastatyti 110 vaikų lopšelių, kuriuos galės lankyti iki 4 500 vaikų. **Italijoje** ketinama įsteigti apie 264 000 darbo vietų, kad būtų pastatyti, perkvalifikuoti vaikų darželiai ir ikimokyklinio ugdymo įstaigos ir kad būtų užtikrintas jų saugumas. Investicijomis, finansuojamomis pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, siekiama pagerinti švietimo paslaugų teikimą nuo ankstyvo amžiaus. Pirmaisiais metais **Kipras** patvirtino vaikų priežiūros subsidijų schemą 0–4 m. amžiaus vaikams. 2022 m. rugsėjo mėn. jai buvo skirta 10 mln. EUR, o vėlesniais metais (2022–2025) – iki 16 mln. EUR. Pagal šią schemą pirminės 15 000 vaikų tikslinės grupės ikimokyklinio ugdymo įstaigų išlaidos bus subsidijuojamos iš ESF+ lėšų. Be to, pagal EGADP Kipras numato sumažinti nemokamo privalomo priešmokyklinio ugdymo amžių iki 4 m., taip pat taikyti subsidijų schemą, pagal kurią vaikams, kurie negali patekti į valstybinius darželius, būtų padengiamas mokestis už ugdymą bendruomeniniuose arba privačiuose darželiuose. Pagal nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą **Bulgarijoje** reforma, pagal kurią privalomo priešmokyklinio ugdymo pradžios amžius sumažinamas nuo 5 iki 4 metų, palaipsniui taikoma visoje šalyje ir iki 2023–2024 m. turi būti įgyvendinta visose savivaldybėse. Be to, siekiant užtikrinti geresnį dalyvavimą ankstyvojo ugdymo ir priežiūros sistemoje, 2022 m. pavasarį patvirtintu nauju įstatymu tėvams leidžiama užrašyti vaikus į lopšelius ir darželius nemokamai. Pagal

Bulgarijos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą numatyta renovuoti 57 vaikų darželius ir pastatyti 8 naujus. **Slovakija** jau nustatė, kad nuo 2021 m. rugsėjo mėn. penkiamečiams privalomas priešmokyklinis ugdymas, o 2024 m. bus teisės aktais įtvirtinta teisė gauti vietą vaikų darželyje ar kitoje priešmokyklini ugdymą teikiančioje įstaigoje keturmečiams, o 2025 m. – trimečiams. Reformą lydi investicijos į naujai įsteigtas 3–5 m. amžiaus vaikams skirtas vietas. Be to, pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą buvo pradėta įgyvendinti bandomoji dotacijų schema, kuria siekiama padidinti galimybes gauti ankstyvojo ugdymo ir priežiūros paslaugas, skirtas prastos socialinės ir ekonominės padėties vaikams, įskaitant romų bendruomenių vaikus. Pagal nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą **Lenkija** planuoja investuoti į naujų vaikų priežiūros vietų – darželių ir vaikų klubų – kūrimą, kurių bendra vertė viršija 381 mln. EUR, ir priimti iki 47 500 vaikų. Be kita ko, tai vietos, pritaikytos neįgaliųjų arba specialios priežiūros reikalaujančių vaikų poreikiams ir papildančios vietas, įsteigtas ESF+ lėšomis, kuriomis taip pat 36 mėnesius bus padengta abiejų fondų lėšomis įsteigtų vietų eksploatacija. 2021 m. lapkričio mėn. **Lenkija** taip pat priėmė priemonę, kuria tiesiogiai subsidijuojamas vaiko priežiūros paslaugų finansavimas. Už antrą ir kiekvieną paskesnę 12–36 mėnesių amžiaus vaiką tėvai gali gauti iki 12 000 PLN subsidijų. **Estijoje** vykdomomis reformomis siekiama apibrėžti mokymosi rezultatus ir nustatyti jaunesnių nei 7 m. (privalomojo mokyklinio amžiaus) vaikų mokymosi pagalbos poreikius. 2022 m. **Lietuva** pagal savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą peržiūrėjo ankstyvojo ugdymo ir priežiūros programas, o 2021 m. išbandė paslaugų kokybės įsivertinimo ir išorės vertinimo metodiką. **Airijoje** nuo 2022 m. rugsėjo mėn. įsigaliojo priemonių paketas, kuriuo siekiama užtikrinti geresnį darbo užmokestį ir pagerinti sąlygas šiame sektoriuje, pagerinti paslaugų kokybę ir sumažinti tėvų išlaidas. **Graikija** panaudos EGADP lėšas, kad sukurtų daugiau kaip 53 000 naujų vaikų priežiūros vietų vaikams nuo 2 mėnesių iki 2,5 metų amžiaus; bus įsteigta arba išplėsta 1 000 vaikų priežiūros skyrių įvairiose savivaldybėse ir 120 vaikų priežiūros skyrių didelėse įmonėse.

Keliose valstybėse narėse, pavyzdžiui, Belgijoje, Portugalijoje, Estijoje, Vengrijoje, Lietuvoje, Ispanijoje ir Slovakijoje, perkeltoms šeimoms ir vaikams iš Ukrainos teikiama socialinė parama, kuri suteikė galimybę naudotis vaikų priežiūros paslaugomis. Daugumoje valstybių narių perkeltieji vaikai iš Ukrainos turi tokias pačias galimybes naudotis vaikų priežiūros paslaugomis kaip ir šalies piliečiai ar teisėtai gyvenantys migrantai, neatsižvelgiant į jų teisinį statusą, o kai kuriose kitose valstybėse narėse tokios pat galimybės suteikiamos užsiregistravus dėl laikinosios apsaugos. Tačiau keliose valstybėse narėse, ypač tose, kuriose gyvena daug vaikų, pabėgusių iš Ukrainos, vis dar kyla problemų dėl vaikų priežiūros paslaugų prieinamumo, kad visiems vaikams būtų užtikrintos vienodos galimybės jomis naudotis. **Danijoje** dabar galima taikyti Danijos vaikų darželių ir pradinių mokyklų įstatyme nustatytas išimtis, todėl ukrainiečių vaikai, integruodamiesi į Danijos visuomenę ir švietimo sistemą, gali išlaikyti ryšį su savo kalba ir kultūra. **Lenkijoje**, pakeitus paslaugų teikimo taisykles, sudarytos sąlygos padidinti bendrą vaikų, kuriems teikiamos ankstyvojo ugdymo ir priežiūros paslaugos, skaičių. Vietos valdžios institucijos taip pat gali steigti daugiau ankstyvojo ugdymo ir priežiūros centrų, kad patenkintų Ukrainos vaikų poreikius.

Kelios valstybės narės investavo į pradinio ir vidurinio ugdymo kokybę ir įtrauktį pagal Ramsčio 1 principą (švietimas, mokymas ir mokymasis visą gyvenimą). **Bulgarijoje** daugiau nei 11 000 vaikų dalyvavo nacionalinėje programoje „Kartu rūpinamės kiekvienu moksleiviu“, kuria siekiama palengvinti perėjimą iš darželio į pradinę ir vidurinę mokyklą. **Čekija** padidins paramą struktūriniu požiūriu nepalankioje padėtyje esančių regionų mokykloms: bus rengiami mokymai ir didinama mokytojų kompetencija. Ši bandomoji

priemonė bus išplėsta po 2022 m., bus finansuojama pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą ir iš dalies remiama ESF+ lėšomis. **Rumunijos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane numatoma investuoti į paramą mokykloms, kurioms gresia didelė mokyklos nebaigimo rizika, taikant dotacijų schemą ir remiantis neseniai sukurtu išankstinio perspėjimo mechanizmu, taip pat nustatyti terminai, faktiniais duomenimis pagrįsti ir ekonomiškai efektyvūs tikslai. **Estija** 7 proc. padidino minimalųjį mokytojų atlyginimą. Flandrijoje (**Belgija**) buvo įvesti vadinamieji KOALA testai, skirti penkiamečių kalbos įgūdžiams įvertinti pagal Belgijos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą. Nustačius trūkumų, imamasi taisomųjų priemonių, kad būtų užpildytos spragos prieš pradėdant lankyti pradinę mokyklą. Prancūzakalbėje bendruomenėje palaipsniui bus pradėta teikti individualizuota pagalba moksleiviams, kad būtų mažinamas nesėkmingas mokymasis ir nelygybė.

Siekdamos spręsti nelygybės problemą, kai kurios valstybės narės stengiasi teikia tikslinę paramą nepalankioje padėtyje esančioms mokykloms ir moksleiviams, tačiau problemų vis dar išlieka. Vadovaudamosi Ramsčio 1 principu (švietimas, mokymas ir mokymasis visą gyvenimą), valstybės narės siekia mažinti nelygybę: skiria papildomą finansavimą nepalankioje padėtyje esančioms mokykloms, rengia mokytojus ir didina pagalbinio personalo prieinamumą. Kai kuriais atvejais įtraukaus švietimo reformos įgyvendinamos padedant metodiniams centrams, kurie gali teikti nurodymus ir padėti mokyklų direktoriams ir švietimo darbuotojams. Naudodamasi EGADP lėšomis, **Ispanija** mokyklų rajonuose steigia mažiausiai 1 000 paramos pažeidžiamiesiems moksleiviams tarnybų, kurios teikia orientavimo ir psichoedukacinę pagalbą. Be to, **Rumunija**, vykdydama ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, atrinko pirmąją grupę mokyklų, kuriose mokosi didelis galimai mokymosi nebaigiančių asmenų skaičius (1 391), ir skyrė dotacijas pažeidžiamiesiems moksleiviams parenti. **Austrijoje** bandomuoju projektu „100 mokyklų ir 1 000 galimybių“ norima įvertinti, kaip padidinus išteklius, skirtus mokykloms, susiduriančioms su ypatingais pradinio ir vidurinio ugdymo iššūkiais, būtų galima pagerinti švietimo rezultatus. **Graikijoje** buvo sukurta įtraukaus švietimo sistema ir susijusios įgyvendinimo gairės, naudojantis kitų Europos šalių gerąja patirtimi, o bandomasis 50 eksperimentinių pritaiktų mokyklų projektas buvo skirtas neįgaliųjų integracijai. Projektas bus pratęstas nacionaliniu lygmeniu, gavus ES finansinę paramą. Pavyzdžiui, **Belgijoje**, **Austrijoje**, **Nyderlanduose** ir **Švedijoje** papildoma lingvistinė pagalba taip pat yra viena iš pagrindinių priemonių, skirtų migrantų kilmės moksleiviams integruoti. Įvairiose šalyse naujai atvykusiems migrantams skiriamos atskiros pereinamosios klasės, tačiau šią priemonę reikėtų taikyti atsargiai, kad būtų išvengta segregacijos pavojaus. Kelios šalys pradėjo vykdyti tikslines programas, kad kompensuotų dėl pandemijos atsiradusias nepalankioje padėtyje esančių vaikų mokymosi spragas. Dažnai kartu teikiama psichosocialinė pagalba, kad būtų sušvelnintas neigiamas mokyklos uždarymo poveikis moksleivių psichikos sveikatai. Pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą **Čekija** įgyvendina plataus masto nacionalinę mentorystės programą, pagal kurią 400 nepalankioje padėtyje esančių mokyklų skiria finansavimą paramos priemonėms (pvz., paramos specialistams, mokytojų rengimo darbui su nevienalytėmis grupėmis). Kai kurios šalys ėmėsi priemonių struktūrinėms įtraukties kliūtims šalinti. Mokyklų tinklo pertvarka **Latvijoje** ir **Lietuvoje** (pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą) taip pat siekiama pagerinti švietimo galimybes moksleiviams kaimo vietovėse. Norint pagerinti nepalankioje padėtyje esančių moksleivių mokymosi rezultatus visoje Sąjungoje, reikia dėti daugiau pastangų. Pavyzdžiui, reikia sumažinti ankstyvo skirstymo pagal gabumus modelį arba jį pagerinti ir spręsti mokyklų segregacijos problemą, nes keliose šalyse šiose srityse kyla didelių iššūkių.

Kai kurios valstybės narės patvirtino priemones, kuriomis siekiama didinti švietimo sistemų įtraukumą specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems moksleiviams, be kita ko, šalinant fizines kliūtis pagal Ramsčio 3 principą (lygios galimybės). 2022 m. birželio mėn. Slovakija priėmė pirmąjį „2022–2024 m. Įtraukaus požiūrio į švietimą strategijos įgyvendinimo veiksmų planą“, kuriuo mėginama įdiegti naują paramos sistemą specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams klasėse. Pagalba vaikams bus teikiama atsižvelgiant į jų individualius poreikius, o ne į jų negalios diagnozę, be to, Slovakija planuoja pašalinti architektūrines kliūtis 252 didelėse vidurinėse mokyklose. Kroatijoje pagal 2021–2027 m. nacionalinį švietimo sistemos plėtros planą numatyta įgyvendinti priemones, susijusias su paramos sistemos neįgaliems vaikams bei mokiniams ir moksleiviams iš pažeidžiamų grupių kūrimu. Bendradarbiaudama su Europos specialiųjų ugdymosi poreikių ir įtraukaus švietimo agentūra, Lenkija pateikė reformos planus, kuriais siekiama didinti švietimo sistemos įtraukumą neįgaliems moksleiviams. Įtraukaus švietimo įstatymo projektu siekiama sukurti tarpdisciplininės pagalbos vaikams, moksleiviams ir šeimoms sistemą, naują trijų lygių ankstyvosios raidos pagalbos sistemą ir naują specialiųjų ugdymosi poreikių diagnostikos sistemą, įskaitant individualios paramos priemonių stebėseną ir vertinimą. Specialiojo ugdymo įstaigų vaidmuo bus išplėstas, siekiant remti įtraukų bendrąjį švietimą. Siūlomos naujos priežiūros priemonės, kuriomis siekiama užtikrinti kokybišką pedagoginio personalo kvalifikacijos tobulinimą įtraukaus švietimo srityje ir jį paremti. Ispanijoje vykdant ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano reformą siekiama sustiprinti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių moksleivių integraciją įprastose mokyklose, kartu įsipareigojant išlaikyti specialiojo lavinimo centrus tiems moksleiviams, kurių poreikiai juose gali būti geriau patenkinti, taip pat padėti įprastiems centrams įgyvendinti įtraukties pastangas. Gavusi EGADP paramą, Graikija išbandys specialiąsias ankstyvosios vaikystės intervencinių veiksmų programas, kuriose dalyvaus daugiau kaip 1 400 neįgalių ir raidos sutrikimų turinčių 0–6 m. amžiaus vaikų.

Kai kuriose valstybėse narėse kyla sunkumų į nacionalines švietimo sistemas integruojant didelį skaičių perkeltųjų vaikų iš Ukrainos. Skaičiuojama, kad po Rusijos agresijos prieš Ukrainą į ES atvyko beveik du milijonai vaikų. Tačiau 2021–2022 mokslo metais į nacionalines švietimo sistemas bus įtraukta tik nedaugelis jų, nors valstybių narių yra didelių skirtumų. Tokį reiškinį iš dalies galima paaiškinti dideliu netikrumu dėl numatomos buvimo priimančiose šalyse trukmės. Todėl daugelis renkasi Ukrainos mokyklų siūlomą nuotolinį mokymąsi internetu. Užsitęsus Rusijos agresijai, prioritetas bus ukrainiečių vaikų įtraukimas į priimančiųjų šalių bendrojo lavinimo mokyklas nuo 2022–2023 mokslo metų. Kita vertus, veikia, kuria siekiama, kad vaikai išlaikytų stiprų ryšį su Ukraina, padeda vaikams pasirengti visiems galimiems ateities scenarijams, įskaitant grįžimą į gimtąją šalį, kai susiklostys palanki padėtis. Dauguma valstybių narių jau ėmėsi paramos ukrainiečių vaikų švietimui priemonių, pavyzdžiui, siūlo kalbų kursus, psichosocialinę paramą ir profesinį orientavimą. Nacionalinės valdžios institucijos aktyviai rengė rekomendacijas mokykloms, mokytojams ir šeimoms. Pavyzdžiui, Kroatijoje ankstyvojo ugdymo ir priežiūros mokytojų asociacija parengė bendravimo knygą, kurioje naudojami simboliai su vertimu į ukrainiečių ir kroatų kalbas, kad padėtų perkeltuosius vaikus iš Ukrainos integruoti į ankstyvojo ugdymo ir priežiūros įstaigas. Be to, daugelyje valstybių narių mokyklų įdarbinami ukrainiečių mokytojai, taip padedant įveikti kalbos barjerą, o kartu – spręsti mokytojų trūkumo problemą.

Valstybės narės palengvina priėmimo į švietimo įstaigas sąlygas ir skiria finansavimą, kad būtų sudarytos palankesnės sąlygos perkeltųjų Ukrainos moksleivių ir studentų integracijai į vidurines ir aukštąsias mokyklas. Kai kurios valstybės narės, pavyzdžiui, Bulgarija, Kipras, Čekija, Estija, Ispanija, Kipras, Lietuva, Latvija, priima jaunuolius į

vidurines ir profesines mokyklas be jokių dokumentų, patvirtinančių ankstesnių mokymosi ciklą užbaigimą. Kitose valstybėse narėse taip pat taikomas lankstumas reikalaujamų dokumentų ir įgūdžių atžvilgiu. **Čekijoje** studentams gali būti leidžiama trūkstamą išsilavinimo dokumentą pakeisti rašytine priesaikos deklaracija, o **Italija** siūlo alternatyvią vertinimo procedūrą. **Bulgarija** suteikia alternatyvią galimybę perkelti moksleivius į kitus mokslo metus, su sąlyga, kad mokslo metų pabaigoje jie yra sėkmingai atsiskaitę už visus mokomuosius dalykus, išskyrus tris. **Rumunijos** švietimo sistemoje dalyvaujantys ukrainiečių moksleiviai turi teisę mokytis devintoje klasėje nelaikydami nacionalinio baigiamojo egzamino. Siekdamas sumažinti atotrūkį tarp Ukrainoje įgyto specialaus vidurinio išsilavinimo ir aukštojo išsilavinimo ES, **Liuksemburgas** siūlo specialius pereinamuosius kursus, po kurių studentai gali įgyti ES akredituotą išsilavinimą. Nors priėmimo sąlygas paprastai nustato pačios aukštojo mokslo įstaigos ir jos gali skirtis valstybėse narėse ir tarp valstybių narių, imtasi tam tikrų veiksmų, kad perkeltieji asmenys galėtų siekti aukštojo mokslo. Pavyzdžiui, **Austrijoje, Kroatijoje, Čekijoje, Estijoje, Suomijoje ir Maltoje** laikinai atleidžiama nuo mokesčio už mokslą arba užsienio studentų mokesčio, kad būtų lengviau įgyti aukštąjį išsilavinimą. Kitos valstybės narės, pavyzdžiui, **Kipras, Italija ir Lietuva**, siūlo finansavimą studentams tęsti aukštąjį mokslą.

Valstybės narės ir toliau imasi priemonių mokytojo profesijai stiprinti ir spręsti didėjančio mokytojų trūkumo problemą. Valstybės narės vis dažniau susiduria su atsirandančiu mokytojų trūkumu, daugiausia dėl mokytojų senėjimo ir mažo profesijos patrauklumo. Didesnių iššūkių paprastai kyla dėl tam tikrų mokomųjų dalykų (pavyzdžiui, gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos bei matematikos ir IRT), taip pat atokiose ar nepalankioje padėtyje esančiose vietovėse. Net ir šalyse, kuriose bendri rezultatai yra geri, pavyzdžiui, **Estijoje, Danijoje ar Švedijoje**, mokytojų trūkumas kelia pavojų švietimo kokybei vidutinės trukmės laikotarpiu. Siekiant padidinti šios profesijos patrauklumą, keliose šalyse pastaraisiais metais gerokai padidinti atlyginimai. Pavyzdžiui, 2022 m. rugsėjo mėn. **Estijos** vyriausybė nusprendė 2023 m. dar 24 proc. padidinti mokytojų atlyginimus (kol bus patvirtintas biudžetas). Valstybės narės taip pat siekia pritraukti daugiau kandidatų į pirminį mokytojų rengimą, remti pradedančiuosius mokytojus, gerinti darbo sąlygas ir pasiūlyti alternatyvių būdų siekti šios profesijos. Pavyzdžiui, **Lietuvoje** siūlo stipendijas paskutinio kurso studentams, kurie pasirašo trejų metų darbo sutartis su mokykla arba savivaldybe. **Nyderlanduose** nekvalifikuoti mokytojai gali kreiptis dėl mokytojų stipendijų programos, kad galėtų įgyti bakalauro arba magistro laipsnį, o **Ispanija** nuo 2021 m. liepos mėn. priėmė teisės aktus, kuriais, be kita ko, siekiama sumažinti viešojo sektoriaus mokytojų terminuotų darbo sutarčių skaičių. Kai kurios šalys ėmėsi išsamesnių reformų, apimančių pradinio ir tęstinio mokytojų rengimo programų pakeitimus. Pavyzdžiui, **Estija** priėmė „Naujos mokytojų kartos veiksmų planą“, kuriame daugiausia dėmesio skiriama mokyklų valdymo kokybei ir organizacijos kultūrai; mokytojų pirminiam ir tęstiniam mokymui darbe; karjeros ir profesinio tobulėjimo galimybėms; paramai visą karjeros ciklą ir mokytojo profesijos patrauklumui. Neseniai **Prancūzijoje** įvykdyta reforma įpareigoja visus mokytojus dalyvauti tęstinio mokymo programoje, o nuo 2022 m. sausio mėn. atidaryti nauji švietimo darbuotojų mokymo centrai. **Kipras ir Lenkija** pagal savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus kuria mokytojų vertinimo sistemas ir diegia mokymo kokybės standartus. **Graikija** taip pat neseniai įdiegė mokytojų vertinimo sistemą ir, pasinaudodama EGADP, toliau investuos į mokytojų kompetencijos stiprinimą. **Belgijoje** (Flandrijoje) asmenims, vėliau pradėjusiems dirbti mokytojais, gali būti pripažinta ankstesnė 10 metų darbo patirtis, o tai svarbu nustatant jų darbo užmokestį.

Vadovaujantis Ramsčio 1 principu (švietimas, mokymas ir mokymasis visą gyvenimą), **po pandemijos sukeltų sutrikimų imtasi modernizacijos veiksmų, kuriais siekiama**

pagerinti pagrindinius įgūdžius ir jaunimui suteikti XXI amžiaus darbuotojams reikalingų gebėjimų. Belgijoje, Slovakijoje, Čekijoje, Ispanijoje, Graikijoje ir Rumunijoje vykdomos išsamios mokymo programų reformos, kuriomis siekiama sustiprinti pagrindinių gebėjimų įgijimą, dažnai sutelkiant dėmesį į skaitmeninius ir gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos įgūdžius, taip pat aplinkos tvarumo gebėjimus. **Slovakijoje** reformą palaikys 40 regioninių centrų, kurie padės mokykloms vykdyti mentorystės, rekomendacijų ir konsultavimo veiklą, remiamą pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą. **Slovėnijoje, Nyderlanduose, Vengrijoje ir Liuksemburge** skaitmeniniai įgūdžiai stiprinami visų išsilavinimo lygių programose. Pasinaudojant ESF parama, **Bulgarijoje** 2022 m. pradėta kurti nauja nacionalinė e. pamokų platforma, kuri pradės veikti 2022–2023 mokslo metais. Ši platforma mokytojams suteiks galimybę kurti skaitmeninį mokymosi turinį, pavyzdžiui, pamokas, pratybas ar testus, naudojantis įvairiais elektroniniais ištekliais. **Rumunijoje** pradedami rengti standartizuoti testai, kad būtų geriau stebimi švietimo rezultatai. **Graikijoje** pirmą kartą parengta 12 000 moksleivių graikų kalbos ir matematikos sisteminio vertinimo programa. Ja siekiama įvertinti, kaip įgyvendinamos naujosios mokymo programos, taip pat įvairių lygių moksleivių mokymosi rezultatus. Be to, **Graikijos** 2020–2025 m. skaitmeninės transformacijos strategijoje pateiktame skaitmeninio švietimo veiksmų plane numatyta peržiūrėti mokymo programas, įvesti pagrindinių IT įgūdžių sertifikata, skirtą penkiolikmečiams, ir pradinio ir vidurinio ugdymo moksleiviams suteikti skaitmeninio švietimo išteklius. **Portugalijos** *Ciência Viva* mokyklų tinklas, remiamas EGADP lėšomis, siekia sustiprinti eksperimentinį gamtos mokslų mokymą ir stiprinti mokslo kultūrą pradinio ir vidurinio ugdymo lygmeniu.

Švietimo ir mokymo skaitmeninė transformacija bus svariai remiama pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę. Valstybės narės imsis svarbių reformų ir investicijų į skaitmeninį švietimą – į skaitmeninį švietimą ir mokymą bus investuota daugiau kaip 28 mlrd. EUR¹³⁷. Dauguma šalių investuos į skaitmeninę infrastruktūrą ir junglumą ir dažnai dėmesį sutelks į skaitmeninės atskirties mažinimą. Šios investicijos bus vykdomos kartu su priemonėmis, skirtomis moksleivių ir mokytojų skaitmeniniams gebėjimams ugdyti. Pavyzdžiui, **Vokietija**, įgyvendindama savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, numato steigti skaitmeninio švietimo kompetencijos centrus, pagrįstus mokytojų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo įstaigų, universitetų ir mokslinių tyrimų institutų bendradarbiavimo sistema. Siekdama skatinti skaitmeninį raštingumą ir tobulinti gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos mokymo metodus, **Bulgarija** pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą investuos į gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos laboratorijas mokyklose, įskaitant aukštųjų technologijų klases. Bus įsteigtas vienas nacionalinis ir trys regioniniai gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos centrai, kurie organizuos mokytojų mokymą ir rengs mokomąją medžiagą. Naudodama EGADP lėšas, **Graikija** numato investuoti į platesnės švietimo sistemos skaitmeninę ir laboratorinę infrastruktūrą ir jau suteikė skaitmeninę įrangą (įskaitant nešiojamuosius ir planšetinius kompiuterius) daugiau kaip pusei milijono moksleivių ir studentų iš mažas pajamas gaunančių šeimų ir daugiau kaip 150 000

¹³⁷ Šis skaičius pagrįstas ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo rodiklių suvestinės ramsčių ženklavimo metodika. Jis atitinka apskaičiuotas priemonių, skirtų *žmogiškajam kapitalui skaitmeninimo srityje*, kaip pirminei arba antrinei politikos sričiai, išlaidas. Skaičiuojant remiamasi 26 ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planais, kuriuos Komisija ir Taryba patvirtino iki 2022 m. lapkričio mėn. (visų valstybių narių, išskyrus Vengriją). Tai yra numatomos išlaidos; faktinis finansavimas bus grindžiamas pasiektais tarpiniais ir galutiniais rodikliais. Pateikus ir patvirtinus pradinis planus, Komisija įvertino išlaidų sąmatas. Valstybės narės neprivalo pateikti išlaidų patvirtinimų, o Komisija netikrins faktinių pagal EGADP remiamų priemonių išlaidų.

pradinių ir vidurinių mokyklų mokytojų. Iki 2024 m. pabaigos **Ispanija** siekia paremti profesinio mokymo skaitmeninę transformaciją, todėl investuos į profesinio mokymo mokytojų skaitmeninį ir žaliąjį mokymą, klasių pertvarkymą į taikomųjų technologijų erdves, verslumo klasių kūrimą ir 50 kompetencijos centrų, skatinančių mokslinius tyrimus ir inovacijas, tinklo sukūrimą. 2021 m. liepą priėmusi naujas priemones pagal savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, Ispanija iki 2025 m. nešiojamaisiais įrenginiais aprūpins ne mažiau kaip 300 000 pažeidžiamų grupių moksleivių, besimokančių valstybinėse arba valstybės subsidijuojamose mokyklose. Be to, valstybinėse mokyklose bus diegiamos, atnaujinamos ir prižiūrimos interaktyviosios skaitmeninės sistemos mažiausiai 240 000 klasių, kad būtų sudarytos sąlygos mišriam mokymuisi, o 700 000 mokytojų bus rengiami skaitmeniniai mokymai. 2022 m. sausio mėn. **Portugalija** pasirašė sutartį dėl 600 000 naujų nešiojamųjų kompiuterių, kurie bus skolinami mokytojams ir moksleiviams, pirkimo iš EGADP lėšų. Įgyvendindama ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą **Airija** planuoja įdiegti plačiąjuostį internetą maždaug 1 100 pradinių mokyklų ir skirti lėšų IRT infrastruktūrai (įskaitant įrenginius ir programinę įrangą) daugiau kaip 3 100 pradinių ir pagrindinių mokyklų.

Nors aukštojo mokslo prieinamumas, ypač pažeidžiamiesiems jaunuoliams, tebėra sudėtingas, kai kuriose valstybėse narėse, atsižvelgiant į dvejetainę ir žaliąją pertvarką, politika orientuota į aukštojo mokslo ateities užtikrinimą. Dauguma valstybių narių daugiausia dėmesio skiria akademinės pasiūlos kokybei, sprendžia absolventų įgūdžių neatitikimo ir patekimo į darbo rinką, taip pat aukštojo mokslo institucijų tarptautinio konkurencingumo klausimus. Kai kurios šalys taip pat vykdo svarbias valdymo reformas, be kita ko, stiprina rezultatais pagrįstą finansavimą. **Kipre** buvo sudaryta nacionalinė darbo grupė, kurios tikslas – pasinaudoti naujomis Europos universitetų tinklų iniciatyvos, stiprinančios Europos aukštojo mokslo institucijų bendradarbiavimą, galimybėmis. **Bulgarijoje** priemonių paketu siekiama padidinti reikalavimus dėstytojams, tobulinti akreditavimo sistemą, pakeisti dėstytojų atestaciją ir įvesti kovos su plagiatu priemones. Siekiant patenkinti įgūdžių poreikį sparčiai augančiuose sektoriuose, kai kuriose valstybėse narėse, pavyzdžiui, **Čekijoje, Švedijoje ir Suomijoje**, EGADP lėšomis bus kuriamos naujos studijų programos ir vietos. **Suomijos** aukštojo mokslo institucijos 2022 m. turi padidinti į pirmosios pakopos studijų programas priimamų kandidatų skaičių bent 600 studijų vietų. **Italijoje** planuojama įsteigti tris skaitmeninio švietimo centrus, skirtus aukštojo mokslo skaitmeninei transformacijai. **Slovakijoje** bus sudarytos mokyklų ir vyriausybės sutartys dėl veiklos rezultatų, kuriomis bus remiamas universitetų profiliavimas ir diversifikavimas, atsižvelgiant į konkrečias jų stipriąsias puses ir plėtros potencialą. Tik keliose šalyse yra priimtos tikslinės strategijos, skirtos aukštojo mokslo įtraukumui ir prieinamumui didinti. **Airijoje** pagal programą „Ateities finansavimas“ didinama paramos studentams finansavimas, nustatomos tvaraus aukštojo mokslo finansavimo galimybės ir aukštojo mokslo kokybės gerinimo planai. Joje sprendžiami įgūdžių trūkumo klausimai ir skatinamas nepakankamai atstovaujамų grupių dalyvavimas, palaipsniui mažinami mokesčiai už studijas ir didinamos studentų stipendijos, kartu laipsniškai atsisakant paskolų studentams. **Ispanija ir Italija** taip pat didina stipendijų skaičių ir investuoja į studentų apgyvendinimo infrastruktūrą.

Keliose valstybėse narėse įgyvendintos plataus masto profesinio mokymo sistemos reformos. Atsižvelgdami į nacionaliniame ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane numatytą reformą, **Portugalijos** vyriausybė ir socialiniai partneriai 2021 m. liepos mėn. sudarė trišalį susitarimą dėl profesinio mokymo ir kvalifikacijų. Susitarimu siekiama sukurti labiau tinkamą reagavimui ir lankstesnę valdymo sistemą, kurioje daugiausia dėmesio būtų skiriama skaitmeniniam mokymuisi ir profesinio mokymo turint vidurinį išsilavinimą bei

aukštesniojo lygmens profesinio mokymo plėtrai. Įgyvendindama nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, **Ispanija** 2022 m. kovo mėn. priėmė įstatymą, kuriuo dvi anksčiau egzistavusios profesinio mokymo sistemos (viena susijusi su švietimu, kita – su darbo rinka) integruotos į vieną sistemą, kuria siekiama taikyti mokymosi visą gyvenimą požiūrį. Priėmus įstatymą buvo pasirašytas susitarimas dėl profesinio mokymo inovacijų, tarptautinimo, taip pat skaitmeninės ir žaliosios pertvarkos. **Bulgarijoje** pagal 2022 m. patvirtintą ESF+ strateginį veiksma bus vykdomas bandomasis projektas, siekiant atnaujinti profesinio mokymo profesijų ir standartų sąrašus. Įgyvendinant ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, numatoma iš dalies pakeisti profesinio mokymo reguliavimo sistemą – bus pakeistas profesinio mokymo profesijų ir jų programų sąrašas, atsižvelgiant į darbo rinkos poreikius. Be to, pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą bus atnaujinti 24 profesinio mokymo kompetencijos centrai, kurių veikla bus remiama ESF+ lėšomis. **Latvijoje** 2022 m. kovo mėn. buvo iš dalies pakeistas Profesinio išsilavinimo įstatymas: išplėtos galimybės įgyti kvalifikaciją ne tik konkrečioje mokykloje, bet ir, pvz., dalyvaujant mobilumo programoje, taip pat kitose švietimo įstaigose, darbo aplinkoje ar neformaliojo mokymosi būdu, ir pristatytas modulinis požiūris. Reforma taip pat patikslintos pameistrystės ir mokymosi darbo vietoje sąlygos, įvestas studentų draudimas nuo nelaimingų atsitikimų, pagerintas absolventų stebėjimas, o tam tikroms profesinio mokymo mokykloms suteikta kompetencijos centrų kategorija. 2022 m. **Lietuvoje** jau pradėtos arba bus pradėtos įgyvendinti įvairios su profesiniu mokymu susijusios reformos, apimančios pameistrystę, kompetencijų vertinimą, profesinio mokymo tinklo konsolidavimą ir profesinio meistriškumo centrų steigimą, atsižvelgiant į nacionaliniame ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane priimtus įsipareigojimus.

Valstybės narės išplėtė galimybes vidurinio lygmens profesinio mokymo įstaigų absolventams įgyti aukštesnį ir aukštą išsilavinimą pagal Ramsčio 1 principą (švietimas, mokymas ir mokymasis visą gyvenimą). Pavyzdžiui, **Vengrija** iš dalies pakeitė priėmimo į aukštąsias mokyklas balų skaičiavimo sistemą, kad nuo 2021–2022 mokslo metų priėmimo balus būtų galima skaičiuoti ir pagal profesinio mokymo rezultatus. **Švedijoje** buvo iš dalies pakeisti reikalavimai nacionalinėms vidurinio išsilavinimo lygmens profesinio ugdymo programoms, kad jas baigę moksleiviai galėtų atitikti pagrindinius aukštojo mokslo atrankos kriterijus, pavyzdžiui, susijusius su švedų ir anglų kalbų reikalavimais. Siekdama didinti tretinio profesinio mokymo įstaigų skaičių, **Italija** kuria įmonių, universitetų ir mokslinių tyrimų centrų, vietos valdžios institucijų ir švietimo ir (arba) mokymo sistemų tinklus. Pakeitusi „technologinės specializacijos kursų“ tvarką, **Portugalija** sustiprino tokių kursų, kaip dualinio profesinio mokymo turint vidurinį išsilavinimą, kuriuo suteikiama specializuotu techniniu mokymu pagrįsta kvalifikacija, vaidmenį. Įgyvendindama nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, **Rumunija** plėtoja visapusišką profesinę trajektoriją siekti aukštojo techninio išsilavinimo ir užtikrina išsamią švietimo trajektoriją moksleiviams, besimokantiems pagal dualinę vidurinio ugdymo programą, kad jie galėtų toliau tęsti mokslą pagal aukštojo išsilavinimo programas. Šia reforma, kurią papildė kelios pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą remiamos investicijos, siekiama padidinti dualinio mokymo kokybę, patrauklumą ir atitiktį darbo rinkos poreikiams ir tikimasi, kad iki 2026 m. pagal šį modelį besimokančių vidurinių mokyklų moksleivių dalis padidės nuo 17 iki 40 proc.

Žaliajai ir skaitmeninei pertvarkai reikalingi įgūdžiai užima svarbią vietą kai kurių valstybių narių platesnės apimties įgūdžių strategijose arba užimtumo priemonėse. Įgyvendindama nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą ir papildomai pasitelkdama būsimas „Europos socialinio fondo +“ (ESF+) priemones, **Ispanija** planuoja finansuoti darbuotojų, kuriems gresia perkėlimas, perkvalifikavimą, kad jie įgytų naujų

skaitmeninės, žaliosios ir našiosios transformacijos įgūdžių. Be to, bus atlikta apklausa siekiant nustatyti atitinkamus įgūdžių poreikius bent 23 gamybos sektoriuose. Pagal **Lietuvos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą pradėta įgyvendinti bandomoji programa, kuria siekiama padidinti užimtumo priemonių apimtį ir įvairovę. Ja siekiama prisidėti prie skaitmeninės ir žaliosios pertvarkos tikslų ir skatinti žiedinę ekonomiką. Ypač daug dėmesio skirdama skaitmeniniams ir žaliesiems įgūdžiams, **Graikija** reformavo savo nacionalinę mokymosi visą gyvenimą sistemą ir nuo 2022 m. pabaigos maždaug pusei milijono žmonių pasiūlys specialaus mokymo programas, skirtas skaitmeniniams ir žaliesiems įgūdžiams tobulinti. **Kipro** 2021–2027 m. nacionalinėje mokymosi visą gyvenimą strategijoje numatytas specialus žaliosios pertvarkos ir tvarumo ramstis. Siekdamas patenkinti nuolat kintančią įgūdžių paklausą, kai kurios valstybės narės vertina ir prognozuoja įgūdžių poreikį, kuriuo bus grindžiama politika. Pavyzdžiui, **Estijoje** ir **Airijoje** būsimas įgūdžių trūkumas nustatomas per dalyvavimo procesą, kuriame paprastai dalyvauja valdžios institucijų, valstybinių užimtumo tarnybų, darbdavių, socialinių partnerių, universitetų ir įvairių ekspertų atstovai.

Atsižvelgdamos į skaitmeninę transformaciją, daugelis valstybių narių įgyvendina visapusiškas suaugusiųjų gyventojų skaitmeninių įgūdžių gerinimo strategijas. Dažniausiai politikos priemonėmis daugiausia dėmesio skiriama tiesioginiam skaitmeninių įgūdžių ugdymui ir kvalifikacijos kėlimui. Pavyzdžiui, **Ispanija**, įgyvendindama ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, siekia pagerinti gyventojų skaitmeninių įgūdžių lygį. Viena iš priemonių numatoma sukurti paramos centrų, kuriuose būtų mokoma pagrindinių ir pažangiųjų skaitmeninių įgūdžių, tinklą, apimančią veiksmus, kuriais siekiama suteikti daugiau galimybių vyresnio amžiaus žmonėms arba sudaryti sąlygas mokytis pažeidžiamiems vaikams ir rengti įvairias informuotumo didinimo kampanijas. Joje taip pat numatyta veikla, kuria siekiama didinti gyventojų skaitmeninius gebėjimus bendradarbiaujant su privačiuoju sektoriumi, pavyzdžiui, sukuriant laisvai prieinamą mokymo platformą *Digitalizate Plus*, ir plėtojant skaitmeninius išteklius, skirtus ispanų kalbai populiarinti ir mokyti iki 2025 m. pabaigos. Kai kurios valstybės narės, pavyzdžiui, **Čekija** ir **Estija**, daug investuoja į tiesiogines skaitmeninių įgūdžių tobulinimo programas, skirtas plačiajai visuomenei. Investicijos taip pat apima skaitmeninių įgūdžių mokymo programas, skirtas konkrečioms tikslinėms grupėms, pavyzdžiui, darbo ieškantiems asmenims, pagrindiniams specialistams ir darbdaviams, ypač MVĮ. 2021 m. rugsėjo mėn. **Belgijos** Valonijos vyriausybė priėmė naujo dekreto projektą dėl pagrindinių skaitmeninių įgūdžių stiprinimo. Šiuo dekretu numatoma pailginti mokymo valandų skaičių, taikyti standartizuotą pedagogiką, koordinuoti veiklą su užimtumo tarnybomis ir užtikrinti stabilesnį ir didesnį finansavimą ši mokymą teikiančioms struktūroms. **Liuksemburge** 2021 m. spalio mėn. priimtas Nacionalinis skaitmeninės įtraukties veiksmų planas, kuriame visas skyrius skirtas skaitmeniniams įgūdžiams. Plane siūlomas skaitmeninio raštingumo ugdymas formaliojo ir neformaliojo švietimo įstaigose visais lygmenimis ir visoms amžiaus grupėms, taip pat numatomos specialios iniciatyvos, kuriomis siekiama piliečių skaitmeninio savarankiškumo. Siekdama plėtoti skaitmeninį švietimą ir skatinti įvairių sektorių piliečių ir darbuotojų skaitmenines kompetencijas, **Lenkija** pagal savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą parengė 2023–2030 m. skaitmeninės kompetencijos plėtros planą. **Malta** šiuo metu rengia šalies darbuotojų „Skaitmeninių įgūdžių surašymą“, kurio rezultatai turėtų būti paskelbti 2022 m. pabaigoje. Vykdamas plačią nuolatinio mokymosi reformą, numatytą ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane, **Suomijoje** 2022 m. pavasarį buvo paskelbtas pirmasis kvietimas teikti paraiškas organizuoti mokymus skaitmeniniams ir (arba) žaliesiems įgūdžiams stiprinti. **Bulgarija** investuoja į suaugusiųjų mokymosi platformos sukūrimą pagal nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, kurios tikslas – 500 000 žmonių suteikti skaitmeninių įgūdžių. **Rumunija** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano

investicijomis planuoja kelias bibliotekas paversti skaitmeninių įgūdžių centrais, kuriuose 100 000 žmonių iš nepalankioje padėtyje esančių bendruomenių bus mokomi pagrindinių skaitmeninių įgūdžių. **Airijos** suaugusiųjų raštingumo, gebėjimo skaičiuoti ir skaitmeninio raštingumo strategijoje numatyta nemokama parama suaugusiesiems įgyti pagrindinius skaitmeninius įgūdžius, reikalingus dalyvauti visuomeniname gyvenime. Įgyvendindamas vietos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, Kipras priėmė Nacionalinį skaitmeninių įgūdžių veiksmų planą, kuriuo stiprinami visos visuomenės skaitmeniniai įgūdžiai.

Profesinis mokymas gali labai padėti skatinti skaitmeninius įgūdžius. Ispanija investuoja į skaitmeninę profesinio mokymo transformaciją pagal savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, įskaitant pagrindinius veiksmus, susijusius su profesinio mokymo mokytojų skaitmeniniu ir žaliuoju mokymu ir klasių pertvarkymu į taikomąsias erdves, kuriose atkurama technologinė darbo aplinka. **Lietuvoje** su ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planu susijusiuose teisės aktuose dėl pameistrystės sistemos numatytas konkretus skaitmeninės transformacijos tikslas, nurodant, kad ne mažiau kaip 40 proc. pameistrystės programų turi būti skirta skaitmeniniams įgūdžiams. Siekdama patenkinti didėjančią skaitmeninių įgūdžių poreikį, **Portugalija** peržiūri į Nacionalinį kvalifikacijų katalogą įtrauktą šios srities profesinio mokymo turinį. Ši peržiūra visų pirma apima mokymo modulius, susijusius su technologijomis ir priemonėmis, siekiant ugdyti įgūdžius, kurių dažniausiai prireikia profesinėje veikloje, remiantis įgūdžių poreikio numatymo duomenimis.

Atsižvelgdamos į Europos žaliąjį kursą ir būtinybę sparčiau pereiti prie švarios energijos dėl Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą, valstybės narės įgyvendina įvairias priemones, kuriomis siekiama skatinti ir ugdyti žaliajai pertvarkai reikalingus įgūdžius. Pavyzdžiui, į **Estijos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą įtrauktos investicijos į žaliuosius įgūdžius, kuriomis siekiama kelti darbuotojų kvalifikaciją ir juos perkvalifikuoti, kad jie turėtų daugiau žinių ir įgūdžių žaliosios ekonomikos srityje. Siekiant diegti žaliasias technologijas, šia priemone skatinama perduoti žinias, modernizuoti aukštojo mokslo ir profesinio mokymo kvalifikacijos mokymo programų turinį ir organizavimą, taip pat teikti kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo paslaugas. Bus atnaujinami ir prireikus rengiami nauji profesiniai standartai, kuriuose bus nurodyti žaliųjų įgūdžių mokymosi rezultatai ir pasirinktos konkrečios sritys ir įgūdžiai, darantys didžiausią poveikį žaliajai pertvarkai. Be to, nuo degių skalūnų priklausomos Estijos Rytų Viru apskrities teritoriniame teisingos pertvarkos plane numatytos priemonės, skirtos darbuotojų ir darbo ieškančių asmenų kvalifikacijos kėlimui ir perkvalifikavimui, taip pat pagalba ieškant darbo ir aktyvi darbo ieškančių asmenų įtrauktis. **Švedijos** vyriausybė pasiūlė 2022 m. investuoti 100 mln. SEK, kad būtų didinami su klimatu susiję įgūdžiai (šved. *kompetenslyft för klimatet*). Švedijos inovacijų agentūra „Vinnova“ šiuo metu rengia pasiūlymą, kaip ši priemonė turėtų būti parengta, pvz., kokios programos bus laikomos tinkamomis finansuoti, kaip bus skirstomos lėšos ir kuri institucija bus atsakinga už administravimą. **Danijoje** 2022 m. balandžio mėn. buvo priimtas 100 mln. DKK paketas, skirtas žaliajam mokymui ir kvalifikacijos kėlimui. Finansavimas, be kita ko, bus skirtas investicijoms į įrangą ir lektorių kvalifikacijos kėlimą, daugiausia žemės ūkio, maisto, technologijų, statybos ir transporto srityse. Apskritai, visi verslo ir darbo rinkos mokymo paslaugų teikėjai gali teikti paraiškas gauti finansavimą, kad 2022–2025 m. galėtų kurti ir išbandyti prisitaikymo prie klimato kaitos ir žaliosios pertvarkos švietimo trajektorijas.

Mokymas yra svarbi politikos sritis siekiant patenkinti žaliajai pertvarkai reikalingų įgūdžių poreikius. Kai kuriose valstybėse narėse, pavyzdžiui, **Airijoje ir Ispanijoje**, rengiamos specialaus mokymo programos, skirtos sektorių ir profesijų, kuriuose paklausios

žaliosios darbo vietos, specialistams. Įgyvendinama nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, **Malta** ketina įdiegti statybos pramonės mokymo ir sertifikavimo programą, daugiausia dėmesio skirdama renovacijai. **Austrijoje** pagal klimato apsaugos iniciatyvą *klimaaktiv*, kurią įgyvendina Federalinė klimato kaitos, aplinkos, energetikos, mobilumo, inovacijų ir technologijų ministerija, į esamas švietimo programas įtraukiamas inovatyvus turinys ir šiuo metu siūloma įgyti kvalifikaciją statybos ir renovacijos, energetikos ir pastatų technologijų, žaliųjų IT, energijos taupymo, energijos valdymo, energijos konsultacijų ir mobilumo sričių specialistams. Taip pat yra iniciatyvų, kuriomis siekiama skatinti bedarbius įgyti žaliųjų įgūdžių. **Danijoje** nekvalifikuotiems ir pasenusių įgūdžių turintiems darbuotojams suteikiama teisė gauti didesnes bedarbio išmokas (110 proc. bazinio lygio), jei jie pradeda mokytis pagal profesijų, kuriose trūksta darbuotojų, profesinio rengimo programas, įskaitant su žaliosiomis darbo vietomis susijusį darbuotojų rengimą

Siekdamos padidinti suaugusiųjų, ypač žemos kvalifikacijos darbuotojų, dalyvavimą mokymosi veikloje, valstybės narės imasi veiksmingesnių informavimo priemonių pagal Ramsčio 1 ir 4 principus (švietimas, mokymas bei mokymasis visą gyvenimą ir aktyvus užimtumo rėmimas). Pavyzdžiui, **Belgijos** Flandrijos bendruomenė, iš dalies finansuojama pagal EGADP, pradėjo įgyvendinti strategiją, grindžiamą konkrečioms suaugusiųjų gyventojų grupėms skirtu mokymusi, suderintą su individualiosios mokymosi sąskaitos sistemos kūrimu ir priemonėmis, kuriomis remiami suaugusiųjų mokymosi paslaugų teikėjai ir stiprinama partnerystė mokymosi visą gyvenimą srityje. Ji papildo asmens teisę į 5 dienų trukmės mokymą vienam darbuotojui per metus (etato ekvivalentais), kuri federaliniu lygmeniu bus įgyvendinta 2024 m. pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą. **Graikijoje** individualiosiomis mokymosi sąskaitomis yra grindžiama svarbi suaugusiųjų mokymosi reforma, kuri įgyvendinama pagal šalies ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą ir kuria siekiama geriau patenkinti darbo rinkos poreikius taikant patobulintą įgūdžių poreikio numatymo mechanizmą. Individualiųjų mokymosi sąskaitų įgyvendinimas, remiamas ESF+ lėšomis, minimas **Kipro** 2021–2027 m. išsamioje mokymosi visą gyvenimą strategijoje. Strategija, be kita ko, siekiama užtikrinti, kad mokymasis visą gyvenimą būtų prieinamas ir aktualus visiems suaugusiesiems. Pagal **Lietuvos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą bus sukurta nauja IT sistema, pagrįsta individualiųjų mokymosi sąskaitų modeliu, skirta suaugusiesiems, norintiems tęsti mokymąsi, ir suteikianti galimybę naudotis susijusiomis paslaugomis, tokiomis kaip profesinis orientavimas ir įgūdžių bei gebėjimų pripažinimas. Kad suaugusiųjų mokymosi programos geriau atitiktų darbo rinkos poreikius, **Kroatija** suderino suaugusiųjų mokymosi programas su Kroatijos kvalifikacijų sandara ir pagerino savišvietos ir neformaliojo mokymosi pripažinimą. **Danijos** darbo rotacijos iniciatyva siekiama sudaryti sąlygas darbuotojams mokytis ir naudotis nuolatinio mokymosi galimybėmis, suteikiant pakaitinio darbo schemas tiems, kuriems trūksta laiko. 2021 m. rugsėjo mėn. **Vengrija** pristatė programą (175 mln. EUR), skirtą 70 tūkst. darbuotojų kvalifikacijai kelti iki 2025 m.; joje numatytos paskatos įtraukti nepalankioje padėtyje esančias grupes, pavyzdžiui, žemos kvalifikacijos darbuotojus, jaunimą, vyresnius nei 50 metų darbuotojus arba neįgaliuosius.

Valstybės narės siekia užtikrinti mikrokredencialų, kurie vis dažniau naudojami švietimo, mokymo ir darbo rinkos sistemose, kokybę, pripažinimą ir supratimą pagal Ramsčio 1 ir 4 principus (atitinkamai švietimas, mokymas bei mokymasis visą gyvenimą ir aktyvus užimtumo rėmimas). Kai kurios valstybės narės institucionalizuoja mikrokredencialų naudojimą ir pripažinimą kaip priemonę, kuri turi didelį potencialą greitai ir tikslingai kelti darbuotojų, besimokančiųjų ir darbo ieškančių asmenų kvalifikaciją ir juos perkvalifikuoti, atsižvelgiant į dvejopą pertvarką. **Airijoje** mikrokredencialų sertifikatai įtraukti į Airijos nacionalinę kvalifikacijų sandarą nuo pat jos sukūrimo 2003 m. 2022 m. juos išduoda įvairūs

teikėjai, įskaitant aukštojo mokslo įstaigas, profesinio mokymo įstaigas ir neformaliojo švietimo teikėjus. Darbo rinkos dalyviai juos vis labiau vertina, nes jie suteikia tikslingų, lanksčių ir patikrinamų kvalifikacijos kėlimo galimybių. **Nyderlanduose** mikrokredencialai (nyd. *edubadges*) gali būti išduodami internetu, o jų gavėjai gali juos išsaugoti ir dalytis su darbdaviais arba švietimo paslaugų teikėjais, kad suaugusiųjų mokymasis būtų lankstesnis ir prieinamesnis. Priėmus naująjį Suaugusiųjų švietimo įstatymą pagal nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, 2021 m. **Kroatijoje** mikrokvalifikacija tapo formaliojo suaugusiųjų švietimo dalimi. Į Kroatijos nacionalinę kvalifikacijų sandarą bus įtraukti mokymosi rezultatų vienetai, susiję su trumpais mokymo kursais, kuriuos baigus galima įgyti dalinę arba išsamią kvalifikaciją. **Ispanijoje** naujuoju Profesinio rengimo ir mokymo įstatymu (Konstituciniu įstatymu Nr. 3/2022) į formalųjį profesinį mokymą neseniai įtraukti mikrokredencialai, suteikiant galimybę kaupti ir didinti pavienius kredencialus ir įgyti formalųjį profesinio mokymo pažymėjimą. Panašiai ir **Latvijoje** pagal naująjį 2022 m. kovo mėn. priimtą Profesinio rengimo ir mokymo įstatymą mikrokredencialai gali būti kaupiami siekiant įgyti visapusišką kvalifikaciją arba naudojami kaip atskiros kvalifikacijos įrodymai. Persvarstydamą (šiuo metu rengiamą) Suaugusiųjų švietimo įstatymą, **Estija** siekia reglamentuoti mokymosi patirties, kurią įgijus suteikiami mikrokredencialai, turinį, teikimą, kokybę ir trukmę. Kai kuriose kitose valstybėse narėse, pavyzdžiui, **Lenkijoje, Slovėnijoje** ir **Suomijoje**, vyksta konsultacijos ir diskusijos dėl teisinių iniciatyvų, susijusių su mikrokredencialais. Lenkijoje mikrokredencialų diegimas bus remiamas ESF+ lėšomis.

Sustiprinta Jaunimo garantijų iniciatyva ir toliau yra politikos pagrindas, kuriuo remiamos struktūrinės reformos ir priemonės, padedančios jaunimui įsidarbinti. Vadovaudamosi Ramsčio 4 principu (aktyvus užimtumo rėmimas) ir ES fondų (ESF+, EGADP) remiamomis priemonėmis, kai kurios valstybės narės pagal sustiprintą Jaunimo garantijų iniciatyvą ėmėsi naujų iniciatyvų, kad įgyvendintų sustiprintą Jaunimo garantijų iniciatyvą. 2021 m. pabaigoje **Portugalija** priėmė „Sustiprintą nacionalinį Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo planą“, o 2021 m. birželio mėn. **Ispanija** kartu su „Jaunimo strategija iki 2030 m.“ pristatė „2021–2027 m. Jaunimo garantijos plus planą“. **Lietuva, Švedija** ir **Estija** (pastaroji – įgyvendindama nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą dalį) neseniai patvirtino naujus Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo planus. Kitos valstybės narės, pavyzdžiui, **Kroatija ir Graikija**, atnaujina savo Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo planus, o **Bulgarija** rengia nacionalinį pamatinį susitarimą dėl Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo.

Nemažai valstybių narių, be kita ko, pasinaudodamos EGADP lėšomis, vykdo reformas ir naujas programas, įskaitant įdarbinimo paskatas ir papildomas programas, skirtas jaunimui. Jos siekia pagerinti jaunimo įsidarbinamumą, laikydamosi Ramsčio 1 ir 3 principų (atitinkamai švietimas, mokymas bei mokymasis visą gyvenimą ir lygios galimybės). **Estijos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planas apima keletą priemonių jaunimui remti, pavyzdžiui, įgūdžių reformą, skirtą skaitmeninei pertvarkai, įskaitant naujas karjeros galimybes dirbantiems ir bedarbiams, kurie kelia kvalifikaciją ir persikvalifikuoja IRT srityje. Kita priemone, pavadinta „Mano pirmasis darbas“, siekiama sumažinti jaunimo nedarbą – skatinti įdarbinti mažai darbo patirties turinčius jaunuolius derinant darbo užmokesčio subsidijas ir mokymo galimybes. **Graikijoje** programa „Pirmasis antspaudas“ (gr. *Proto Ensimo*) padeda jaunimui pirmą kartą patekti į darbo rinką, taip pat kurti naujas darbo vietas privačiajame sektoriuje – jauniems darbuotojams ir darbdaviams skiriamos 600 EUR dydžio subsidijos (arba 300 EUR dydžio subsidijos dirbantiems ne visą darbo laiką). **Ispanija** į savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą įtraukė „Investicijas, padedančias mažinti jaunimo nedarbą“, kurią sudaro trys programos. Programos „Tandemas“ tikslas – siekti profesinės kompetencijos mokantis darbe; bent 25 proc. programos skiriama su klimatu

susijusiems įgūdžiams, o 25 proc. – skaitmeniniams įgūdžiams. Antroji programa – „Pirmoji patirtis“, pagal kurią suteikiama galimybė įgyti pirmosios darbo patirties; bent 20 proc. programos skiriama su klimatu susijusiems įgūdžiams ir 20 proc. – skaitmeniniams įgūdžiams. Galiausiai, programa *Investigo*, pagal kurią siūlomas darbas, susijęs su mokslinių tyrimų projekto rengimu. Įgyvendinant **Kipro** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, planuojama įsteigti mobilius VUT padalinius, kad būtų pagerinta nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo (NEET jaunimo) informavimo veikla. Be to, Kipro ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planas taip pat apima sistemą, pagal kurią privačiojo sektoriaus darbdaviams teikiamos subsidijos, skatinančios įdarbinti jaunus bedarbius ir NEET jaunimą (15–29 m. amžiaus) ir jiems surengti 2 mėnesių trukmės mokymą. Kipras taip pat ketina spręsti švietimo įstaigose ugdomų ir darbo rinkoje paklausių įgūdžių neatitikties problemą ir iki 2023 m. išplėsti bandomąjį absolventų stebėsenos mechanizmą, įtraukiant visas aukštojo mokslo institucijas. Be to, Kipras, pasinaudodamas ESF+ finansavimu, taip pat planuoja įgyvendinti iniciatyvą ALMA (siekti, mokytis, išmokti, pasiekti), skirtą NEET jaunimui, ypač nepalankioje padėtyje esantiems jaunuoliams. ALMA bus skatinama bendradarbiaujant / užmezgant partnerystę tarp VUT, darbdavių / įmonių, taip pat kitų galimų organizacijų partnerių. **Slovakija** planuoja atnaujinti „Absolventų praktiką“, kuria siekiama padidinti nepalankioje padėtyje esančių darbo ieškančių asmenų (pvz., NEET jaunimo, mokyklos nebaigusiu asmenų) įsidarbinamumą, įgyjant ir stiprinant darbo įgūdžius, pagrįstus praktine patirtimi įmonėje.

Kai kurios valstybės narės ėmėsi iniciatyvų, kuriomis siekiama pagerinti vyresnio amžiaus darbuotojų integraciją į darbo rinką ir jų įsidarbinamumą, taip kartu prisidedant prie demografinių pokyčių problemos sprendimo, kaip numatyta Ramsčio 3 ir 4 principuose (atitinkamai lygios galimybės ir aktyvus užimtumo rėmimas). Dėl pandemijos **Liuksemburgas** laikinai sušvelnino taisykles, ribojančias apmokamą darbą anksti į pensiją išėjusiems asmenims, kad patenkintų darbuotojų poreikį įvairiuose sektoriuose, ypač sveikatos priežiūros sektoriuje.

Valstybės narės vis dažniau priima priemones, kuriomis suteikiamos nuolatinės atostogos dėl šeiminių priežasčių ir specialios atostogos asmenims, turintiems priežiūros pareigų, siekiant remti aktyvesnį moterų dalyvavimą darbo rinkoje pagal Ramsčio 2 ir 9 principus (atitinkamai lyčių lygybė ir profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra). **Belgijoje** nuo 2021 m. rugsėjo 1 d. ilgiausia galima asmens, kuriam reikalinga priežiūra, neformaliosios priežiūros atostogų trukmė pailginta iki trijų mėnesių, kai dirbama visą darbo laiką, arba iki šešių mėnesių, kai dirbama pusę etato. **Danijoje** nuo 2022 m. rugpjūčio mėn. įsigaliojo naujos priemonės, pagal kurias po vaiko gimimo mokėtina 24 savaitių motinystės / tėvystės išmoka bus padalyta lygiomis dalimis abiem tėvams. Dalį vaiko priežiūros atostogų vienas iš tėvų gali perduoti kitam. 2022 m. rugpjūčio mėn. **Airijos** vyriausybė patvirtino planuojamo Darbo ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros ir įvairių nuostatų įstatymo projekto bendrąją schemą, kuria siekiama įteisinti penkių dienų trukmės atostogas per metus medicininei priežiūrai, susijusiai su sunkia liga, ir išplėsti dabartinę teisę į žindymo pertrauką pagal Motinystės apsaugos įstatymus nuo šešių mėnesių iki dvejų metų. Be to, 2021 m. spalio mėn. buvo atnaujintas 2019 m. Airijos tėvų atostogų įstatymas, pagal kurį apmokamos vaiko priežiūros atostogos pratęstos nuo penkių iki septynių savaitių, su galimybe jomis lanksčiai naudotis, kol vaikui sueis dveji metai. **Italijoje** nuo 2022 m. birželio mėn. įgyvendinama reforma siekiama skatinti darbuotojų, kurie yra tėvai ir (arba) globėjai, darbo ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą, pasiekti vienodesnį vyrų ir moterų pasidalijimą priežiūros pareigomis ir skatinti lyčių lygybę darbo vietoje ir šeimoje. Nuo 2022 m. buvo atnaujinti teisės aktai – nustatytos privalomos ir neprivalomos tėvystės atostogos, kurios atitinkamai trunka 10 dienų ir 1 dieną (jei jas perleidžia motina). Be to,

2022 m. balandžio mėn. priimtu įstatymu siekiama remti šeimas, auginančias vaikus, ir skatinti derinti profesinį ir šeimos gyvenimą: nustatoma universali mėnesinė išmoka už visus išlaikomus vaikus, reformuojamos įvairių rūšių atostogos dėl šeiminių priežasčių, nustatomos paskatos priežiūros pareigų turinčioms moterims įsidarbinti ir parengiama politika, pagal kurią būtų remiamos šeimos, patiriančios su švietimu susijusių ir mokyklinių išlaidų. 2021 m. lapkričio mėn. **Kipras** įgyvendino reformą, pagal kurią motinystės atostogos pailgintos nuo 18 iki 22 savaičių, kai gimsta, yra įvaikinamas arba surogatinės motinos pagimdomas antras vaikas, ir iki 26 savaičių, kai gimsta, yra įvaikinamas arba surogatinės motinos pagimdomas trečias vaikas. Tėvystės atostogos trunka 2 savaites ir turi būti suteiktos per 16 savaičių nuo vaiko gimimo arba įvaikinimo. Iki 2022 m. pabaigos Kipras taip pat planuoja įteisinti apmokamas vaiko priežiūros atostogas, lanksčias vaiko priežiūros atostogas ir priežiūros atostogas. 2022 m. **Lietuva** ėmėsi priemonių įvesti papildomas atostogų dienas tėvams atsižvelgiant į auginamų vaikų skaičių ir jų neįgalumo būklę (žr. 2.3.2 skirsnį). **Suomijoje** nuo 2022 m. rugsėjo 4 d. pagal atostogų dėl šeiminių priežasčių reformą, kuria siekiama padidinti tėvų profesinio gyvenimo lygį, ir atsižvelgiant į skirtingas šeimos formas abiem tėvams bus suteikta 160 dienų trukmės vaiko priežiūros kvota. Iš jų ne daugiau kaip 63 vaiko priežiūros dienos gali būti perduota kitam iš tėvų arba globėjų, sutuoktiniui arba kito iš tėvų sutuoktiniui. Likusį nėštumo laikotarpį mokama nėštumo pašalpa, atitinkanti 40 dienų dydžio pašalpą. Atostogomis galima naudotis daug kartų, kol vaikui sueis dveji metai. Nuo 2022 m. rugpjūčio 2 d. **Nyderlanduose** įteisintos 9 savaičių trukmės apmokamos vaiko priežiūros atostogos, mokant 70 proc. dienos darbo užmokesčio. 2021 m. lapkričio mėn. **Prancūzija** padidino atostogų dienų skaičių (310 dienų, kurias galima išnaudoti per trejus metus ir vieną kartą pratęsti) ir finansinę paramą, kurią tėvai turi teisę gauti sunkios vaiko ligos atveju. Be to, tėvai turi teisę į 2 laisvadienius, jei jų vaikui diagnozuojama lėtinė liga. 2022 m. **Maltoje** nemokamos vaikų priežiūros paslaugos pradėtos teikti ir vakarais, savaitgaliais arba pamainomis dirbantiems darbuotojams. Be to, naujuoju įstatymu nuo 2022 m. liepos mėn. įvedamos ir pratęsimos 10 dienų trukmės apmokamos tėvystės atostogos tėvams ir tėvams prilyginamiems antriesiems partneriams gimus vaikui ar jį įsivaikinus. Be to, kiekvienam iš tėvų, auginančių vaiką iki 8 metų, suteikiama teisė į 4 mėnesių mokamas vaiko priežiūros atostogas, teisė į 5 darbo dienų per metus nemokamas prižiūrinčiųjų asmenų atostogas ir teisė į lanksčias darbo sąlygas darbuotojams, auginantiems vaikus iki 8 metų, taip pat prižiūrintiesiems asmenims. Nuo 2022 m. rugpjūčio mėn. **Bulgarijoje** tėvas arba teisėtas globėjas turi teisę į 2 mėnesių mokamas vaiko iki 8 metų priežiūros atostogas (710 BGN, arba apie 363 EUR), su sąlyga, kad dar nėra pasinaudojęs panašiomis programomis.

Valstybės narės, vadovaudamosi Ramsčio 2 ir 9 principais (atitinkamai lyčių lygybė bei profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra), **imasi priemonių dėl bendrų ir lanksčių darbo sąlygų šeimoms ir asmenims, turintiems priežiūros pareigų**. 2021 m. sausio mėn. **Čekija** priėmė įstatymo pakeitimą, kuriuo darbuotojams, dirbantiems ne visą darbo laiką, sudaromos sąlygos dalytis ta pačia darbo vieta. Šia ESF lėšomis bendrai finansuojama priemone siekiama plėsti lanksčias darbo sąlygas: skiriamos finansinės paskatos, kuriomis padengiama dalis darbo užmokesčio, taip pat remiamos šeimos politikos koordinavimo organizacijos regionuose ir rengiami metodiniai vadovai, analizuojama politika ir panaudojama geroji patirtis. **Airijoje** planuojamame Darbo ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros ir įvairių nuostatų įstatymo projekte numatoma įtvirtinti prižiūrinčiųjų asmenų teisę prašyti lanksčių darbo sąlygų, įskaitant sumažintą arba sutrumpintą darbo laiką. Iki 2022 m. pabaigos **Kipras** planuoja dirbantiems tėvams, auginantiems vaikus iki 8 m., ir prižiūrintiesiems asmenims suteikti teisę prašyti lanksčių darbo sąlygų. 2022 m. **Lietuvoje** buvo imtasi priemonių, kad nėščioms ar krūtimi maitinančioms moterims arba vienišoms motinoms ar vienišiemis tėvams, auginantiems vaikus iki 14 m. amžiaus (arba neįgalius vaikus iki 18 m. amžiaus), ir tėvams, auginantiems vaikus iki 8 m. amžiaus, būtų sudaryta

galimybė dirbti trumpiau nei visą darbo laiką ir organizuoti nuotolinį darbą bei lankstų darbo grafiką.

Kelios valstybės narės ėmėsi veiksmų ekonominiam aktyvumui skatinti, moterų užimtumui remti ir vyrų bei moterų darbo užmokesčio skirtumui mažinti pagal Ramsčio 2 ir 4 principus (atitinkamai lyčių lygybė ir aktyvus užimtumo rėmimas). **Airijoje** 2021 m. liepos mėn. atnaujintas Informavimo apie vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumą įstatymas, pagal kurį organizacijos privalės teikti ataskaitas apie vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumą ir nurodyti abiejų lyčių darbuotojų darbo užmokesčio, įskaitant premijas, skirtumus. Iš pradžių šis reikalavimas bus taikomas organizacijoms, kuriose dirba 250 ir daugiau darbuotojų, tačiau ilgainiui jis bus taikomas ir toms organizacijoms, kuriose dirba 50 ir daugiau darbuotojų. Įstatyme taip pat reikalaujama, kad darbdaviai nurodytų tokių skirtumų priežastis ir priemones jiems pašalinti, kurios turi būti siūlomos, bet neprivalomos. **Italijoje** 2022 m. biudžeto įstatyme numatyta nuo 2023 m. kasmet 50 mln. EUR padidinti vyrų ir moterų darbo užmokesčio lygybės rėmimo fondo lėšas. Lėšos skirtos intervencinėms priemonėms, kuriomis siekiama remti ir pripažinti vyrų ir moterų darbo užmokesčio lygybės ir lygių galimybių darbo vietoje socialinę vertę ekonominiam vystymuisi. Be to, priimtame Nacionaliniame strateginiame plane siekiama nustatyti gerą patirtį, kaip kovoti su lyčių stereotipais, mažinti lyčių užimtumo skirtumus, pasiekti lyčių dalyvavimo įvairiuose ekonomikos sektoriuose lygybę, spręsti vyrų ir moterų darbo užmokesčio ir pensijų skirtumo problemą ir užtikrinti lyčių pusiausvyrą priimant sprendimus. Be to, Italijos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane numatytos investicijos, kuriomis skatinamas moterų verslumas, remiamas novatoriškų verslo projektų įgyvendinimas įmonėse, kurias įsteigė ir valdo moterys arba daugiausia moterys, taip pat investicijos į sertifikavimo sistemą, skirtą įmonėms, kurios savo veikloje remia lyčių lygybę. **Prancūzijoje** 2021 m. gruodžio mėn. priimtu įstatymu nustatyta nemažai priemonių, kuriomis siekiama skatinti moterų ir vyrų ekonominę ir profesinę lygybę. Nuo 2022 m. kovo 1 d. darbdaviai, turintys ne mažiau kaip 1 000 darbuotojų, privalo kasmet skelbti visus moterų ir vyrų atstovavimo skirtumus aukščiausiųjų vadovų ir valdymo organų narių pozicijose. Nuo 2023 m. kovo 1 d. ši informacija bus skelbiama viešai Darbo ministerijos interneto svetainėje. Įstatyme taip pat numatyta, kad nuo 2026 m. kovo 1 d. bus sukurta 30 proc. kvota įmonių vadovų pareigybėms, kuri bus toliau didinama (nuo 2029 m. kovo 1 d. – 40 proc.). 2021 m. spalio mėn. **Graikija** patvirtino vaikų nuo 2 mėn. iki 2,5 m. amžiaus priežiūros paslaugų teikimo ir „Kaimynystėje dirbančių auklių“ įgyvendinimo sistemą, kuria remiamos moterų galimybės patekti į darbo rinką ir skatinama profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą. 33 savivaldybėse bus vykdomas bandomasis etapas, prieš pradėdant jos įgyvendinimą visoje šalyje.

Valstybės narės ėmėsi naujų iniciatyvų ir įgyvendino reformas, kad pagerintų neįgaliųjų įdarbinimą ir įsidarbinamumą pagal Ramsčio 17 principą (dėl neįgaliųjų įtraukties). **Belgijoje** pagal nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą finansuojama Valonijos VUT Kvalifikuotų specialistų skatinimo ir mobilizavimo reforma, kuria siekiama teikti labiau individualizuotas paslaugas ir sudaryti individualias galimybes pažeidžiamiesiems darbo ieškantiems asmenims, įskaitant neįgaliuosius. **Bulgarija** planuoja įgyvendinti programą, kuria remiamas pažeidžiamų grupių, įskaitant neįgaliuosius, tvarus užimtumas. Programos 51,1 mln. EUR biudžetas finansuojamas ESF+ lėšomis. Programos veiksmai bus skirti 3 600 pažeidžiamų grupių atstovų (įskaitant neįgaliuosius), kurie bus remiami teikiant subsidijuojamo įdarbinimo, mentorystės, darbo aplinkos ir transporto pritaikymo paramą. 2022 m. spalio mėn. **Čekija** padidino neįgaliųjų įdarbinimo paskatas. Siekdama padidinti neįgaliesiems teikiamų užimtumo paslaugų skaičių, 2021 m. liepos mėn. **Airija** pradėjo taikyti ankstyvo bendradarbiavimo metodą. Pagal šį metodą, kuris, kaip tikimasi, bus visiškai įgyvendintas iki 2022 m. pabaigos, Airijos VUT kuo anksčiau aktyviai

siūlys ir teiks įdarbinimo paslaugas ir paramą neįgaliems darbo ieškantiems asmenims. Bendradarbiavimas bus savanoriškas, orientuotas į asmens poreikius ir kliūčių, su kuriomis susiduria neįgalieji, šalinimą. 2022 m. vasario mėn. **Kroatija** priėmė įstatymą, iš dalies keičiantį Darbo rinkos įstatymą, kuriuo pagerintos finansinės paramos neįgaliems bedarbiams skyrimo sąlygos ir nustatyta, kad piniginių paramos dydis sudaro 10 proc. grynosios minimaliosios algos. Įgyvendinama nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, **Latvija** 2021 m. rugpjūčio mėn. patvirtino planą, kuriuo siekiama skatinti neįgaliųjų lygias galimybes. Plane pakoreguotos taisyklės, pagal kurias nustatomas neįgalumo statusas, numatytos integracijos į darbo rinką priemonės ir apstatytos aplinkos infrastruktūros priemonės. **Lietuvoje** priimtas teisės akto pakeitimas, kuriuo išplečiamas aktyvios darbo rinkos politikos priemonių taikymas neįgaliesiems. Nauja iniciatyva siekiama palengvinti neįgaliųjų patekimą į atvirą darbo rinką, kur jie gali pretenduoti į pasirinktą darbo vietą, o ne į darbą specialiose socialinėse įmonėse, kuriose darbo vietų pasirinkimas yra ribotas. 2022 m. **Portugalija** pradėjo įgyvendinti programą, kuria remiamas neįgaliųjų įdarbinimo ir įsidarbinamumo procesas, teikiant paramą samdai, įtraukimui, integracijai ir verslumui, įskaitant su profesine rehabilitacija susijusią paramą. Siekiant paskatinti stabilizavimą ir integraciją į darbo rinką, programa siekiama pritaikyti, sustiprinti ir atgaivinti įmokomis grindžiamas įsidarbinamumo paskatas ir užimtumo politikos programas. **Suomijoje** pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą 2022 m. veiklą pradės naujas valstybės valdomas darbo rinkos operatorius tarpininkas, kad būtų skatinamas asmenų, kuriems kyla didelė rizika visam laikui būti pašalintiems iš darbo rinkos (įskaitant riboto darbingumo asmenis), adaptaciją ir įdarbinimą. Pradėjus veiklą, įmonė planuoja tarpininkauti įdarbinant apie 1 000 asmenų.

Valstybės narės ėmėsi veiksmų trečiųjų šalių piliečių integracijai į darbo rinką remti ir palengvinti. 2022 m. **Estija** iš dalies pakeitė Estijos vyriausybės programą „Įsikurti Estijoje“, kurią sudaro adaptacijos kursai ir kalbos mokymas naujai atvykusiems migrantams, kad ji geriau atitiktų dalyvių poreikius, ir anksčiau sujungtą darbo ir verslumo modulį padalino į du atskirus modulius. Be to, šalia A1 lygio kalbų kursų į programą įtraukti A2 lygio kalbų kursai ir pritaikyta mokymo metodika. Estija taip pat ratifikavo UNESCO globalią su aukštuoju mokslu susijusių kvalifikacijų pripažinimo konvenciją, kurioje nustatytos asmenų teisės į skaidrų ir nediskriminacinį užsienio kvalifikacijų vertinimą. Valstybėse narėse kalbų mokymo kursai užima svarbią vietą. Pavyzdžiui, **Suomijoje** papildomų lėšų buvo skirta suomių arba švedų kalbos, kaip antrosios kalbos, mokymui, taip pat raštingumui ir integraciniam mokymui neformaliojo švietimo srityje. Konkrečiau, Suomijos vyriausybė siūlo 2023 m. biudžete 5,5 mln. EUR padidinti Nuolatinio mokymosi ir užimtumo paslaugų centro veiklos išlaidas, kurios bus naudojamos ukrainiečių švietimui ir mokymui. **Vokietijoje** 2021 m. lapkričio mėn. Darbo ir socialinių reikalų ministerija prieglobsčio prašytojams iš Afganistano suteikė galimybę iš anksto pasinaudoti integracijos į darbo rinką priemonėmis, pavyzdžiui, profesinės kalbos mokymo kursais. 2021 m. gruodžio mėn. **Airija** paskelbė naujas gaires ir priemonių rinkinius, skirtus padėti besimokantiems migrantams gerinti anglų kalbos įgūdžius ir siekti pažangos mokantis pagal tęstinio švietimo ir mokymosi strategiją „Suaugusiųjų raštingumas visam gyvenimui“ (angl. *Adult Literacy for Life – ALL*). 2022 m. kovo mėn. **Prancūzija** įgyvendino išsamią ir individualizuotą pabėgėlių integracijos paramos programą (AGIR). Pagal šią programą, be kita ko, siūloma specialiai pritaikyta paramos sistema, kuria sudaromos sąlygos pripažinti naujai atvykusių užsieniečių ankstesnę patirtį, supaprastinama jų profesinė integracija ir pagerinamos galimybės įsidarbinti labiausiai atitolusiems nuo aktyvaus profesinio gyvenimo asmenims (pagal jų ypatumus). **Italijoje** vietos valdžios institucijos ir Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biuras pasirašė susitarimo memorandumą, kuriuo siekiama skatinti pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų integraciją į darbo rinką vykdant įvairią bendrą veiklą. Susitarimu siekiama didinti

privačiojo sektoriaus dalyvavimą, įmonėms suteikiant informacijos ir priemonių pabėgėliams priimti, taip pat tobulinant užimtumo tarnybų tinklo ir pilietinės visuomenės veikėjų, remiančių įtraukties procesus, įgūdžius. Naudodama nacionalinio ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano lėšas, 2022 m. kovo mėn. **Slovakija** priėmė įstatymą, kuriuo siekiama pagerinti darbuotojų migrantų, įskaitant grįžusius asmenis, aukštos kvalifikacijos darbuotojų iš trečiųjų šalių bei jų šeimos narių ir Slovakijos universitetuose studijuojančių užsienio studentų integraciją. Įstatymu siekiama sukurti teisinį pagrindą vieno langelio principu veikiančiai įstaigai, teikiančiai išsamias konsultacijas ir paslaugas.

Valstybės narės patvirtino priemones, kuriomis siekiama paspartinti perkeltųjų asmenų iš Ukrainos kvalifikacijų pripažinimą. Pavyzdžiui, bendradarbiaudamos ENIC ir NARIC tinkle, **Austrija, Estija, Prancūzija** ir **Slovėnija** teikia konsultacijas ir kuria bendrus diplomų pripažinimo standartus. **Portugalijoje** ir **Austrijoje** pirmenybė teikiama perkeltųjų asmenų iš Ukrainos prašymams dėl diplomų pripažinimo. Kai kurios valstybės narės savo ruožtu supaprastino ir sutrumpino pripažinimo procedūras. Pavyzdžiui, **Vokietijoje, Lietuvoje, Portugalijoje** ir **Latvijoje** priimamos skaitmeninės dokumentų kopijos ir atsisakoma reikalavimo pateikti jų patvirtintą vertimą. **Italijos** valdžios institucijos sukūrė aukštojo mokslo institucijų duomenų bazę su išsamiu Ukrainos kvalifikacijų sąrašu ir paaiškinimais, o socialiniame ir sveikatos priežiūros sektoriuose perkeltieji asmenys gali įsidarbinti pateikę Europos pabėgėlio kvalifikacijos pasą. Panašiai **Čekijos** valdžios institucijos išleido vadovą, kuriuo siekiama suderinti ir paspartinti kvalifikacijų pripažinimą. **Suomijoje** už formalių kvalifikacijų pripažinimą atsakingi pareigūnai išklauė specialų mokymo kursą, kad geriau suprastų Ukrainos švietimo sistemą. **Slovakija**, sustabdžiusi apostilės reikalavimo taikymą užsienio valstybės dokumentams tvirtinti, palengvino ankstesnių įgūdžių pripažinimą.

Kelios valstybės narės ėmėsi priemonių, kad palengvintų perkeltųjų asmenų iš Ukrainos integraciją į darbo rinką: organizuoja mokymo kursus ir taiko priemones, skirtas atvykimo į šalį kliūtims pašalinti. Dažniausiai valstybėse narėse buvo siūlomi naujai parengti specialūs kalbos kursai perkeltiesiems asmenims iš Ukrainos. Pavyzdžiui, **Vokietijoje** daugiau nei pusė visų perkeltųjų asmenų iš Ukrainos dalyvavo kalbų mokymo kursuose. **Slovakija** parengė švietimo projektą, pagal kurį perkeltiesiems asmenims suteikiamos teorinės ir praktinės žinios, o baigus kursus mokama finansinė išmoka, padengianti kursų mokestį ir dalį susijusių išlaidų. **Čekijoje** perkeltiesiems sveikatos priežiūros darbuotojams iš Ukrainos išduodamas laikinas profesinės praktikos leidimas (terminuotam 12 mėn. laikotarpiui), pagal kurį jie gali patobulinti kalbos įgūdžius ir susipažinti su nacionaline sveikatos priežiūros sistema. Toks profesinės praktikos režimas jiems suteikia galimybę įgyti žinių, reikalingų norint išlaikyti kvalifikacijos pripažinimo egzaminą. **Slovakijoje** perkeltieji darbuotojai turi išlaikyti papildomą egzaminą universitete arba vidurinėje mokykloje ir pateikti pripažintą išsilavinimo pažymėjimą, kad jiems būtų leista dirbti sveikatos priežiūros sektoriuje. **Vengrijoje** perkeltieji ukrainiečiai, turintys Ukrainos valstybės pripažintą sveikatos priežiūros kvalifikaciją, gali pradėti dirbti pagal savo profesiją, kartu taikant kvalifikacijos pripažinimo procedūrą.

2.3. 7-oji gairė. Darbo rinkų veikimo ir socialinio dialogo veiksmingumo gerinimas

Šiame skirsnyje apžvelgiama, kaip įgyvendinama 7-oji užimtumo gairė, pagal kurią valstybėms narėms rekomenduojama gerinti darbo rinkos veikimą ir socialinio dialogo

veiksmingumą. Tai apima, be kita ko, lankstumo ir užimtumo garantijų pusiausvyrą darbo rinkos politikoje, kovos su nedeklaruojamu darbu priemonės, darbo rinkos segmentacijos prevenciją ir skatinimą pereiti prie neterminuotų sutarčių ir aktyvios darbo rinkos politikos veiksmingumo užtikrinimą. Šie tikslai atitinka Europos socialinių teisių ramsčio 4 (aktyvus užimtumo rėmimas), 5 (saugus ir lankstus užimtumas), 7 (informavimas apie įdarbinimo sąlygas ir apsaugą atleidimo atveju), 8 (socialinis dialogas ir darbuotojų dalyvavimas), 10 (sveika, saugi ir gerai pritaikyta darbo aplinka) ir 13 (bedarbio pašalpos) principus. Remiantis esama nacionaline praktika, taip pat aptariamas socialinio dialogo skatinimas ir pilietinės visuomenės organizacijų dalyvavimas. 2.3.2 skirsnyje aprašomos politikos priemonės, valstybių narių taikomos šiose srityse.

2.3.1. Pagrindiniai rodikliai

Darbo rinkos segmentacijos problemos sprendimas yra labai svarbus siekiant pagerinti darbo vietų kokybę ir darbo rinkų veikimą. Be to, jis padeda įgyvendinti Ramsčio 5 (saugus ir lankstus užimtumas) ir 7 (informavimas apie įdarbinimo sąlygas ir apsauga atleidimo atveju) principus. Darbo rinkos segmentacija reiškia nuolatinius asmenų darbo sąlygų skirtumus darbo rinkoje, kurių negalima paaiškinti jų įgūdžių, profesijos ir patirties skirtumais¹³⁸. Didelė pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių atitinkamų darbuotojų grupių dalis ir menkas perėjimo prie neterminuotų darbo sutarčių mastas akivaizdžiai rodo, kad darbo rinka yra segmentuota. Su segmentacija gali būti susijusi ir didelė fiktyvaus savarankiško darbo dalis.

Dėl palankesnių ekonominių sąlygų 2021 m. daugumoje valstybių narių laikinojo įdarbinimo dalis, palyginti su bendru užimtumu, padidėjo tik nežymiai. Pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių darbuotojų dalis¹³⁹ visoje 20–64 m. amžiaus grupėje ES vidutiniškai šiek tiek padidėjo nuo 10,9 proc. 2020 m. iki 11,2 proc. 2021 m. ir vis dar yra 0,8 proc. punkto mažesnė nei prieš pandemiją. Tačiau vertinant pagal ketvirtinius duomenis, laikinųjų darbuotojų dalis (20–64 m. amžiaus; pakoreguota pagal sezoną) 2022 m. II ketv. buvo 13,1 proc., t. y. nuo 2020 m. II ketv. žemo lygio išaugo 1,1 proc. punkto ir buvo 0,1 proc. punkto didesnė nei 2021 m. I ketv. Skirtumai tarp valstybių narių yra gana dideli. Ispanijoje, Nyderlanduose, Portugalijoje ir Italijoje šis rodiklis viršija 15 proc., o Estijoje, Lietuvoje, Rumunijoje, Latvijoje ir Bulgarijoje jis nesiekia net 4 proc. (žr. 2.3.1 pav.). Apskritai valstybėse narėse, kuriose prieš COVID-19 pandemiją buvo užfiksuota didžiausia terminuotų darbo sutarčių dalis, jų skaičius labiausiai sumažėjo, o tose, kuriose jų buvo palyginti nedaug, jų skaičius po pandemijos šiek tiek padidėjo¹⁴⁰. 2019–2021 m. terminuotų darbo sutarčių dalis labai sumažėjo Lenkijoje (6,8 proc. punkto), Kroatijoje (4,5 proc. punkto), Portugalijoje (3,6 proc. punkto), Slovėnijoje (3,4 proc. punkto) ir Graikijoje

¹³⁸ Žr. Tarptautinę darbo organizaciją ir EUROFOUND. Praktiškai segmentacija reiškia darbo rinkos suskaidymą į atskiras rinkos dalis ar segmentus, kuriems būdingos skirtingos charakteristikos ir elgsenos taisyklės, įskaitant sutarčių tvarką (t. y. neterminuotas ir terminuotas darbo sutartis), valstybių narių užimtumo apsaugos teisės aktų pobūdį ir įvairovę (t. y. taisyklės, reglamentuojančias individualų ir kolektyvinį darbuotojų, dirbančių pagal terminuotas darbo sutartis, įdarbinimą ir atleidimą iš darbo) arba susijusių darbuotojų rūšis (pvz., laikinus ir ne visą darbo laiką ne savo valia dirbančius darbuotojus).

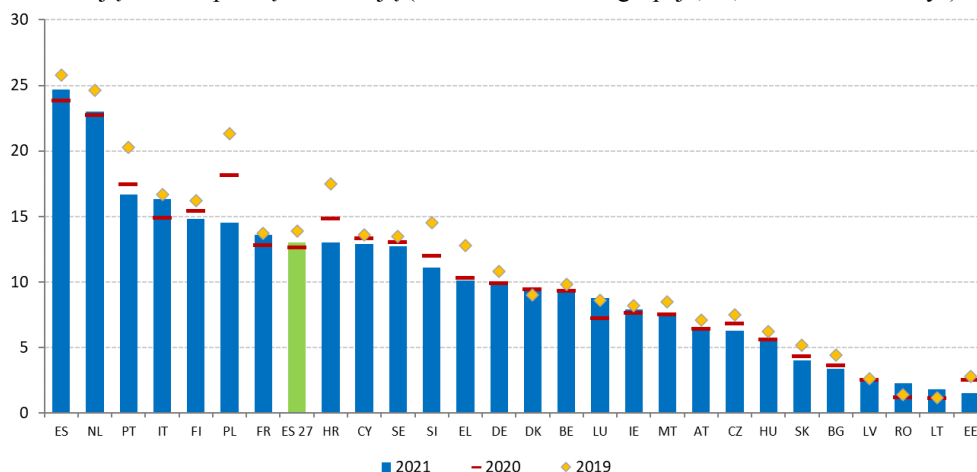
¹³⁹ Ši sąvoka taikoma ir nestandartinėms darbo sąlygoms (pvz., lanksčioms, terminuotoms, darbo pagal pareikalavimą ir nenustatytos apimties darbo sutartims), ir laikinojo įdarbinimo sutartims, išskyrus darbą ne visą darbo laiką ir savarankiškai dirbančius asmenis, kurie neturi samdomų darbuotojų. Šaltinis – Eurostato rodikliai [lfsi_pt_a] ir [lfsi_pt_q], atitinkamai metiniai ir ketvirtiniai duomenys.

¹⁴⁰ European Commission, *Labour Market and Wage Developments in Europe, Annual review 2022*, Publications Office of the European Union, 2022 (dar nepaskelbta).

(2,7 proc. punkto), o padidėjo Rumunijoje (0,9 proc. punkto), Lietuvoje bei Danijoje (0,6 proc. punkto) ir Liuksemburge (0,2 proc. punkto).

2.3.1 pav. Laikinis įdarbinimas vis dar yra šiek tiek mažesnis nei iki krizės, nors tarp valstybių narių esama didelių skirtumų

Laikinių darbuotojų dalis tarp visų darbuotojų (20–64 m. amžiaus grupėje, %, metiniai duomenys)

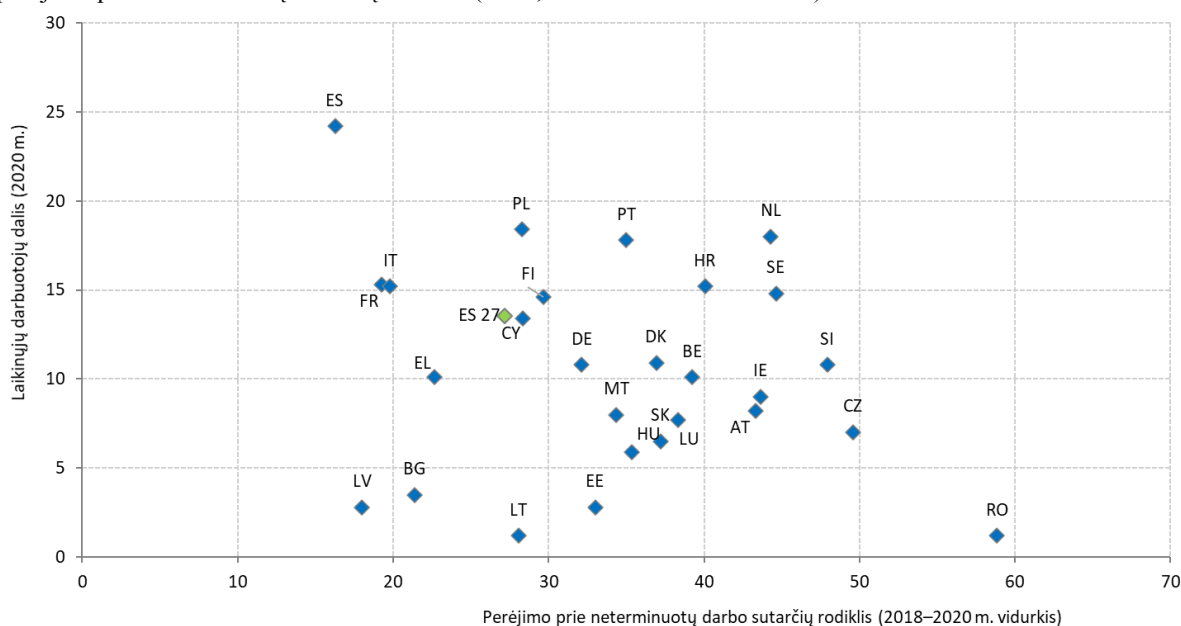
Pastaba. 2021 m. ES ir FR apibrėžtis skiriasi (žr. metaduomenis).

Šaltinis – Eurostatas, [lfsi_pt_a], ES darbo jėgos tyrimas.

Kai kuriose valstybėse narėse stebima didelė pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių asmenų dalis ir žemas perėjimo prie neterminuotų darbo sutarčių lygis. 2.3.2 paveikslėlyje pavaizduotas laikinių darbuotojų (20–64 m. amžiaus) skaičius, kaip procentinė bendro darbuotojų skaičiaus dalis, palyginti su trejų metų vidutiniais perėjimo nuo terminuotų prie neterminuotų darbo sutarčių lygiu (t. y. 2018–2020 m.). 2020 m. kritiškiausia padėtis, kuriai buvo būdingas aukštas terminuotų darbo sutarčių lygis (daugiau nei 15 proc.) ir palyginti žemas perėjimo prie neterminuotų darbo sutarčių lygis (mažiau nei 30 proc.), susidarė Ispanijoje, Lenkijoje, Prancūzijoje ir Italijoje. Kitose valstybėse narėse, pavyzdžiui, Nyderlanduose, Portugalijoje, Kroatijoje ir Švedijoje, laikinojo įdarbinimo lygis viršijo ES vidurkį (13,5 proc. 2020 m.), tačiau prie neterminuoto darbo buvo pereinama dažniau (daugiau nei 35 proc.). Kita vertus, Lietuvoje, Latvijoje ir Bulgarijoje buvo labai maža terminuotų darbo sutarčių dalis (mažiau nei 4 proc.) ir žemas perėjimo prie darbo pagal neterminuotas darbo sutartis lygis. Rumunijoje, Vengrijoje, Slovakijoje, Čekijoje, Liuksemburge ir Estijoje terminuotų darbo sutarčių lygis buvo mažesnis nei 8 proc., o perėjimo prie darbo pagal neterminuotas darbo sutartis lygis viršijo 30 proc.

2.3.2 pav. Terminuotų darbo sutarčių dalis ir perėjimas prie neterminuotų darbo sutarčių valstybėse narėse labai įvairuoja

Laikinieji darbuotojai kaip procentinė bendro darbuotojų (20–64 m. amžiaus) skaičiaus dalis 2020 m. ir perėjimo prie neterminuotų sutarčių rodiklis (2018, 2019 ir 2020 m. vidurkis).

Pastaba. 2020 m. DE duomenų laiko eilutės pertrūkis. LV darbo jėgos perėjimo prie neterminuotų sutarčių rodiklis susijęs su 2017 m., SK vertė yra tik 2019 ir 2020 m. vidurkis.

Šaltinis – Eurostatas, [[ifsa_etpgan](#)] ES darbo jėgos tyrimas ir [[ilc_lvh32](#)] ES SPGS.

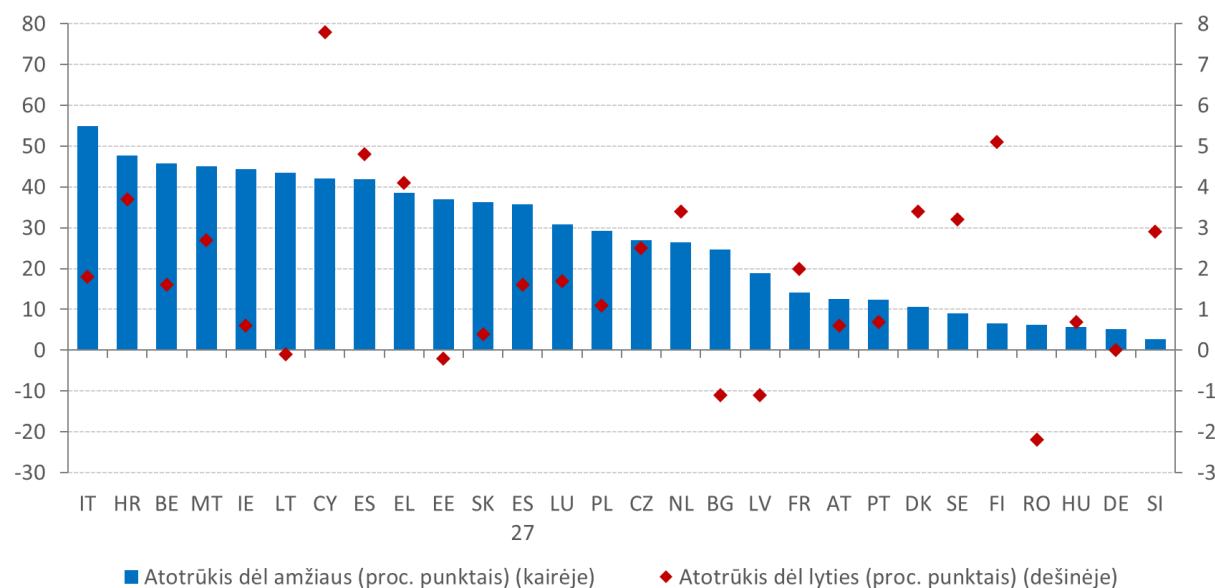
Ne savo noru pagal terminuotą darbo sutartį dirbančių žmonių dalis valstybėse narėse labai skiriasi, o kai kurios iš jų susiduria su ypatingomis problemomis. 2021 m. ne savo noru pagal terminuotą darbo sutartį dirbančių asmenų (20–64 m. amžiaus) procentinė dalis ES sudarė 7,8 proc. Nepaisant to, atotrūkis tarp didžiausių ir mažiausių verčių valstybėse narėse išlieka didelis (15,4 proc. punkto 2021 m.) ir nepakitęs nuo 2020 m. Ypač didelių sunkumų šiuo požiūriu patiria tokios valstybės narės kaip Ispanija (19,5 proc.), Italija (13,4 proc.), Portugalija (12,2 proc.) ir Kipras (11,9 proc.), kurios savo ataskaitose nurodė didžiausią ne savo noru pagal terminuotą darbo sutartį dirbančių darbuotojų dalį. Priešingai, Latvijoje, Rumunijoje, Lietuvoje ir Estijoje šis rodiklis nesiekia net 2 proc. Apskritai laikinasis įdarbinimas ne savo noru labiau paveikė dirbančias moteris nei vyrus, nors lyčių skirtumai šioje srityje palyginti nedideli (mažesni nei 1,5 proc. punkto), išskyrus Kiprą (7,5 proc. punkto), Graikiją (5 proc. punkto), Kroatiją (3,3 proc. punkto) ir Suomiją (3,2 proc. punkto).

Terminuotos darbo sutartys tebėra plačiau paplitusios tarp jaunuolių ir moterų. 2021 m. ES 15–24 m. amžiaus jaunų darbuotojų, dirbančių pagal terminuotą darbo sutartį, dalis siekė net 48,9 proc. ir buvo 37 proc. punktais didesnė nei 25–54 m. amžiaus darbuotojų ir 42,7 proc. punktais didesnė nei 55–64 m. amžiaus asmenų dalis. 2021 m. didžiausi rodikliai užfiksuoti Ispanijoje (69,1 proc.), Nyderlanduose (68,2 proc.), Slovėnijoje (63,5 proc.) ir Italijoje (61,7 proc.), o mažiausiai – Estijoje (6,8 proc.), Lietuvoje (6,7 proc.) ir Latvijoje (5,3 proc.). 2021 m. ES pagal terminuotą darbo sutartį dirbančių moterų (20–64 m. amžiaus) dalis sudarė 13,8 proc., t. y. 0,4 proc. punkto daugiau nei 2020 m. Lyčių skirtumas, kalbant apie darbą pagal terminuotą darbo sutartį šiek tiek padidėjo – vidutiniškai nuo 1,4 proc. punkto 2020 m. iki 1,6 proc. punkto 2021 m., nors šiuo metu tarp valstybių narių jis labai įvairuoja (žr. 2.3.3 pav.). 2021 m. didžiausi lyčių skirtumai, kalbant apie darbą pagal terminuotą darbo sutartį, buvo Kipre (7,8 proc. punkto) ir Suomijoje (5,1 proc. punkto).

Rumunijoje, Bulgarijoje ir Latvijoje daugiau vyrų nei moterų dirbo pagal terminuotas darbo sutartis, todėl lyčių skirtumo kreivė buvo atvirkštinė.

2.3.3 pav. Terminuotos darbo sutartys daug dažnesnės tarp jaunimo (15–24 m.) ir moterų (su tam tikromis išimtimis)

Laikinių darbuotojų dalis visoje darbuotojų grupėje pagal amžių: 15–24 ir 25–54 m. amžiaus darbuotojų grupių skirtumas – „atotrūkis dėl amžiaus“ (proc. punktais, 2021 m., kairioji ašis). Laikinių darbuotojų dalis visoje darbuotojų grupėje pagal lytį: moterų ir vyrų skirtumas – „atotrūkis dėl lyties“ (pps, 2021 m., dešinioji ašis).

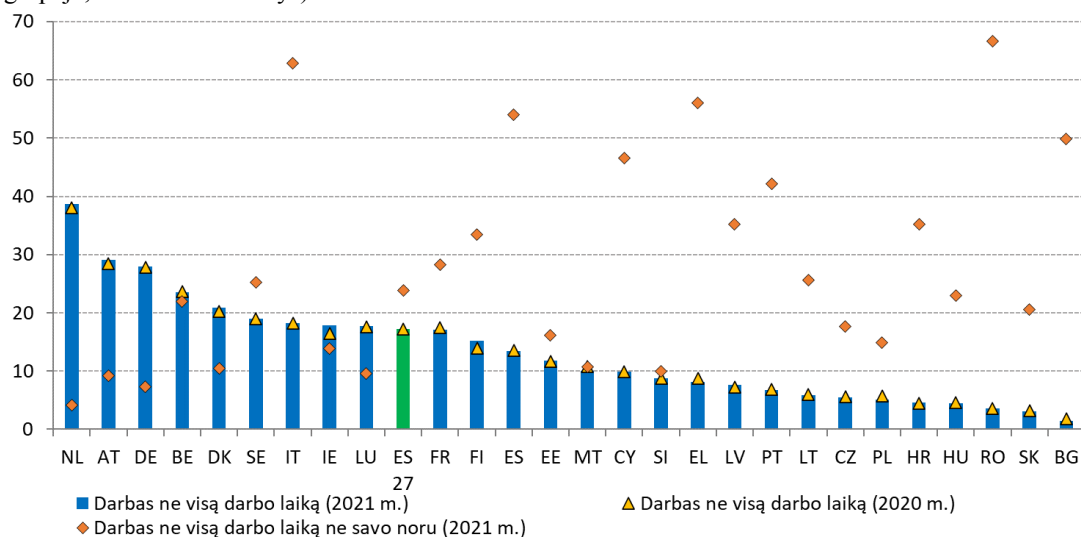
Šaltinis – Eurostatas, [lfsi_pt_a], ES darbo jėgos tyrimas.

Darbo ne visą darbo laiką dalis ES iš esmės nepakito, tačiau keliose valstybėse narėse ne visą darbo laiką ne savo noru vis dar dirba gana daug darbuotojų. 2021 m. ne visą darbo laiką dirbančių 20–64 m. amžiaus asmenų dalis (17,2 proc.) ES, palyginti su 2020 m., nepakito ir tebėra 1,5 proc. punkto mažesnė nei 2019 m. Penkiose valstybėse narėse (Nyderlanduose, Austrijoje, Vokietijoje, Belgijoje ir Danijoje) šis rodiklis viršijo 20 proc., o kitose penkiose valstybėse narėse (Bulgarijoje, Slovakijoje, Rumunijoje, Vengrijoje ir Kroatijoje) jis buvo mažesnis nei 5 proc. (žr. 2.3.4 pav.). 2020–2021 m. kai kuriose valstybėse narėse (Maltoje, Lenkijoje, Graikijoje, Prancūzijoje ir Bulgarijoje) ne visą darbo laiką dirbančių asmenų dalis šiek tiek sumažėjo (mažiau nei 1 proc. punktu), o kitose – padidėjo (Airijoje – 1,4 proc. punkto, Suomijoje – 1,3 proc. punkto, Nyderlanduose, Danijoje ir Austrijoje – 0,7 proc. punkto). 2021 m. darbo ne visą darbo laiką ne savo noru dalis, palyginti su bendru užimtumu, ES siekė 23,9 proc., tačiau padėtis skirtingose valstybėse narėse yra labai nevienoda¹⁴¹. Rumunijoje, Italijoje, Graikijoje, Ispanijoje ir Bulgarijoje šis rodiklis sudaro apie 50 proc. arba daugiau, o Nyderlanduose, Vokietijoje, Austrijoje, Liuksemburge, Slovėnijoje ir Austrijoje – 10 proc. arba mažiau.

¹⁴¹ Eurostato rodiklis [lfsa_eppgai]. Šio rodiklio vertės nelyginamos su vertėmis iki 2021 m. dėl visų valstybių narių 2021 m. duomenų laiko eilučių pertrūkių įsigaliojus naujai Europos socialinės statistikos reguliavimo sistemai.

2.3.4 pav. Per pastaruosius metus ne visą darbo laiką dirbančių darbuotojų dalis iš esmės nekito, tačiau daugeliu atvejų tokia užimtumo forma buvo ne savo noru

Darbo ne visą darbo laiką dalis, palyginti su bendru užimtumu (20–64 m. amžiaus grupėje), ir ne savo noru dirbto darbo ne visą darbo laiką dalis, palyginti su bendru užimtumu ne visą darbo laiką (% , 20–64 m. amžiaus grupėje, metiniai duomenys).

Pastaba. 2021 m. ES ir FR apibrėžtis skiriasi (žr. metaduomenis).

Šaltinis – Eurostatas, [lfsi_pt_a] ir [lfsa_eppgai], ES darbo jėgos tyrimas.

Samdomų darbuotojų neturinčių savarankiškai dirbančių asmenų dalis yra gana didelė, tačiau skirtingose valstybėse narėse ji labai skirtinga. Nors savarankiškas darbas paprastai pasirenkamas savo noru ir laikomas teigiama verslumo dvasios išraiška, kartais taip slepiami priklausomi darbo santykiai arba vadinamasis fiktyvus savarankiškas darbas. 2021 m. kitų darbuotojų nesamdančių savarankiškai dirbančių asmenų (vadinamųjų savarankiškų darbuotojų, kurie gali būti naudojami kaip pakaitinis kintamasis fiktyvaus savarankiško darbo rizikai įvertinti) dalis sudarė 9 proc. visų ES dirbančių asmenų (20–64 m. amžiaus grupėje)¹⁴². Šis rodiklis buvo didžiausias Graikijoje, Lenkijoje ir Italijoje (daugiau nei 14 proc.) ir Čekijoje, Nyderlanduose ir Slovakijoje (kur jis viršijo 10 proc.), o Vokietijoje, Danijoje, Liuksemburge, Švedijoje ir Kroatijoje jis buvo mažiausias (mažiau nei 6 proc.).

5 intarpas. Skaitmeninės darbo platformos ir darbo santykiai

Piktnaudžiavimo darbo santykiais, dėl kurių sudaromos nesaugios darbo sąlygos (įskaitant darbą skaitmeninėse platformose), prevencija padeda įgyvendinti Europos socialinių teisių ramstį. Jo 5 principu (saugus ir lankstus užimtumas) nustatoma, jog darbuotojai, kar ir kokia jų darbo santykių rūšis ir trukmė, turi teisę į sąžiningą ir vienodą požiūrį tokiose srityse kaip darbo sąlygos, galimybė naudotis socialine apsauga ir galimybė mokytis. Naujoviškos darbo formos, įskaitant verslumą ir savarankišką darbą, gali labai prisidėti prie darbo sąlygų gerinimo. Kartu reikėtų nustatyti tokius darbo santykius, kuriuose sudaromos mažų garantijų darbo sąlygos (įskaitant kai kurias skaitmenines darbo platformas),

¹⁴² Šaltinis – Eurostatas [lfsa_espais] ir [lfsa_egaps], ES darbo jėgos tyrimas. Pastaba. Savarankiškai dirbančių asmenų, neturinčių samdomų darbuotojų, procentinė dalis, palyginti su visų dirbančių asmenų skaičiumi. Šio rodiklio vertės nelyginamos su vertėmis iki 2021 m., nes įsigaliojus naujai Europos socialinės statistikos reguliavimo sistemai 2021 m. fiksuotas visų valstybių narių duomenų laiko eilučių pertrūkis.

ir imtis priemonių jiems pašalinti, užkertant kelią piktnaudžiavimui netipinėmis darbo sutartimis, kad būtų remiamas kokybiškas užimtumas.

Skaitmeninės darbo platformos, kuriose dirba įvairūs žmonės, tapo svarbia ES ekonomikos dalimi. Skaitmeninės darbo platformos išsiplėtė – apskaičiuota, kad jų pajamos ES 27 išaugo nuo 3 mlrd. EUR 2016 m. iki maždaug 14 mlrd. EUR 2020 m. Bendras ES 27 veikiančiose skaitmeninėse platformose dirbančių asmenų uždarbis padidėjo nuo maždaug 2,6 mlrd. EUR 2016 m. iki 6,3 mlrd. EUR 2020 m.¹⁴³ Šiandienos duomenimis, daugiau nei 28 mln. žmonių kažkuriuo savo karjeros laikotarpiu yra dirbę Sąjungoje veikiančiose skaitmeninėse platformose.¹⁴⁴ Skaitmeninės darbo platformos veikia įvairiuose ekonomikos sektoriuose. Kai kurios siūlo paslaugas vietoje, pavyzdžiui, pavežėjimo, prekių pristatymo, valymo ar priežiūros. Kitos veikia tik internetu ir teikia, pavyzdžiui, duomenų kodavimo, vertimo raštu ar projektavimo paslaugas (žr. paveikslėlį). Skaitmeninėse platformose dirbantys žmonės dažniausiai yra jauni vyrai, turintys aukštesnę kvalifikaciją, nors darbuotojų profiliui didelę įtaką daro skaitmeninės platformos darbo rūšis¹⁴⁵. Pavyzdžiui, moterims yra plačiau atstovaujama asmeninių ir namų ūkio paslaugų sektoriuje, taip pat priežiūros sektoriuje.

Faktiškai samdomi darbuotojai dėl darbo skaitmeninėse platformose gali būti klaidingai įvardijami kaip savarankiškai dirbantys asmenys, taip nuslepiant pavaldumu pagrįstus darbo santykius, kartais susijusius su algoritminio valdymo taikymu. Devyniose iš dešimties šiuo metu ES veikiančių skaitmeninių platformų dirbantys asmenys klasifikuojami kaip savarankiškai dirbantys asmenys. Dauguma iš tokių asmenų tikrai dirba savarankiškai ir darbas skaitmeninėse platformose jiems yra būdas plėtoti savo verslo veiklą, o kartu jie teigiamai prisideda prie verslo plėtos, inovacijų ir skaitmeninimo ES. Tačiau nustatyta, kad iki 5,5 mln. skaitmeninėse darbo platformose dirbančių žmonių yra klaidingai įvardijami kaip savarankiškai dirbantys asmenys ir negali naudotis teisėmis ir apsauga, į kuriuos turi teisę kiti darbuotojai. Tokiais atvejais jie dažnai susiduria su prastomis darbo sąlygomis ir (arba) nepakankama socialine apsauga.¹⁴³ Taip pat yra žmonių, kurie yra pavaldūs skaitmeninėms darbo platformoms, kuriose jie dirba, ir yra įvairiu mastu jų kontroliuojami, pavyzdžiui, dėl darbo užduočių, darbo užmokesčio dydžio arba darbo sąlygų. Tokia praktika dažnai siejama su algoritminiu valdymu, kurį skaitmeninės platformos taiko darbo pasiūlai ir paklausai suderinti, taip pat užduotims paskirti, stebėti, vertinti ir priimti sprendimus už jose dirbančius žmones¹⁴⁶.

¹⁴³ De Groen W., Kilhoffer Z., et al., *Digital Labour Platforms in the EU: Mapping and Business Models*. Final Report. Publications Office of the European Union, 2021.

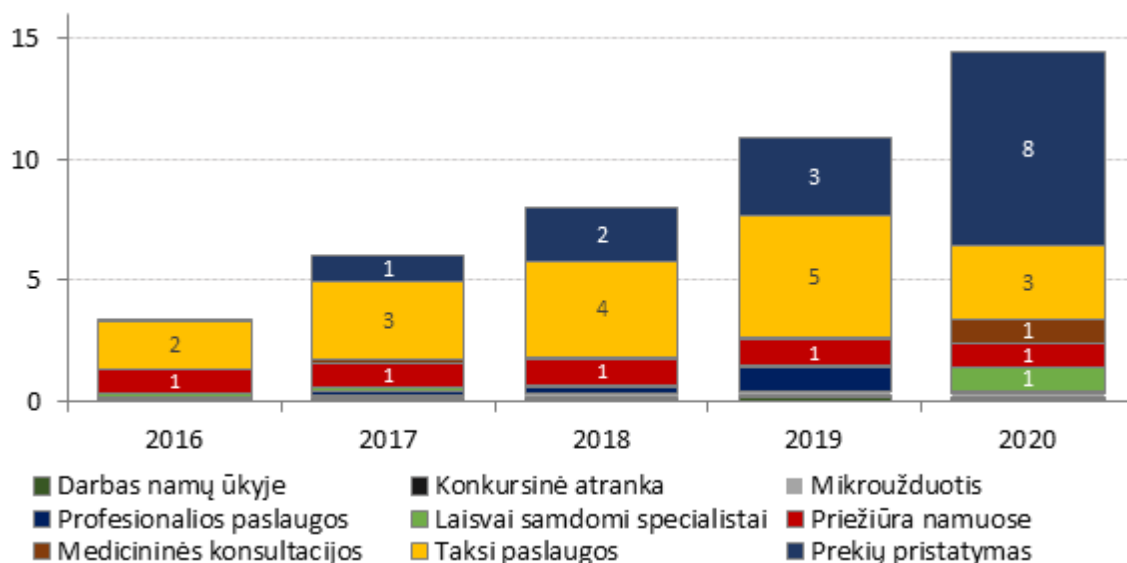
¹⁴⁴ European Commission, Barcevičius, E., Gineikytė-Kanclerė, V., Klimavičiūtė, L., et al., *Study to support the impact assessment of an EU initiative on improving working conditions in platform work*. Final Report. Publications Office of the European Union, 2021.

¹⁴⁵ European Commission, *European Centre for Expertise (ECE) in the field of labour law, employment and labour market policy: thematic review 2021 on platform work*, Publications Office, 2021.

¹⁴⁶ Mokslinėje literatūroje algoritminis valdymas apibrėžiamas kaip priežiūros, valdymo ir kontrolės praktikos, kurią lemia algoritmai, rinkinys. Ši praktika taip pat įgyvendinama taikant technologines priemones ir metodus, kuriais nustatomos darbo sąlygos ir nuotolinis darbuotojų valdymas. Daugiau informacijos – Mateescu A. and Nguyen A. (2019), *Algorithmic management in the workplace*, Data & Society Research Institute.

Skaitmeninių darbo platformų paplitimas pastaraisiais metais labai išaugo ir apima įvairią veiklą

Skaitmeninių darbo platformų dydis ES 27 valstybėse narėse pagal ekonominės veiklos rūšis (mlrd. EUR)

Šaltinis – European Commission, Barcevičius, E., Gineikytė-Kanclerė, V., Klimavičiūtė, L., et al., [Study to support the impact assessment of an EU initiative on improving working conditions in platform work](#). Publications Office of the European Union, 2021

Nustačius taisykles pagal ES teisinę sistemą galima sumažinti nesąžiningų darbo sąlygų riziką. ES lygmeniu Direktyvą dėl skaidrių ir nuspėjamų darbo sąlygų padeda visiems darbuotojams užtikrinti skaidrų informacijos teikimą ir darbo grafikų nuspėjamumą. Be to, įgyvendinant 2019 m. Tarybos rekomendaciją dėl socialinės apsaugos galimybių, palaikoma formali ir veiksminga nestandartinį darbą dirbančių asmenų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinės apsaugos aprėptis, skaidrumas ir taisyklių supaprastinimas. 2021 m. gruodžio mėn. pateiktu nauju ES iniciatyvų paketu siekiama pagerinti darbo skaitmeninėse platformose sąlygas ir remti tvarų skaitmeninių darbo platformų augimą ES¹⁴⁷. Į pasiūlymą dėl direktyvos įtrauktos priemonės, susijusios su algoritminiu valdymu, netinkamu užimtumo statuso klasifikavimu ir tarpvalstybiniu skaidrumu. Į iniciatyvų paketą taip pat įtrauktos ES konkurencijos teisės taikymo kolektyvinėms sutartims dėl pavienių savarankiškai dirbančių asmenų (įskaitant dirbančius skaitmeninėse darbo platformose) darbo sąlygų gairių projektas ir komunikatas, pateikiamas kartu su teisės aktu.

Atsižvelgdamos į spartų darbo skaitmeninėse platformose augimą, kelios valstybės narės pasiūlė priemones, kuriomis siekiama pagerinti darbo skaitmeninėse platformose sąlygas. Kai kurios valstybės narės (**Belgija, Graikija, Ispanija, Prancūzija ir Italija**) priėmė nacionalinės teisės aktus, kuriais siekiama gerinti darbo sąlygas ir (arba) galimybes naudotis socialine apsauga dirbant skaitmeninėse platformose, tačiau daugeliu atvejų pasirinko sektorinius teisės aktus, daugiausia dėmesio skirdamos transporto ir pristatymo platformoms. 2022 m. birželio mėn. **Belgijos** vyriausybė susitarė apibrėžti skaitmeninių platformų darbuotojų socialinį statusą ir nustatė aštuonis kriterijus, naudotinus darbo teismuose, siekiant nustatyti, ar darbuotojas gali būti laikomas savarankiškai dirbančiu

¹⁴⁷ Žr. Komisijos pasiūlymą dėl Direktyvos dėl darbo skaitmeninėse platformose sąlygų gerinimo (COM(2021) 762 *final*) ir Komisijos komunikatą COM(2021) 323 „Visų skaitmenizacijos teikiamų privalumų išnaudojimas darbo ateičiai kurti“.

asmeniui, ar samdomuoju darbuotoju. 2021 m. birželio mėn. **Graikija** priėmė naują darbo santykių įstatymą, kuriuo bus nustatytos priemonės, skirtos skaitmeninėse platformose dirbantiems žmonėms, atskiriant darbo santykius pagal darbo sutartis arba nepriklausomo paslaugų teikimo ar darbo sutartis. 2021 m. priimtame naujame įstatyme **Ispanijoje** įtvirtinta teisinė prezumpcija, kad asmenys, kurie vykdo platinimo trečiosioms šalims veiklą naudodamiesi technologinėmis priemonėmis, yra susiję darbo santykiais su įmone, o skaitmeninių platformų operatoriai raginami įrodyti, kad taip nėra. Jame taip pat nustatyta darbuotojų atstovų teisė būti informuotiems apie algoritmų parametrus, turinčius įtakos darbo sąlygoms. 2021 m. **Prancūzijoje** priimta nutartis, pagal kurią laisvai samdomiems pavežėjimo ir pristatymo skaitmeninių platformų darbuotojams 2022 m. leidžiama paskirti savo atstovus. Potvarkiu įsteigta Skaitmeninių platformų darbuotojų socialinių santykių institucija (ARPE) – nauja viešoji skaitmeninių platformų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinio dialogo reguliavimo institucija. 2019 m. **Italija** priėmė nacionalinės teisės aktą, kad pagerintų savarankiškai dirbančių maisto pavežėjų darbo sąlygas. Pjemonto ir Lacijaus regioniniais teisės aktais tiesiogiai reglamentuojamos visų skaitmeninėse platformose dirbančių žmonių darbo sąlygos ir socialinė apsauga. **Danijos** jungtinė darbuotojų federacija „3F“ ir darbdavių organizacija *Dansk Erhverv* 2021 m. pasiekė nacionalinį sektorių susitarimą dėl prekių pavežėjų. **Austrijoje** socialiniai partneriai taip pat sudarė sektorių kolektyvinę sutartį dėl samdomų dviračiais keliaujančių kurjerių, kurie nuo 2020 m. sausio mėn. turės teisę į minimalųjį darbo užmokestį ir mokamas atostogas. **Švedijoje** pristatymo platforma *Foodora* ir Švedijos transporto darbuotojų sąjunga 2021 m. pasirašė kolektyvinę sutartį dėl prekių pavežėjų. Įgyvendinant **Portugalijos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, iki 2023 m. kovo mėn. pabaigos turėtų būti įgyvendinti nauji darbo teisės aktai, skirti skaitmeninėms kurjerių platformoms.

Darbo inspekcijos atlieka svarbų vaidmenį nustatant prastas darbo sąlygas, užkertant joms kelią ir kovojant su nedeklaruojamu darbu. Dėl aktyvesnio informacinių ir ryšių technologijų (toliau – IRT) naudojimo ir platformų ekonomikos plėtros (žr. 5 intarpą) darbo inspekcijos, vykdydamos savo užduotis, susiduria su naujais iššūkiais. Iš ankstesnės patirties matyti, kad didelis ir ilgalaikis energijos kainų augimas ir stiprus infliacinis spaudimas gali dar labiau padidinti nedeklaruojamo darbo mastą, nes šie veiksniai turi įtakos tam tikrų įmonių ir darbuotojų, įskaitant savarankiškai dirbančius asmenis, gebėjimui mokėti socialinio draudimo įmokas ir mokesčius (taip pat žr. 2.1 skirsnį ir 7 intarpą). Siekiant remti įtraukias ir sąžiningas darbo rinkas ir tinkamą socialinę apsaugą visiems, ypač svarbu skirti pakankamus išteklius darbo inspekcijoms ir įgyvendinti išsamias strategijas, kuriomis būtų remiamas oficialus darbas specifinėmis šios krizės aplinkybėmis. Europos kovos su nedeklaruojamu darbu platforma rengia ataskaitą apie valstybių narių pažangą siekiant visapusiško požiūrio į nedeklaruojamo darbo problemos sprendimą. 2022 m. kovo mėn. taip pat buvo įsteigta tikslinė grupė, kurios tikslas – skatinti neoficialiai dirbančių trečiųjų šalių piliečių integraciją į įprastą darbo rinką¹⁴⁸.

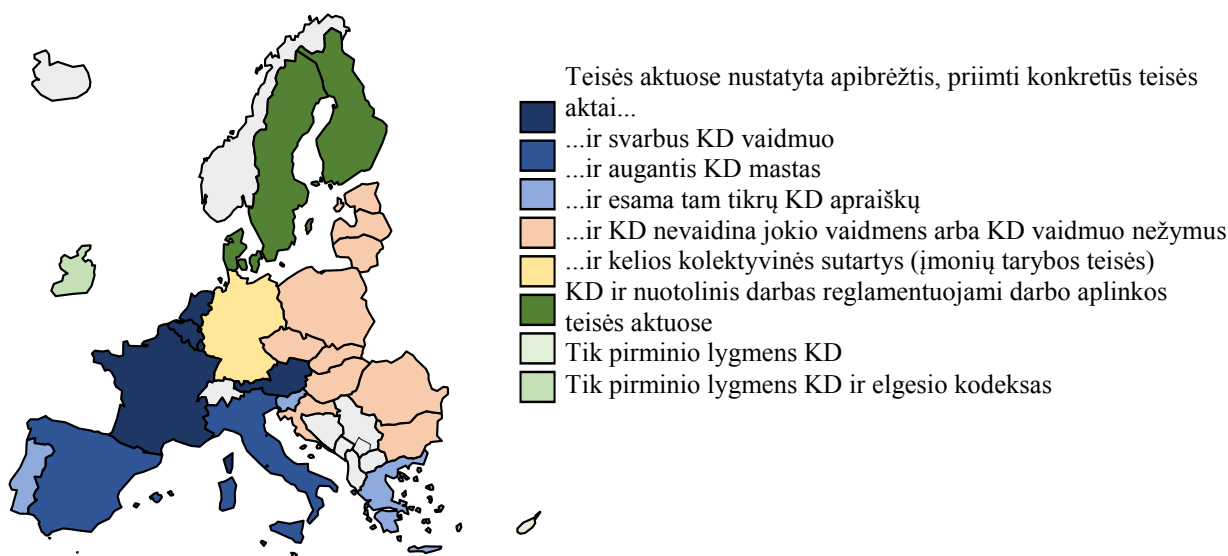
Po pandemijos nuotolinis darbas Sąjungoje tapo įprasta darbo forma, prie kurios tam tikrais atvejais prireikia pritaikyti taisykles, politikos priemones ir darbo kultūrą. Neseniai atliktame EUROFOUND tyrime analizuojamas nuotolinis darbas 27 valstybių narių ir Norvegijos teisės aktuose ir kolektyvinėse derybose, įskaitant nacionalinių sistemų pakeitimus. 2022 m. 23 šalys yra parengusios oficialias apibrėžtis ir konkrečius teisės aktus

¹⁴⁸ Daugiau informacijos pateikiama Europos darbo institucijos (EDI) svetainėje www.ela.europa.eu.

dėl nuotolinio darbo¹⁴⁹. Daugumoje jų teisės aktai yra papildyti tarpsektorinėmis arba įmonių kolektyvinėmis sutartimis, nors jų intensyvumas skiriasi. Tik Kroatijoje, Latvijoje ir Lenkijoje teisės aktai yra vienintelis reglamentavimo šaltinis (dažniausiai jie rengiami pagal individualiąsias darbdavių ir darbuotojų sutartis). Vos keliose valstybėse narėse nėra teisės aktais nustatytų apibrėžčių arba konkrečių teisės aktų, reglamentuojančių nuotolinį darbą. Tačiau šioje grupėje nuotolinio darbo sąlygoms taikomi skirtingi įstatymai, pavyzdžiui, sveikatos ir saugos, darbo laiko arba bendrieji darbo teisės aktai. Todėl nuotolinis darbas dažnai reglamentuojamas sektorių kolektyvinėmis derybomis (pvz., Suomijoje) arba sektorių ir įmonių kolektyvinėmis sutartimis (pvz., Danijoje ir Švedijoje). Priklausomai nuo kolektyvinių derybų vaidmens, valstybes nars galima suskirstyti į atskiras grupes, kaip parodyta 2.3.5 pav.

2.3.5 pav. Nuotolinio darbo reglamentavimas valstybėse narėse labai skiriasi

Nuotolinio darbo reglamentavimas ES 27 ir Norvegijoje. (KD reiškia kolektyvines derybas).

Pastaba. Europos gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimo fondo (EUROFOUND) korespondentų tinklo nacionalinis indėlis.

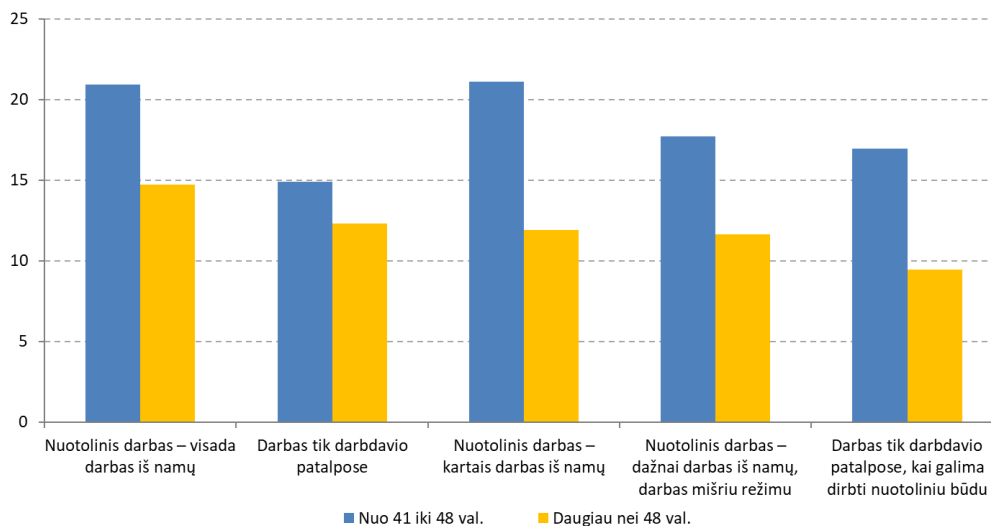
Šaltinis – Eurofound, *Telework in the EU: Regulatory frameworks and recent updates*, Publications Office of the European Union, 2022.

Pastebėta, kad nuotolinis darbas padeda šiek tiek pagerinti profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą, tačiau jis taip pat susijęs su rizika, kurią reikia stebėti. Panašu, kad populiarėjantys mišrūs darbo metodai tam tikru mastu sumažina šią riziką. 2022 m. bendroje užimtumo ataskaitoje pateikta išsami su nuotoliniu darbu susijusios rizikos (pavyzdžiui, darbo pasibaigus darbo laikui, izoliacijos darbe ar psichosocialinės rizikos) analizė, pagrįsta EUROFOUND tyrimais. Naujesne analize (taip pat atlikta EUROFOUND) patvirtinta, kad COVID-19 pandemijos metu per ilgus darbo laikus dažnai buvo problema tiems, kurie dirbo tik nuotoliniu būdu visą darbo laiką, palyginti su tais, kurie dirbo darbdavio

¹⁴⁹ Šaltinis – Eurofound, Vargas Llave, O., Rodríguez Contreras, R., Sanz de Miguel, P., et al., *Telework in the EU: regulatory frameworks and recent updates*, Publications Office of the European Union, 2022. Pastaba. Pirmajai grupei priskiriamos šios valstybės narės: AT, BE, BG, CZ, DE, EE, EL, ES, FR, HR, HU, IT, LT, LU, LV, MT, NL, PL, PT, RO, SI ir SK. O CY, DK, FI, IE ir SE priskiriamos antrajai grupei.

patalpose¹⁵⁰. Remiantis naujausiais rezultatais, žmonės, dirbantys pagal mišrų darbo modelį (t. y. derinant nuotolinį darbą iš namų su darbu darbdavio patalpose), rečiau nurodė dirbantys per ilgą darbo laiką, palyginti su respondентаis, dirbančiais pagal kitus nuotolinio darbo modelius (žr. 2.3.6 pav.). Bent du trečdaliai nuotoliniu būdu dirbančių darbuotojų nurodė dirbantys daugiau nei 40 val. per savaitę. ES nuotolinį darbą dirbantys darbuotojai rečiau mini prastą profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą (13 proc.), palyginti su tais, kurie dirba tik darbdavio patalpose (18 proc.). Iš šalies lygmens duomenų taip pat matyti, jog mažiau nuotolinį darbą dirbančių darbuotojų teigia, kad jų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą yra prasta, palyginti su nacionaliniais vidurkiais (pvz., Suomijoje, Estijoje ir Bulgarijoje). Tačiau Rumunijoje, Liuksemburge ir Nyderlanduose tokie skirtumai yra nedideli, o Portugalijoje ir Graikijoje nuotolinį darbą dirbančių darbuotojų padėtis yra tokia pat gera kaip ir kitų darbuotojų (žr. 2.3.7 pav.).

2.3.6 pav. Tik nuotoliniu būdu dirbantys darbuotojai greičiausiai dirba ilgiau arba pasibaigus darbo laikui nei pagal mišrų darbo modelį dirbantys darbuotojai (2021 m.)
Darbuotojų, dirbusių ilgiau nei 40 val. per savaitę COVID-19 pandemijos metu, procentinė dalis.

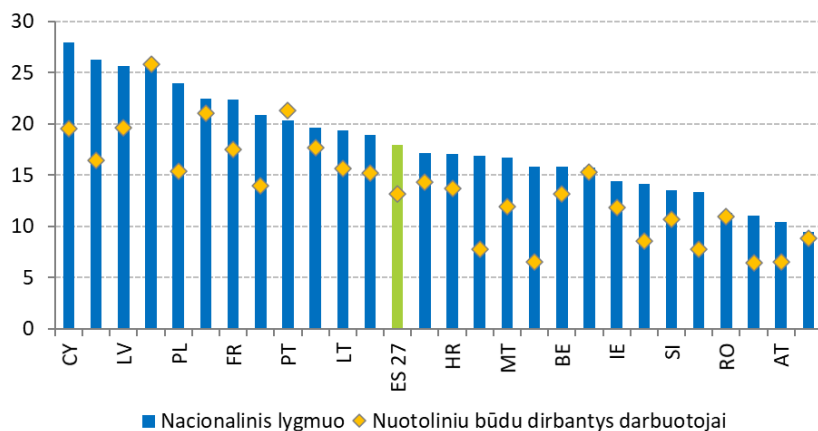

Šaltinis – EUROFOUND, [2021 m. Europos darbo sąlygų telefoninis tyrimas](#)

¹⁵⁰ Eurofound (2022), *Telework during the pandemic: Prevalence, Working Conditions and Regulations*. Publications Office of the European Union, Luxembourg (dar nepaskelbta). Pastaba. Dėl duomenų rinkimo metodo ir imties dydžio galimi nedideli skirtumai, kurie nėra statistiškai reikšmingi.

2.3.7 pav. Apskritai daugumoje valstybių narių nuotoliniu būdu dirbantys darbuotojai nurodė geresnę profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą

Prasta visų darbuotojų ir nuotoliniu būdu dirbančių asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą valstybėse narėse (% , 2021 m.)

Pastaba. Prasta profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą taip pat priskiriama darbuotojams, kurie į klausimą, kaip darbo laikas dera su šeimos arba socialiniais įsipareigojimais ne darbo metu, atsakė: „nelabai gerai“ ir „visiškai blogai“.

Šaltinis – EUROFOUND, [2021 m. Europos darbo sąlygų telefoninis tyrimas](#)

Konsultacijos ir bendradarbiavimas su socialiniais partneriais yra labai svarbūs siekiant užtikrinti, kad nuotolinio darbo ir darbo sąlygų reglamentavimas būtų naudingas darbdaviams ir darbuotojams. Naujausio EUROFOUND tyrimo duomenimis¹⁵¹, mažiau nei pusė valstybių narių 2020–2021 m. inicijavo nuolatinis reglamentavimo pakeitimus, susijusius su nuotoliniu darbu (t. y. Austrija, Graikija, Latvija, Portugalija, Rumunija, Slovakija, Ispanija priėmė teisės aktus, o Belgija, Prancūzija ir Liuksemburgas parengė nacionalines kolektyvines sutartis). Keturiuose šalyse (t. y. Vokietijoje, Airijoje, Liuksemburge ir Nyderlanduose) svarstomi nauji teisės aktų projektai. Kai kuriais iš šių pakeitimų priimtos visavertės nuotolinio darbo nuostatos, kuriomis reglamentuojami visi arba dauguma nuotolinio darbo aspektų, o kiti pakeitimai siauresnio pobūdžio. Valstybėse narėse, kuriose COVID-19 pandemijos metu buvo sudarytos kolektyvinės sutartys dėl nuotolinio darbo, dauguma jų buvo pasirašytos sektorių ir įmonių lygmeniu, ypač tokiuose sektoriuose kaip finansai, apdirbamoji gamyba ir IRT. Pastaruoju metu sutartys taip pat buvo sudaromos viešojo administravimo, švietimo, sveikatos ir socialinio darbo sektoriuose. Valstybių narių ir Europos Komisijos pastangos darbo laiko, darbuotojų sveikatos ir saugos srityse (žr. 6 intarpą), glaudžiai bendradarbiaujant su socialiniais partneriais, yra labai svarbios, kad organizuojant darbą būtų atsižvelgta į naujausią technologinę plėtrą ir naujus nuotolinio darbo modelius, kurie būtų naudingi ir įmonėms, ir darbuotojams.

6 intarpas. Sveika, saugi ir gerai pritaikyta darbo aplinka

¹⁵¹ EUROFOUND, *Telework during the pandemic: Prevalence, Working Conditions and Regulations*, Publications Office of the European Union, 2022 (dar nepaskelbta).

Sveikos ir saugios darbo sąlygos yra būtinos darbo jėgos našumui užtikrinti. Taip prisidedama prie Europos sveikatos sąjungos kūrimo ir Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo (10 principas). 2018 m. 27 ES užfiksuota daugiau kaip 3 300 nelaimingų atsitikimų ir 3,1 mln. nemirtinų nelaimingų atsitikimų. 2017–2019 m. su darbu susijusios ligos kasmet nusinešė daugiau kaip 200 000 darbuotojų gyvybių. Atsižvelgiant į šiuos skaičius, 2021–2027 m. ES darbuotojų saugos ir sveikatos (toliau – DSS) programoje nustatyti pagrindiniai prioritetai ir veiksmai, kuriais siekiama gerinti darbuotojų saugą ir sveikatą darbe, be kita ko, prisitaikant prie konkrečių senėjančios darbo jėgos poreikių ir žaliosios bei skaitmeninės pertvarkos¹⁵².

ES DSS programoje įtvirtinta su darbu susijusių mirčių atžvilgiu ES įtvirtinta principas „Vizija – nulis“, o keitimasis patirtimi ir geriausios patirties pavyzdžiais numatytas trišalėje Darbuotojų saugos ir sveikatos patariamojo komiteto darbo grupėje¹⁵³. Ši iniciatyva bus įgyvendinama kartu su didesniu informuotumu apie nelaimingų atsitikimų darbe riziką vykdant tikslines informavimo kampanijas. ES lygmeniu kitos darbuotojų saugos ir sveikatos skatinimo priemonės apima Kancerogenų, mutagenų ir reprotoksinių medžiagų (nuo 2022 m.) direktyvos dalinius pakeitimus, kuriuos Taryba patvirtino 2022 m. kovo mėn., Biologinių veiksnių direktyvos atnaujinimą, pasiūlymą gerokai sumažinti asbesto ribinę vertę darbo vietoje ir raginimą iki 2022 m. pabaigos COVID-19 pripažinti profesine liga.

ES DSS strateginėje programoje ypatingas dėmesys skiriamas psichosocialinės rizikos prevencijai ir fizinės bei psichikos sveikatos darbe užtikrinimui. 2021 m. fizinis pavojus vis dar grėsė didelei daliai ES darbuotojų. Moterys dažniau nei vyrai patyrė infekcinių medžiagų poveikį (21 proc., palyginti su 15 proc.), o vyrams dažniau nei moterims dažniau reikėdavo kelti sunkius krovinius (40 proc., palyginti su 29 proc.)¹⁵⁴. Remiantis neseniai atlikto EUROFOUND tyrimo rezultatais, psichikos gerovė ES vis dar nepasiekė pandemijos pradžioje buvusio lygio, nepaisant palaiptiško apribojimų atsisakymo¹⁵⁵. Po 2020 m. apie prasčiausią psichinę gerovę praneša visų pirma 18–29 m. žmonės, o vyresni nei 60 m. asmenys praneša apie sumenkusią psichikos gerovę. Apskritai apie nepatenkintus psichinės sveikatos priežiūros poreikius pranešė 18 proc. respondentų, iš jų daugiau moterų (24 proc.). Neseniai atlikto tyrimu¹⁵⁶ nustatyta, kad reikia toliau remti psichosocialinės rizikos, susijusios su skaitmeninių technologijų naudojimu personalui valdyti darbo vietoje, valdymo ir prevencijos priemones. Pavyzdžiui, parengus veiksmų planą, skirtą darbe patiriamo streso prevencijai, arba įgyvendinus informuotumo didinimo iniciatyvas galima apriboti psichosocialinės rizikos paplitimą ir iš esmės pagerinti darbuotojų sveikatą darbe.

¹⁵² Komisijos komunikatas COM(2021) 323. Taip pat žr. Komisijos pasiūlymą dėl Reprotoksinių medžiagų direktyvos 2004/37/EB ir Biologinių veiksnių direktyvos 2000/54/EB atnaujinimo.

¹⁵³ 2003 m. liepos 22 d. Tarybos sprendimas, įsteigiantis Darbuotojų saugos ir sveikatos patariamąjį komitetą (2003/C 218/01).

¹⁵⁴ Žr. Eurofound, *Working conditions in the time of COVID-19: Implications for the future*. Publications Office of the European Union, 2022 (dar nepaskelbta).

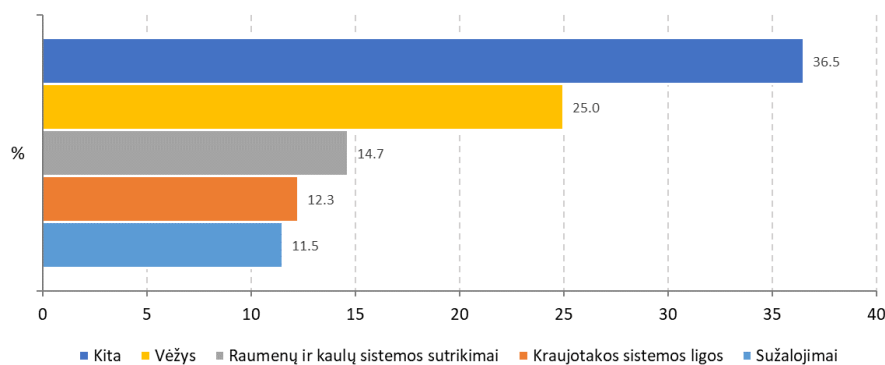
¹⁵⁵ Eurofound, *Fifth round of the Living, working and COVID-19 e-survey: Living in a new era of uncertainty*, Publications Office of the European Union, 2022.

¹⁵⁶ Pastaba. 2019 m. EU-OSHA Europos įmonių apklausos apie naują ir kylančią riziką (ESENER) duomenų empirinė analizė. Svarstyti psichosocialinės rizikos veiksniai: laiko stoka, menkas bendravimas ar bendradarbiavimas, baimė prarasti darbą, bendravimas su sudėtingais klientais, pacientais, mokiniais ir ilgas arba nereguliarus darbo laikas. Šaltinis – Urzì Brancati, C., Curtarelli, M., *Digital tools for worker management and psychosocial risks in the workplace: evidence from the ESENER survey*, Seville: European Commission, 2021, JRC125714.

ES teisės aktais sugriežtinus prevencines priemones ir pristačius praktiškesnes gaires galima sumažinti kancerogenų keliamą pavojų darbe. Profesinis vėžys yra pagrindinė priežastis, dėl kurios ES prarandama daugiausia sveiko gyvenimo metų (dėl sveikatos sutrikimų prarastų sveiko gyvenimo metų (DALY) įverčiai), žr. toliau pateiktą paveikslą. 2015–2017 m. laikotarpiu kancerogenai kasmet lėmė apie 100 000 su darbu susijusių mirtingumo ir sergamumo atvejų darbo vietoje (taikant DALY įverčius)¹⁵⁷. Be to, vien su darbu susijusių vėžinių susirgimų išlaidos siekia 119,5 mlrd. EUR. Veiksmai, kuriais siekiama mažinti pavojingųjų cheminių medžiagų buvimą ir poveikį darbo vietoje, yra pagrindiniai Europos kovos su vėžiu plano komponentai, įskaitant prevencinius veiksmus¹⁵⁸. Keturis kartus peržiūrėjus Kancerogenų, mutagenų ir reprotoksinių medžiagų direktyvą (KMRD), iki šiol pavyko užkirsti kelią su 29 cheminėmis medžiagomis susijusiai rizikai. Tai reiškia, kad per 50 metų bus išgelbėta daugiau kaip 100 000 gyvybių.

Vėžys yra pagrindinė su darbu susijusių mirties atvejų ES priežastis.

Pagrindinės su darbu susijusio mirtingumo ir sergamumo priežastys, lemiančios prarastus sveiko gyvenimo metus ES (%), 2017 m.).

Pastaba. Kategorijai „širdies ir kraujagyslių ligos“ priskiriamos raumenų ir kaulų sistemos bei širdies ir kraujagyslių sistemos ligos. Į kategoriją „kitos“ įtraukiamos likusios ligos, pavyzdžiui, psichikos ligos arba užkrečiamosios ligos. 2017 m. duomenys apima ES 27 ir Jungtinę Karalystę.

Šaltinis – EU-OSHA, 2017 m.

Patvirtinus ES DSS programą, daugelis valstybių narių priėmė nacionalines DSS strategijas arba panašius dokumentus, į kuriuos įtraukta dauguma jos tikslų. Pavyzdžiui, **Belgijos** 2022–2027 m. veiksmų plane nustatytas principas „vizija – nulis“ nelaimingų atsitikimų darbe atžvilgiu ir numatytos priemonės pavojingųjų cheminių medžiagų poveikiui mažinti. **Prancūzijos** 2021–2025 m. profesinės sveikatos plane ypatingas dėmesys skiriamas sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe prevencijai. Pirmenybė taip pat teikiama psichosocialinei rizikai ir kancerogenų poveikiui. **Maltos** 2022–2027 m. strateginiame plane apibrėžtos penkios profesinės sveikatos politikos sritys, kuriose siekiama įgyvendinti ES strateginę programą. **Kroatijos** 2021–2027 m. nacionaliniu planu siekiama didinti informuotumą apie profesinių traumų ir ligų prevencijos svarbą, mažinti mirtinų nelaimingų atsitikimų ir darbe patiriamo streso atvejų skaičių. **Vokietijos** bendra darbuotojų

¹⁵⁷ Pastaba. Kancerogenas – tai vėžį sukelianti medžiaga arba mišinys, atitinkantis Reglamento (EB) Nr. 1272/2008 I priede nustatytus kriterijus. Metodas pagrįstas dėl sveikatos sutrikimų, kuriuos gali sukelti ligos ir traumos, prarastų sveiko gyvenimo metų (DALY) įverčiais. Jie lyginami su idealiu scenarijumi, pagal kurį šalis apskritai neprarastų nė vieno sveiko gyvenimo metų dėl nedarbingumo, mirtinų nelaimingų atsitikimų arba ligų. Gauti skaičiai pagrįsti tarptautiniu mastu skelbiamais TDO, PSO ir Eurostato duomenimis. Šaltinis – EU-OSHA, *An international comparison of the cost of work-related accidents and illnesses*. Publications Office of the European Union, 2017.

¹⁵⁸ COM(2021) 44 final.

saugos ir sveikatos strategija (GDA) siekiama modernizuoti DSS sistemą ir skatinti įmones stiprinti darbuotojų saugą ir sveikatą. **Suomijos** 2022–2023 m. įgyvendinimo planas, **Airijos** sveikatos ir saugos tarnybos 2022–2024 m. strateginis pareiškimas, **Latvijos** 2021–2027 m. socialinės apsaugos ir darbo rinkos politikos gairės ir **Lietuvos** 2022–2027 m. saugos ir sveikatos veiksnių planas – tai dar keli vykdomų darbų pavyzdžiai.

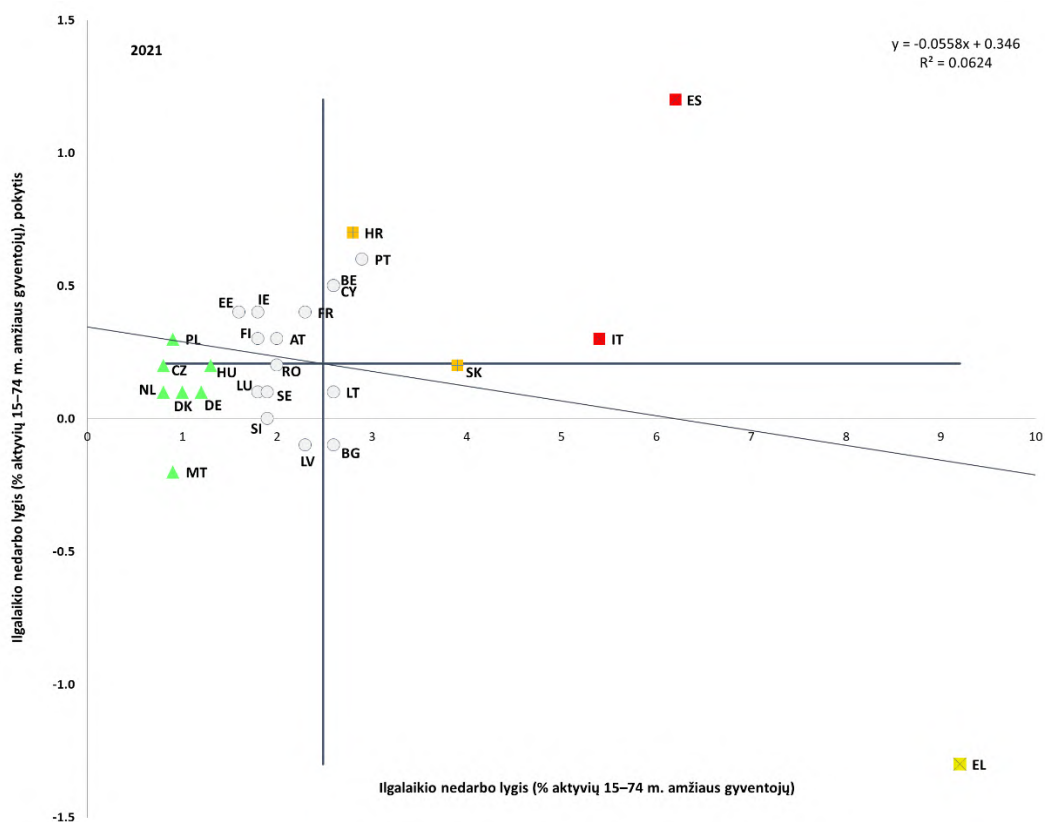
Ilgalaikis nedarbas¹⁵⁹ šiek tiek padidėjo dėl COVID-19 krizės poveikio, tačiau spartus politikos atsakas neleido susiformuoti neigiamiems darbo rinkos dėsningumams. Ilgalaikio nedarbo lygis 2021 m. siekė 2,8 proc. ir, palyginti su 2020 m., šiek tiek padidėjo (0,3 proc. punkto) po beveik dešimtmetį trukusios mažėjimo tendencijos. Kaip parodyta 2.3.8 pav., ilgalaikio nedarbo lygis 2021 m. buvo didesnis nei 2020 m. beveik visose valstybėse narėse, išskyrus Graikiją (–1,3 proc. punkto), Malta (–0,2 proc. punkto), Latviją ir Bulgariją (abiejose šalyse po –0,1 proc. punkto). Kita vertus, ilgalaikio nedarbo lygis per tą patį laikotarpį padidėjo Ispanijoje (1,2 proc. punkto), Kroatijoje (0,7 proc. punkto), Portugalijoje (0,6 proc. punkto), Belgijoje ir Kipre (abiejose šalyse po 0,5 proc. punkto). Socialinių rodiklių suvestinės pagrindinis rodiklis rodo „kritinę padėtį“ Ispanijoje ir Italijoje, kuriose ilgalaikio nedarbo lygis yra aukštesnis nei vidutinis (atitinkamai 6,2 ir 5,4 proc. 2021 m.) ir per praėjusius metus dar padidėjo (atitinkamai 1,2 ir 0,3 proc. punkto). Padėtis Graikijoje dėl teigiamų veiklos rezultatų (–1,3 proc. punkto 2021 m., palyginti su 2020 m.) vertinama kaip „prasta, bet gerėjanti“, nors šalies ilgalaikio nedarbo rodiklis ir toliau išlieka didžiausias ES (9,2 proc. 2021 m.). Slovakijoje ir Kroatijoje „padėtį reikia stebėti“, nes per praėjusius metus ji pablogėjo. O Čekija, Vokietija, Danija, Vengrija, Malta, Nyderlandai ir Lenkija pažymėtos kaip „geresnių už vidurkį rezultatų pasiekusios šalys“, kuriose ilgalaikio nedarbo lygis 2021 m. išliko žemas ir iš esmės stabilus. Taip pat yra didelių ilgalaikio nedarbo lygio skirtumų tarp regionų (žr. 3 priedą). Nuolatine stebėsena, siekiant įvertinti pažangą įgyvendinant 2016 m. Tarybos rekomendaciją dėl ilgalaikių bedarbių integracijos, gali padėti tobulinti mechanizmus ir teikiamas paslaugas, kartu prisidedant prie žmogiškojo kapitalo formavimo ir potencialaus ES ekonomikos augimo¹⁶⁰.

¹⁵⁹ Apibrėžiamas kaip valstybinėse užimtumo tarnybose registruotų asmenų, aktyviai ieškančių darbo daugiau nei vienus metus, dalis, palyginti su visais aktyviais gyventojais.

¹⁶⁰ SWD(2019) 154 *final* dėl Tarybos rekomendacijos dėl ilgalaikių bedarbių integracijos į darbo rinką vertinimo.

2.3.8 pav. 2021 m. ilgalaikio nedarbo lygis daugumoje valstybių narių šiek tiek padidėjo, todėl jo raidą ateityje reikia atidžiai stebėti

Ilgalaikio nedarbo lygis, 2021 m. lygis ir pokytis, palyginti su ankstesniais metais (%), socialinių rodiklių suvestinės pagrindinis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

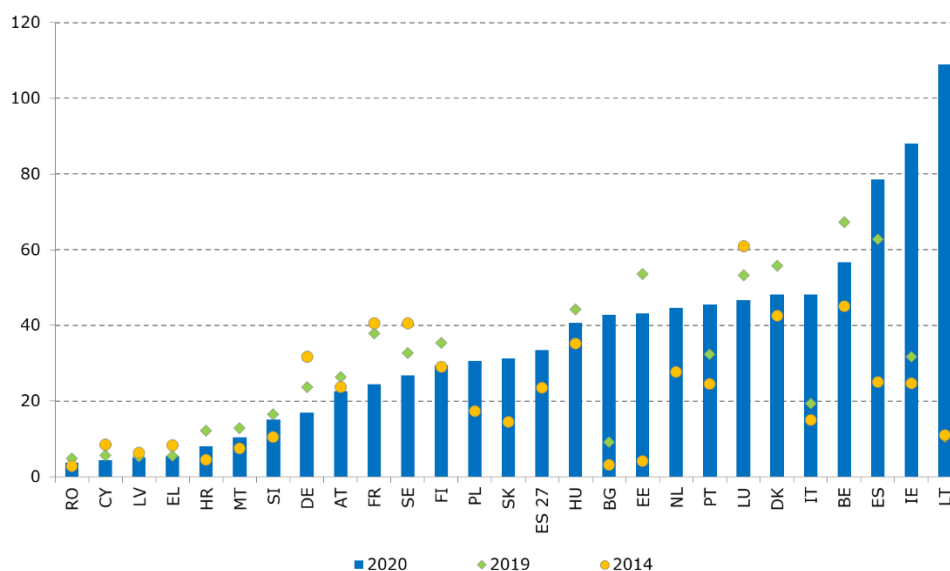
Šaltinis – Eurostatas [tesem130], ES darbo jėgos tyrimas.

Tarp valstybių narių yra reikšminga skirtumų, susijusių su dalyvavimu aktyviose darbo rinkos politikos priemonėse; kai kuriais atvejais tai reikia atidžiai stebėti. 2020 m. penkiose valstybėse narėse (Rumunijoje, Kipre, Latvijoje, Graikijoje ir Kroatijoje) bedarbių, norinčių dirbti ir dalyvaujančių aktyviose darbo rinkos programose, dalis buvo mažesnė nei 10 proc., o keturiose kitose valstybėse narėse (Lietuvoje, Airijoje, Ispanijoje ir Belgijoje) ji viršijo 50 proc. (žr. 2.3.9 pav.)¹⁶¹. 2019–2020 m. šešios valstybės narės pranešė apie padidėjusį dalyvavimą, o 16 kitų valstybių narių – apie sumažėjusį. Nors šie statistiniai duomenys, be abejo, atspindi valstybių narių pastangas remti dalyvavimą aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, dalyvavimą taip pat lemia kiti instituciniai veiksniai, pavyzdžiui, socialinės apsaugos sistemos veikimas. Veiksmingos ir darbo ieškančių asmenų poreikiams pritaikytos aktyvios darbo rinkos politikos priemonės ne tik užtikrina aprėptį, bet ir prisideda prie sklandesnio asmens statuso pakeičio darbo rinkoje ir padeda įgyvendinti didžiuosius darbo pasaulio pokyčius, kad niekas neliktų nuošalyje.

¹⁶¹ Eurostatas [Imp_ind_actsup], šaltinis – EMPL GD. Darbo rinkos politikos priemonės (2–7 kategorijos), be kita ko, apima mokymą (2), užimtumo skatinimą (4), remiamą užimtumą ir rehabilitaciją (5), tiesioginį darbo vietų kūrimą (6) ir paskatas pradėti veiklą (7). Vis dėlto šį rodiklį reikėtų vertinti atsargiai, nes juo matuojamas tik dalyvavimas darbo rinkos politikos priemonėse (o ne jų veiksmingumas). DK, EL, HR ir SE prognozuojamos vertės. Dėl duomenų rinkimo proceso ypatumų trūksta statistinio FR ir LT duomenų patikimumo. CZ, EL, NL, PL ir SK 2020 m. duomenų nėra.

2.3.9 pav. Tarp valstybių narių yra skirtumų, susijusių su dalyvavimu aktyviose darbo rinkos politikos priemonėse

Įprastinių darbo rinkos intervencinių politikos priemonių (2–7 kategorijos) dalyviai šimtui norinčių dirbti bedarbių

Pastaba. CZ duomenys be laiko eilučių. 2020 m. EL, NL, PL ir SK duomenų nėra. Žymos: FR ir LT duomenys mažo patikimumo. Skaičiai, viršijantys 100 proc., reikštų, kad žmonės, dalyvaudami įvairių kategorijų priemonėse, aktyvios darbo rinkos politikos duomenų rinkinyje registruojasi daugiau nei vieną kartą.

Šaltinis – Eurostatas [[lmp_ind_actsup](#)], Darbo rinkos politikos (DRP) duomenų bazė.

Veiksminga ir efektyvi aktyvi darbo rinkos politika yra labai svarbi siekiant pagerinti darbo rinkos veiksmingumą, rezultatus ir asmens statuso pokytį darbo rinkoje, be kita ko, atsižvelgiant į didėjantį darbo jėgos ir įgūdžių trūkumą ES. 2021 m. tokiose valstybėse narėse kaip Ispanija, Slovakija ir Lietuva išlaidos aktyvios darbo rinkos politikos priemonėms (2–7 kategorijos), išreikštos BVP procentine dalimi, yra gana didelės, nors jų ilgalaikio nedarbo lygis taip pat yra gana aukštas (žr. 2.3.10 pav.). Kitose šalyse, pavyzdžiui, Nyderlanduose, Airijoje ir Danijoje, išlaidos darbo rinkos priemonėms 2020 m. viršijo 1,3 proc. BVP, kartu buvo pasiekta palyginti gerų rezultatų, nes sumažėjo ilgalaikių bedarbių dalis. O tokiose šalyse kaip Graikija, Italija, Portugalija ir Kroatija išlaidos darbo ieškantiems asmenims remti pagal darbo rinkos priemones yra palyginti nedidelės (t. y. maždaug 0,3 proc. BVP arba mažesnės), o ilgalaikio nedarbo problemos viršija ES vidurkį. Valstybėse narėse, kurios susiduria su didesnėmis integracijos į darbo rinką problemomis, užtikrinant gerai parengtą aktyvią darbo rinkos politiką galima sumažinti kliūtis įsidarbinti, ypač pažeidžiamose situacijose esantiems asmenims¹⁶². Be paramos, teikiamos iš sanglaudos politikos lėšų (įskaitant Europos socialinio fondo lėšas)¹⁶³, įgyvendinant nacionalinius ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus daugeliui valstybių narių padedama stiprinti integracijos į darbo rinką pastangas. Dedant tokias pastangas atsižvelgiama į žaliąją

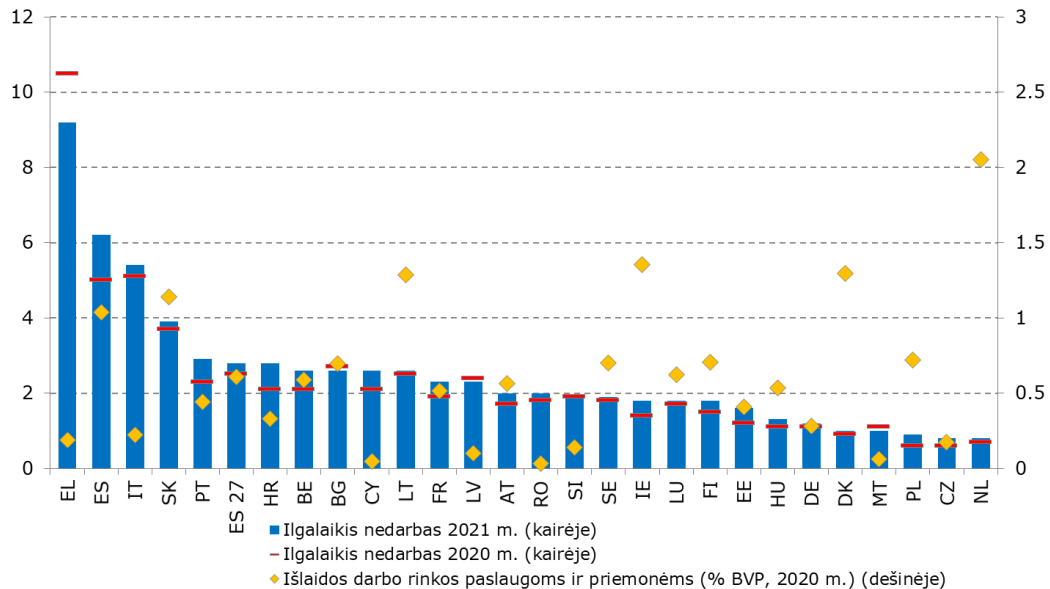
¹⁶² OECD (2021), *Building inclusive labour markets: Active labour market policies for the most vulnerable groups*, OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19), OECD Publishing.

¹⁶³ Atlikta visų ES valstybių narių turimų ESF ir Jaunimo užimtumo iniciatyvos poveikio vertinimų, apimančių 2007–2013 m. ir 2014–2020 m. programavimo laikotarpius, metaanalizė. Rezultatai parodė teigiamą ESF intervencinių veiksmų poveikį – veiksmuose dalyvavusių tikimybė įsidarbinti buvo 7,3 proc. punkto didesnė. Atlikus analizę nustatyta, kad sėkmingiausios ESF intervencinių veiksmų kategorijos yra užimtumo subsidijos ir stažuotės. Šaltinis – European Commission, *Meta-analysis of the ESF counterfactual impact evaluations (VT/2020/052)*, Final Report, Publications Office of the European Union, 2022 (Catalogue no. KE-03-22-139-EN-N)

ir skaitmeninę pertvarką ir jos plėtojamos pagal Komisijos rekomendaciją dėl veiksmingos aktyvios paramos užimtumui.

2.3.10 pav. Valstybių narių išlaidos aktyvios darbo rinkos politikos priemonėms skiriasi

Išlaidos aktyvios darbo rinkos politikos priemonėms (2–7 kategorijos, BVP proc. dalis, 2020 m.) ir ilgalaikis nedarbas kaip darbo jėgos (15–74 m.) proc. dalis (%), 2021 m.)

Šaltinis – Eurostatas [lmp_expsumm], Darbo rinkos politikos (DRP) duomenų bazė ir [une_ltu_a], ES darbo rinkos tyrimas.

Valstybinėms užimtumo tarnyboms (VUT) labai padeda darbuotojams prisitaikyti prie darbo rinkos pokyčių, be kita ko, atsižvelgiant į žaliąją ir skaitmeninę pertvarką. VUT atlieka svarbų vaidmenį: padeda integruoti asmenis į darbo rinką, teikia informaciją norintiems dirbti ir padeda suvesti darbdavius ir darbo ieškančius asmenis. Jos pertvarkė savo vidaus veiklos procesus ir toliau žengė skaitmenizacijos keliu, kad padidintų savo pajėgumus, įskaitant darbuotojų kompetenciją, ir teiktų veiksmingesnes bei efektyvesnes paslaugas¹⁶⁴. Be abejojimo, didėjant skaitmeninių paslaugų teikimui, kartu turi būti skatinama ir gyventojų skaitmeninių įgūdžių sklaida. 2021 m. 18 nacionalinių VUT nurodė, kad darbo ieškančių asmenų skaitmeninių įgūdžių stiprinimas yra vienas iš tikslų siekiant pasirengti laikotarpiui po pandemijos¹⁶⁵. Be to, VUT kuria partnerystės iniciatyvas ir įgyvendina konkrečius sektoriams skirtas priemones, kuriomis siekiama gerinti darbo rinkos prognozes, su įgūdžiais susijusios informacijos rinkimą, nustatyti ir šalinti darbo jėgos ir įgūdžių trūkumą, visų pirma susijusių su žaliąja ir skaitmenine pertvarka. Nauja VUT atsakomybė – perkvalifikavimo ir kvalifikacijos kėlimo programos, skirtos dirbančiųjų grupėms, kurioms gresia pavojus prarasti darbą. Kai kurios nacionalinės VUT jau pritaikė savo paslaugų teikimą ir parengė išsamias mokymo programas ir strategijas, skirtas ateities įgūdžių poreikiams patenkinti. Įteisinus esamą bendradarbiavimą tarp VUT, profesinio rengimo bei aukštojo mokslo paslaugų ir socialinių paslaugų teikėjų, gali būti lengviau užtikrinti tinkamas sąlygas veiksmingam įgūdžių paklausos patenkinimui (žr. 2.2 skirsnį).

¹⁶⁴ Šaltiniai: Europos Komisija, 2021 m. *Europos valstybinių užimtumo tarnybų tinklas, 2022 m. darbo programa*. Paskelbta 2022 m. sausio mėn. OECD (2022), *Harnessing digitalisation in Public Employment Services to connect people with jobs*, OECD Policy Brief on Active Labour Market Policies, OECD Publishing.

¹⁶⁵ European Commission, Peters, M., *Assessment report on PES capacity: 2021*, Publications Office of the European Union, 2022, (p.39).

Perkeltųjų asmenų iš Ukrainos integracijos į darbo rinką rėmimas tapo svarbia VUT darbotvarkės užduotimi¹⁶⁶. Keliose valstybėse narėse (Bulgarijoje, Danijoje, Suomijoje, Vengrijoje, Italijoje, Lietuvoje ir Latvijoje) perkeltieji asmenys iš Ukrainos gali pradėti dirbti iš karto, kai tik pateikiamas jų registracijos prašymas dėl laikinosios apsaugos, nelaukiant, kol jis bus išnagrinėtas¹⁶⁷. Tačiau registracija VUT nebuvo labai aktyvi. Kaip pranešė Valstybinių užimtumo tarnybų tinklas, 2022 m. gegužės mėn. 26 tinklo narėse iš viso užsiregistravo tik 150 000 perkeltųjų asmenų iš Ukrainos. Apie pusę tokių registracijos duomenų gauta iš Vokietijos ir Lenkijos¹⁶⁸. Nors daugumoje valstybių narių VUT atsakomybė neviršija tos, kurią jos paprastai prisiima aptarnaudamos kitus darbo ieškančius asmenis, kai kurios VUT parengė pabėgėliams skirtas priemones, į kurias gali pretenduoti perkeltieji asmenys iš Ukrainos (taip pat žr. 2.3.2 skirsnį). Kelios valstybės narės taip pat įsteigė koordinavimo grupes, kuriose dalyvauja VUT, nacionalinės ministerijos ir migracijos institucijos, kad galėtų keistis informacija apie vykdomus veiksmus ir planuoti bendrą veiklą, taip pat ir bendradarbiaudamos su darbdaviais ir vietos bei regionų valdžios institucijomis¹⁶⁹. Bendrųjų nuostatų reglamento daliniais pakeitimais dėl sanglaudos veiksmų dėl pabėgėlių Europoje suteikiama galimybė pasinaudoti nepanaudotomis 2014–2020 m. daugiametės finansinės programos lėšomis, kad prireikus būtų galima finansuoti greitus ir lanksčius sprendimus ES šalims. Specializuota parama pagal techninės paramos priemonę taip pat siekiama padėti ES šalims stiprinti pajėgumus pabėgėliams priimti ir jų integracijos problemoms spręsti¹⁷⁰.

Bedarbio pašalpą ES vidutiniškai gauna keturi iš dešimties trumpalaikių bedarbių¹⁷¹ (42,2 proc. 2021 m.), tačiau tarp valstybių narių yra didelių skirtumų (žr. 2.3.11 pav.). 2021 m. didžiausi aprėpties rodikliai (daugiau nei 50 proc.) buvo Vokietijoje (89,7 proc.), Austrijoje (54,1 proc.), Suomijoje (53,6 proc.) ir Lietuvoje (51,5 proc.), po kurių sekė Prancūzija, Estija, Belgija ir Danija (daugiau nei 40 proc.). O mažiausia aprėptis užfiksuota Rumunijoje (10,6 proc.), Kroatijoje (13,9 proc.), Lenkijoje (15,5 proc.) ir Kipre (19,2 proc.). Tokius skirtumus tarp šalių galima paaiškinti skirtinga bedarbio pašalpų sistemų struktūra, visų pirma, pagal tokius aspektus kaip didžiausia mokėjimo trukmė, reikalavimų atitikties sąlygos, darbo paieškos reikalavimų griežtumas arba sinergija su kitomis socialinės apsaugos priemonėmis. 2021 m. tik 37,8 proc. bedarbių, ES registruotų trumpiau nei vienus metus, gavo pašalpas ar paramą. Bedarbio pašalpų lyginamosios analizės sistemoje visi šie elementai įvardijami kaip pagrindiniai politikos svertai, kuriais darbo ieškantiems asmenims padedama pakeisti statusą darbo rinkoje.

¹⁶⁶ COM(2022) 4050 *final dėl asmenų, bėgančių nuo Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą, patekimo į darbo rinką, profesinio mokymo ir tęstinio švietimo gairių*.

¹⁶⁷ Pastaba. 2022 m. vasario–birželio mėn. ES buvo apie 312 000 prieglobsčio prašytojų. Šaltinis: Eurostatas [migr_asyappctzm] ir Europos darbo institucijos (EDI) šalių suvestinės, 2022 m. birželio mėn.

¹⁶⁸ VUT tinklo apklausa, 2022 m. gegužės mėn.

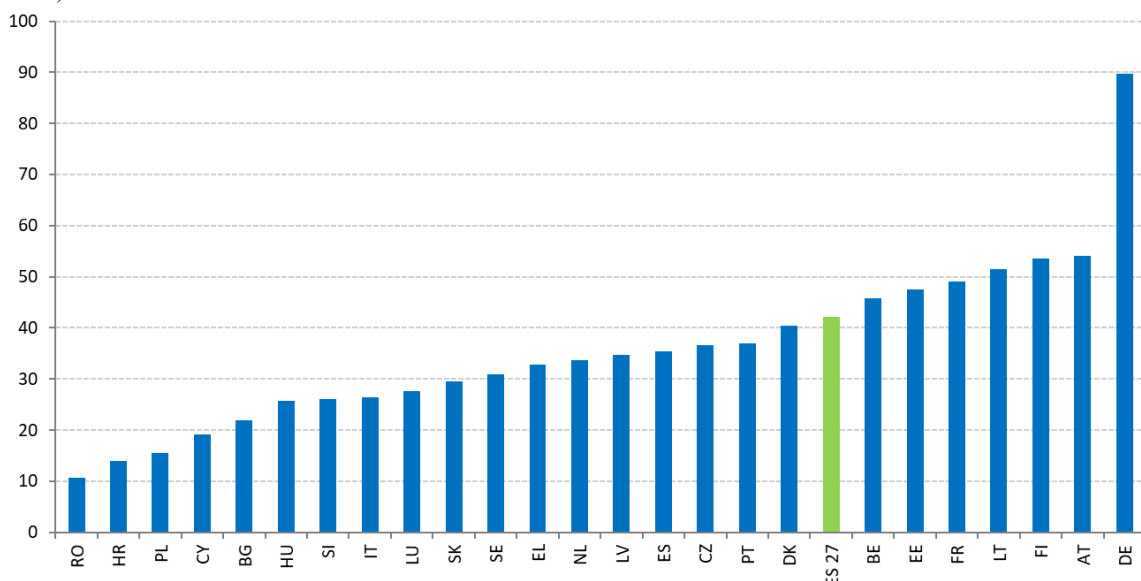
¹⁶⁹ Pavyzdžiui, AT, BE (regioniniu lygmeniu), BG, EE, FI, HR, LT, NO, PL, RO ir SK.

¹⁷⁰ Daugiau informacijos pateikta Reglamente, kuriuo dėl *sanglaudos veiksmų dėl pabėgėlių Europoje (CARE)* iš dalies keičiami reglamentai (ES) Nr. 1303/2013 ir (ES) Nr. 223/2014. Taip pat žr. C(2022) 1379 *dėl techninės paramos priemonės finansavimo sprendimų ir metinių darbo programų*.

¹⁷¹ Tie bedarbiai, kurie neturi darbo trumpiau kaip 12 mėnesių. 15–64 m. amžiaus grupės analizė.

2.3.11 pav. Trumpalaikių bedarbių, kuriems mokamos bedarbio pašalpos, dalis valstybėse narėse labai skiriasi

Bedarbio pašalpos mokėjimas trumpalaikiams bedarbiams (t. y. iki 12 mėn., 15–64 m. amžiaus gyventojai, %, 2021 m.)

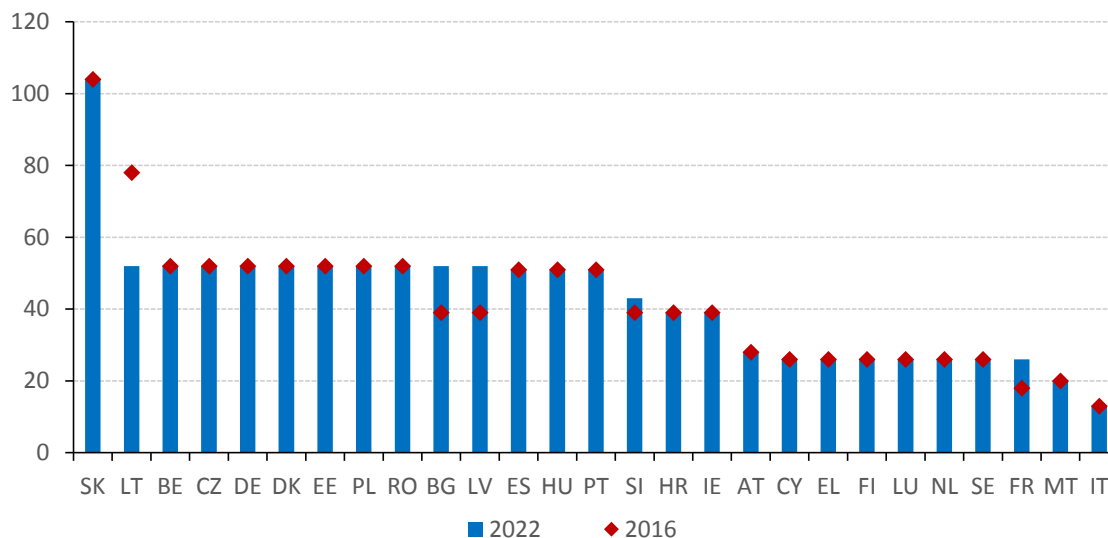
Pastaba. Šio rodiklio vertės nelyginamos su vertėmis iki 2021 m. dėl visų valstybių narių 2021 m. duomenų laiko eilučių pertrūkių [įsigaliojus naujai Europos socialinės statistikos reguliavimo sistemai](#). 2021 m. IE ir MT duomenų nėra.

Šaltinis – Eurostatas, [\[lfsa_ugadra\]](#), ES darbo jėgos tyrimas.

2022 m. iš esmės nepakito laikotarpis, po kurio įgyjama teisė gauti bedarbio pašalpą, ir ilgiausia galima tokios pašalpos mokėjimo trukmė¹⁷². Teisę į išmokas suteikiantis laikotarpis visose valstybėse narėse išliko stabilus – nuo 13 savaitių socialinio draudimo įmokų mokėjimo Italijoje iki 104 savaitių Slovakijoje (žr. 2.3.12 pav.). Ilgiausia išmokų mokėjimo trukmė (vienų metų darbo stažą turinčiam darbuotojui) valstybėse narėse skiriasi (žr. 2.3.13 pav.). Latvijoje tokia trukmė 2020 m. sutrumpinta nuo 39 iki 35 savaitių, t. y. iki 2015 m. lygio. Visose kitose valstybėse narėse šis laikotarpis per pastaruosius penkerius metus nesikeitė. 16 valstybių narių bedarbiams, turintiems vienų metų darbo stažą, pašalpos gali būti mokamos ne ilgiau kaip 6 mėnesius (24 savaites). Tačiau Danijoje ir Belgijoje teisė į išmokas galioja dvejus metus ar ilgiau. Liuksemburge ir Graikijoje ji galioja vienus metus, o Lietuvoje, Latvijoje ir Airijoje – apie 8 mėnesius.

¹⁷² Analizėje kalbama apie bedarbio pašalpas, paprastai skiriamas asmenims, užsiregistravusiems bedarbiais ne dėl savo kaltės, neįtraukiant laikinų paramos schemų, kurios galėjo būti įvestos reaguojant į epidemiologinę situaciją, susijusią su COVID-19.

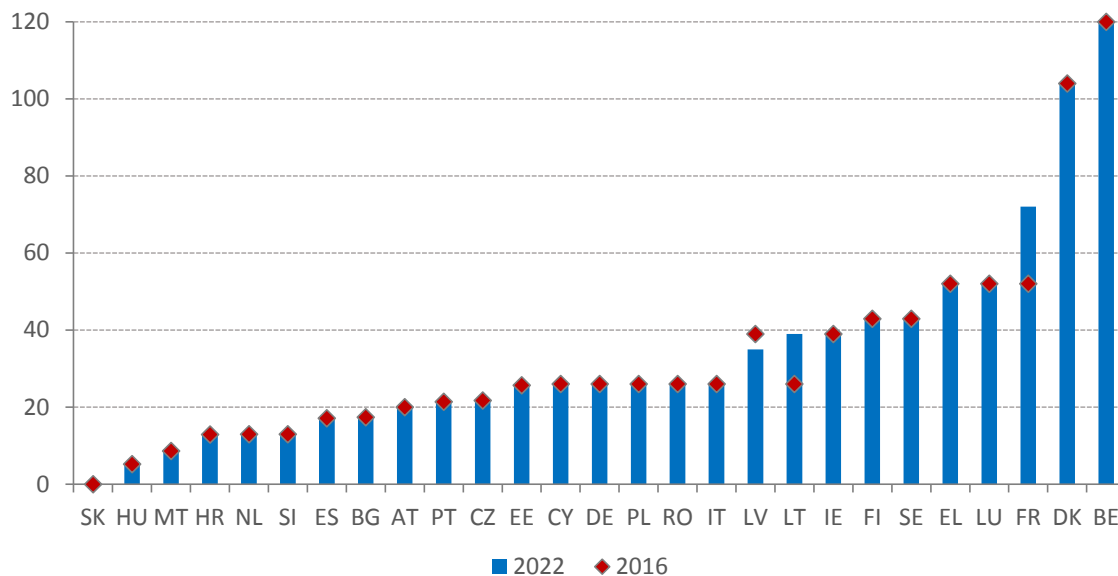
2.3.12 pav. Įmokų mokėjimo laikotarpis, kad būtų galima gauti bedarbio pašalpas, išliko stabilus, palyginti su 2021 m. buvusiais reikšmingais skirtumais valstybėse narėse
Teisė į išmokas suteikiančio laikotarpio trukmė (savaitėmis, 2016 ir 2022 m.)

Pastaba. Maltoje (2016 ir 2022 m.) turi būti sumokėta bent 50 savaitinių įmokų nuo tada, kai pradėtas skaičiuoti asmens darbo stažas; Airijoje (2016 ir 2022 m.) turi būti sumokėtos bent 104 savaitinės įmokos nuo tada, kai pradėtas skaičiuoti asmens darbo stažas; Austrijoje (2022 m.) teikiant pirmą paraišką turi būti sumokėtos bent 52 savaitinės įmokos, o teikiant paskesnes paraiškas – bent 28 savaitinės įmokos.
Šaltinis– [MISSOC duomenų bazė](#) (2016 m. sausio mėn. ir 2022 m. sausio mėn.).

2.3.13 pav. Daugumoje valstybių narių vienu metų darbo stažas suteikia teisę gauti bedarbio pašalpą ne ilgiau kaip 6 mėnesius

Didžiausia pašalpų mokėjimo laikotarpio trukmė savaitėmis sukaupus vienu metų darbo stažą (2020 ir 2016 m.)

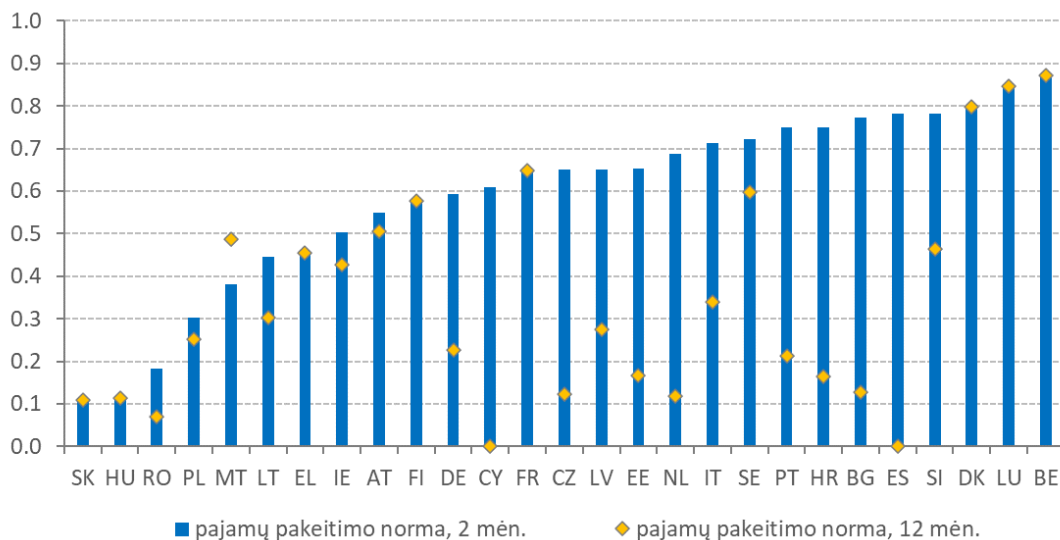
Pastaba. Belgijoje pašalpų mokėjimo laikotarpis yra neterminuotas. Kipre skaičiuojamos 6 darbo dienos per savaitę. Airijoje išmokos mokamos 39 savaites (234 dienas) tik asmenims, sumokėjusiems 260 arba daugiau savaitinių draudimo įmokų nuo atlyginimo. Slovakijoje vienu metų darbo stažą turintis asmuo negali gauti bedarbio pašalpos (norint ją gauti reikia per praėjusius ketverius metus būti sumokėjęs nedarbo draudimo įmokų bent už dvejus metus). Lenkijoje laikotarpio trukmė priklauso nuo regiono nedarbo lygio, palyginti su nacionaliniu vidurkiu.

Šaltinis: [MISSOC duomenų bazė](#) (2016 m. sausio mėn. ir 2022 m. sausio mėn.) ir nacionalinės teisės aktai.

Bedarbių pakaitinės pajamos priklauso nuo nedarbo laikotarpio trukmės. 2.3.14 pav. lyginamos nedidelį darbo užmokestį (67 proc. nacionalinių vidutinių pajamų) gaunančių asmenų ir trumpą darbo stažą (12 mėnesių socialinio draudimo įmokų) turinčių asmenų grynoji pajamų pakeitimo norma visoje ES 2-ąją ir 12-ąją nedarbo laikotarpio mėnesį. Grynoji pajamų pakeitimo norma antrąjį nedarbo mėnesį svyruoja nuo 10,8 proc. ankstesnio (grynojo) uždarbio Slovakijoje iki daugiau kaip 90 proc. Liuksemburge arba Belgijoje. Pavyzdžiui, Austrijoje arba Belgijoje pajamų pakeitimo norma išlieka tokia pati 12-ąją nedarbo mėnesį. Tačiau dėl išmokų mokėjimo laikotarpio pabaigos arba išmokų dydžio sumažinimo laikui bėgant daugumoje kitų valstybių narių pajamų pakeitimo normos mažėja. Kai kuriose šalyse bedarbiai, jau išnaudoję bedarbio pašalpų galimybes, gali pasinaudoti alternatyviomis sistemomis, pavyzdžiui, socialine parama, pagal kurią paprastai mokamos mažesnės išmokos (žr. 2.4.1 skirsnį, kuriame pateikiama išsami informacija apie aktyvią įtrauktį, įskaitant Komisijos pasiūlymą dėl Tarybos rekomendacijos dėl pakankamų minimalių pajamų, kuriomis užtikrinama aktyvi įtrauktis).

2.3.14 pav. Bedarbio pašalpomis užtikrinamų pajamų pakeitimo normos ES skiriasi

Grynoji pajamų pakeitimo norma antrąjį ir dvyliktąjį nedarbo mėnesius, mokant bedarbio pašalpą nuo 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio (2021 m.)

Pastaba. Šis rodiklis skaičiuojamas pagal vieno bevaikio 20 metų asmens, turinčio mažą (vienų metų) darbo stažą, padėtį. Įtrauktos įvairios pajamų sudedamosios dalys, bedarbio pašalpos ir kitos išmokos (kaip antai socialinės paramos išmokos ir išmokos būstui).

Šaltinis – Europos Komisijos skaičiavimai pagal EBPO mokesčių įsipareigojimų ir teisių į išmokas modelį.

Kokybiškas ir veiksmingas socialinis dialogas pastaraisiais metais padėjo tinkamai valdyti sudėtingas socialines ir ekonomines sąlygas. 7-ąja užimtumo gaire ir Europos socialinių teisių ramsčio 8 principu (socialinis dialogas ir socialinių partnerių įtraukimas) valstybės narės raginamos užtikrinti, kad socialiniai partneriai būtų laiku ir prasmingai įtraukiami formuojant ir įgyvendinant užimtumo, socialines ir, kai aktualu, ekonomines reformas ir investicijas, be kita ko, remiant jų pajėgumų didinimą. Per COVID-19 krizę sektorių socialinių partnerių organizacijos ES lygmeniu buvo labai aktyvios ir greitai išdėstė savo požiūrį į galimas ekonomikos gaivinimo strategijas. Nacionaliniu lygmeniu kelios valstybės narės pakvietė socialinius partnerius, atsižvelgiant į jų nacionalinę praktiką ir institucines sistemas, aptarti, derinti ir (arba) įgyvendinti priemones, kuriomis būtų užtikrinta parama darbo sąlygų, darbo rinkos veikimo, lygių galimybių, sveikatos ir saugos darbo vietoje, nuotolinio darbo ir teisės atsijungti srityse. Pastaruoju metu Europos socialiniai partneriai, kurdami specialistų pritraukimo partnerystės iniciatyvas ir įgyvendindami

pabrėžti neseniai priimtoje Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto rezoliucijoje¹⁷⁶) suteikia galimybę toliau gerinti tokių mainų kokybę, skaidrumą, reguliarumą ir nuspėjamumą. Ateityje pilietinės visuomenės organizacijų dalyvavimas užimtumo ir socialinėje srityje padės didinti reformų ir investicijų, reikalingų esamiems socialiniams ir ekonominiams iššūkiams priimti ir pažangai žaliosios ir skaitmeninės pertvarkos srityje pasiekti, detalumą ir veiksmingumą.

2.3.2. Priemonės, kurių ėmėsi valstybės narės

Pagal Ramsčio 5 principą (saugus ir lankstus užimtumas) kai **kuriose valstybėse narėse tęsiamos pastangos darbo rinkos segmentacijos priežastims pašalinti**. 2021 m. liepos mėn. **Ispanija** pagal nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą iš dalies pakeitė valstybės tarnautojo statutą, siekdama įgyvendinti laikinojo įdarbinimo viešajame sektoriuje mažinimo priemones ir nuostatas, kuriomis siekiama užkirsti kelią piktnaudžiavimui ir už jį bausti, įskaitant įpareigojimą iki 2022 m. gruodžio 31 d. paskelbti visus kvietimus taikyti laikinųjų darbuotojų stabilizavimo procedūras. Taip pat iš dalies pakeistos taisyklės, taikomos sveikatos ir švietimo sektoriuose dirbantiems valstybės tarnautojams. 2021 m. gruodžio mėn. **Ispanija** (taip pat pagal nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą) taip pat priėmė darbo rinkos reformų paketą, kuriuo siekiama sumažinti didelę terminuotų darbo sutarčių dalį privačiajame sektoriuje, pagerinti tam tikrų darbuotojų darbo sąlygas ir skatinti perėjimą prie neterminuotų darbo santykių. Reforma iš naujo apibrėžtas darbo sutarčių sąrašas, pabrėžiant pagrindinį neterminuotų darbo sutarčių vaidmenį ir dar labiau apribojant terminuotų darbo sutarčių naudojimą (pavyzdžiui, sumažinta ilgiausia galima terminuotų darbo sutarčių trukmė ir sugriežtintos sankcijos už nesąžiningą jų naudojimą). Vykdydama platesnę reformą pagal deramo darbo darbotvarkę, **Portugalija** planuoja nuo 6 iki 4 kartų sumažinti didžiausią galimą terminuotų darbo sutarčių pratęsimų skaičių, padidinti kompensacijas už laikinųjų darbuotojų atleidimą iš darbo ir nustatyti baudžiamąją atsakomybę už nedeklaruojamą darbą, numatant laisvės atėmimo bausmę iki 3 metų. Tikimasi, kad patvirtinus šias priemones sumažės terminuotų darbo sutarčių dalis ir bus skatinamas perėjimas prie neterminuotų ir oficialių darbo santykių. **Nyderlandų** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane numatytos kelios darbo rinkos reformos, kuriomis siekiama spręsti su darbo rinkos segmentacija susijusias problemas. Tarp jų – laipsniškas mokesčių lengvatos savarankiškai dirbantiems asmenims mažinimas, privalomojo neįgalumo draudimo savarankiškai dirbantiems asmenims įvedimas ir kovos su fiktyvia savarankiška veikla priemonės, įskaitant darbo santykių apibrėžties pakeitimą ir griežtesnį viešąjį vykdymo užtikrinimą iki 2026 m. Be to, 2022 m. liepos mėn. **Nyderlandai** taip pat paskelbė apie planus sumažinti paskatas naudoti lanksčias arba terminuotas darbo sutartis ir įdiegti laikinojo įdarbinimo įmonių sertifikavimo sistemą.

Įvairios valstybės narės, siekdamos reaguoti į nustatytus darbo rinkos iššūkius, siūlo naujus arba iš dalies pakeistus užimtumo apsaugos teisės aktus pagal Ramsčio 7 principą (informavimas apie įdarbinimo sąlygas ir apsauga atleidimo atveju). 2021 m. lapkričio mėn. **Estija** suteikė galimybę mažmeninės prekybos sektoriaus darbdaviams ir darbuotojams tam tikromis sąlygomis sudaryti lankstesnes darbo sutartis. Jos gali padėti įdarbinti daugiau darbuotojų ir taip padidinti užimtumo galimybes, kartu užtikrinant aukštesnį apsaugos lygį. Šią priemonę papildė 2021 m. gruodžio mėn. priimti nauji Kelių transporto įstatymo

¹⁷⁶ European Economic and Social Committee (2022), *Involvement of Organised Civil Society in the National Recovery and Resilience Plans – How can we improve it?*, Resolution [ECO/592], May 2022.

pakeitimais. Šia priemone **Estija** tikisi paremti tinkamas vairuotojų darbo kelių transporto sektoriuje sąlygas. 2022 m. vasario mėn. **Prancūzija** priėmė naują įstatymą, kuriuo savarankiškai dirbantiems asmenims suteikiamas išskirtinis statusas ir apsaugomas jų asmeninis turtas (iki šiol buvo saugoma tik pagrindinė gyvenamoji vieta). Be to, įstatymu išplečiamos sąlygos, palengvinančios savarankiškai dirbančių asmenų užimtumo statuso keitimą. Skirdama 800 EUR dydžio mėnesinę išmoką, vyriausybė siekia paremti tuos, kurie visam laikui nutraukė veiklą, kuri tapo netvari. 2022 m. birželio mėn. **Italija** priėmė naujas nuostatas, kuriomis siekiama užtikrinti, kad visi darbuotojai, įskaitant darbuotojus, dirbančius pagal nestandartines darbo sutartis, galėtų naudotis didesniu darbo santykių skaidrumu, visų pirma, kad darbdaviams būtų taikomi minimalūs informacijai apie bandomąjį laikotarpį ir mokymą keliami reikalavimai (jei taikoma). Vykdydama plataus masto reformą, 2022 m. antrąjį pusmetį **Švedija** planuoja priimti priemones, susijusias su atleidimo iš darbo dėl objektyvių priežasčių taisyklėmis, taip pat didinti darbo sąlygų nuspėjamumą ir užkirsti kelią darbo ginčams.

Be 5 intarpe pateiktos analizės, kelios valstybės narės, vadovaudamosi Ramsčio 10 principu (sveika, saugi ir gerai pritaikyta darbo aplinka), ėmėsi priemonių darbuotojų saugai ir sveikatai stiprinti. Vykdydama platesnio užmojo reformą, 2021 m. liepos mėn. **Prancūzija** pagal nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą patvirtino priemonių, kuriomis stiprinama darbuotojų sauga ir sveikata, rinkinį. Pagal tikėtiną poveikį svarbiausi veiksmai yra galimybė įmonėms išplėsti darbo vietoje siūlomas sveikatos priežiūros paslaugas ir prevencijos pasą sukūrimas. Be to, **Prancūzija** taip pat išplėtė seksualinio priekabiavimo darbo vietoje apibrėžtį ir 2021 m. lapkričio mėn. ratifikavo TDO konvenciją dėl smurto ir priekabiavimo. 2021 m. gruodžio mėn. **Kroatija** priėmė 2021–2027 m. nacionalinį darbo, darbuotojų saugos ir užimtumo planą. Šis planas atitinka 2030 m. nacionalinę plėtros strategiją ir atspindi darbo rinkos politikos tęstinumą ir tobulinimą, kuriuo bus remiamas deramo darbo visiems užtikrinimas, kartu atsižvelgiant į specialiuosius pažeidžiamų asmenų poreikius. 2022 m. liepos mėn. **Bulgarija** patvirtino ESF+ veiksmą, skirtą darbuotojų gerovei ir saugai remti, kurios bendras biudžetas yra 51,1 mln. EUR. Kai kurie iš svarbiausių veiksmų apima finansinę paramą įmonėms, kad jos padėtų darbuotojams išvengti perdegimo ir palaikyti gerą psichikos sveikatą, įsigytų darbo drabužius ir įrangą, įrengtų sporto ir poilsio zonas įmonėse ir organizacijose diegtų žaliąjį požiūrį. Priemone, kuri galios iki 2024 m. pabaigos, turėtų pasinaudoti iki 91 000 darbuotojų. **Italija** taip pat planuoja 2022 ir 2023 m. priimti tikslines politikos priemones, skirtas darbuotojų saugai ir sveikatai gerinti.

Kai kurios valstybės narės priima arba iš dalies keičia teisės aktus, kad geriau apibrėžtų lankstaus darbo ir darbo laiko organizavimo sąlygas, kaip numatyta Ramsčio 9 principu (profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra). 2021 m. liepos mėn. **Ispanija** patvirtino teisinės nuostatas, reglamentuojančias nuotolinį darbą privačiajame ir viešajame sektoriuose. Visų pirma teisės aktų pakeitimais užtikrinamos vienodos darbo sąlygos nuotoliniu būdu ir darbo vietoje dirbantiems asmenims, taip pat užtikrinamas savanoriškas nuotolinio darbo pobūdis tiek darbuotojui, tiek darbdaviui. Ši nauja sistema gali būti palanki mišriam darbo režimui, kai derinamas nuotolinis darbas ir darbas darbo vietoje. 2022 m. birželio mėn. **Belgija** priėmė naujas priemones, kuriomis siekiama didinti darbo laiko lankstumą ir remti geresnę profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą privačiajame sektoriuje. Pagrindiniai veiksmai apima teisę į keturių dienų darbo savaitę (didinant valandų skaičių per dieną) arba darbo režimo pakeitimą (t. y. darbo laiko subalansavimą atskiriomis savaitėmis). Kartu **Belgija** patvirtino teisės atsijungti nuostatą daugiau nei 20 darbuotojų turinčioms įmonėms, kurios nebegali tikėtis, kad jų darbuotojai reaguos į verslo užklausas po įprastų darbo valandų. Abi priemonės yra federalinio susitarimo dėl darbo rinkos reformų, kuriame taip pat

numatyta lanksčiau taikyti darbo vakarais ir naktinio darbo e. prekyboje taisykles, dalis. Be to, numatoma įgyvendinti bandomuosius projektus, pagal kuriuos būtų galima savanoriškai dirbti vakarais ir naktimis be išankstinio profesinės sąjungos sutikimo. Vykdydama platesnio masto reformą, **Lenkija** pagal nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą numato priimti darbo teisės nuostatas, kuriomis būtų skatinama geresnė profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra ir labiau nuspėjamos darbo sąlygos. Visų pirma joje bus nustatytos lanksčios darbo sąlygos, įskaitant pertraukas ir (arba) mokymą darbo laiku, darbuotojo sutikimą dirbti viršvalandžius ar naktį arba dirbti nereguliarų darbą pagal trumpalaikę darbo sutartį. Taip pat planuojama iš dalies pakeisti nuostatas dėl darbuotojų darbo santykių apsaugos nėštumo, motinystės arba vaiko priežiūros atostogų metu. 2022 m. balandžio mėn. **Estija** taip pat atnaujino galiojančią teisinę sistemą, siekdama užtikrinti lankstesnes darbo sąlygas (pvz., darbą ne visą darbo laiką, nuotolinį darbą ar lankstų darbo laiką) darbuotojams arba valstybės tarnautojams, turintiems priežiūros pareigų, kartu skatindama veiksmingą nepilnamečių (t. y. jaunesnių nei 14 m. amžiaus asmenų) apsaugą. **Liuksemburgas** planuoja priimti nuostatas, reglamentuojančias psichologinį priekabiavimą. Tikimasi, kad šis veiksmas bus taikomas samdomiesiems darbuotojams, taip pat praktiką atliekantiems asmenims, stažuotojams ir studentams, su kuriais gali būti sudaromos specialios terminuotos darbo sutartys.

Kelios valstybės narės taip pat iš dalies pakeitė arba planuoja iš dalies pakeisti savo teisės aktus, kad darbuotojams būtų sudarytos lanktesnės darbo sąlygos, kaip numatyta Ramsčio 9 principu (profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra). **Ispanija** iki 2022 m. birželio mėn. pratęsė 2020 m. kovo mėn. priimtą darbo laiko keitimo planą (isp. *Plan Mecuida*), kuriuo siekiama padidinti darbuotojų lankstumą atsižvelgiant į šeimos pareigas, tiesiogiai susijusias su COVID-19 krize. Pagal šias nuostatas darbdavys ir darbuotojas galėtų susitarti dėl kitų pagrįstų ir proporcingų darbuotojo darbo sąlygų pakeitimų (pvz., nuotolinio darbo, pamainų keitimo, darbo vietos pakeitimo arba kitokių funkcijų paskyrimo ir kt.). 2022 m. sausio mėn. **Ispanija** atnaujino savo darbo laiko teisinę sistemą, kad vėžiu arba sunkia liga sergančių vaikų tėvams būtų sudarytos ilgesnės priežiūros galimybės. Konkretaus palikuonio, kuriam reikalinga priežiūra, amžiaus riba buvo padidinta nuo 18 iki 23 m. **Kipras** pagal savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą planuoja atlikti tyrimą dėl lanksčių darbo sąlygų viešajame sektoriuje. Tikimasi, kad po tyrimo iki 2023 m. bus pateiktos rekomendacijos, kuriomis bus siekiama pagerinti viešosios tarnybos veiksmingumą. Kai bus gautos tyrimo rekomendacijos, bus priimtas sprendimas dėl jų įgyvendinimo. Be to, pasinaudojęs Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės parama, **Kipras** iki 2023 m. ketina priimti naują įstatymą, reglamentuojantį lanksčias darbo sąlygas, ypač nuotolinį darbą. 2022 m. rugpjūčio mėn. **Lietuva** iš dalies pakeitė savo teisinę sistemą ir tam tikroms šeimoms suteikė daugiau lankstumo darbo tvarkos srityje. Šie pakeitimai, be kita ko, apima papildomus laisvadienius tėvams, auginantiems vaikus, taip pat galimybę dirbti trumpiau nei visą darbo dieną ir derinti nuotolinį darbą bei lankstų darbo grafiką nėščioms ar krūtimi maitinančioms moterims, tėvams, auginantiems vaikus iki 8 m., arba vienišioms tėvams, auginantiems vaikus iki 14 m. (arba neįgalius vaikus iki 18 metų), žr. 2.2.2 skirsnį.

Kelios valstybės narės sustiprino savo pastangas kovoti su nedeklaruojamu darbu naudodamos papildomus išteklius, įskaitant darbo inspekcijų pajėgumų didinimą. Įgyvendindama nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, **Italija** iki 2022 m. pabaigos turėtų priimti nacionalinį kovos su nedeklaruojamu darbu visuose ekonomikos sektoriuose planą ir veiksmų gaires, kuriais siekiama iki 2025 m. nuolat didinti darbo inspekcijų skaičių, o iki 2026 m. sumažinti nedeklaruojamo darbo atvejų skaičių. Šiuo tikslu 2022 m. vasario mėn. buvo sudaryta tarpinstitucinė darbo grupė. 2021 m. spalio mėn. **Rumunija** patvirtino naujas administracines sankcijas, kuriomis siekiama apriboti

nedeclaruojamą ir nepakankamai deklaruojamą darbą, taip pat atlyginimų mokėjimo vokeliuose praktika. Ši priemonė apima nepakankamai deklaruojamo darbo sąvokos reglamentavimą. Vėliau, 2022 m. balandžio mėn., **Rumunija** taip pat pristatė paslaugų kuponų sistemą (kuri įsigalios nuo 2024 m. sausio 1 d.), kad namų ūkio darbuotojus įtrauktų į oficialią ekonomiką. Iškeitęs 85 kuponus namų ūkio darbuotojas bus apdraustas socialiniu ir sveikatos draudimu. Vykdamas platesnio masto reformą, 2022 m. vasario mėn. **Švedijoje** pradėtas įgyvendinti regioninių kovos su nusikalstamumu darbe centrų (taip pat užsiimančių nedeclaruojamo darbo problema) steigimo procesas. Šie centrai veiks kaip valdžios institucijų darbo, susijusio su bendros valdžios institucijų vykdomos kontrolės planavimu, įgyvendinimu ir tolesniais veiksmais, centras, konsultuojantis su socialiniais partneriais ir nacionalinėmis bei regioninėmis institucijomis. 2022 m. kovo mėn. **Belgija** (Briuselio ir sostinės regionas) patvirtino tikslingą priemonę, kuria siekiama padidinti patikrinimų, atliekamų tam tikro sektoriaus įmonėse remiantis pagrįstais įtarimais dėl diskriminacijos, skaičių. Be to, darbo inspektoriai gali apsilankyti įmonėje prisidengę kitu vardu, norėdami aptikti elgesio su darbuotojais skirtumus. 2022 m. gegužės mėn. **Ispanija** patvirtino naują kvietimą priimti 90 naujų valstybinių darbo ir socialinės apsaugos inspektorių, t. y. dvigubai daugiau nei 2021 m. 2022 m. balandžio mėn. **Kroatija** priėmė naują įstatymą dėl pranešėjų, kuriuo iš dalies keičiamos ankstesnės 2019 m. nuostatos. Šio teisės akto tikslas – pagerinti darbuotojų, pranešančių apie įmonių daromus teisės pažeidimus, apsaugą, įskaitant sankcijas darbdaviams, inicijuojantiems bylas prieš pranešėjus. Vykdydama platesnio masto reformą pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, **Kroatija** taip pat planuoja 2022 m. gruodžio mėn. priimti naują kovos su nedeclaruojamu darbu įstatymą, kuriuo būtų apibrėžtas nedeclaruojamas darbas, sustiprintos darbo inspekcijos ir išsamiau reglamentuojamas darbuotojų perėjimas iš nedeclaruojamo darbo į deklaruojamo darbo santykius.

Įvairios valstybės narės patvirtino tikslingas priemones, skirtas ilgalaikių bedarbių padėčiai darbo rinkoje gerinti pagal Ramsčio 4 principą. 2021 m. spalio mėn. **Graikija** priėmė naują įstatymą, kuriuo reformuojama valstybinės užimtumo tarnybos (graik. *OAED*) organizacija ir veikla. Naujos nuostatos apima naujų užimtumo konsultantų įdarbinimą (540 asmenų dvejiems metams), didesnę dėmesį sutelkiant tarpininkavimui tarp darbo jėgos pasiūlos ir paklausos. 2021 m. **Graikija** taip pat įvedė darbo išmoką nedarbo subsidijas gaunantiems asmenims, kurie susirado darbą, ir 300 EUR premiją ilgalaikiams bedarbiams (nedirbantiems daugiau kaip 5 metus), kurie parengia individualų veiksmų planą. Siekiant kovoti su piktnaudžiavimu pašalpomis, nustatyti pajamų kriterijai, o tris kartus atsisakius tinkamo darbo arba dalyvavimo mokyme, asmuo būtų išbrauktas iš bedarbių registro. Vykdamas plataus masto reformą **Airijoje**, 2022 m. sausio mėn. pradėjo veikti Vietinė užimtumo tarnyba (angl. *LAES*). Jos tikslas – teikti aukštos kokybės ir išmatuojamas įdarbinimo paslaugas ilgalaikiams bedarbiams ir kitoms pažeidžiamoms grupėms. Naujoji tarnyba veikia pagal nuo veiklos efektyvumo priklausančią apmokėjimo sistemą, o kiekvienas klientas gauna individualias išmokas, kurios priklauso nuo jo įsitraukimo ir asmeninio pažangos plano įvykdymo. 2022 m. vasario mėn. **Švedija** pavedė savo valstybinei užimtumo tarnybai sustiprinti paramą ilgalaikiams bedarbiams, ypač teritorijose, kuriose susiduriama su dideliais socialiniais ir ekonominiais iššūkiais. Taip pat numatoma imtis veiksmų, kuriais būtų stiprinamas strateginis ir operatyvinis valstybinių užimtumo tarnybų ir vietos valdžios institucijų bendradarbiavimas pažeidžiamų darbo ieškančių asmenų atžvilgiu.

Keletas valstybių narių pagal Ramsčio 4 principą (aktyvus užimtumo rėmimas) iš dalies pakeitė savo esamas aktyvios darbo rinkos politikos sistemas, kad padidintų jų veiksmingumą atsigavimo po COVID-19 etapo metu. 2021 m. **Čekija** priėmė strateginę programą „Užimtumas 2030+“. Strategijoje, kuri padeda įgyvendinti sanglaudos politikos

sąlygas, apibrėžtos prioritetinės sritys ateinantiems 10 metų. Konkrečios priemonės išdėstytos šią sistemą išsamiau pristatančiuose veiksnių planuose. Įgyvendinama ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, **Graikija** 2021 ir 2022 m. patvirtino priemones valstybinėms užimtumo tarnyboms skirtiems naujiems skaitmeniniams įrankiams, įskaitant skaitmeninę kortelę, galimybę užregistruoti individualių veiksnių planą, taip pat individualiųjų mokymosi sąskaitų teikimo sistemą, kurti. **Kroatija**, vykdydama platesnio masto reformą pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, pateikė priemones, kuriomis siekiama pagerinti pažeidžiamoms grupėms teikiamos paramos kokybę, ypač procesus, susijusius su pažeidžiamų grupių profiliavimu, segmentavimu, integracija ir aktyvumo skatinimu valstybinėse užimtumo tarnybose. Be to, toliau siekiama kurti priemones, skirtas bedarbių ir laisvų darbo vietų paieškai, ir geriau įgyvendinti aktyvios darbo rinkos politikos stebėsenos ir vertinimo sistemą. Tikimasi, kad dėl šių veiksnių ir planuojamos informavimo veiklos prie valstybinės užimtumo tarnybos prisijungs 5 000 naujų naudotojų. 2022 m. balandžio mėn. buvo įdiegta suaugusiųjų kvalifikacijos kėlimui ir perkvalifikavimui skirta kuponų sistema, kuria grindžiamas galimas individualiųjų mokymosi sąskaitų įvedimas pagal ESF+. 2021 m. gruodžio mėn. **Italija** patvirtino naujas struktūrines investicijas, skirtas skatinti regioninių darbo rinkos observatorijų plėtrą ir paramą regioninių bei nacionalinių informacinių sistemų sąveikumui stiprinti, taip gerinant valstybinių užimtumo tarnybų pajėgumus palaikyti atitiktį darbo rinkos poreikiams. Šią priemonę papildė 4,4 mlrd. EUR suma, skirta Nacionalinei darbuotojų garantijų programai (it. GOL) įgyvendinti 2021–2023 m. laikotarpiu. 2022 m. rugpjūčio mėn. **Lietuva** patvirtino naują profesinio orientavimo sistemą pagal nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, kurioje nustatyta profesinio konsultavimo sistema, pagrindiniai kompetencijų reikalavimai, valdymas ir kokybės užtikrinimas nuo pirmos mokyklos klasės per visą karjeros laikotarpį (taip pat žr. 2.2.2 skirsnį). Dalyvaujant socialiniams partneriams taip pat bus nustatytas dalyvaujančių institucijų valdymo procesas. 2022 m. balandžio mėn. **Liuksemburgas** patvirtino naują tikslinę laikinąją priemonę, pagal kurią jaunesniems nei 50 m. amžiaus bedarbiams 6 mėn. suteikiamas laikinasis darbas. Įstatymas taikytas atgaline data nuo 2021 m. spalio mėn. ir nustojo galioti 2022 m. birželio 30 d. Tikimasi, kad iki 2022 m. pabaigos **Lenkija** pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą priims du pagrindinius teisės aktus, kuriais bus skatinamas dalyvavimas darbo rinkoje. Pirma, tikimasi, kad Įstatymu dėl trečiųjų šalių piliečių įdarbinimo bus sumažintos administracinės kliūtys įdarbinti trečiųjų šalių piliečius ir supaprastintas tam tikrų darbo sutarčių sudarymo procesas. Antra, naujajame Darbo veiklos įstatyme, be kita ko, numatytos priemonės, kuriomis siekiama palengvinti tėvų grįžimą į darbo rinką po vaiko priežiūros atostogų.

Be to, esama pavyzdžių, kai valstybės narės siūlo tikslines priemones, kuriomis siekiama palengvinti užimtumo statuso keitimą darbo rinkoje ir sustiprinti aktyvumo skatinimo komponentą pagal Ramsčio 4 principą (aktyvus užimtumo rėmimas). 2022 m. birželio mėn. **Belgija** pradėjo taikyti vadinamąjį „pereinamojo laikotarpio trajektorijų“ procesą, kad darbuotojai, gavę išpėjimą apie darbo sutarties nutraukimą, jau galėtų dirbti pas kitą darbdavį, kad perėjimas būtų sklandesnis. Ši veikla, kurią koordinuoja regioninė užimtumo tarnyba, yra pagrįsta dviejų įmonių, kaip tarnybos paslaugų naudotojų, susitarimu. Pereinamuoju laikotarpiu darbo sąnaudos perkeliamos (visiškai arba iš dalies) naujam darbdaviui, o proceso pabaigoje darbuotojas turi būti įdarbintas pagal neterminuotą darbo sutartį. **Belgija** taip pat patvirtino priemonę, skirtą padėti darbuotojams, kurie buvo atleisti iš darbo juos išpėjus bent prieš 30 savaičių. Kriterijus atitinkantys atleisti darbuotojai turi teisę trečdaliį išpėjimo laikotarpio (t. y. 10 savaičių) skirti veiklai, kuria didinamos jų galimybės įsidarbinti. Šia priemone papildoma darbuotojams priklausanti išėtinė išmoka.

Esamos arba naujos aktyvios darbo rinkos politikos sistemos taip pat padeda remti perkeltųjų asmenų iš Ukrainos integraciją į darbo rinką. Siekdamas padėti žmonėms, bėgantiems nuo karo Ukrainoje, dauguma valstybių narių remiasi esama aktyvia darbo rinkos politika, kuria gali naudotis šalies piliečiai, arba programomis, parengtomis po migracijos ir pabėgėlių krizės (2015–2016 m.). Didžioji dauguma ES šalių naudodamos esamas aktyvios darbo rinkos politikos sistemas siūlė konsultavimo ir profesinio orientavimo paslaugas, o kitos šias priemones susiejo su finansinėmis paskatomis darbdaviams įdarbinti perkeltuosius asmenis, rengti mokymą darbo vietoje arba pradėti verslumą skatinančius projektus (taip pat žr. 2.1.2 skirsnį)¹⁷⁷. Tačiau mokymuose (išskyrus kalbų mokymo kursus) dalyvavo nedaug perkeltųjų asmenų iš Ukrainos. Tą galima paaiškinti tuo, kad valstybinėse įdarbinimo tarnybose užsiregistravo nedaug asmenų. Pavyzdžiui, **Austrijoje** ir **Prancūzijoje** mokymuose dalyvavo tik 1 216 ir 1 700 iš atitinkamai 6 300 ir 3 200 ukrainiečių, registruotų nacionalinėse valstybinėse užimtumo tarnybose (taip pat žr. 2.3.1 skirsnį). Kiti tikslinių aktyvios darbo rinkos politikos priemonių, skirtų perkeltiesiems asmenims iš Ukrainos, pavyzdžiai – specialios konsultavimo dėl darbo paslaugos perkeltiesiems asmenims iš Ukrainos **Estijoje** ir speciali **Lenkijos** parama natūra ir finansinės išmokos ukrainiečių menininkams ir autoriams, vykdančioms veiklą **Lenkijoje** (žr. 2.2.2 skirsnį)¹⁷⁸.

Valstybės narės atnaujino valstybinių užimtumo tarnybų reglamentavimo sistemą, kad užtikrintų jų pajėgumus ir veiksmingumą, be kita ko, bendradarbiaudamos su socialinėmis tarnybomis ir suinteresuotosiomis šalimis. 2021 m. liepos mėn. **Belgija** (Flandrijos regionas) pradėjo įgyvendinti veiksmų planą, kuriuo siekiama pagerinti regioninių valstybinių užimtumo tarnybų ir privačių partnerių bendradarbiavimą. Planu siekiama didinti užsakomųjų paslaugų skaidrumą, gerinti planavimą ir geriau stebėti teikiamų paslaugų kokybę taikant išplėstinius vertinimus ir duomenų valdymo praktiką. 2021 m. liepos mėn. **Airija** atnaujino 2021–2025 m. strategiją dėl naujų galimybių patekti į darbo rinką. Naująją strategiją siekiama sustiprinti Airijos valstybines užimtumo tarnybas (*Intreo*) plėtojant jų biudžetą, pajėgumus ir į klientus orientuotą požiūrį. Pasinaudojant EGADP parama, į strategiją įtraukta darbo stažuotų programa, o ESF lėšomis remiamos „Jobsplus“ ir grįžimo į darbą išmokos. 2021 m. lapkričio mėn. **Belgija** (Valonijos regionas) priėmė naują valstybinių užimtumo tarnybų (*TIM*) reformą, kuria siekiama teikti labiau individualizuotą ir integruotą paramą pažeidžiamiesiems darbo ieškantiems asmenims ir sukurti specialius įsidarbinimo būdus neįgaliesiems ar pažeidžiamiesiems asmenims (pagal nacionalinę ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą). Naujoji reforma taip pat sudaro prielaidas optimizuoti Valonijos valstybinės užimtumo tarnybos (*Forem*) ir ją remiančių partnerių bendradarbiavimą. 2021 m. gruodžio mėn. **Ispanija** įgyvendindama nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą priėmė 2021–2024 m. užimtumo didinimo strategiją. Naująją strategiją siekiama modernizuoti aktyvios darbo rinkos politikos įgyvendinimą VUT, įskaitant individualių galimybių plėtojimą, vieno langelio principu veikiančių jaunų žmonių aptarnavimo centrų kūrimą ir geresnį užimtumo, socialinių tarnybų, regioninės administracijos ir privačiojo sektoriaus veiklos koordinavimą. Be to, įgyvendindama ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą **Ispanija** planuoja iki 2022 m. pabaigos reformuoti užimtumo įstatymą, kad atnaujintų aktyvią darbo rinkos politiką, įskaitant jos valdymo struktūrą ir koordinavimo mechanizmus nacionaliniu, regionų ir vietos lygmenimis. 2021 m. gruodžio mėn. **Švedija** priėmė naują priemonę, kuria siekiama stiprinti valstybinių

¹⁷⁷ European Labour Authority (2022), *Overview of national measures adopted to respond to the Ukrainian crisis with regard to employment and social security having a potential impact on the EU labour mobility*, Country Fiches. ELA/2022/RS/047/ELA.323/2022 m. birželio mėn.

¹⁷⁸ Eurofound (2022), *In-kind support and financial support for Ukrainian artists, measure PL-2022-9/2327 (measures in Poland)*, EU PolicyWatch, Dublin.

užimtumo tarnybų aktyvumo skatinimo politikos įgūdžių srityje teikimą (taip pat žr. 2.2.2 skirsnį) sudarant kompetencijų poreikių privačiajame sektoriuje žemėlapi. 2022 m. balandžio mėn. **Belgija** (Flandrijos regionas) priėmė naują priemonę, kuria siekiama sustiprinti vietos valdžios institucijų koordinavimo vaidmenį aktyvinant darbo ieškančių ir ekonomiškai neaktyvių asmenų veiklą, įskaitant socialinę ekonomiką (žr. 2.1.2 skirsnį). 2022 m. balandžio mėn. **Graikija** priėmė naują įstatymą, kuriuo pertvarkoma valstybinė užimtumo tarnyba (*OAED* į *DYPA*), be kita ko, įsteigiama socialinių partnerių taryba ir sukuriama socialinių partnerių įsteigta ir juridinio asmens valdoma profesinio mokymo sąskaita. Tikimasi, kad naujoji tvarka padės greičiau ir lanksčiau teikti paramą aktyvumui skatinti. 2022 m. gegužės mėn. **Lietuva**, vykdydama savo išpareigojimą pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, patvirtino naujas priemones, kuriomis siekiama geriau įveiklinti esamas užimtumo tarnybas pasitelkiant skaitmenines priemones ir užtikrinti sistemingesnį orientavimąsi į klientą. Šios priemonės apima darbo metodų persvarstymą ir pagrindinių procesų automatizavimą, kad būtų galima teikti individualesnes ir labiau integruotas paslaugas darbo ieškantiems asmenims. 2022 m. gegužės mėn. **Suomijoje** įsigaliojo valstybinių užimtumo tarnybų ir verslo paslaugų įstatymas, kuriuo reglamentuojamas Šiaurės šalių darbo ieškančių asmenų įdarbinimo paslaugų modelis. Jo tikslas – pagerinti individualiems poreikiams pritaikytą ir integruotą paslaugų teikimą darbo ieškantiems asmenims. Tikimasi, kad reforma sudarys galimybes įsidarbinti maždaug 10 000 asmenų. Tikimasi, kad poveikis užimtumui visiškai pasireikš po 2025 m.

Kelios valstybės narės padidino bedarbio pašalpų dydį, be kita ko, reaguodamos į infliacinį spaudimą. Siekdama apriboti kylančių kainų poveikį, **Austrija** kasmet siekia pritaikyti bedarbio pašalpas. **Estijoje** 2022 m. padidėjo ir nedarbo draudimo pašalpos, ir nedarbo išmokos. **Italija** panašiai išplėtė bedarbio pašalpų sistemos dosnumą ir mokėjimo laikotarpį. **Ispanijoje** reforma, kuria siekiama panaikinti apsaugos nuo nedarbo aprėpties spragas ir apsaugos nuo nedarbo susiskaidymą, pagal nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą turi būti įgyvendinta iki 2022 m. pabaigos. Be to, buvo palengvintas perėjimas prie socialinės apsaugos paramos gavėjams, kurie negrįžta į darbą ir yra pažeidžiamoje padėtyje. **Danijoje** padidėjo ir išmokų dosnumas, ir teisės į išmokas reikalavimai, todėl padidėjo bedarbio pašalpos pirmuosius tris nedarbo mėnesius. Kartu neseniai baigusiems studijas asmenims buvo sugriežtinti reikalavimai pašalpoms gauti. Tokiu atveju maksimalus išmokų mokėjimo laikotarpis absolventams bus sutrumpintas nuo dvejų iki vieno metų, o jei jie per tris mėnesius nuo studijų baigimo nesusiras darbo, jų išmokos bus sumažintos. 2021 m. liepos mėn. **Prancūzija** priėmė laikinąją priemonę, kuria pratęstė kultūros srities laikinųjų darbuotojų (t. y. asmenų, kurių teisinis statusas yra *intermittents du spectacle*), kuriuos ypač paveikė COVID-19 krizė, teisę į bedarbio pašalpą. Priemonė galiojo iki 2021 m. gruodžio mėn. Į **Maltos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą įtrauktas tyrimas, kuriuo vertinamas bedarbio pašalpų adekvatumas bei aprėptis ir rekomenduojamos politikos alternatyvos, kaip pagerinti veiksmingą išmokų aprėptį ir užtikrinti didesnę jų adekvatumą (tiek trukmę, tiek veiksmingą prieigą), kartu stiprinant paskatas dirbti. 2022 m. balandžio mėn. **Graikija** nustatė naujus darbo paieškos reikalavimus, kuriais bedarbiai skatinami aktyviai ieškoti darbo ir priimti jiems pateiktus darbo pasiūlymus.

Kelios valstybės narės patvirtino priemones, kuriomis siekiama stiprinti socialinį dialogą ir remti socialinių partnerių dalyvavimą formuojant politiką, kaip numatyta Ramsčio 8 principu. Pavyzdžiui, 2021 m. liepos mėn. **Portugalijoje** socialiniai partneriai ir vyriausybė pasirašė trišalį susitarimą dėl profesinio rengimo ir mokymo sistemų tobulinimo, įskaitant reglamentą dėl valdymo (taip pat žr. 2.2.2 skirsnį). **Ispanijoje** socialiniai partneriai dalyvavo rengiant pagrindines darbo rinkos reformas, kurių imtasi nuo 2020 m. 2022 m.

gegužės mėn. **Estijos** socialiniai partneriai ir vyriausybė pasirašė geros valios susitarimą dėl lengvatinių pensijų reformos. Šiuo pagrindu rengiamas naujas senatvės ir išstarnauto laiko pensijų reglamentas. Įgyvendinama ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą **Rumunija** planuoja iki 2022 m. pabaigos priimti naują socialinio dialogo įstatymą, dėl kurio buvo diskutuota ir susitarta su socialiniais partneriais.

2.4. 8-oji gairė. Lygių galimybių visiems skatinimas, socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu

Šiame skirsnyje apžvelgiama, kaip įgyvendinama 8 užimtumo gairė, pagal kurią valstybėms narėms rekomenduojama skatinti lygias galimybes visiems, socialinę įtrauktį ir kovoti su skurdu laikantis Ramsčio 2 (lyčių lygybė), 3 (lygios galimybės), 11 (vaikų priežiūra ir parama vaikams), 12 (socialinė apsauga), 14 (minimalios pajamos), 15 (senatvės pajamos ir pensijos), 16 (sveikatos priežiūra), 17 (neįgaliųjų įtrauktis), 18 (ilgalaikė priežiūra), 19 (būstas ir parama benamiams) ir 20 (galimybė naudotis esminėmis paslaugomis) principų. 2.4.1 skirsnyje pateikiama pagrindinių rodiklių analizė, o 2.4.2 skirsnyje informuojama apie valstybių narių politikos priemonės.

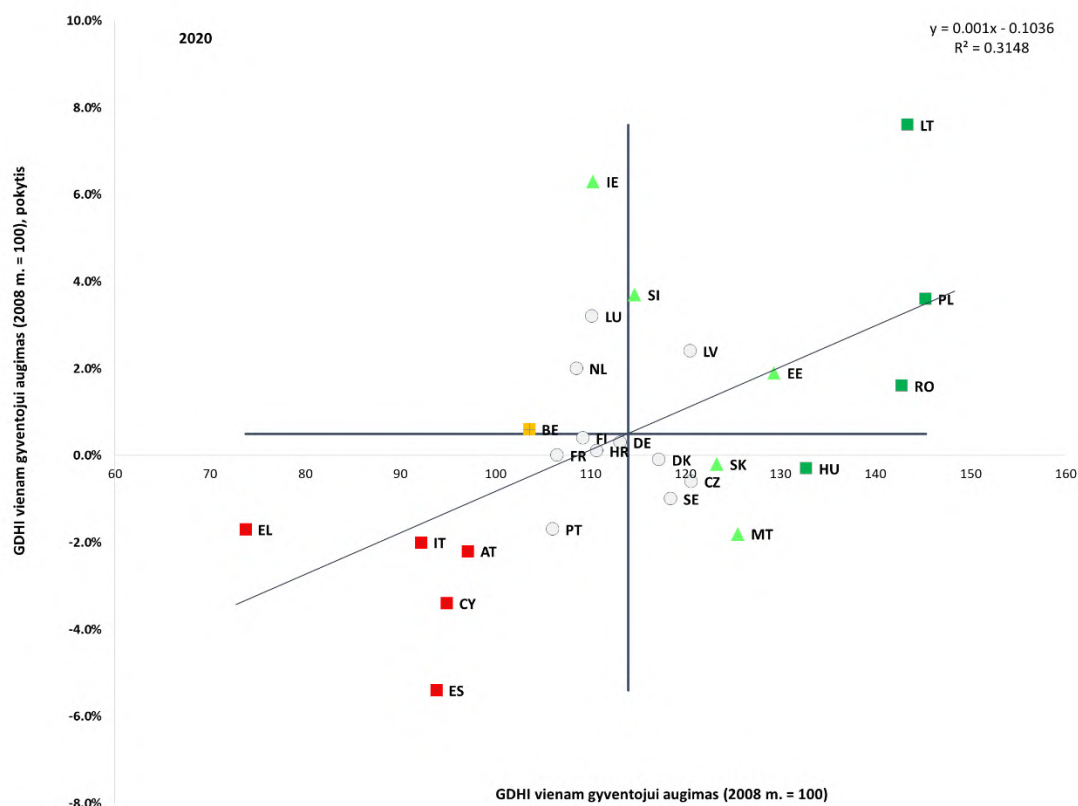
2.4.1. Pagrindiniai rodikliai

Bendros disponuojamosios namų ūkių pajamos vienam gyventojui 2021 m. dėl ekonomikos atsigavimo po COVID-19 apskritai didėjo ES lygmeniu ir daugumoje valstybių narių. Didžiausias augimas buvo užfiksuotas Latvijoje ir Vengrijoje, o mažesnis – Maltoje, Čekijoje, Estijoje ir Slovėnijoje. Labiausiai šis rodiklis sumažėjo Danijoje, o po jos – tik Vokietijoje ir Lietuvoje. Kaip aptarta 1.2 ir 2.1.1 skirsniuose, šie pokyčiai atspindi bendrą darbo užmokesčio augimo ir kitų bendrų disponuojamųjų namų ūkio pajamų sudedamųjų dalių (pavyzdžiui, laipsniško laikinos pajamų paramos priemonių nutraukimo po pandemijos ir atsigavimo laikotarpiu) poveikį. Remiantis 2020 ir 2019 m. rezultatais, Graikijai, Italijai, Ispanijai, Austrijai ir Kiprui priskirta „kritinės padėties“ kategorija¹⁷⁹. Belgijoje rodiklis padidėjo nežymiai, o jo vertė išliko artima 2008 m. lygiui, todėl šalies kategorija – „reikia stebėti“.

¹⁷⁹ Duomenų fiksavimo datą buvo prieinami tik apie 13 valstybių narių duomenys, kuriems bendros užimtumo ataskaitos metodiką taikyti būtų klaidinga. Iki tolesnio duomenų atnaujinimo naudojamas ankstesnių metų kategorizavimas.

2.4.1 pav. 2021 m. bendros disponuojamosios namų ūkių pajamos (GDHI) vienam gyventojui visose valstybėse narėse iš esmės išliko stabilios [žymenos nuoroda, kol bus gauti nauji duomenys]

Realiosios bendros disponuojamosios namų ūkių pajamos (GDHI) vienam gyventojui (2008 m. = 100), 2020 m. ir pokytis, palyginti su ankstesniais metais (socialinių rodiklių suvestinės pagrindinis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. Duomenų fiksavimo datą trūko apie 14 valstybių narių duomenų, todėl diagramoje atspindėtas 2020 m. lygis ir pokytis, palyginti su 2019–2020 m.

Šaltinis – Eurostatas [[tepsr_wc310](https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&plugin=1)].

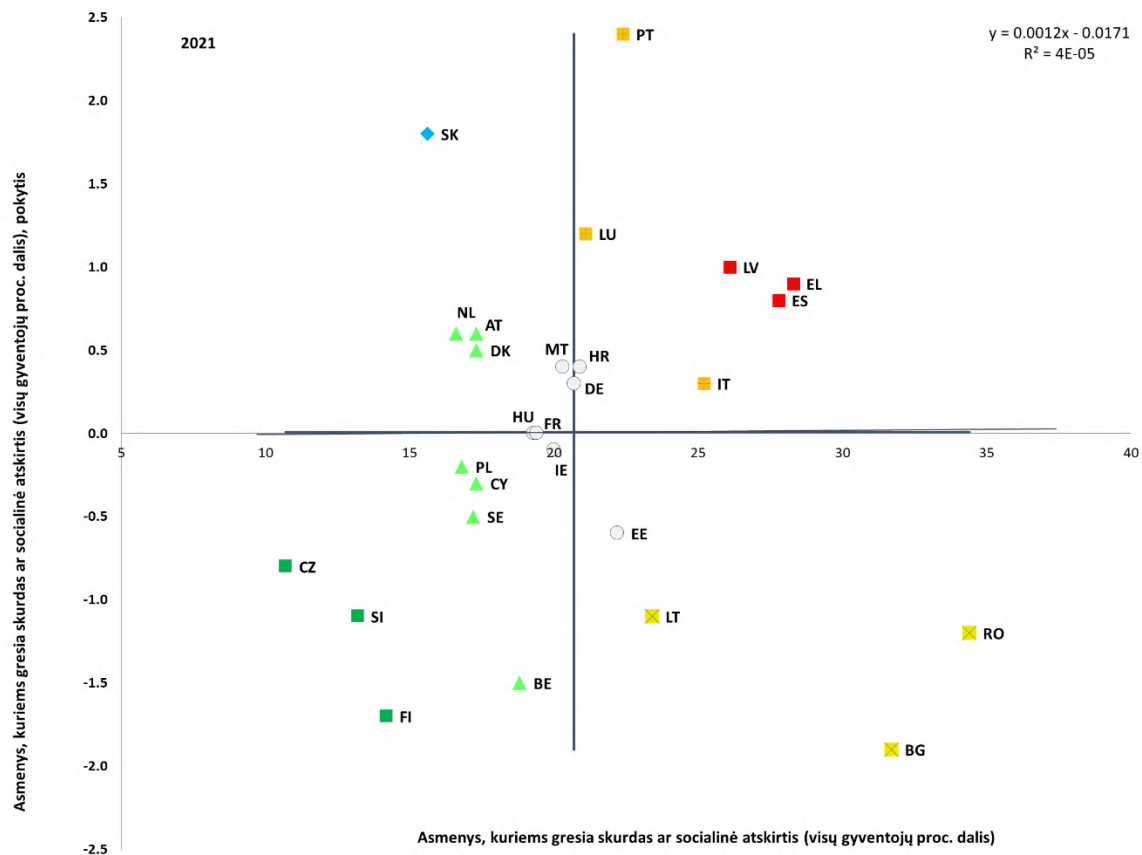
Asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalis (AROPE) 2021 m. daugumoje valstybių narių iš esmės nepakito arba sumažėjo, tačiau padėtis įvairiose šalyse labai skiriasi. 2021 m. Rumunijoje, Bulgarijoje, Graikijoje, Ispanijoje ir Latvijoje AROPE rodikliai buvo didžiausi (atitinkamai 34,4, 31,7, 28,3, 27,8 ir 26,1 proc.). Graikijoje, Ispanijoje ir Latvijoje, kurių gana didelės vertės iki 2021 m. dar labiau padidėjo, palyginti su ES vidurkiu (atitinkamai 0,9, 0,8 ir 1 proc. punktu), o jų padėtis pažymėta kaip „kritinė“ (žr. 2.4.2 pav.). Tarp valstybių narių, kuriose rodikliai yra aukštesni, Rumunijoje ir Bulgarijoje jie sumažėjo (atitinkamai 1,2 ir 1,9 proc. punktu). Portugalijos, Liuksemburgo ir Italijos padėtis – „reikia stebėti“, nes jose rodiklis gana smarkiai pablogėjo (atitinkamai 2,4, 1,8 ir 1,2 proc. punktu), nepaisant to, kad jo lygis yra maždaug toks pat arba artimesnis ES vidurkiui¹⁸⁰. Tarp valstybių narių, kuriose AROPE lygis yra mažiausias, Slovakijos rodiklis yra palyginti žemas, tačiau 2021 m. jis gana smarkiai padidėjo, todėl ji priskirta kategorijai „rezultatai geri, bet reikia padėti stebėti“. Čekijoje, Slovėnijoje ir Suomijoje ir toliau fiksuojamas pagerėjimas ir žemiausias AROPE lygis, todėl jos priskiriamos prie „geriausių rezultatų pasiekusios šalių“. AROPE rodikliai įvairiuose Europos regionuose įvairuoja labiau nei tarp valstybių narių. Didžiulių skirtumų gali atsirasti vienoje valstybėje narėje, pavyzdžiui, Italijoje, Vengrijoje arba Lenkijoje (žr. 3 priedo 8 pav.). Apskritai šie AROPE lygio pokyčiai nėra nei

¹⁸⁰ Su šiuo rodikliu susiję 2021 m. Liuksemburgo duomenys yra su laiko eilučių pertrūkiu.

konvergencijos, nei divergencijos pobūdžio. Norint užtikrinti, kad naujos priemonės ir reformos padėtų toliau mažinti skurdą ir taip prisidėti prie pagrindinio ES tikslo – iki 2030 m. bent 15 mln. žmonių ištraukti iš skurdo – įgyvendinimo, labai svarbu toliau vertinti politikos reformų poveikį pajamų pasiskirstymui¹⁸¹.

2.4.2 pav. Asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalis daugumoje valstybių narių 2021 m. iš esmės nepakito arba net sumažėjo, tačiau vis dar esama reikšmingų skirtumų

Skurdo ar socialinės atskirties riziką patiriančių gyventojų dalis (%) 2021 m. lygis ir pokytis, palyginti su ankstesniais metais (socialinių rodiklių suvestinės pagrindinis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. IT ir PL duomenys preliminarūs. LU duomenų eilutės yra su pertrūkiu.

Šaltinis – Eurostatas [ilc_peps01n], ES SPGS.

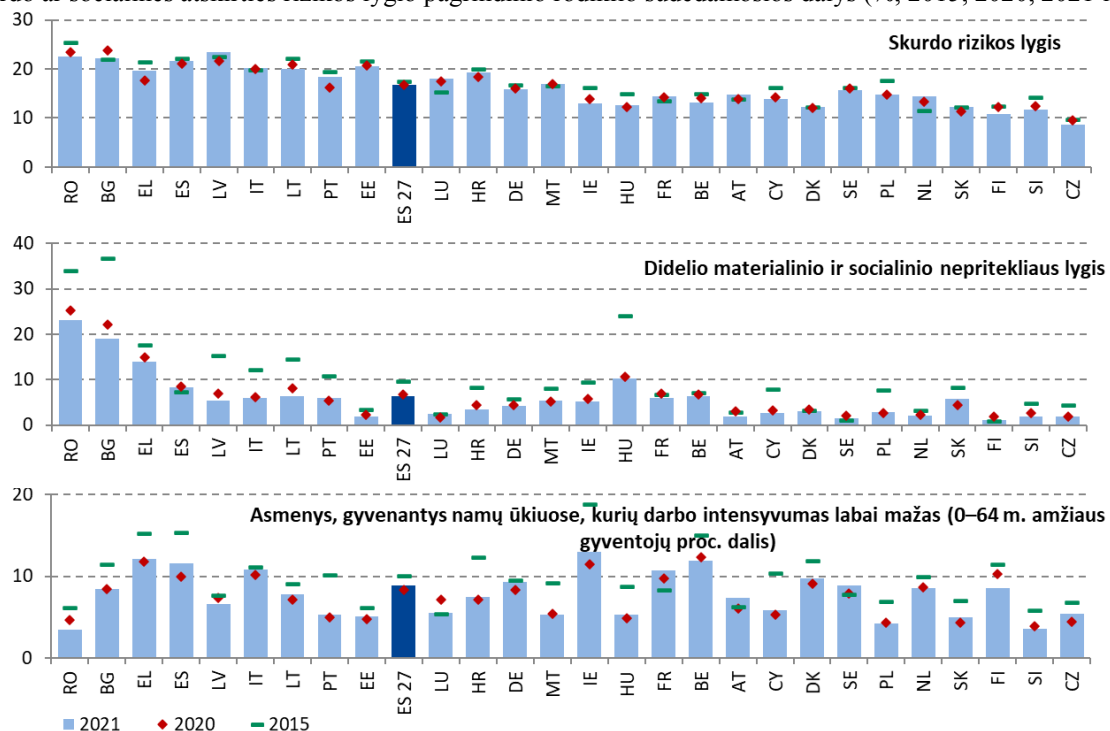
Nepaisant įtampos, kurią COVID-19 krizė sukėlė daugeliui žmonių visoje ES, veiksmingi valstybių narių ir ES lygmens veiksmai, kurie iš dalies buvo remiami ES finansavimo priemonėmis, sudarė sąlygas užkirsti kelią bendram skurdo, didelio materialinio ir socialinio nepritekliaus ir žmonių, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose (beveik) nė vienas narys neturi darbo, skaičiaus didėjimui. Asmenų, kuriems gresia skurdas, dalis (AROP) 2021 m. daugumoje valstybių narių išliko stabili arba sumažėjo (vertinant pagal 2020 m. pajamas). Mažiausias rodiklis buvo Čekijoje, po jos sekė Suomija ir Slovėnija, kuriose šis rodiklis sumažėjo (atitinkamai 0,9, 1,4 ir 0,7 proc. punkto iki 8,6, 10,8 ir 11,7 proc. 2021 m.), žr. 2.4.3 pav. viršutinę dalį. Didžiausi rodikliai užregistruoti Latvijoje, Rumunijoje ir Bulgarijoje (atitinkamai 23,4, 22,6 ir 22,1 proc. 2021 m.). Remiantis Eurostato išankstiniais įverčiais (vertinant pagal 2021 m. pajamas), daugumoje valstybių narių AROP

¹⁸¹ Šiuo tikslu Komisija paskelbė [komunikatą „Geresnis valstybių narių politikos paskirstomojo poveikio vertinimas“](#) (COM(2022)494 final).

lygis išliko nepakitęs, palyginti su 2020 m. Rodiklis padidėjo Čekijoje, Slovėnijoje ir Kroatijoje, o Ispanijoje, Švedijoje ir Austrijoje (o didesne dalimi – ir Graikijoje bei Bulgarijoje) jis sumažėjo, palyginti su 2020 m. pajamų metais¹⁸². Didelį materialinį ir socialinį nepriteklių patiriančių gyventojų dalis 2021 m. ES labai skyrėsi – nuo 1,1 proc. Suomijoje iki 23,1 proc. Rumunijoje. Rodiklių reikšmės, palyginti su metais prieš tai, sumažėjo visose valstybėse narėse, išskyrus penkias (Slovakiją, Liuksemburgą, Portugaliją, Maltą ir Lenkiją, kuriose jis padidėjo atitinkamai 1,2, 0,7, 0,6, 0,3 ir 0,3 proc. punkto). Nepaisant didelio sumažėjimo, didelės vertės fiksuojamos Rumunijoje, Bulgarijoje, Graikijoje ir Vengrijoje (23,1, 19,1, 13,9 ir 10,2 proc.), žr. 2.4.3 pav. vidurinę dalį. 2021 m. asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose (beveik) nė vienas narys neturi darbo, dalis (vertinant praėjusių kalendorinių metų padėtį) iš dalies atspindėjo neigiamą COVID-19 krizės poveikį užimtumui ir septyniose valstybėse narėse (Ispanijoje, Airijoje, Austrijoje, Čekijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje ir Švedijoje) padidėjo bent 1 proc. punktu arba daugiau (žr. 2.4.3 pav. apatinę dalį). Tarp valstybių narių, kurios susidūrė su dideliais iššūkiais (kurių rodikliai didesni nei 10 proc.), buvo Airija, Graikija, Belgija, Ispanija, Italija ir Prancūzija. Nepaisant to, daugumos valstybių narių rodikliai išliko stabilūs arba net šiek tiek sumažėjo – tokie rezultatai rodo pastangas politikos lygmeniu užkirsti kelią darbo vietų praradimui pandemijos metu. Ryškūs teigiami pokyčiai buvo stebimi visų pirma Suomijoje, Liuksemburge¹⁸³ ir Rumunijoje (atitinkamai 1,7, 1,6 ir 1,2 proc. punkto sumažėjimas), kurių rodiklis buvo mažesnis už ES vidurkį arba jam artimas.

2.4.3 pav. Nuo 2015 m. gerėję AROPE sudedamųjų dalių rezultatai beveik visose valstybėse narėse išlaikyti net per COVID-19 krizę

Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygio pagrindinio rodiklio sudedamosios dalys (% , 2015, 2020, 2021 m.)

Pastaba. Rodikliai išdėstyti eilės tvarka pagal 2021 m. AROPE lygį. IT ir PL duomenys preliminarūs. LU duomenų eilutės yra su pertrūkiu.

¹⁸² Išankstiniai įverčiai paskelbti 2022 m. rugpjūčio mėn. [Eurostato interneto svetainėje](#). Žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 29 d. Aptariami tik statistiškai reikšmingi pokyčiai. Belgijos, Prancūzijos, Airijos ir Portugalijos įverčiai nepateikti, o daugelio šalių duomenys nesuskirstyti pagal amžiaus grupes.

¹⁸³ 2021 m. Liuksemburgo duomenys yra su laiko eilučių pertrūkiu.

Vaikų skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis 2021 m. vidutiniškai išliko stabilus, bet tarp įvairių ES valstybių narių vis dar pastebimi dideli skirtumai ir divergencijos požymiai. Iki 2021 m. ES vidurkis padidėjo tik nežymiai (0,4 proc. punkto – iki 24,4 proc.). Slovėnijoje, Suomijoje, Čekijoje, Danijoje ir Nyderlanduose rodikliai buvo mažiausi po to, kai jie šiek tiek padidėjo arba sumažėjo, palyginti su 2020 m. duomenimis. Kita vertus, Rumunijoje, Ispanijoje, Bulgarijoje, Graikijoje, Italijoje ir Liuksemburge vaikų skurdo rizikos ar socialinės atskirties rodikliai 2021 m. buvo didžiausi ir visos šios šalys, kurių vertės blogėja (išskyrus Bulgariją, kurioje buvo užfiksuotas didelis pagerėjimas) buvo priskirtos „kritinės padėties“ kategorijai¹⁸⁴. Gana didelis padidėjimas, nepaisant daug mažesnio lygio 2020 m., užfiksuotas Vengrijoje, Slovakijoje, Vokietijoje ir Portugalijoje (atitinkamai 1,5, 1,3, 1,2 ir 1 proc. punkto). Didžiausias vaikų AROP rodiklio sumažėjimas 2020–2021 m. (vertinant atitinkamai pagal 2019 ir 2020 m. pajamas) užfiksuotas Bulgarijoje, Lietuvoje ir Suomijoje (atitinkamai 4,1, 2,8 ir 2,5 proc. punkto), o kitame spektro gale užfiksuotas padidėjimas Liuksemburge¹⁸⁵ (4,7 proc. punkto), Graikijoje (2,8 proc. punkto) ir Vengrijoje (2,4 proc. punkto)¹⁸⁶. Eurostato išankstiniai įverčiai (vertinant pagal 2021 m. pajamas) rodo, kad, palyginti su 2020 m., daugumoje šalių šis rodiklis išliko apskritai stabilus, o Graikijoje, Ispanijoje bei Italijoje ir didžiąja dalimi Latvijoje ir Švedijoje – sumažėjo¹⁸⁷. Didelį materialinį ir socialinį nepriteklių patiriančių vaikų dalis sumažėjo 19-oje valstybių narių, iš jų šešiose – labiau, ypač Bulgarijoje (4,8 proc. punkto), tačiau ji vis dėlto kartu su Rumunija išlieka tarp valstybių narių, kuriose šis rodiklis yra didžiausias (atitinkamai 20 ir 28,2 proc.)¹⁸⁸. Čekijoje vaikų, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose (beveik) nė vienas narys neturi darbo, dalis padidėjo daugiau nei perpus (2,3 proc. punkto (buvo 4,1 proc.)), o Rumunijoje – beveik perpus (2,5 proc. punkto (buvo 5,7 proc.)). Abiejose šalyse šis rodiklis išlieka mažesnis už ES vidurkį¹⁸⁹. Airijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje ir Bulgarijoje rodikliai buvo didžiausi (daugiau nei 10 proc.), ir visose šiose šalyse (išskyrus Bulgariją) dar šiek tiek padidėjo.

Skurstantys ar socialiai atskirti vaikai dažnai prasčiau mokosi, jų sveikatos būklė yra blogesnė, o suaugus jiems sunkiau save realizuoti, be kita ko, dalyvauti darbo rinkoje ir visuomenės gyvenime. Vaikų priežiūros ir paramos vaikams lyginamosios analizės sistema pagrįsta keliais rodikliais, pagal kuriuos vertinama vaikų padėtis valstybėse narėse¹⁹⁰. 2021 m. nuolatinio skurdo lygis apskritai išliko stabilus ir didesnis tarp vaikų nei tarp likusių gyventojų (11,9 proc., palyginti su 10,7 proc.)¹⁹¹. 2021 m. duomenimis (vertinant 2020 m. pajamų lygi), pirmaisiais pandemijos metais kai kuriose valstybėse narėse, pavyzdžiui,

¹⁸⁴ 2021 m. Liuksemburgo duomenys yra su laiko eilučių pertrūkiu.

¹⁸⁵ 2021 m. Liuksemburgo duomenys yra su laiko eilučių pertrūkiu.

¹⁸⁶ Žr. Eurostato lentelę [[ilc_li02](#)].

¹⁸⁷ Žr. Eurostato skaičiavimus [internete](#).

¹⁸⁸ Žr. Eurostato lentelę [[ilc_md11](#)].

¹⁸⁹ Žr. Eurostato lentelę [[ilc_lvhl1ln](#)].

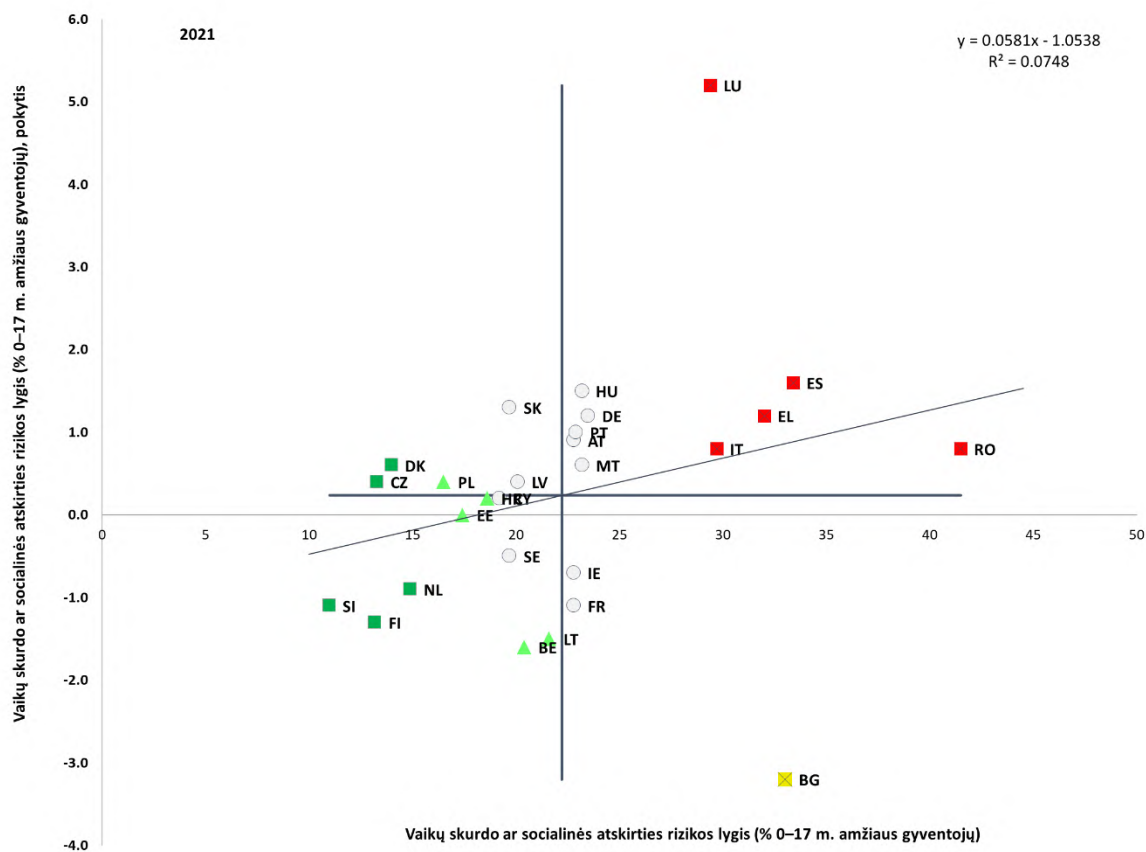
¹⁹⁰ Susijęs Socialinės apsaugos komiteto Rodiklių pogrupio informacinis pranešimas pateiktas [čia](#).

¹⁹¹ Eurostatas [[ilc_li21](#)], ES SPGS.

Graikijoje, Portugalijoje, Ispanijoje, Maltoje, Bulgarijoje, Rumunijoje ir Vengrijoje, socialinių pervedimų poveikis vaikų skurdui išliko gerokai mažesnis už ES vidurkį¹⁹².

2.4.4 pav. Vaikų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalis, nepaisant COVID-19 krizės, apskritai buvo stabili, tačiau tarp valstybių narių buvo tam tikrų skirtumų

Skurdo ar socialinės atskirties riziką patiriančių vaikų (17 m. arba jaunesnių asmenų) dalis (%) 2021 m. lygis ir pokytis, palyginti su ankstesniais metais (socialinių rodiklių suvestinės pagrindinis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. IT ir PL duomenys preliminarūs. LU duomenų eilutės yra su pertrūkiu.

Šaltinis – Eurostatas [tepsr_lm412], ES SPGS.

Skurdo gilumas¹⁹³ 2021 m. daugumoje valstybių narių apskritai išliko stabilus arba sumažėjo tiek visų gyventojų, tiek vaikų grupėje. Santykinis skurdo rizikos gylys 2021 m. (vertinant pagal 2020 m. pajamas) ES vidutiniškai siekė 24,4 proc. Šis rodiklis buvo didesnis Ispanijoje, Vengrijoje, Italijoje, Latvijoje, Kroatijoje, Graikijoje (t. y. valstybėse narėse, kuriose jis iš esmės nepakito arba šiek tiek sumažėjo), Portugalijoje (kurioje jis šiek tiek padidėjo) ir Bulgarijoje (kurioje jis sumažėjo labiausiai – 3,1 proc. punkto), žr. 2.4.5 pav. Šis rodiklis didžiausias buvo Rumunijoje (37,7 proc.), kuri taip pat yra vienintelė valstybė narė, kurioje COVID-19 protrūkio metu užregistruotas reikšmingas padidėjimas (5,8 proc. punkto).

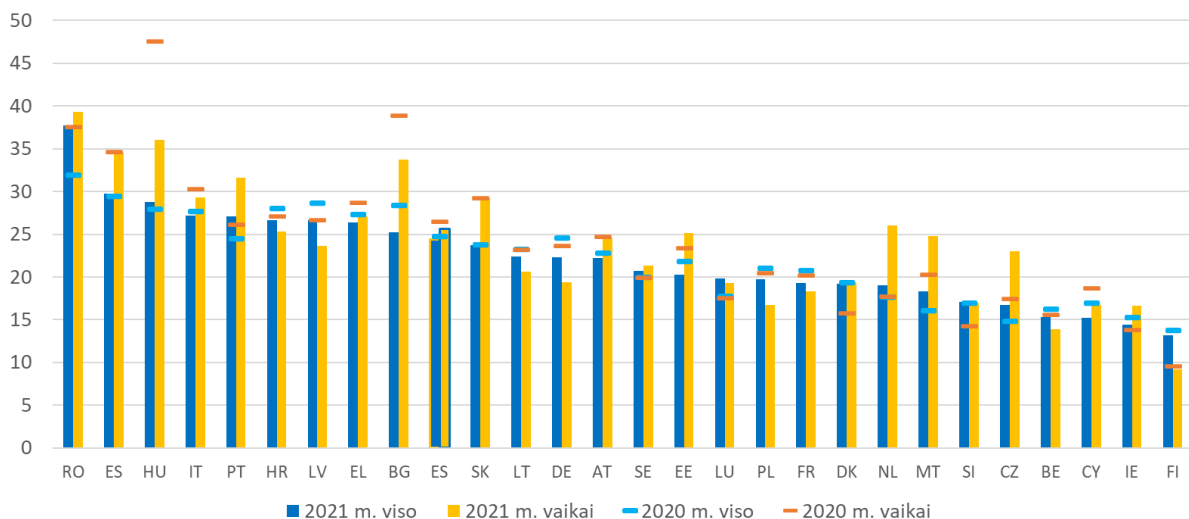
¹⁹² Oficialaus Eurostato rodiklio nėra, tačiau jį galima apskaičiuoti pagal vaikų AROP rodiklį [po](#) pervedimų ir [prieš](#) pervedimus. Socialiniai pervedimai natūra, įskaitant, be kita ko, nemokamą ankstyvąjį ugdymą ir priežiūrą, švietimą ir sveikatos priežiūrą, šioje analizėje nenagrinėjami.

¹⁹³ Šis rodiklis, dar vadinamas santykinė skurdo rizikos gylio mediana, apskaičiuojamas kaip skirtumas tarp žmonių, gyvenančių žemiau skurdo rizikos ribos ir ties skurdo rizikos riba, ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų medianos, išreikštas kaip skurdo rizikos ribos procentinis dydis (ribinis taškas – 60 proc. šalies vidutinių ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų). Šaltinis – [Glossary: Relative median at-risk-of-poverty gap](#).

Vertinant tik vaikų grupę, padėtis valstybėse narėse iš esmės panaši, išskyrus kelis skirtumus ir apskritai didesnius svyravimus tarp valstybių narių 2020–2021 m. laikotarpiu. Pavyzdžiui, Rumunijoje vaikų skurdo gylys iš esmės nepakito, nors vis dar išlieka didžiausias ES ir siekia 39,3 proc, o Nyderlanduose jis gerokai padidėjo (8,3 proc. punkto), Vengrijoje gerokai sumažėjo (11,6 proc. punkto). Skurdas yra didesnis tarp žmonių, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose (beveik) nė vienas narys neturi darbo¹⁹⁴, ir, remiantis 2021 m. duomenimis (vertinant pagal 2020 m. pajamas), 18–64 m. amžiaus gyventojų ES sudaro apie 36 proc., nors, palyginti su ankstesniais metais (2020 m. duomenimis, vertinant pagal 2019 m. pajamas), šiek tiek sumažėjo (apie 1 proc. punktu). Šioje grupėje Rumunijoje, Italijoje ir Latvijoje skurdo gylys yra didžiausias, tačiau mažėja (visose šalyse jis viršija 50 proc.), o po jų seka Lietuva ir Bulgarija, kuriose vis dėlto užfiksuotas didelis sumažėjimas (apie 12 proc. punktu). Šios grupės skurdo gylys labiausiai padidėjo Maltoje (7,5 proc. punkto), nors ir išliko panašus į ES vidurkį. Aukštas lygis taip pat rodo, kad kyla sunkumų dėl išmokų adekvatumo ir aprėpties. Nyderlanduose ir Belgijoje šis rodiklis yra mažesnis nei 20 proc.

2.4.5 pav. Skurdo lygis valstybėse narėse iš esmės nepakito arba sumažėjo, tačiau didesni skirtumai buvo vaikų grupėje

Santykinis visų gyventojų ir vaikų skurdo rizikos gylys (% , 2020, 2021 m.)

Pastaba. Rodikliai išdėstyti eilės tvarka pagal 2021 m. lygį. IT ir PL duomenys yra negalutiniai, o SK 2021 m. duomenų nėra (2020 m. lygis nurodytas 2020 ir 2021 m.). LU duomenų eilutės yra su pertrūkiu.

Šaltinis – Eurostatas [[ilc_li11](#)], ES SPGS.

Nepaisant pagerėjusios padėties, 2021 m. visose valstybėse narėse neįgalieji, ypač moterys ir darbingo amžiaus asmenys, vis dar daug dažniau nei kiti gyventojai patyrė skurdo ar socialinės atskirties riziką¹⁹⁵. Daugumoje valstybių narių neįgaliųjų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalis, palyginti su 2020 m., sumažėjo. Labiausiai šis rodiklis pagerėjo Bulgarijoje, nors ir išliko didžiausias ES (44,1 proc., sumažėjo 8,2 proc. punkto, palyginti su 2020 m.). Toliau sekė Latvija, Lietuva ir Airija, kuriose rodikliai

¹⁹⁴ Šis rodiklis Eurostato (nepaskelbta) apskaičiuojamas kaip skurdo rizikos ribos procentine dalimi išreiškiamas skirtumas tarp asmenų, kurių ekvivalentinės disponuojamosios pajamos yra žemiau skurdo rizikos ribos ir kurie gyvena namų ūkyje, kuriame (beveik) nė vienas narys neturi darbo, ekvivalentinių bendrų grynųjų pajamų medianos ir pačios skurdo rizikos ribos. Ši riba yra 60 proc. visų vienos šalies, o ne visos ES, gyventojų ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų medianos.

¹⁹⁵ Eurostatas [[hlth_dpe010](#)], ES SPGS, apimantis 16 m. ir vyresnius asmenis. Remiantis visuotinio riboto aktyvumo indekso (GALI) koncepcija, žmonės laikomi neįgaliais, jei jų aktyvumas ribotas arba labai ribotas. SK duomenų nėra.

atitinkamai siekė 40,8, 39,6 ir 38,9 proc., o Airijoje netgi šiek tiek padidėjo (beveik 4,9 proc. punkto). Mažiausi rodikliai 2021 m. buvo užregistruoti Čekijoje (18,3 proc., sumažėjo 5,1 proc. punkto), Suomijoje (20,7 proc.) ir Danijoje (21,9 proc.). Beveik visose valstybėse narėse neįgalųjų grupėje moterims grėšė didesnė rizika nei vyrams (ES vidurkis atitinkamai 29,6 ir 28,1 proc.), taip pat 16–64 m. amžiaus žmonėms (ES vidurkis 34,6 proc., palyginti su 28,9 proc. visų vyresnių nei 16 m. amžiaus gyventojų). Dar iki COVID-19 krizės daugelio neįgalųjų ekonominė padėtis buvo pažeidžiama. Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Kroatijoje ir Rumunijoje, dėl pandemijos skurdo rizika išaugo. Taip pat susirūpinimą kelia tai, kad dėl pandemijos sukeltų ekonominių padarinių, pavyzdžiui, Portugalijoje ir Kroatijoje, įsivertino ir pagilėjo su negalia susijęs skurdas ir nelygybė¹⁹⁶.

2021 m. migrantų kilmės asmenų ir romų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalis išliko didesnė nei šalies piliečių. Kai kuriose valstybėse narėse ne ES gimusių asmenų AROPE rodikliai išliko daug didesni (daugeliu atvejų daugiau nei du kartus didesni), palyginti su šalyje gimusių asmenų rodikliais (Ispanijoje – 56,4 proc., palyginti su 22,2 proc., Bulgarijoje – 51,1 proc., palyginti su 31,3 proc., Graikijoje – 51 proc., palyginti su 25,9 proc., Italijoje – 44,7 proc., palyginti su 21,9 proc., Švedijoje – 39,7 proc., palyginti su 11,3 proc., ir Belgijoje – 39,1 proc., palyginti su 15,4 proc.)¹⁹⁷. Iš šių šalių, kuriose rodikliai didžiausi, ne ES gimusių asmenų AROPE lygis, palyginti su 2020 m., sumažėjo tik Belgijoje (7,4 proc. punkto). Labiausiai (11,2 proc. punkto) jis padidėjo Bulgarijoje. Mažiausi rodikliai 2021 m. buvo Čekijoje (11,2 proc.) ir Vengrijoje (13,2 proc.), kur skirtumas nuo šalyje gimusių asmenų rodiklių taip pat yra daug mažesnis (t. y. mažesnis nei 10 proc. punktu). 2021 m. romų finansinio skurdo rizika nepakito – visoje ES net keturi iš penkių romų (80 proc.) patiria skurdo riziką¹⁹⁸. 2021 m. mažesnė, bet vis dar labai didelė romų dalis (48 proc.) gyveno didelio materialinio nepritekliaus sąlygomis. Romų vaikų padėtis buvo dar blogesnė: maždaug 83 proc. jų grėšė skurdas, o 54 proc. patyrė didelį materialinį nepriteklį. Dėl pasaulinio COVID-19 protrūkio ir po to kilusios ekonominės krizės socialinę atskirtį patiriančių romų pažeidžiamumas dar labiau padidėjo, ypač vertinant jų galimybes naudotis sveikatos priežiūros, švietimo, socialinės apsaugos ir esminėmis paslaugomis¹⁹⁹.

7 intarpas. Energijos kainų didėjimo poveikis ir energijos nepritekliaus rizika

Prasidėjus atsigavimui po COVID-19 krizės, nuo 2021 m. fiksuojamos didelės ir vis dar kylančios energijos kainos, kurios dar labiau išaugo Rusijai pradėjus agresijos karą prieš Ukrainą, todėl kyla rizika, kad padidės energijos nepritekliaus ir bus neįgiamai paveikta perkamoji galia, ypač pažeidžiamų namų ūkių. Didesnės bendros gyvenamųjų namų energijos išlaidos, daugiausia susijusios su šildymu bei vėsinimu, ir transporto išlaidos taip pat reiškia, kad namų ūkiams kyla didesnė energijos nepritekliaus rizika. Didėjant kainų (ne tik energijos kainų) spaudimui, tampa vis svarbiau tinkamai pritaikyti laikinos paramos priemonės pažeidžiamiems namų ūkiams. Valstybės narės ėmėsi priemonių, siekdamas

¹⁹⁶ Kadangi pateikti išsamūs duomenis vėluojama, ši informacija dar nėra visiškai aiški. Žr. [COVID-19 and people with disabilities in Europe Assessing the impact of the crisis and informing disability-inclusive next steps](#), European Disability Expertise, September 2021.

¹⁹⁷ Pagal Eurostato rodiklį [\[ilc_peps06n\]](#), lyginant 18 m. ar vyresnio amžiaus asmenis, gimusius ne ES 27 šalyse, su gimusiaisiais duomenis teikiančioje šalyje. Nėra 2021 m. Prancūzijos, Lietuvos, Lenkijos, Rumunijos ir Slovakijos duomenų. Liuksemburgo ir Portugalijos 2021 m. duomenys su eilučių pertrūkiu.

¹⁹⁸ Duomenys apie romus gauti iš [2021 m. FRA romų apklausos](#).

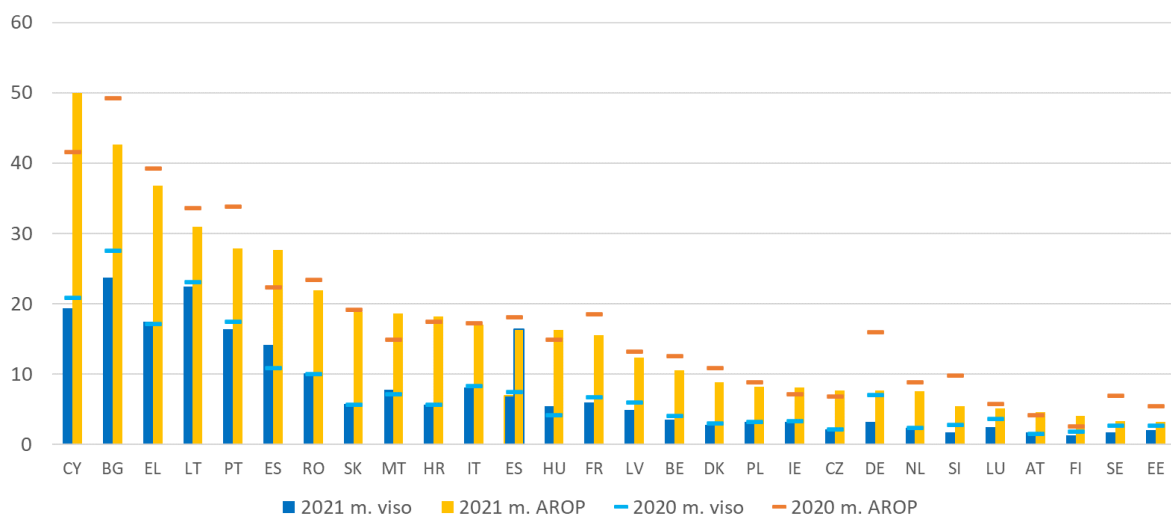
¹⁹⁹ Žr. Komisijos [apžvalgą](#) ir [FRA biuletinį apie COVID-19 poveikį romams](#).

paremti mažas pajamas gaunančių namų ūkių galimybes naudotis energija, kad būtų užkirstas kelias minėtai rizikai, ji būtų sumažinta ir būtų užtikrintos galimybės naudotis energetikos paslaugomis už prieinamą kainą, kaip išsamiai aprašyta toliau šiame intarpe (taip prisidedant prie Europos socialinių teisių ramsčio 20 principo (galimybė naudotis esminėmis paslaugomis) įgyvendinimo).

Energijos nepriteklis ypač skaudžiai paliečia žmones, kuriems gresia skurdas, nors 2021 m. energijos nepriteklis toliau mažėjo. 2021 m. asmenų, negalinčių pakankamai šildyti savo būstą, dalis sumažėjo 0,6 proc. punkto iki 6,9 proc. ES²⁰⁰. 2021 m. ji gerokai padidėjo Ispanijoje ir Vengrijoje (atitinkamai 3,3 ir 1,2 proc. punkto), o Vokietijoje ir Bulgarijoje – gerokai sumažėjo (3,8 proc. punkto), tačiau pastarojoje ji išliko didžiausia (23,7 proc.), žr. toliau pateiktą paveikslėlį. Didžiausia visų gyventojų dalis (apie penktadalį) užfiksuota Bulgarijoje, Lietuvoje, Kipre ir Graikijoje (atitinkamai 23,7, 22,5, 19,4 ir 17,5 proc.), o mažesnė nei dešimtadalis – Suomijoje, Švedijoje, Slovėnijoje ir Austrijoje (1,3 proc. Suomijoje ir 1,7 proc. kitose minėtose šalyse). Nepaisant ryškesnio mažėjimo, 2021 m. ši dalis buvo daugiau nei dvigubai didesnė skurdo riziką patiriantiems asmenims (AROP, kai pajamos nesiekia 60 proc. pajamų medianos) nei visiems gyventojams ir siekė 16,4 proc.²⁰¹. Didžiausią skurdo riziką patiriančių asmenų dalį nurodė Kipras ir Bulgarija (atitinkamai 50 ir 42,6 proc.), taip pat Graikija ir Lietuva (atitinkamai 36,8 ir 30,9 proc.). Estijoje, Švedijoje, Suomijoje ir Austrijoje AROP gyventojų dalis yra mažiausia (atitinkamai 3,2, 3,3, 4,1 ir 4,6 proc.).

Energijos nepriteklis iki energetikos krizės apskritai buvo stabilus arba sumažėjo, tačiau buvo didesnis asmenims, kuriems gresia skurdas

Neišgalėjimas tinkamai šildyti būsto (visi gyventojai ir AROP gyventojai, %, 2020, 2021 m.)

²⁰⁰ ES nėra vieno oficialaus energijos nepritekliaus rodiklio. Šis rodiklis grindžiamas priverstiniu nepajėgumu ir surinktais duomenimis apie materialinį nepriteklį bei apie tam tikrus ekonominius sunkumus. Atitinkamas klausimas ES SPGS tyrime susijęs su vienu iš punktų, įtrauktų į rodiklį „Sunkus materialinis ir socialinis nepriteklis“, kuris jau aptartas tarp AROPE sudėtinių dalių. Daugiau informacijos apie šį rodiklį pateikta [susijusiam Eurostato aiškinamojo žodyno tinklalapyje](#). Taip pat žr. [Rodiklių pogrupio \(ISG\) pastabą](#), [Turimų energijos nepritekliaus rodiklių ES lygmeniu suvestinė](#), kurioje pateikta daugiau informacijos.

²⁰¹ Eurostato rodiklis [[ilc_mdcs01](#)]. Šiuo metu nėra vieno oficialaus ES energijos nepritekliaus rodiklio. Papildomas ES SPGS pagrįstas rodiklis yra gyventojų, turinčių įsiskolinimų už komunalines paslaugas, dalis (Eurostato rodiklis [[ilc_mdcs07](#)]). Atkreiptinas dėmesys, kad 2021 m. pagal šiuos rodiklius galima padaryti kokybiškai panašias aukšto lygio išvadas, todėl aptariamas tik vienas iš jų. Be šių rodiklių, ES energijos nepritekliaus stebėsenos centras į savo [rekomenduojamą rinkinį](#) siūlo įtraukti du papildomus išlaidomis pagrįstus pirminius rodiklius.

Pastaba. Rodikliai suskirstyti pagal AROP tiriamosios visumos lygį 2021 m. IT ir PL duomenys negalutiniai. LU ir PT duomenų eilutės yra su pertrūkiu.

Šaltinis – Eurostatas [[ilc_mdes01](#)], ES SPGS.

Kartu dėl pastaruoju metu padidėjusių kainų, kurias daugiausia lėmė energijos kainų kilimas, mažėja namų ūkių perkamoji galia, o poveikį ypač jaučia mažas pajamas gaunantys asmenys ir kai kurie vidutinės pajamas gaunantys namų ūkiai. Nuo 2021 m. gegužės mėn. iki 2022 m. rugsėjo mėn. ES lygmeniu užfiksuotas didelis pragyvenimo išlaidų padidėjimas (11,7 proc.), beveik pusę jo sudarė energijos kainų padidėjimas (4,9 proc.)²⁰². Ši tendencija paprastai taikoma ir atskiroms valstybėms narėms, tačiau tarp jų yra didelių skirtumų (žr. toliau pateiktą paveikslėlį). Energijos kainų padidėjimas Nyderlanduose ir Belgijoje sudaro apie du trečdalius, Danijoje, Italijoje, Graikijoje, Airijoje, Latvijoje ir Estijoje – apie pusę, o Suomijoje, Rumunijoje, Bulgarijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje ir Vengrijoje – apie trečdalį arba mažiau nei trečdalį pragyvenimo išlaidų padidėjimo²⁰³. Per tą patį laikotarpį su būstu susijusios energijos kainos padidėjo beveik tris kartus labiau nei su transportu susijusios kainos (atitinkamai 3,6 ir 1,3 proc. punkto). Visose valstybėse narėse, išskyrus Vokietiją, su būstu susijusių energijos kainų padidėjimas buvo didesnis, o Nyderlanduose, Vengrijoje, Lietuvoje ir Estijoje jis sudarė 90 proc. arba daugiau. Mažas ir vidutinės pajamas gaunantiems namų ūkiams (pirmajam ir trečiajam penktadaliui pagal pajamas suskirstytų gyventojų) ES lygmeniu vidutiniškai padėtis buvo panaši – jų pragyvenimo išlaidos padidėjo maždaug 12 proc.²⁰⁴ Skirtumas tarp pragyvenimo išlaidų padidėjimo, kurį patiria mažas ir vidutinės pajamas gaunantys namų ūkiai valstybėse narėse, svyruoja nuo 2,5 ir 1,6 proc. punkto Estijoje ir Latvijoje, kur mažas pajamas gaunančių namų ūkių padėtis yra blogesnė, iki –1,5 ir –0,9 proc. punkto Švedijoje ir Nyderlanduose, kur vidutinės pajamas gaunančių namų ūkių padėtis yra blogesnė nei mažas pajamas gaunančių namų ūkių.

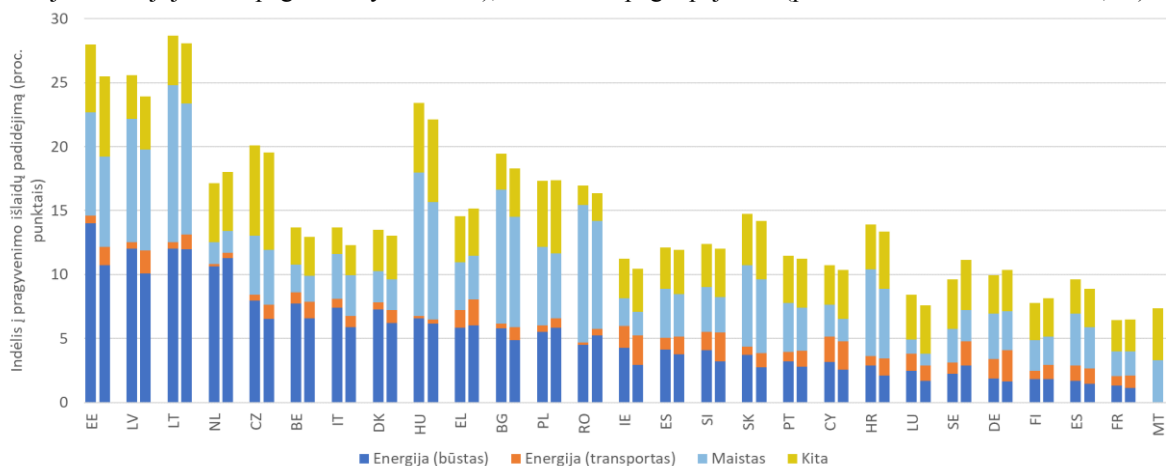
²⁰² Skaičiavimai atlikti remiantis Eurostato [[prc_hicp_manr](#)] ir namų ūkių lygio išlaidų duomenimis. Išsamesnė informacija ir metodai – Menyhért, Bálint, *The effect of rising energy and consumer prices on household finances, poverty and social exclusion in the EU - A preliminary empirical analysis*, JRC science for policy report, 2022. Atkreiptinas dėmesys, kad analizėje remiamasi vartojimo struktūromis, pakoreguotomis tik dėl padidėjusių kainų, neįtraukiamas visiškas namų ūkių prisitaikymas prie jų, o kainos apima viršutinės kainos ribos nustatymo politikos poveikį. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad energijos suskirstymas į su būstu ir transportu susijusias sudedamąsias dalis yra proporcingas santykiniam šių sudedamųjų dalių indėliui į pragyvenimo išlaidų koregavimą, kai jos apskaičiuojamos atskirai pagal atitinkamas namų ūkių biudžeto tyrimu pagrįstas išlaidų dalis ir Eurostato išskaidytus SVKI duomenis. Todėl pateikti rezultatai yra preliminarūs.

²⁰³ Duomenų fiksavimo datą energijos kainos Maltoje, palyginti su 2022 m. gegužės mėn., dar nebuvo pasikeitusios. Svarbi priežastis, dėl kurios aptariamas kainų pokyčių poveikis, yra didelė ir skirtinga energijos dalis namų ūkių išlaidose. Europos namų ūkiai energijai vidutiniškai skiria 13,0 proc. visų savo išlaidų.

²⁰⁴ Visų pirma žr. diskusiją Europos Komisijos dokumente „2019 m. Europos užimtumo ir socialinė raida“ (European Commission, [Employment and social developments in Europe 2019](#), Publications Office of the European Union, 2019), p. 196.

Energijos kainų, ypač būsto kainų, didėjimas turi didelę įtaką bendrųjų pragyvenimo išlaidų, kurias patiria mažas ir vidutines pajamas gaunantys namų ūkiai pusėje valstybių narių, pokyčiams

Išlaidų rūšių indėlis į pirmojo ir trečiojo penktadalio gyventojų pragyvenimo išlaidų padidėjimą (atitinkamai pirmoji ir antroji juostos pagal valstybes nares), suskirstant pagal pajamas (pirmasis ir trečiasis kvintiliai, %)

Pastaba. Pragyvenimo išlaidų padidėjimas apskaičiuojamas išlaidų dalims, atitinkančioms pirmo ir trečio ekvivalentinių disponuojamųjų namų ūkio pajamų pasiskirstymo kvintilio vidurki. Valstybės narės surūšiuotos pagal su būstu susijusių energijos kainų pokyčių įtaką pirmam kvintiliui.

Šaltinis – JRC skaičiavimai, pagrįsti Eurostato rodiklio – infliacijos pagal SVKI [[prc_hicp_manr](#)] – 2022 m. gegužės mėn. duomenimis ir mikroduomenimis, gautais iš 2015 m. ES namų ūkių biudžeto tyrimo bangos. Trūksta AT duomenų.

Tinkamai nesušvelninus didėjančių su būstu ir transportu susijusių energijos kainų, jų augimas gali turėti didelį neigiamą poveikį darbo rinkai ir socialiniams rezultatams, ypač pažeidžiamiems namų ūkiams. Modeliavimas rodo, kad, nesant namų ūkių apsaugos ir elgsenos korekcijų, kainų padidėjimo nuo 2021 m. birželio mėn. iki 2022 m. birželio mėn. sukeltas poveikis gali būti didelis²⁰⁵.²⁰⁶ Tarp asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, kurių pajamos yra ne didesnės nei pajamų mediana jų šalyje, dėl kainų pokyčių dalis asmenų, kurių būsto energijos biudžeto dalis sudaro ne mažiau kaip 10 proc. visų namų ūkio išlaidų, galėtų padidėti maždaug 21 proc. punktu. Tai reiškia, kad paveiktų asmenų skaičius išaugtų maždaug nuo 83,1 iki 126,6 mln.²⁰⁷²⁰⁸ Apskaičiuota, kad tarp asmenų, kurių pajamos sudaro

²⁰⁵ Nors į tikslines paramos priemones neatsižvelgiama, atliekant šiuos skaičiavimus atsižvelgiama į bendrąsias rinkos intervencines priemones, kurios daro poveikį galutiniam naudotojui (pvz., kainų viršutinės ribos ir PVM lengvatos).

²⁰⁶ Poveikis gerovei vertinamas taikant namų ūkių biudžetų tyrimo metu nustatytus kainų pokyčius namų ūkių vartojimo modeliui, todėl galima apskaičiuoti teorinius išlaidų prekėms ir biudžeto dalių pokyčius. Skaičiavimai atlikti pagal EMPL ir JRC projektą GD-AMEDI. Pažymėtina, kad rezultatai susiję su 23 ES šalimis, neįtraukiant Austrijos, Maltos, Portugalijos ir Slovėnijos duomenų.

²⁰⁷ Taikant kainų pokyčius, pastebėtus 2015 m. namų ūkių biudžeto tyrimo duomenyse apie išlaidų struktūrą. Formaliai kriterijus yra padidėjusi dalis tų, kuriems tenka daugiau kaip 10 proc. gyvenamojo būsto energijos biudžeto dalies (REBS). REBS apima šildymo ir vėsinimo išlaidas pagal ECOICOP klasifikaciją: elektra (CP0451), dujos (CP0452) ir skystasis kuras (mazutas) (CP0453). Šis energijos nepritekliaus rodiklis buvo pasirinktas atliekant pagrindinį tyrimą. Jame neatspindima Komisijos pasiūlyta apibrėžtis pagal naujos redakcijos Energijos vartojimo efektyvumo direktyvą ir juo neturėtų būti užkertamas kelias vykstančioms deryboms dėl tokios apibrėžties, visų pirma pagal Energijos vartojimo efektyvumo direktyvos naują redakciją.

²⁰⁸ Alternatyvus metodas, pagrįstas negalėjimo pakankamai šildyti būstą rodikliu ir naudotas [2022 m. spalio mėn. paskelbtoje Užimtumo ir socialinės raidos Europoje ketvirčio apžvalgoje](#), rodo tą pačią poveikio kryptį, tačiau poveikis yra mažesnis. Apskaičiuota, kad nuo 2022 m. sausio mėn. iki 2022 m. rugpjūčio mėn. šis rodiklis ES padidėjo 1,8 proc. punktu. Apskaičiuotas poveikis įvairiose šalyse skiriasi ir yra gerokai didesnis AROP namų ūkiams (6,9 proc. punktu), nuomininkams (3,7 proc. punktu), vienišų tėvų namų ūkiams

ne daugiau kaip 60 proc. pajamų medianos (t. y. asmenų, kuriems gresia skurdas), šis padidėjimas ES siektų apie 19 proc. punktų. Tai sudaro daugiau nei 10 mln. asmenų, taigi, prieš kainų pokytį paveiktų asmenų skaičius padidėtų nuo maždaug 31,7 mln. iki maždaug 43,4 mln. po jo. Apskaičiuota, kad tiesioginis ir netiesioginis energijos kainų padidėjimo poveikis asmenims, gyvenantiems namų ūkiuose, kurių pajamos yra mažesnės už pajamų medianą ir kurių asmeninio transporto priemonių degalams tenkanti biudžeto dalis yra didesnė nei 6 proc., siektų 7,4 proc. punkto. Jų skaičius padidėtų nuo maždaug 79,8 mln. prieš kainų pokytį iki maždaug 95,2 mln. po jo. Galiausiai, tarp asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, kurių pajamos sudaro ne daugiau kaip 60 proc. pajamų medianos, dalis tų, kurių asmeninio transporto priemonių degalams skiriama biudžeto dalis yra ne mažesnė kaip 6 proc., ES padidėtų daugiau kaip 4 proc. punktais. Jų skaičius padidėtų nuo maždaug 20,7 mln. prieš kainų pokytį iki maždaug 23,3 mln. po jo. Dujų ir elektros kainų padidėjimas gali turėti įtakos ne tik čia aptariamam modeliavimui, bet ir darbdavių gebėjimui samdyti darbuotojus, išlaikyti darbo vietas ir padidinti arba išlaikyti darbo užmokesčio lygį, be tiesioginio poveikio namų ūkių perkamajai galiai.

Reikia atidžiai stebėti energijos kainų raidą ir jų pasiskirstymo poveikį. Dabartinėmis aplinkybėmis ypač svarbi laikina tikslinė parama pažeidžiamiems namų ūkiams, kad jie galėtų susidoroti su didėjančių energijos kainų poveikiu. Tikslinės priemonės padeda nedidinti energijos nepritekliaus, išlaikyti paskatas mažinti energijos vartojimą ir skatinti energijos vartojimo efektyvumą. 2021 m. spalio mėn. Komisija pateikė Komunikatą dėl energijos kainų, į kurį įtrauktas priemonių rinkinys, kuriame išdėstyta, ką valstybės narės gali padaryti pagal galiojančias ES taisykles, kad padėtų su didelėmis kainomis susidūrusiems pažeidžiamiems vartotojams ir įmonėms²⁰⁹. Svarbu, kad 2022 m. spalio 6 d. Tarybos reglamentu dėl skubios intervencijos, skirtos didelėms energijos kainoms mažinti, buvo išplėstas priemonių rinkinys, be to, tikimasi gauti papildomų viešųjų pajamų iš netikėto pelno, gauto iš mažesnių ribinių sąnaudų technologijų. Tikimasi, kad šios pajamos, gautos iš iškastinio kuro bendrovių solidarumo įnašų ir paskirstomos namų ūkiams ir įmonėms, kuriems tampa vis sunkiau apmokėti sąskaitas už energiją, padės išvengti skurdo, įskaitant energijos nepriteklių ir nelygybę²¹⁰. Susitarus dėl **bendro požiūrio, pagal kurį įvairialypės kainų priemonės būtų pakeistos tinkamai kalibruota ir tikslinga dviejų pakopų energijos kainodaros sistema**, pagal kurią mažesnė kaina taikoma iš anksto nustatytam suvartojimo kiekiui, būtų pagerinta pažeidžiamų namų ūkių ir įmonių apsauga, išsaugotos paskatos mažinti energijos suvartojimą ir užtikrintas didesnis fiskalinis tvarumas. Tikslinis pajamų rėmimas ir parama energijos vartojimo efektyvumo didinimo veiksams ir atsinaujinančiųjų išteklių energijos naudojimo didinimui vis dar gali papildyti tokią energijos kainodaros sistemą.

Valstybės narės patvirtino laikinos valstybės paramos priemones, kad įveiktų tebesitęsiančią energetikos krizę, nors dauguma tokių neatidėliotinių priemonių nėra skirtos mažas pajamas gaunantiems žmonėms, o veikia siekiama sumažinti visų galutinių naudotojų išlaidas šalies ekonomikoje. **Belgijoje, Kipre, Slovėnijoje, Lenkijoje ir Lietuvoje** buvo įvestos PVM lengvatos elektros energijai arba būstų šildymo kurui. Apie kitokį mokesčių (akcizų, įnašų į žaliąją pertvarką ir kitų konkrečių mokesčių, muitų arba rinkliavų)

(4,0 proc. punkto) ir vieno asmens namų ūkiams (3,8 proc. punkto). Todėl įverčiai labai priklauso nuo rodiklio, naudojamo energijos nepritekliui įvertinti.

²⁰⁹ Žr. [internete](#).

²¹⁰ Žr. [Taryba oficialiai patvirtino nepaprastąsias priemones energijos kainoms mažinti. Taryba \(europa.eu\)](#). Atkreiptinas dėmesys, kad mažesnių ribinių sąnaudų technologijos apima daugumą atsinaujinančiųjų energijos šaltinių, tačiau jais neapsiriboja.

sumažinimą pranešta **Austrijoje, Kipre, Vokietijoje, Italijoje, Nyderlanduose, Lenkijoje, Slovėnijoje ir Ispanijoje. Belgijoje, Bulgarijoje, Liuksemburge, Lenkijoje, Prancūzijoje, Danijoje, Švedijoje, Latvijoje, Airijoje, Rumunijoje, Vokietijoje, Slovėnijoje, Austrijoje ir Estijoje** buvo įdiegtos naujos laikinos pajamų rėmimo sistemos, o **Lietuvoje, Graikijoje, Čekijoje, Nyderlanduose ir Italijoje** buvo išplėsta esamų sistemų aprėptis ir (arba) mastas. **Rumunijoje, Vokietijoje, Graikijoje ir Kroatijoje** buvo sustiprintas vartotojų informavimas ir konsultavimas. Viršutinės kainos ribos nustatytos **Bulgarijoje, Graikijoje, Čekijoje ir Slovėnijoje**, o **Nyderlanduose** nuo 2023 m. sausio 1 d. bus nustatyta laikina viršutinė riba²¹¹. **Liuksemburge, Lenkijoje, Estijoje, Slovėnijoje ir Latvijoje** buvo sumažintos tinklo ir platinimo sąnaudos. **Rumunijoje ir Portugalijoje** buvo imtasi priemonių, kad būtų užtikrintas pagrindinis nenutrūkstamas tiekimas. 2022 m. kai kurios valstybės narės sumažino viešojo transporto kainas, siekdamos tikslingai sumažinti važiavimo į darbą ir atgal išlaidas (pvz., Ispanija) arba bendresniu mastu (pvz., Airija)²¹².

Valstybės narės ėmėsi priemonių, kad sumažintų namų ūkių išlaidas energijai, be kita ko, sutelkė investicijas į energijos vartojimo efektyvumą ir atsinaujinančiųjų išteklių energiją, o tai taip pat padėjo apsaugoti namų ūkių perkamąją galią didėjant energijos kainoms. Valstybės narės ne tik konsultuoja energijos vartotojus, bet ir pradėjo informacines kampanijas, skatinančias savanoriškai taupyti energiją, o kai kurios iš jų energijos taupymo reikalavimus nustatė konkrečioms veiklos rūšims. Be to, siekiant palengvinti žaliąją pertvarką, **Airijoje, Prancūzijoje, Austrijoje, Portugalijoje, Kipre, Estijoje ir Lietuvoje** buvo įdiegtos esamų namų energijos vartojimo efektyvumo didinimo programos. Be to, **Slovakija, Portugalija, Kroatija, Lietuva, Kipras, Rumunija ir Nyderlandai** ėmėsi priemonių energijos vartojimo efektyvumui didinti, o **Švedija ir Danija** inicijavo įvairias kitas paskatas ir paramą, įskaitant mokesčių sumažinimą. Pasinaudodamos EGADP lėšomis, valstybės narės (pagal 26 nacionalinius planus, patvirtintus iki 2020 m. lapkričio mėn.) iš viso investuoja apie 72 mlrd. EUR į energijos vartojimo efektyvumo didinimą²¹³, pavyzdžiui, investicijomis į privačių ir viešųjų pastatų energinį efektyvumą **Belgijoje**, taip pat į privačių ir socialinių būstų renovaciją ir atnaujinimą **Graikijoje ir Prancūzijoje**²¹⁴. Ilgainiui tokios investicijos yra geriausias sprendimas, padedantis spręsti energijos kainų didėjimo problemą mažinant energijos vartojimą, o tai yra naudinga namų ūkiams ir aplinkai.

Po COVID-19 krizės pajamų nelygė iš esmės išliko stabili, tačiau valstybėse narėse pastebima skirtumų. 2021 m. (vertinant 2020 m. pajamas) ES vidutinis pajamų kvintilio dalies santykis tik šiek tiek padidėjo (nuo 4,89 iki 4,97). Pajamų nelygė gana smarkiai

²¹¹ Belgijoje, Rumunijoje, Italijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Lietuvoje, Lenkijoje, Portugalijoje, Slovakijoje ir Vengrijoje dar iki krizės gyventojams buvo nustatyta viršutinė energijos kainos riba, kurios taikymas vėliau buvo pratęstas.

²¹² Šioje dalyje nurodytos priemonės – tai Europos Komisijos užsakymu EUROFOUND atlikto pajėgumų nustatymo, apimančio laikotarpį nuo 2021 m. iki 2022 m. pavasario pabaigos, rezultatas. Daugiau informacijos pateikta [Eurofound, Access to essential services for people on low incomes: Energy, public transport and digital communications, Eurofound, Dublin, 2022.](#)

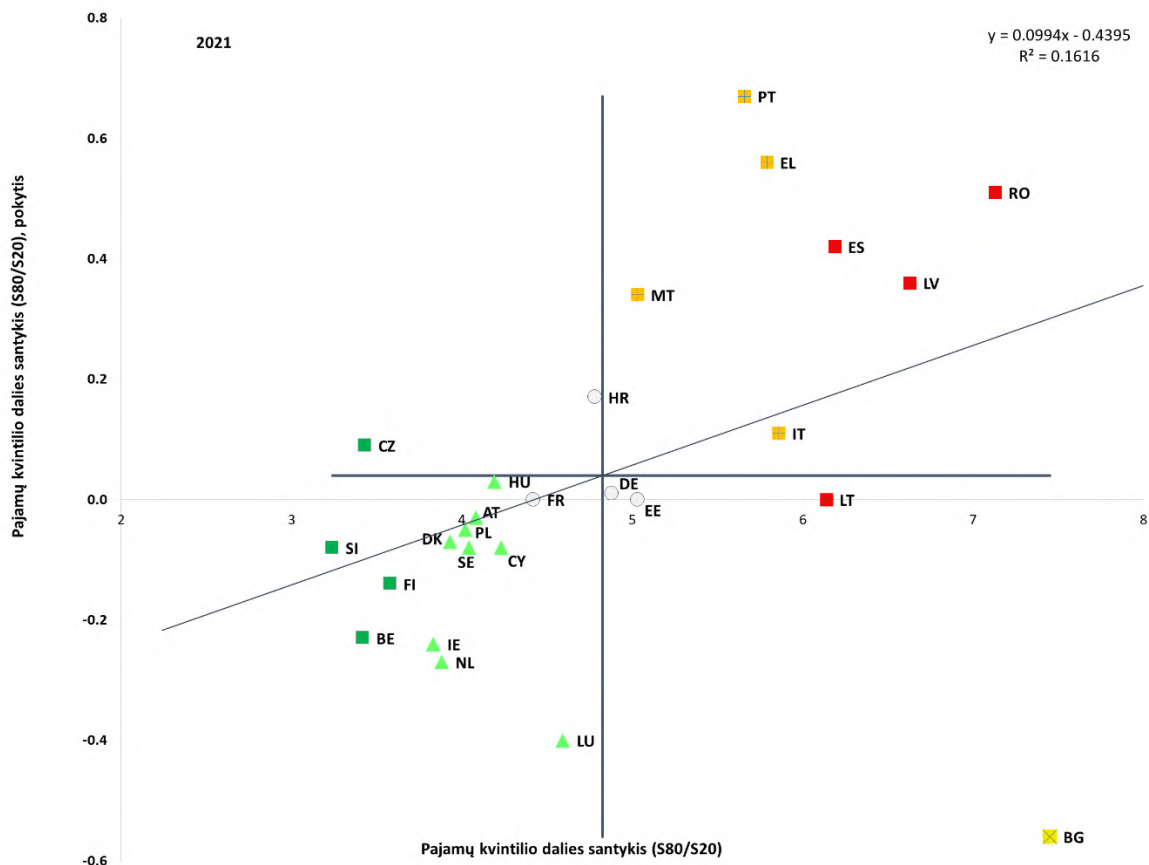
²¹³ Šis skaičius pagrįstas ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo rodiklių suvestinės ramsčių ženklavimo metodika. Jis atitinka apskaičiuotas priemonių, skirtų energijos vartojimo efektyvumui, kaip pirminei arba antrinei politikos sričiai, išlaidas. Skaičiuojant remiamasi 26 ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planais, kuriuos Komisija ir Taryba patvirtino iki 2022 m. lapkričio mėn. Tai yra numatomos išlaidos; faktinis finansavimas bus grindžiamas pasiektais tarpiniais ir galutiniais rodikliais. Pateikus ir patvirtinus pradinius planus, Komisija įvertino išlaidų sąmatas. Valstybės narės neprivalo pateikti išlaidų patvirtinimų, o Komisija netikrins faktinių pagal EGADP remiamų priemonių išlaidų.

²¹⁴ Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės įgyvendinimo peržiūros ataskaita, COM(2022) 383 final.

sumažėjo Bulgarijoje ir Liuksemburge (–0,5 ir –0,4 proc. punkto), taip pat Nyderlanduose, Belgijoje ir Airijoje, kuriose paprastai fiksuojama mažesnė pajamų nelygybė (žr. 2.4.6 pav.). Reikšmingas padidėjimas (daugiau nei 0,2 proc. punkto) užfiksuotas Portugalijoje, Graikijoje, Rumunijoje, Ispanijoje, Latvijoje ir Maltoje, kurių rodikliai paprastai yra aukštesni nei vidutiniai. Latvijoje, Lietuvoje, Rumunijoje ir Ispanijoje padėtis yra „kritinė“ dėl aukšto pajamų nelygybės lygio, kuris dar labiau padidėjo arba palyginti nedaug sumažėjo (Lietuvoje). Bendrą pajamų nelygybės stabilumą lėmė automatinių stabilizavimo priemonių veikimas ir neatidėliotinos priemonės, kurių buvo imtasi reaguojant į COVID-19 krizę, visų pirma sutrumpinto darbo laiko tvarka ir kitos darbo vietų išsaugojimo priemonės. Remiantis Eurostato išankstiniais įverčiais, pajamų nelygybė daugumoje šalių 2021 m. iš esmės nepasikeitė (išskyrus pagerėjimą Italijoje). Tokia padėtis rodo padidėjusių namų ūkių realiųjų pajamų, subalansuotų paskirstant pajamas, poveikį.

2.4.6 pav. COVID-19 pandemijos metu pajamų nelygybė ES sumažėjo arba iš esmės išliko stabili, nors tarp valstybių narių pastebima tam tikrų skirtumų

Pajamų kvintilio dalies santykis (S80/S20), 2021 m. lygis ir pokytis, palyginti su ankstesniais metais (socialinių rodiklių suvestinės pagrindinis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. IT ir PL duomenys preliminarūs. LU duomenų eilutės yra su pertrūkiu.

Šaltinis – Eurostatas [tessi180], ES SPGS.

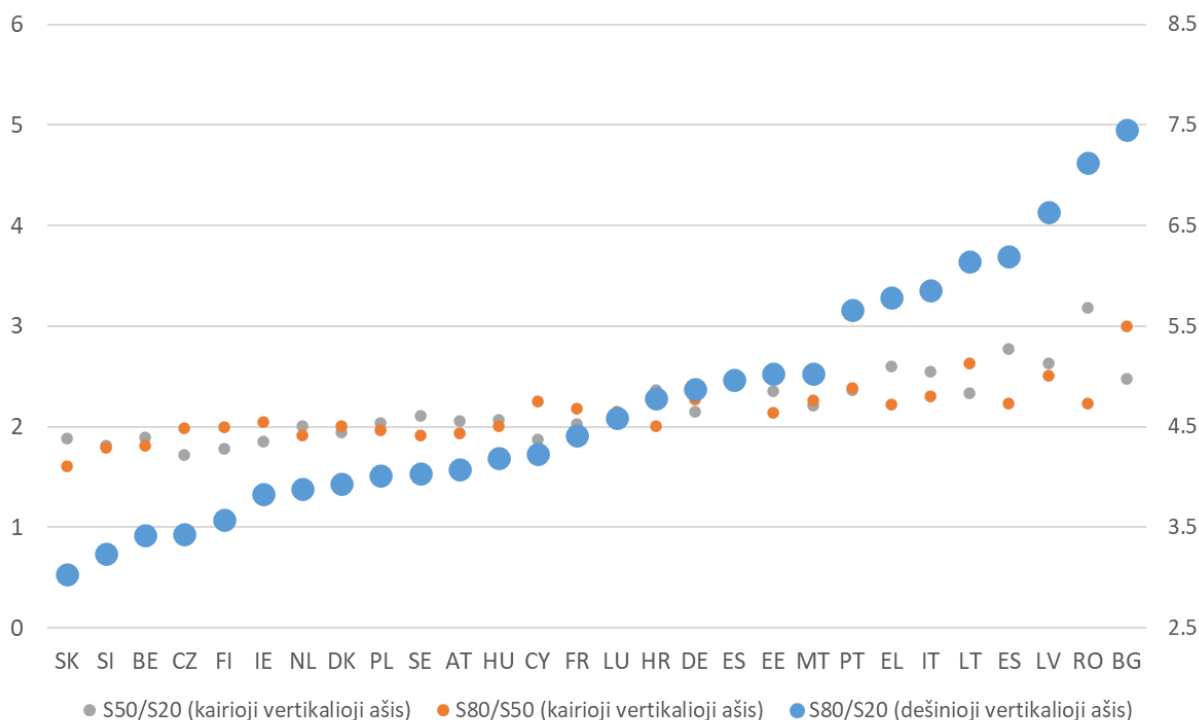
Pajamų nelygybė pajamų pasiskirstymo diapazone ES valstybėse narėse labai įvairuoja.

Per pastarąjį dešimtmetį nelygybės padidėjimą iš esmės lėmė nelygybės padidėjimas tarp mažiausiai uždirbančių asmenų (žr. 2021 m. bendrą užimtumo ataskaitą). Valstybėse narėse, kuriose bendra pajamų nelygybė buvo didesnė (S80/S20) nei ES vidurkis, nelygybė taip pat paprastai buvo didesnė pajamų pasiskirstymo apatinėje ir viršutinėje dalyse, kaip rodo atitinkami kvintilio dalies santykiai (S50/S20 ir S80/S50), žr. 2.4.7 pav. Tačiau nelygybė ryškesnė apatinėje dalyje (S50/S20) – taip yra Rumunijoje, Ispanijoje, Graikijoje ir Estijoje.

Didesnė nelygybė apatinėje pajamų pasiskirstymo dalyje lemia bendrą nelygybę šalyse, kur nepasiekiamas ES vidurkis, pavyzdžiui, Kroatijoje, Slovakijoje ir Švedijoje. Kitose valstybėse narėse (Bulgarijoje, Kipre, Čekijoje, Suomijoje, Prancūzijoje, Airijoje ir Lietuvoje) bendrą nelygybę labiau lėmė didesnė nelygybė viršutinėje pajamų paskirstymo dalyje (S80/S50).

2.4.7 pav. Pajamų nelygybė pajamų paskirstymo atžvilgiu valstybėse narėse labai įvairuoja

Kvantilio dalių santykiai S80/S20, S80/S50 ir S50/S20 (2021 m.)

Pastaba. 2021 m. SK duomenų nėra, todėl naudojamos 2020 m. vertės.

Šaltinis – Eurostatas [tessi180], [ilc_di11d], [ilc_di11e], ES SPGS.

Ankstyvieji išlaidų socialinės apsaugos išmokoms lygio 2021 m. įverčiai rodo stabilumą, palyginti su praėjusiais metais. 24 valstybėse narėse tokių išlaidų BVP dalis, palyginti su 2020 m., tik šiek tiek sumažėjo (nuo 30,7 iki 29,2 proc.), nors ir toliau išlieka didesnė už ikinrizinį lygį (27,1 proc. 2019 m.)²¹⁵. 2020–2021 m. išlaidos padidėjo 124 mlrd. EUR (arba 3,1 proc.), t. y. daug mažiau nei 2020 m. (304 mlrd. EUR, arba 8,3 proc.), tačiau 2021 m. išlaidos didėjo sparčiau tose valstybėse narėse, kuriose jų lygis buvo žemesnis už vidurkį²¹⁶. Visoje ES labiausiai padidėjo sveikatos priežiūros ir ligos išmokos²¹⁷ (91 mlrd. EUR, arba 8 proc.), senatvės ir maitintojo netekimo išmokos (51 mlrd. EUR, arba 3 proc.), neįgalumo išmokos (12 mlrd. EUR, arba 4 proc.), socialinės atskirties išmokos²¹⁸ (9,5 mlrd. EUR, arba 4 proc.) ir išmokos šeimai (7,5 mlrd. EUR, arba 2 proc.). Kita vertus, išlaidos būsto pašalpoms iš esmės nepakito (+0,7 proc.), o išlaidos bedarbio pašalpoms²¹⁹ smarkiai

²¹⁵ Eurostatas, [Išankstiniai įverčiai. Socialinė apsauga](#) (paskutinį kartą atnaujinta 2022-10-27); taikoma visoms valstybėms narėms, išskyrus EL, RO ir SK. Iš viso šioms 24 valstybėms narėms 2020 m. teko apie 97 proc. ES 27 BVP (ir 96 proc. socialinės apsaugos išlaidų).

²¹⁶ Septyniose valstybėse narėse išlaidos padidėjo maždaug 6 proc. arba daugiau (LV, BG, HU, SI, HR, PL ir CZ).

²¹⁷ Dėl padidėjimo daugiau kaip 10 proc. devyniose valstybėse narėse: LV, HR, SI, CY, BG, FR, HU, PT ir EE.

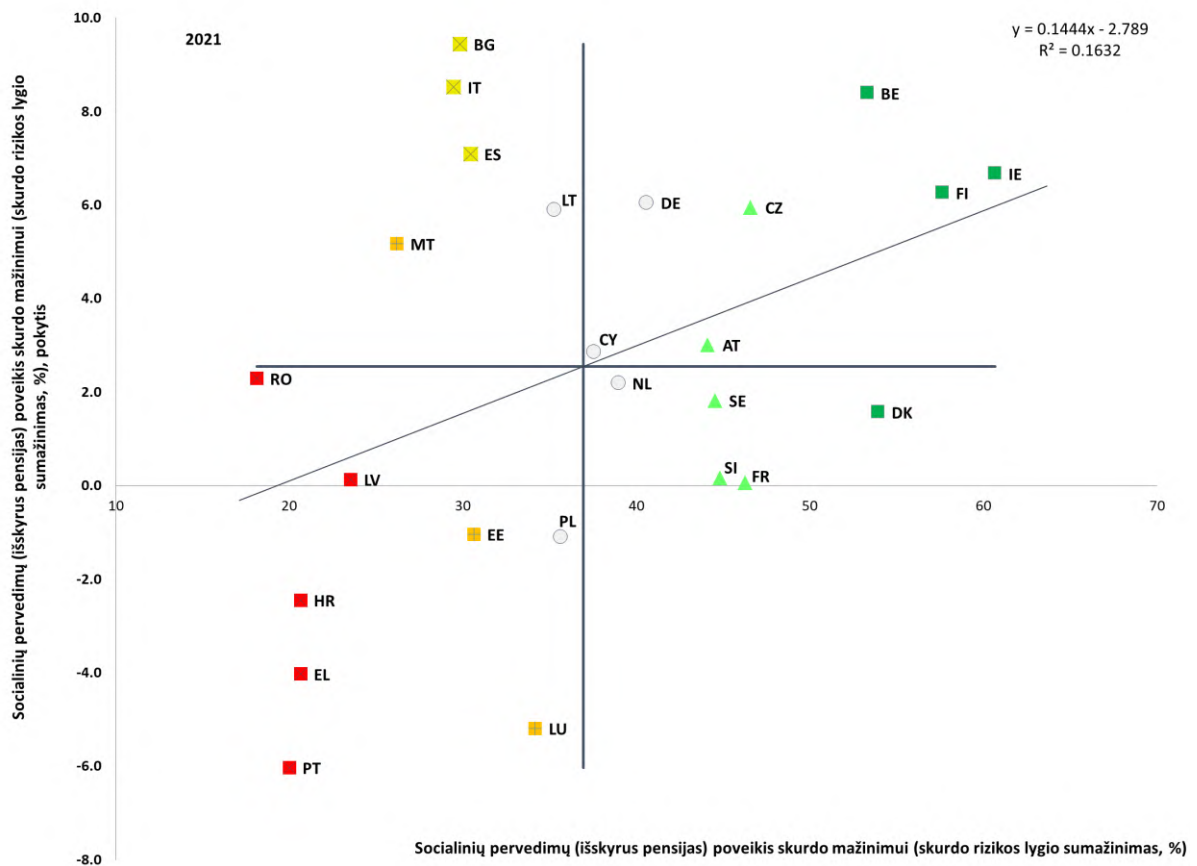
²¹⁸ IT, LV, BG, HR ir ES išlaidos padidėjo daugiau nei 20 proc.

²¹⁹ Dėl padidėjimo daugiau kaip 10 proc. 14-oje valstybių narių: HU, DK, AT, BG, MT, FR, NL, BE, ES, IT, HR, PL, LU ir EE.

sumažėjo (47 mlrd. EUR, arba –16 proc. visoje ES). Apskritai senatvės ir maitintojo netekimo išmokos 2021 m. ir toliau sudarė didžiausią išlaidų išmokoms kategoriją (43,8 proc.). Beveik visose valstybėse narėse (22 iš 24) 2020–2021 m. padidėjo sveikatos priežiūros ir ligos išmokų dalis, kuri pasiekė 30,5 proc. visų ES išlaidų (palyginti su 29,2 proc. 2020 m.). Antra vertus, beveik visose valstybėse narėse (21 iš 24) bedarbio pašalpų dalis bendrose išlaidose išmokoms sumažėjo nuo 7,4 proc. 2020 m. iki 6 proc. 2021 m. visoje ES, tačiau išliko didesnė už ikikrizinį lygį (4,5 proc. 2019 m.).

Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui 2021 m. ES apskritai padidėjo, tačiau tarp valstybių narių išlieka didelių skirtumų. 2021 m. (vertinant pagal 2020 m. pajamas) šis rodiklis svyravo nuo 18,1 proc. Rumunijoje iki daugiau nei tris kartus didesnio Airijoje (60,7 proc.). Kitos valstybės narės, kurių rodiklis buvo gana aukštas, buvo Suomija (57,7 proc.), Danija (53,9 proc.) ir Belgija (53,3 proc.), kuriose skurdo rizika sumažėjo daugiau nei perpus dėl socialinių išmokų (išskyrus pensijas) poveikio pandemijos protrūkio metais. Visos šios šalys, kartu su Airija, priskiriamos prie „geriausių rezultatų pasiekusių šalių“ (žr. 2.4.8 pav.). Didžiausias augimas užfiksuotas Bulgarijoje (9,4 proc. punkto) ir Italijoje (8,5 proc. punkto), tačiau jis išliko mažesnis už ES vidurkį. Portugalijos, Graikijos ir Kroatijos (visų rodiklis – apie 20 proc.) padėtis pažymėta kaip „kritinė“ dėl žemo ir prastėjančio lygio (Portugalijoje –6 proc. punktais). Tokia pat padėtis yra ir Latvijoje, kurios rodiklis yra žemas, nors ir stabilus, ir Rumunijoje, kurios rodiklis vis dar yra žemiausias ES, nors šiek tiek pagerėjo. Estija ir Malta priskirtos kategorijai „stebėti“. Socialinių išmokų poveikis skurdo mažinimui padidėjo daugumoje kitų valstybių narių, tačiau skirtingu mastu. Skirtumai tarp ES šalių regionų taip pat dideli: ypač maži rodikliai užfiksuoti Portugalijoje, keliuose Rumunijos ir Graikijos regionuose ir tam tikruose Italijos regionuose (žr. 3 priedo 9 pav.).

2.4.8 pav. Per COVID-19 krizę socialinių išmokų poveikis skurdo mažinimui apskritai padidėjo, tačiau įvairiose valstybėse narėse jis buvo skirtingas, o skirtumai išliko dideli
Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui, 2021 m. lygiai ir metinis pokytis (socialinių rodiklių suvestinės pagrindinis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaškinimas pateiktas priede. IT ir PL duomenys yra preliminarūs, o SK duomenų nėra. LU duomenys su eilučių pertrūkiu.

Šaltinis – Eurostatas, [tespm050].

Socialinė apsauga svarbi žmonėms, dirbantiems pagal nestandartines užimtumo formas, nors jos aprėptis tarp valstybių narių ir skirtingų kategorijų labai skiriasi, o kai kuriems asmenims skurdo išvengti nepavyksta. 2021 m. ES socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui buvo daug didesnis (remiantis ES SPGS) asmenims, kurių užimtumas nėra standartinis²²⁰ (26,5 proc.), palyginti su asmenimis, kurių užimtumas yra standartinis (10,1 proc.). Tai rodo, kad socialinė apsauga yra svarbi tokių grupių pajamoms. Tačiau taip daugumoje valstybių narių neužkertamas kelias darbuotojų, dirbančių pagal terminuotas darbo sutartis, ne visą darbo laiką dirbančių darbuotojų, savarankiškai dirbančių asmenų ir šeimos darbuotojų didesniai finansiniam skurdui. Apskritai asmenys, kurių užimtumas nestandartinis, daugiau nei tris kartus dažniau patyrė skurdo riziką (16.6 proc.) nei asmenys, kurių užimtumas standartinis (5 proc.). Penkiose valstybėse narėse šis atotrūkis viršija 15 proc. punktų, daugiausia dėl aukšto savarankiškai dirbančių asmenų (Estijoje, Portugalijoje ir Rumunijoje) ir (arba) pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių darbuotojų (Latvijoje ir Ispanijoje) AROP lygio. Taip yra todėl, kad socialinių išmokų aprėptis labai skiriasi priklausomai nuo veiklos statuso ir valstybių narių. Visoje ES darbingo amžiaus (16–64 m.) asmenų, kuriems gresia skurdas ir kurie gauna socialines išmokas (individualiu

²²⁰ Nestandartinis užimtumas – tai visi darbuotojai, neturintys neterminuotos darbo visą darbo laiką sutarties, ir visi savarankiškai dirbantys asmenys (taip pat žr. 2.3.1 skirsnį).

lygmeniu), dalis 2021 m. vidutiniškai buvo tik šiek tiek didesnė tarp nestandartinį darbą dirbančių darbuotojų (39,5 proc.) nei tarp standartinių darbuotojų (37,9 proc.)²²¹. Tačiau 14-oje valstybių narių išmokas gaunančių asmenų dalis buvo didesnė tarp standartinių darbą dirbančių darbuotojų (nei tarp nestandartinį darbą dirbančių darbuotojų), o keturiose valstybėse narėse (Bulgarijoje, Lietuvoje, Latvijoje ir Slovėnijoje) šis skirtumas siekė daugiau nei 10 proc. punktų. Vis dėlto, palyginti su ankstesniais metais, visose veiklos statuso kategorijose labai išaugo dalies skurdo riziką patiriančių darbingo amžiaus asmenų, kurie gauna socialines išmokas. Tai rodo, kad reaguojant į COVID-19 pandemiją buvo imtasi išskirtinių pajamų rėmimo priemonių. Labiausiai šis rodiklis išaugo tarp savarankiškai dirbančių asmenų – 32,5 proc. asmenų, kuriems gresia skurdas, gauna tam tikras socialines išmokas (palyginti su maždaug 10,8 proc. ankstesniais metais²²²), tačiau vis dar mažiau nei 41,8 proc. visų dirbančiųjų. Galiausiai, nors 2021 m. ES socialines išmokas gavo maždaug pusė (52,7 proc.) bedarbių, kuriems gresia skurdas, Rumunijoje, Lenkijoje, Kroatijoje ir Graikijoje ši dalis buvo daug mažesnė ir nesiekė 20 proc.

2020 m. pajamų metais, palyginti su 2019 m., daugumoje valstybių narių sumažėjo minimalių pajamų sistemų adekvatumas. Minimalių pajamų išmokų adekvatumą galima stebėti palyginant išmokų gavėjų pajamas su nacionaline skurdo riba ir su mažą darbo užmokestį uždirbančio asmens pajamomis²²³. Toks palyginimas atitinkamai parodo poveikį skurdo mažinimui, aktyvumo skatinimo aspektą ir sistemų skatinamąjį poveikį. Nors per pastarąjį dešimtmetį iš esmės nepakito (žr. 8 intarpą, kuriame aptariami 2009–2019 m. pokyčiai), naujausiais turimais pajamų metais (2020 m.) minimalių pajamų sistemų adekvatumas ES apskritai šiek tiek pablogėjo. Kai kuriose šalyse šis skirtumas buvo didesnis (daugiau nei 2 proc. punktai) tiek lyginant su skurdo riba (Lenkijoje -4,4 proc. punkto, Liuksemburge -3,4 proc. punkto, Čekijoje -2,8 proc. punkto, Kroatijoje -2,5 proc. punkto, Vengrijoje -2,4 proc. punkto ir Nyderlanduose -2,3 proc. punkto), tiek su mažai uždirbančio asmens pajamomis (Lietuvoje -6,6 proc. punkto ir Lenkijoje -2,2 proc. punkto). Antra vertus, adekvatumas pagal abi priemones gerokai padidėjo Graikijoje (15,4 proc. punkto ir 7 proc. punktai) ir Kipre (5,1 ir 5,7 proc. punkto). Minimalus pajamų pakankamumas viršija 80 proc. skurdo ribos Nyderlanduose, Airijoje, Liuksemburge, Danijoje, Italijoje, taip pat Kipre, o Rumunijoje, Bulgarijoje, Vengrijoje ir Slovakijoje jis nesiekia trečdaliao skurdo ribos. Kalbant apie aprėptį, išreikštą išmokų gavėjų skaičiumi, 2020 m., palyginti su 2019 m., padėtis beveik nepasikeitė ir šiek tiek pagerėjo (daugiau nei 5 proc. punktais) Italijoje, Lietuvoje ir Liuksemburge, tačiau taip pat šiek tiek (daugiau nei 5 proc. punktais) pablogėjo Kroatijoje, Kipre ir Lenkijoje, kur išmokų gavėjų skaičius nesiekia 80 proc. (žr. 2.4.9 pav.). Kitame spektro gale – Danijoje, Airijoje, Suomijoje ir Prancūzijoje – pašalpų gavėjų lygis siekia beveik 100 proc. gyventojų, kuriems gresia skurdas ir kurie gyvena namų ūkiuose, kuriuose (beveik) nė vienas narys neturi darbo. Be šių adekvatumo ir aprėpties aspektų, Komisijos pasiūlyme dėl Tarybos rekomendacijos dėl pakankamų minimalių pajamų, kuriomis užtikrinama aktyvi įtrauktis, nurodomos sritys, kuriose reikėtų toliau modernizuoti minimalių pajamų sistemas, laikantis aktyvios įtraukties požiūrio.

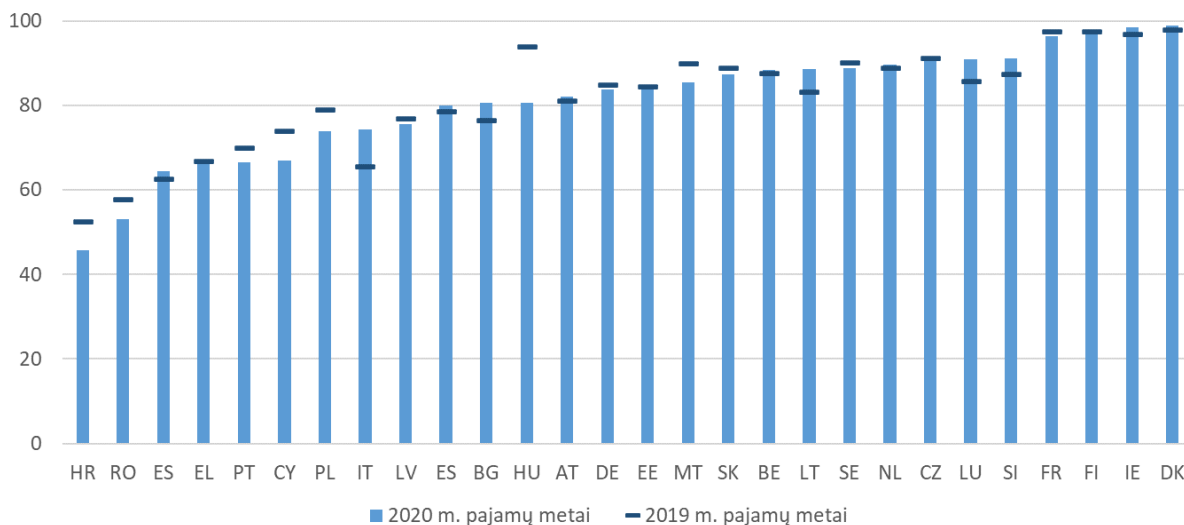
²²¹ Pagal veiksmingos prieigos rodiklį, kurį SAK patvirtino 2020 m. pagal prieigos prie socialinės apsaugos stebėsenos sistemą. Tikslinė tiriamaoji visuma – tai asmenys, kuriems gresia skurdas prieš išmokant socialines išmokas. Rodiklis apima socialines išmokas, gaunamas individualiu lygmeniu, išskyrus senatvės ir maitintojo netekimo pensijas.

²²² 2021 ataskaitinių metų (2020 m. pajamų metų) palyginimas su 2020 m. (2019 m. pajamų metais).

²²³ Remiantis suderinta minimalių pajamų [lyginamosios analizės](#) sistemos metodika, žr. 2019 m. bendrą užimtumo ataskaitą ir 8 intarpą.

2.4.9 pav. 2019–2020 m. asmenų, kuriems gresia skurdas, kurie gauna socialines išmokas ir gyvena namų ūkiuose, kuriuose (beveik) nė vienas narys neturi darbo, dalis beveik nepakito, nepaisant tam tikrų pokyčių keliose valstybėse narėse

18-64 metų amžiaus išmokų gavėjų, kuriems gresia skurdas ir kurie gyvena namų ūkiuose, kuriuose (beveik) nė vienas narys neturi darbo, lygis (%), atitinkamai 2019 ir 2020 pajamų metais)

Pastaba. IT ir PT duomenys preliminarūs. HU ir SK duomenys yra negalutiniai. LU duomenų eilutės yra su pertrūkiais. 2021 ir 2020 m. tyrimo duomenys naudojami atitinkamai 2020 ir 2019 pajamų metams.

Šaltinis – Eurostato nepaskelbti skaičiavimai, pagrįsti 2020 ir 2021 m. ES SPGS.

8 intarpas. Minimalių pajamų lyginamoji analizė

Stiprinant minimalių pajamų apsaugą ir taikant aktyvios įtraukties metodą, labai svarbu užkirsti kelią skurdo ar socialinės atskirties rizikai, ją mažinti ir taip prisidėti prie Europos socialinių teisių ramsčio 14 principo (minimalios pajamos) įgyvendinimo. 2018 m. Socialinės apsaugos komitetas (SAK) sukūrė minimalių pajamų lyginamosios analizės sistemą, kad būtų galima geriau išanalizuoti susijusius iššūkius ir paremti politikos pokyčius valstybėse narėse, o tam reikėtų atrinkti atitinkamus rezultatus, veiklos ir politikos svertų rodiklius²²⁴. Buvo nustatyti trys pagrindiniai politikos svertai, kurie greičiausiai turės įtakos minimalios pajamų apsaugos veiksmingumui: 1) išmokų pakankamumo, 2) išmokų skyrimo taisyklių ir naudojimosi išmokomis, taip pat 3) aktyvumo skatinimo ir galimybės naudotis paslaugomis²²⁵.

Dėl pirmosios bendros SAK ir Komisijos ataskaitos dėl minimalių pajamų, pagrįstos minimalių pajamų lyginamosios analizės sistema ir papildytos papildomais duomenimis ir kokybine informacija, **buvo susitarta 2022 m. rugsėjo mėn.** prieš Komisijai pateikiant

²²⁴ Rezultatų rodikliai: santykinis darbingo amžiaus gyventojų skurdo rizikos skirtumas, darbingo amžiaus gyventojų materialinio ir socialinio nepritekliaus lygis ir gyventojų, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose (beveik) nė vienas narys neturi darbo, skurdo rizikos lygis. Veiklos rodikliai: socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis darbingo amžiaus gyventojų skurdo mažinimui, darbingo amžiaus gyventojų nuolatinės skurdo rizikos lygis, išmokų gavėjų dalis tarp skurdo riziką patiriančių gyventojų, kurie gyvena namų ūkiuose, kuriuose (beveik) nė vienas narys neturi darbo, subjektyviai nurodyto nepatenkinto medicininės priežiūros poreikio skirtumas, per didelių būsto išlaidų skirtumas ir nedalyvavimo mokymuose, susijusiuose su profesine veikla, skirtumas. Politikos svertų rodikliams pasirinktas dvejetainis adekvatumo rodiklis (minimalios pajamos gaunančio asmens pajamos, kaip a) skurdo ribos rizikos ir b) mažai uždirbančio asmens pajamų dalis). Daugiau informacijos pateikta [susijusiame SAK ISG informaciniame pranešime](#).

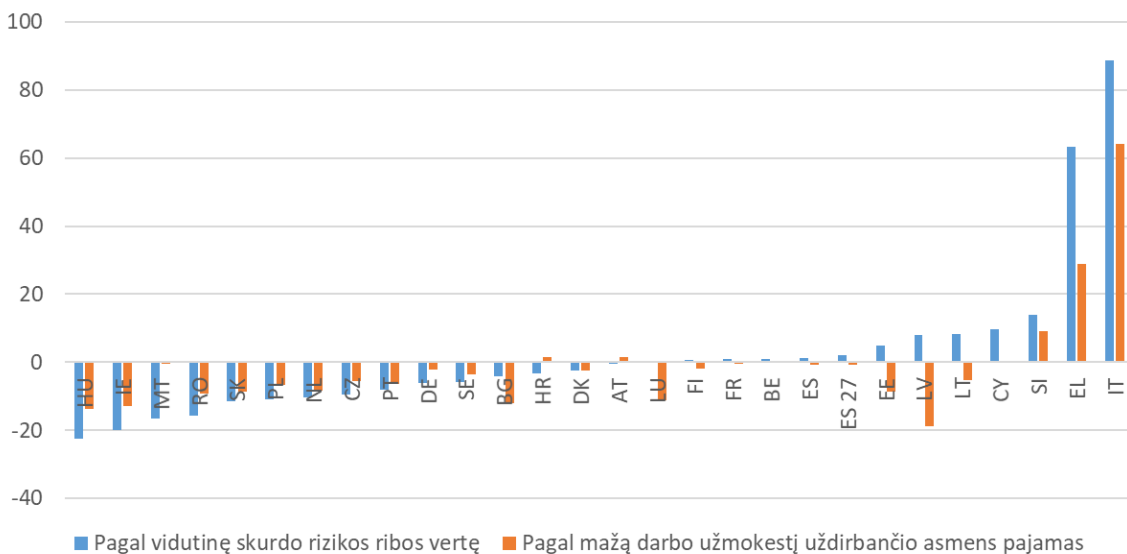
²²⁵ Žr. Tarybos išvadų santrauką ir visą tekstą [internetu](#).

2022 m. rugsėjo 28 d. pasiūlymą dėl Tarybos rekomendacijos dėl pakankamų minimalių pajamų. Ataskaita parengta atsižvelgiant į 2020 m. Tarybos išvadas, kuriose Taryba paragino Komisiją ir SAK periodiškai rengti tokią bendrą ataskaitą, kurioje būtų analizuojama ir apžvelgiama pažanga, padaryta plėtojant minimalių pajamų apsaugą valstybėse narėse. Ataskaitoje nustatyti iššūkiai pagal lyginamosios analizės sistemos rodiklius²²⁶. Ataskaitoje padaryta išvada, kad sistema tapo vertinga analitine priemone, ir pasiūlyta ją reguliariai atnaujinti, taip pat apsvaistyti galimus jos plėtros ateityje aspektus, visų pirma tinkamumo kriterijų, galimybės naudotis paslaugomis, taip pat statuso pokyčių darbo rinkoje ir paskatų srityse.

Per pastarąjį dešimtmetį minimalių pajamų išmokų adekvatumas ES 27 lygmeniu beveik nepakito, tačiau tarp valstybių narių jis labai skyrėsi, o 2020 m., kurie buvo paskutiniai pajamų metai, pastebėtas nedidelis pablogėjimas²²⁷. 2009–2019 pajamų metais minimalių pajamų užtikrinimo adekvatumas ES iš esmės išliko stabilus – apie 60 proc., palyginti su skurdo riba, ir apie 46 proc., palyginti su mažai uždirbančio asmens pajamomis (2019 m.), o 2020 m. ES lygmeniu pastebėtas nedidelis pablogėjimas (žr. išsamesnę pastarųjų metų analizę pagrindiniame tekste). Apskritai 2009–2019 m. adekvatumas išaugo šalyse, kuriose buvo įdiegtos naujos sistemos, pavyzdžiui, Italijoje ir Graikijoje, taip pat Slovėnijoje ir Lietuvoje (beveik 10 proc. punktų arba daugiau, žr. toliau pateiktą paveikslėlį). Latvijoje, Estijoje ir Liuksemburge 2009–2019 m. rodikliai veikiau blogėjo, palyginti su mažai uždirbančio asmens pajamomis. 2009–2019 m. adekvatumas labai sumažėjo (daugiau kaip 10 proc. punktų) Vengrijoje, Rumunijoje ir Slovakijoje, kur 2009 m. adekvatumas buvo mažesnis už vidurkį, taip pat Airijoje, Maltoje ir, kiek mažiau, Nyderlanduose, nors ten adekvatumas išlieka gerokai didesnis už ES vidurkį.

2009–2019 m. adekvatumas buvo stabilus, tačiau tarp valstybių narių jis labai skyrėsi

Adekvatumo pokyčiai, vertinant pagal išlygintą AROP ribą ir mažas pajamas gaunančio asmens pajamas 2009–2019 m. (proc. punktais)

Pastaba. ES duomenys apskaičiuoti kaip nesvertinis vidurkis. Išlygintos AROP ribos yra 2007, 2008 ir 2009 m. vidurkiai (2009 m. vertė) ir 2018 ir 2019 m. vidurkiai (2019 m. vertė). CY ir HR verčių nėra, todėl jos į 2009 pajamų metų ES vidurkį neįskaičiuotos. CY pokyčiai siejami su 2011 m., kai yra duomenų. HR pokyčiai siejami su 2013 m. Daroma prielaida, kad būsto išlaidos sudaro 11 proc. vidutinio darbo užmokesčio.

²²⁶ Žr. 2.4.1 skirsnį apie 2019–2020 pajamų metų pokyčius, susijusius su minimalios pajamų paramos pakankamumu ir aprėptimi, siekiant papildyti čia pateiktą ilgalaikių tendencijų analizę.

²²⁷ Žr. bendrą SAK ir Komisijos ataskaitą dėl minimalių pajamų.

Šaltinis – EMPL GD skaičiavimai, pagrįsti Eurostato duomenimis ir EBPO mokestinių įsipareigojimų ir teisių į išmokas modeliu.

Nuo 2015 iki 2020 m. paramos taikymo aprėptis pagerėjo, o tai gali padėti užkirsti kelią skurdo didėjimui ir materialiniam nepritekliui, tačiau išlieka sunkumų, susijusių su veiksmingumu. 2015–2020 m. pajamų rėmimo aprėptis ES vidutiniškai padidėjo nuo 73 iki 78 proc. (vertinant pagal išmokų gavėjų rodiklį²²⁸). Tačiau namų ūkių, kuriuose beveik nė vienas narys neturi darbo, skurdo rizika padidėjo (nuo 61,2 proc. 2015 m. iki 64 proc. 2019 m.), o 2020 m. iš esmės stabilizavosi ties 61,6 proc. Šis rodiklis iš viso padidėjo beveik dviejuose trečdaliuose valstybių narių. Nors pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui per dešimtmetį šiek tiek sumažėjo (nuo 37 iki 36 proc.), skurdo gylis, matuojamas pagal skurdo rizikos skirtumą, iš esmės išliko stabilus – apie 27 proc. Tačiau šis skirtumas yra gerokai didesnis žmonėms, gyvenantiems namų ūkiuose, kuriuose beveik nė vienas narys neturi darbo, ir siekia apie 37 proc. Materialinis ir socialinis nepriteklis nuo 2015–2020 m. sumažėjo (nuo 18 iki 13 proc.), taip pat sumažėjo nepatenkintų medicininės apžiūros poreikių ir per didelių būsto išlaidų skirtumai. Tačiau materialinio ir socialinio nepritekliaus lygis namų ūkiuose, kuriuose beveik nė vienas narys neturi darbo, mažėjo lėčiau (nuo 51 iki 44 proc. 2015–2020 m.) ir 2020 m. vis dar buvo gerokai didesnis nei darbingo amžiaus gyventojų.

Kai kurios valstybės narės neseniai įvedė minimalių pajamų sistemas. 2009–2019 m. kai kuriose valstybėse narėse, kuriose nacionalinių minimalių pajamų sistemų anksčiau nebuvo, buvo įgyvendintos svarbios reformos. 2017 m. **Graikijoje** pradėta taikyti garantuotų minimalių pajamų sistema, 2019 m. **Italijoje** – nauja piliečių pajamų sistema, o 2020 m. **Ispanijoje** – pirmoji nacionalinė sistema. Šiose naujose sistemose paprastai laikomasi aktyvios įtraukties principo, pagal kurį pajamų rėmimas papildomas aktyvumo skatinimo priemonėmis ir suteikiama galimybė paramos gavėjams naudotis paslaugomis. Kadangi minėtos reformos pradėtos įgyvendinti tik per pastaruosius kelerius metus, jų įgyvendinimas vis dar tikslinamas ir jį būtina atidžiai stebėti. Gali prireikti papildomų pakeitimų, susijusių su kitomis aktyvios įtraukties kryptimis, t. y. galimybe naudotis socialinėmis paslaugomis ir aktyvios darbo rinkos programomis. Kai kuriose kitose valstybėse narėse buvo atlikti mažesni, tačiau vis tiek reikšmingi esamų sistemų pakeitimai. Pavyzdžiui, 2018 m. **Liuksemburgas** nustatė Socialinės įtraukties pajamas, kurios labiau orientuotos į paramos gavėjų integravimą į darbo rinką, be kita ko, taikant privalomą pareiškėjų bei jų namų ūkių atranką ir įgūdžių profiliavimą, taip pat griežtesnes su aktyvavimu susijusias sąlygas ir sankcijas.

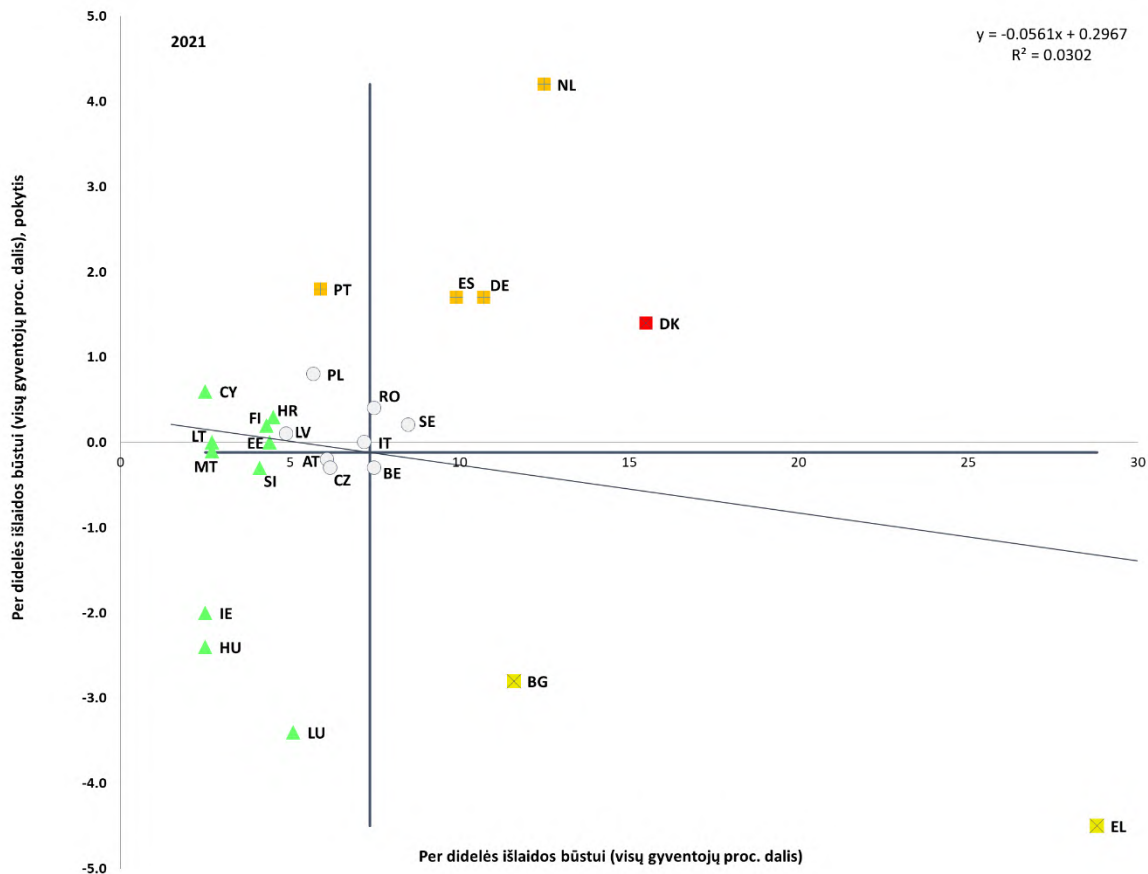
Per COVID-19 krizę per didelių išlaidų būstui lygis iš esmės išliko stabilus, tik keliose valstybėse narėse laikui bėgant įvyko reikšmingų pokyčių. 2021 m. rodiklis rodo, kad 8,3 proc. ES gyventojų gyveno namų ūkiuose, kuriuose 40 proc. ar daugiau (ekvivalentinių) disponuojamųjų pajamų išleidžiama būstui. Palyginti su 2020 m., šis rodiklis padidėjo 0,5 proc. punkto. Graikijoje užfiksuotas didžiausias rodiklis (28,8 proc.), tačiau, palyginti su 2020 m., jis taip pat sumažėjo labiausiai (4,5 proc. punkto). Kitos valstybės narės, kuriose šis rodiklis santykinai didesnis, buvo Danija (15,5 proc.), – vienintelė valstybė narė, kurios padėtis pripažinta kritine, – Nyderlandai (12,5 proc.), Bulgarija (11,6 proc.) ir Vokietija

²²⁸ Išmokų gavėjų lygis apibrėžiamas kaip darbingo amžiaus (18–59 m.) asmenų, gaunančių kokias nors socialines išmokas (išskyrus senatvės išmokas), dalis, palyginti su visais skurdo riziką patiriančiais gyventojais. Šį rodiklį pagal ES SPGS duomenis apskaičiuoja EMPL GD.

(10,7 proc.). Labiausiai rodiklis padidėjo Nyderlanduose (4,2 proc. punkto), kurių, kaip ir Vokietijos, Ispanijos bei Portugalijos (atitinkamai 1,8, 1,7 ir 1,7 proc. punkto padidėjimas) padėtį reikia „stebėti“. Mažiausi rodikliai 2021 m. buvo Kipre, Vengrijoje, Airijoje (po 2,5 proc.), Lietuvoje ir Maltoje (po 2,7 proc.), žr. 2.4.10 pav. Gyventojų, kuriems gresia skurdas, grupėje per didelių išlaidų būstui rodiklis buvo gerokai didesnis nei likusių gyventojų, nors tarp valstybių narių yra nemenkų skirtumų²²⁹. Graikijoje 76,7 proc. gyventojų, kuriems gresia skurdas, patiria per didelę būsto išlaidų našta, nors, palyginti su praėjusiais metais, šis rodiklis pagerėjo (3,7 proc. punkto). Danijoje ši dalis šiek tiek padidėjo (1,9 proc. punkto) ir sudarė 72,1 proc. Daugelyje valstybių narių šis rodiklis siekė apie 40 ir 30 proc., o Airijoje ir Kipre jis buvo mažesnis nei 10 proc. (atitinkamai 8,8 ir 9,3 proc.). Apskritai visose valstybėse narėse privačios nuomos rinkos nuomininkai paprastai daug dažniau susiduria su būsto įperkamo problemomis nei būsto savininkai, turintys hipoteką ar jos neturintys, ir nuomininkai, kuriems taikoma sumažintoji kaina arba kurie nemoka nuomos²³⁰.

2.4.10 pav. Per didelių išlaidų būstui rodiklis per COVID-19 krizę vidutiniškai buvo stabilus, tačiau skirtumai tarp valstybių narių yra dideli

Asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose patiriamos pernelyg didelės išlaidos būstui, dalis (%), 2021 m. lygis ir pokytis, palyginti su ankstesniais metais (socialinių rodiklių suvestinės pagrindinis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. IT ir PL duomenys yra negalutiniai, FR ir SK duomenų nėra. LU duomenų eilutės su pertrūkiu.

Šaltinis – Eurostatas [tespm140], ES SPGS.

²²⁹ Eurostato rodiklis [ilc_lvho07a], ES SPGS.

²³⁰ Eurostato rodiklis [ilc_lvho07c], ES SPGS.

Vaikus auginančios šeimos ir vienišų tėvų namų ūkiai susidūrė su didesniais būsto sunkumais. 2020 m. labai prastomis būsto sąlygomis gyveno 7,6 proc. namų ūkių, kuriuos sudaro vienas iš tėvų su išlaikomais vaikais (6,5 proc. 2019 m.), palyginti su 4,3 proc. visų gyventojų²³¹. Dviejose valstybėse narėse 2020 m. daugiau nei vienas iš dešimties asmenų susidūrė su dideliu būsto trūkumu: Latvijoje – 11,5 proc. ir Rumunijoje – 14,3 proc. Kroatijoje, Lietuvoje, Graikijoje, Italijoje, Vengrijoje, Lenkijoje ir Bulgarijoje būsto trūkumo lygis siekė 5–10 proc. 2020 m. būsto nepriteklių patyrė 14,9 proc. vaikų visoje ES, t. y. šiek tiek daugiau nei visų gyventojų, o nuo 2019 m. šis rodiklis didėja (1 proc. punktu)²³². Portugalijoje (26,2 proc.), Kipre (35,8 proc.) ir Ispanijoje (24,4 proc.) rodikliai buvo gerokai didesni už ES vidurkį (apie 10 ar daugiau proc. punktų). Visose valstybėse narėse vaikų būsto nepritekliaus lygis padidėjo arba išliko maždaug toks pat, išskyrus Estiją, Latviją ir Lietuvą, kuriose jis sumažėjo.

Per pastarąjį dešimtmetį padaryta nedidelė pažanga mažinant benamių skaičių ES valstybėse narėse. Kadangi nėra bendros statistinės apibrėžties ir metodikos, kaip apskaičiuoti benamius, valstybių narių duomenys nėra palyginami, todėl sunku tiksliai nustatyti šio reiškimo kiekybinę išraišką ES lygmeniu. Tačiau 2019 m. FEANTSA ir fondas „Abbé Pierre“ apskaičiavo, kad bet kurią naktį ES benamių, nakvojančių gatvėje arba apgyvendintų laikiname būste ar nakvynės namuose, skaičius siekia mažiausiai 700 000, o per 10 metų jis padidėjo 70 proc.²³³ Nuo 2019 m. kai kuriose valstybėse narėse benamių sumažėjo dėl naujų intervencinių politikos priemonių, susijusių su pandemija. Tačiau daugelis šių priemonių, visų pirma lengvesnės galimybės gauti tinkamą būstą, moratoriumas dėl išskeldinimo ir tiesioginė parama namų ūkiams, buvo bent iš dalies panaikintos antraisiais COVID-19 krizės metais. Dėl to keliose valstybėse narėse benamių skaičius dar labiau išaugo, palyginti su ikipandeminiu lygiu.

65 m. amžiaus ir vyresnių asmenų AROPE lygis 2020–2021 m. ES iš esmės nepakito. 2021 m. ES šis rodiklis siekė 19,6 proc. ir, palyginti su 2020 m., šiek tiek sumažėjo. Nepaisant to, moterų ir vyrų AROPE lygis ir toliau skiriasi (atitinkamai yra 22,1 ir 16,3 proc.). 2021 m. ES vyresnių nei 65 m. amžiaus asmenų skurdo rizikos lygis (AROP) buvo 16,8 proc., t. y. šiek tiek didesnis nei 18–64 m. amžiaus asmenų (15,9 proc.). Daugumoje šalių ši dalis yra didesnė nei darbingo amžiaus (18–64 m.) gyventojų, nors šių dviejų grupių skirtumas labai didelis (žr. 2.4.10 pav. viršutinę dalį). Didelio materialinio ar socialinio nepritekliaus lygis toliau mažėjo (nuo 7,4 proc. 2015 m. iki 5,3 proc. 2021 m.) ir yra mažesnis nei darbingo amžiaus gyventojų lygis ES lygmeniu (6,3 proc. 2021 m.) ir daugumoje valstybių narių (žr. 2.4.12 pav. apatinę dalį). Ypač didelės vertės ir skirtumai, palyginti su darbingo amžiaus gyventojais, pastebimi Rumunijoje ir Bulgarijoje.

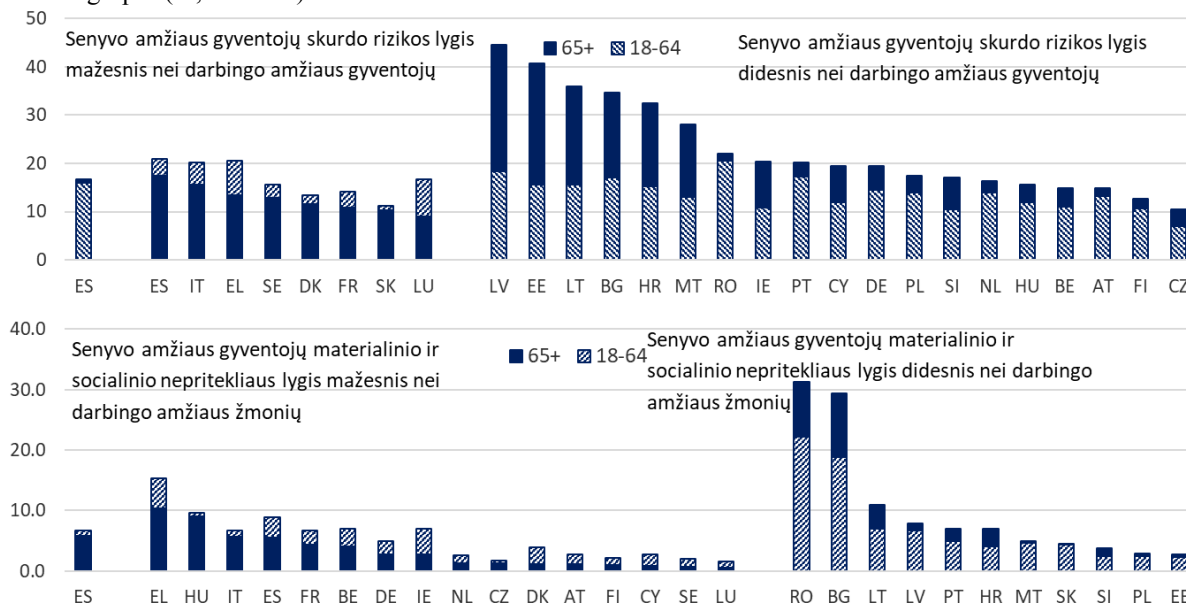
²³¹ Eurostato rodiklis [[ilc_mdho06a](#)] ir [[ilc_mdho06b](#)], ES SPGS.

²³² Eurostato rodiklis [[ilc_mddd044b](#)], ES SPGS. DE ir PL duomenų nėra. LU, FR ir IE duomenų eilutės yra su pertrūkiu.

²³³ Žr. [Šeštąją būsto atskirties Europoje 2021 m. apžvalgą](#).

2.4.11 pav. 65 m. amžiaus ir vyresni asmenys patiria didesnę skurdo riziką nei darbingo amžiaus gyventojai, tačiau rečiau patiria didelį materialinį ir socialinį nepriteklį

Skurdo rizikos lygis (viršutinė dalis) ir didelio materialinio ir socialinio nepritekliaus lygis (apatinė dalis) pagal amžiaus grupes (% , 2021 m.)

Pastaba. Kairėje pusėje 18–64 m. amžiaus grupės juosta papildo 65 m. amžiaus ir vyresnių gyventojų grupės juostą; dešinėje pusėje 65 m. amžiaus ir vyresnių gyventojų grupės juosta papildo 18–64 m. amžiaus grupės juostą. IT ir PL duomenys negalutiniai. LU duomenų eilutės yra su pertrūkiu.

Šaltinis – Eurostatas [[ilc_li02](#)] ir [[ilc_mdsl11](#)], ES SPGS.

Sąjungoje pensijos vidutiniškai sudaro daugiau nei pusę pajamų profesinės karjeros pabaigoje. 65–74 m. amžiaus asmenų vidutinė pensija 2021 m. sudarė 58 proc. 50–59 m. amžiaus asmenų darbo pajamų²³⁴. Šis bendrasis pajamų pakeitimo santykis auga nuo 2012 m. (tada buvo 54 proc.). Kai kuriose šalyse (pavyzdžiui, Liuksemburge, Graikijoje, Italijoje ir Ispanijoje) šis rodiklis gerokai viršija 70 proc. Šios šalys taip pat yra tarp valstybių narių, kuriose skurdo senatvėje lygis yra mažesnis nei darbingo amžiaus asmenų skurdas. Kita vertus, dvylikoje valstybių narių šis pakeitimo santykis nesiekia 50 proc., o penkiose šalyse (Airijoje, Kroatijoje, Lietuvoje, Rumunijoje ir Bulgarijoje) – 40 proc. Daugumoje jų šis santykis yra mažesnis moterų grupėje, tačiau aštuoniose iš jų (Liuksemburge, Latvijoje, Vokietijoje, Čekijoje, Danijoje, Estijoje, Nyderlanduose, Vengrijoje, Slovėnijoje ir Vokietijoje) šis santykis yra didesnis moterų grupėje.

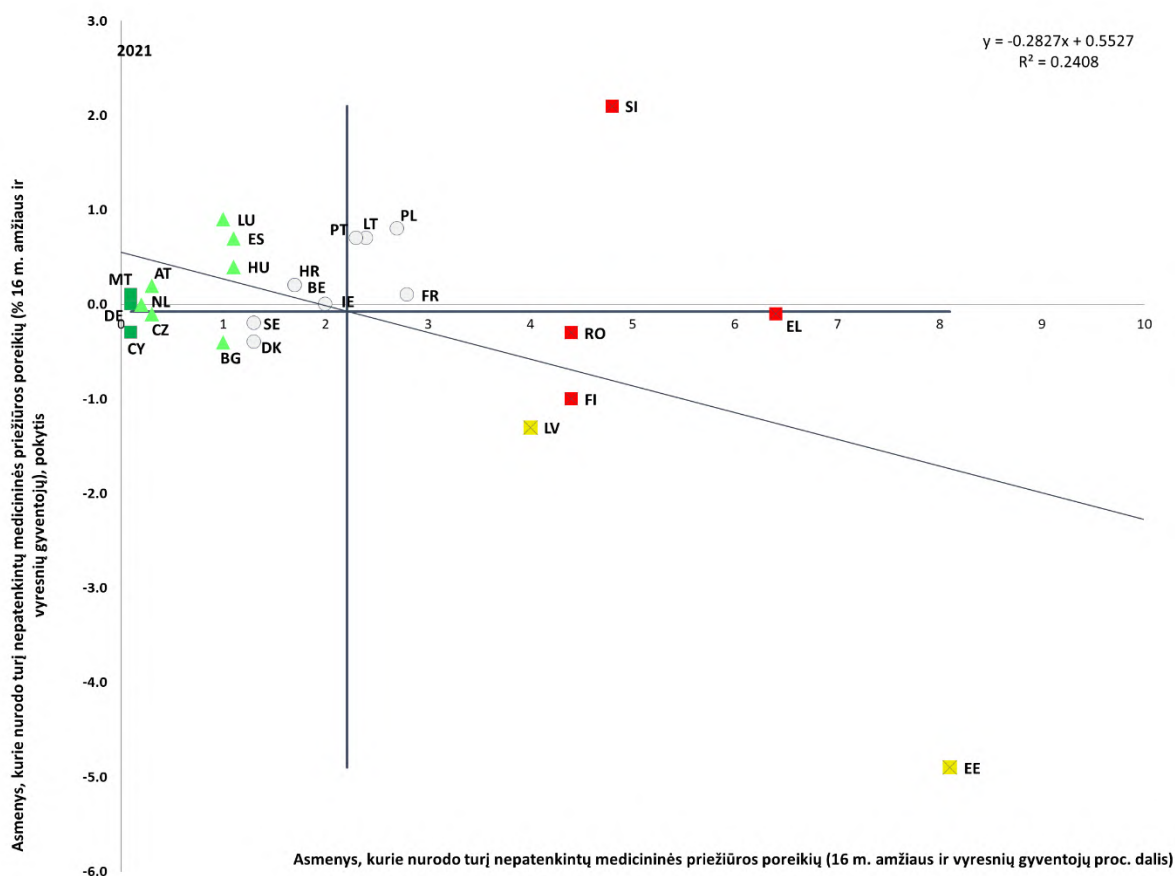
2021 m., antraisiais COVID-19 pandemijos metais, subjektyviai nurodytas nepatenkintas medicininės priežiūros poreikis vidutiniškai sumažėjo, taip pat sumažėjo ir skirtumai tarp valstybių narių, kurie vis dėlto išliko dideli (žr. 2.4.12 pav.). Labiausiai šis rodiklis padidėjo Slovėnijoje, Liuksemburge ir Lenkijoje (atitinkamai 2,1, 0,9 ir 0,8 proc. punkto). Iš jų Slovėnijos, taip pat Graikijos, Rumunijos ir Suomijos padėtis yra pažymėta kaip „kritinė“ dėl didelio nurodytų nepatenkintų poreikių lygio 2021 m. (atitinkamai 4,8, 6,4 proc. ir 4,4 proc. pastarųjų dviejų šalių atveju). Kartu užfiksuotas palyginti didelis sumažėjimas Suomijoje (1 proc. punktu), taip pat Estijoje ir Latvijoje (4,9 ir 1,3 proc. punkto), tačiau jis išliko aukštas ir 2021 m. (8,1 ir 4 proc.). Kaip ir 2020 m., asmenų, kurie nurodo turį nepatenkintą medicininės priežiūros poreikį, dalis išliko labai maža (mažesnė

²³⁴ Žr. [2021 m. pensijų adekvatumo ataskaita](#), p. 40. Eurostato rodiklis [[ilc_pnp3](#)] rodo 65–74 m. amžiaus asmenų individualių pensijų neatskaičius mokesčių medianos ir 50–59 m. amžiaus asmenų individualaus darbo užmokesčio neatskaičius mokesčių medianos santykį, neįtraukiant kitų socialinių išmokų.

nei 1 proc.) Vokietijoje, Kipre ir Maltoje (0,1 proc.), taip pat Nyderlanduose, Čekijoje ir Austrijoje (0,2 proc. ir 0,3 proc. pastarosiose dviejose šalyse). Labiau tikėtina, kad mažas pajamas gaunančiuose namų ūkiuose asmenys praneš turį nepatenkintų medicininių poreikių, nors atotrūkis nuo visų gyventojų tarp valstybių narių skiriasi²³⁵.²³⁶ Lenkijoje ir Rumunijoje užfiksuoti tam tikri regioniniai skirtumai, susiję su subjektyviai nurodytu nepatenkintu poreikiu (žr. 3 priedo 10 pav.).

2.4.12 pav. Antraisiais COVID-19 krizės metais valstybėse narėse nustatyta subjektyviai nurodyto nepatenkinto medicininės priežiūros poreikio didelių skirtumų ir daugiau atvejų

Subjektyviai nurodytas nepatenkintas medicininės priežiūros poreikis, 2021 m. lygis ir pokytis, palyginti su ankstesniais metais (% , socialinių rodiklių suvestinės pagrindinis rodiklis)

Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaškinimas pateiktas priede. SK duomenų nėra, o IT ir PL duomenys yra negalutiniai. LU duomenų eilutės yra su pertrūkiais.

Šaltinis – Eurostatas, [tespm_110], ES SPGS.

Demografiniai pokyčiai, ypač nuolat mažėjantis gimstamumas ir ilgėjanti vidutinė gyvenimo trukmė, didina galimą ilgalaikės priežiūros poreikį. Prognozuojama, kad išlaikomo amžiaus pagyvenusių žmonių koeficientas ES gerokai padidės – nuo 32,5 proc. 2021 m. iki 52,0 proc. 2050 m. Nepaisant ilgesnių sveiko gyvenimo metų, taip pat pažangos

²³⁵ Eurostatas [hlth_silc_29], ES SPGS.

²³⁶ 2021 m. daugiau romų per pastaruosius 12 mėn. jautėsi diskriminuojami sveikatos priežiūros paslaugų srityje (14 proc.) nei 2016 m. (8 proc.), o daugiausia tokių asmenų buvo Portugalijoje (32 proc.). COVID-19 pandemijos metu atokiose, socialiai atskirtose romų bendruomenėse buvo neprieinama net elementari pirminė sveikatos priežiūra, nebuvo galimybių įgyvendinti pagrindinių prevencijos ir socialinio kontakto ribojimų priemonių (20 proc. romų neturi galimybės naudotis vandentiekio vandeniu, o 78 proc. gyvena perpildytuose namų ūkiuose). Šaltinis – FRA, [Pagrindinių teisių ataskaita 2022 m.](#)

prevencinių metodų ir skaitmeninių technologijų naudojimo srityje, ilgalaikės priežiūros poreikis ateityje vis didės²³⁷. Numatoma, kad asmenų, kuriems gali reikėti ilgalaikės priežiūros, skaičius ES išaugs nuo 30,8 mln. 2019 m. iki 33,7 mln. 2030 m. ir 38,1 mln. 2050 m.²³⁸ ES 27 duomenimis, 2019 m. vidutiniškai 26,6 proc. 65 m. amžiaus ir vyresnių asmenų (32,1 proc. moterų ir 19,2 proc. vyrų) ir 39,4 proc. 75 m. amžiaus ir vyresnių asmenų, gyvenančių privačiuose namų ūkiuose, buvo reikalingi ilgalaikės priežiūros²³⁹. Ilgalaikės priežiūros reikėjo 35,9 proc. gyventojų, priklausančių mažiausių pajamų kvintiliui, ir 17,2 proc. gyventojų, priklausančių didžiausiam pajamų kvintiliui²⁴⁰.

Socialinės apsaugos aprėptis yra svarbus veiksnys, lemiantis ne tik kokybiškų paslaugų prieinamumą, bet ir galimybę naudotis ilgalaikės priežiūros paslaugomis. Nors visos valstybės narės siūlo tam tikrą socialinę apsaugą (natūra ir (arba) teikiant išmokas pinigais), 35,7 proc. žmonių ES nurodė, kad (dažniau) nesinaudoja priežiūros namuose paslaugomis dėl finansinių priežasčių, 9,7 proc. minėjo, kad trūksta paslaugų, o 2,1 proc. nurodė kokybės problemas²⁴¹. Siekdama įvertinti ilgalaikės priežiūros senatvėje socialinės apsaugos išsamumą ir palyginti ją tarp valstybių narių, EBPO, padedama Europos Komisijos, parengė tipinių ilgalaikės priežiūros poreikių atvejų rinkinį²⁴². Iš analizės matyti, kad, net ir gaunant socialinės apsaugos išmokas, savo lėšomis padengiamos priežiūros sąnaudos gali būti labai didelės, ypač namuose slaugomiems vyresnio amžiaus žmonėms, kuriems reikia rimtos ilgalaikės priežiūros (žr. 2.4.13 2.4.13 pav.²⁴³).

²³⁷ Tai reiškia, kad ilgalaikės priežiūros sektoriuje gali būti sukurta daug darbo vietų, nes yra duomenų, kad iki 2050 m. prireiks 1,6 mln. ilgalaikės priežiūros darbuotojų, kad ilgalaikės priežiūros aprėptis išliktų tokia pati (žr. Europos Komisijos [tarnybų darbinį dokumentą, pridamą prie Komisijos pasiūlymo dėl Tarybos rekomendacijos dėl galimybės naudotis įperkamos, kokybiškomis ilgalaikės priežiūros paslaugomis](#), SWD(2022) 441 final).

²³⁸ European Commission and Economic Policy Committee, [The 2021 Ageing Report – Economic and budgetary projections for the EU Member States \(2019-2070\)](#), Publications Office of the European Union, 2021.

²³⁹ Eurostatas [[hlth_ehis_tadle](#)], Europos sveikatos tyrimas apklausos būdu. Skurstančiųjų dalis yra viena dalimi mažesnė nei tų, kuriems nekyla didelių sunkumų. Ši apklausos būdu įgyvendinta priemonė apima tik privačių namų ūkių gyventojus, tačiau ne stacionariosios globos įstaigose gyvenančius asmenis.

²⁴⁰ Eurostatas [[hlth_ehis_tadli](#)], Europos sveikatos tyrimas apklausos būdu.

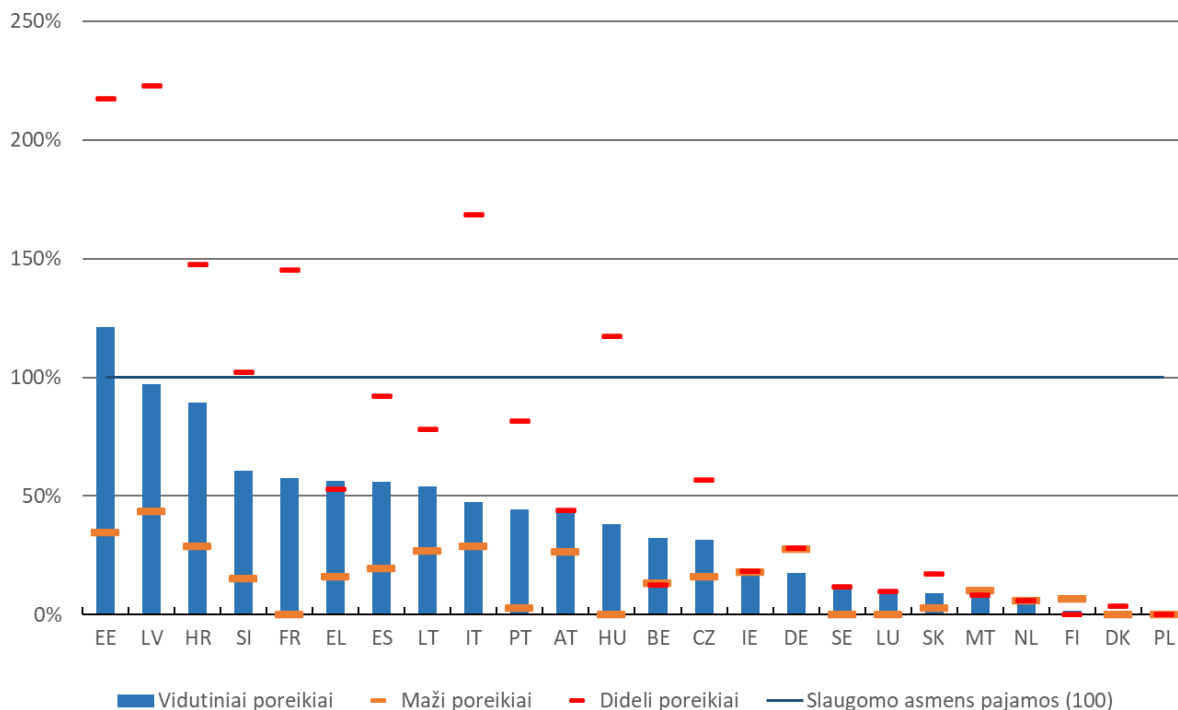
²⁴¹ Eurostatas [[ilc_ats15](#)], 2016 m. ES SPGS *ad hoc* modulis.

²⁴² Cravo Oliveira Hashiguchi, T. and Llena-Nozal, A., 2021, [The Effectiveness of Social Protection for Long-term Care in Old Age: Is social protection reducing the risk of poverty associated with care needs?](#), OECD Health Working Papers No 117, OECD Publishing, Paris.

²⁴³ OECD (2023), [Measuring social protection for long-term care in old age](#), OECD Health Working Papers, OECD Publishing, Paris (dar nepaskelbta).

2.4.13 pav. Savo lėšomis padengiamos priežiūros sąnaudos gali būti labai didelės, ypač namuose slaugomiems vyresnio amžiaus žmonėms, kuriems reikia rimtos ilgalaikės priežiūros

Savo lėšomis padengiamos priežiūros namuose sąnaudos, kaip senatvės pajamų dalis po valstybės paramos, slaugomiems asmenims, gaunantiems pajamas, atitinkančias pajamų medianą, ir neturintiems grynojo turto, pagal kritiškumo lygį

Pastaba. EE – Talino duomenys Estijoje, IT – Alto Adidžės (Pietų Tirolis) Italijoje, AT – Vienos Austrijoje, BE – Flandrijos Belgijoje.

Šaltinis – EBPO analizė, parengta pagal EBPO ilgalaikės priežiūros socialinės apsaugos klausimyną, EBPO pajamų paskirstymo duomenų bazę ir EBPO turto paskirstymo duomenų bazę.

2.4.2. Priemonės, kurių ėmėsi valstybės narės

2021 ir 2022 m. valstybės narės palaipsniui panaikino laikinos pajamų paramos priemones, kurios buvo įvestos COVID-19 pandemijos metu. Kai kurios valstybės narės ėmėsi nuolatinių priemonių, kad užtikrintų geresnę socialinę apsaugą visiems, įskaitant įvairių išmokų adekvatumo ir aprėpties gerinimą. Šiomis priemonėmis buvo siekiama užpildyti socialinės apsaugos sistemų spragas, visų pirma darančias poveikį pažeidžiamiesiems asmenims (pvz., mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams, neturintiems su darbu susijusių pajamų, arba asmenims, dirbantiems mažų garantijų darbą, migrantams ir pabėgėliams). Rusijai pradėjus agresijos karą Ukrainoje ir Europai patyrus jo socialines ir ekonomines pasekmes, kai kurios valstybės narės ėmėsi tikslinių priemonių, kad pašalintų socialinį infliacinio spaudimo poveikį, ypač pagrindinėms energetikos paslaugoms. Tačiau dauguma šių priemonių nebuvo skirtos pažeidžiamiesiems asmenims, kurie labiausiai nukentėjo nuo aukštų energijos kainų (žr. 7 intarpą). Be to, pagal Laikinosios apsaugos direktyvą perkeltieji asmenys, kurie bėga iš Ukrainos ir kuriems suteikiama laikinoji apsauga, turi teisę į sveikatos priežiūrą, būstą ir socialinę gerovę, taip pat į švietimą, mokymą ir dalyvavimą darbo rinkoje. Šiame skirsnyje apžvelgiami valstybių narių veiksmai sprendžiant dabartines aplinkybes, be

kita ko, priemonės, kuriomis sprendžiamos labiau struktūrinės jų socialinės apsaugos sistemų problemos.

Kai kurios pandemijos metu įvestos laikinosios priemonės, skirtos pažeidžiamiesiems asmenims ir jų šeimoms, buvo pratęstos, o siekiant kovoti su kylančių kainų poveikiu buvo įvestos papildomos priemonės. Per visą pandemijos laikotarpį socialinės paramos gavėjai **Belgijoje** nuo 2020 m. liepos mėn. iki 2021 m. rugsėjo mėn. kas mėnesį gaudavo laikiną 50 EUR priemonę, o nuo 2021 m. spalio mėn. iki 2022 m. kovo mėn. – 25 EUR priemonę. Iki 2022 m. kovo 31 d. taip pat buvo pratęstas kitų subsidijų ir priemonių, įskaitant COVID-19 pašalpą, psichologinės gerovės pašalpą ir išmoką pažeidžiamiesiems jaunuoliams ir studentams, galiojimas. **Bulgarijos** valdžios institucijos vienkartinė fiskaline priemone padidino šildymo pašalpos ribą (30 BGN, t. y. apie 15,3 EUR) asmenims, kurie iki 2021 m. spalio mėn. nebuvo kreipęsi dėl pašalpos. Tačiau dėl energetikos krizės išmoka buvo papildomai padidinta 100 BGN (apie 51 EUR, t. y. maždaug 20 proc.) ir 2022 m. siekė 624 BGN (apie 319 EUR). Atsižvelgdama į infliacijos spaudimą, ypač maisto produktų srityje, ir siekdama toliau remti ekonomikos atsigavimą, 2022 m. vasario mėn. **Maltos** vyriausybė pritarė vienkartinių piniginių dotacijų išmokėjimui. Nuo 2022 m. kovo mėn. dirbantieji, kurių pajamos neviršija tam tikro lygio, ir studentai gauna 100 EUR vertės čekius, o pensininkai ir socialines pašalpas gaunantys asmenys – iki 200 EUR vertės čekius. **Ispanijoje** buvo priimtos kelios laikinosios priemonės, kuriomis siekiama padidinti minimaliąsias pajamas ir neįmokines pensijas, kad būtų kompensuota didelė infliacija, ir kuriomis siekiama paremti iki 800 000 pažeidžiamų namų ūkių. Remiantis nacionalinių politikos priemonių, kuriomis siekiama sušvelninti didėjančios infliacijos poveikį piliečiams ir apie kurias iki 2022 m. birželio mėn. buvo pranešta EUROFOUND ES politikos stebėsenos duomenų bazėje, planu, dauguma į ataskaitas įtrauktų priemonių buvo taikytos *ad hoc* ir laikinai²⁴⁴. Vienkartinės priemonės ir išmokos buvo dažnesnės nei mėnesinė parama, o dauguma priemonių nebuvo tikslinės. Tikslinės priemonės dažniau buvo taikomos kaip finansinė parama, o netikslinės priemonės daugiausia apsiribojo sąskaitomis už energiją ir kuro kainomis (daugiau informacijos žr. toliau ir 7 intarpe).

Siekiant dar labiau sustiprinti socialinį ir ekonominį atsparumą pagal Ramsčio 12 (socialinė apsauga) ir 14 (minimalios pajamos) principus, **be kita ko, panaudojant Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės paramą, buvo priimti arba įgyvendinti nuolatiniai esamų sistemų pakeitimai.** **Ispanijoje** EGADP lėšomis remiama iki 34 bandomųjų projektų, skirtų minimalių pajamų gavėjų integracijai. Projektų tikslas – didinti minimalių pajamų sistemos naudojimą ir veiksmingumą, užtikrinant socialinę ir ekonominę integraciją, švietimo ir e. įtrauktį. Be to, pagal ekonomikos atkūrimo ir atsparumo didinimo planą planuojama nauja reforma, pagal kurią iki 2023 m. pabaigos neįmokinės išmokos bus sujungtos su minimalių pajamų sistema, kad būtų padidintas viešųjų išteklių veiksmingumas bei efektyvumas ir jie būtų skirti tinkamai pažeidžiamų asmenų aprėpčiai ir adekvačiam pajamų rėmimui užtikrinti. Šiuo tikslu konsoliduojant išmokas, viena vertus, atsižvelgiama į struktūrinius namų ūkių, kuriuose auga vaikai ir gyvena neįgalieji, poreikius, kita vertus, pajamų rėmimas susiejamas su aktyvia darbo paieška, kad būtų užtikrinta įtrauktis ir būtų išvengta „skurdo spąstų“. Pagal **Latvijos** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą rengiama reforma, kurios tikslas – iki 2023 m. pradžios įvesti vieningą ir įrodymais pagrįstą garantuotų minimalių pajamų apskaičiavimo metodiką ir kasmetinio indeksavimo sistemą, kad būtų pasiekta 20 proc. pajamų medianos riba. **Rumunijos**

²⁴⁴ Eurofound, Aumayr-Pintar, C. and Cantero Guerrero, M., [First responses to cushion the impact of inflation on citizens](#), straipsnis, 2022 m. rugsėjo 12 d.

vyriausybė iš dalies pakeitė įstatymą, kuriuo padidintas socialinis orientacinis rodiklis, kuriuo remiantis nustatomos įvairių išmokų, įskaitant bedarbio pašalpas ir socialinę paramą, sumos, o 2022 m. kovo mėn. pradėtas reguliarus jos indeksavimas pagal vidutinį metinės infliacijos lygį. Pagal pereinamojo laikotarpio reforma, kuri vykdoma, kol bus įgyvendinta visa ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane numatyta minimalių pajamų pertvarka, **Bulgarijoje** priimtas teisės akto pakeitimas, kuriuo siekiama palaipsniui didinti minimalių pajamų sistemos adekvatumą ir aprėptį, privalomai didinant diferencijuotų minimalių pajamų koeficientus visoms tikslinėms grupėms. **Kroatija** padidino garantuotos minimalios išmokos bazinį dydį iki 1 000 HRK ir išplėtė aprėptį, ypač namų ūkiams, kuriuose auga vaikai, kaip planuota pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą. **Lietuvoje** šiek tiek padidintas bazinės socialinės išmokos adekvatumas, pagerintos galimybės gauti pagal pajamas skiriamas kompensacijas už šildymą, taip pat pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą priimtas Socialinių paslaugų įstatymo pakeitimas, kuriuo siekiama pagerinti socialinės globos kokybę taikant naują akreditavimo sistemą. **Maltoje** socialinės paramos gavėjams taikomas visas pragyvenimo išlaidų koregavimo koeficientas, o ne du trečdaliai kompensacijos, kaip anksčiau. Be to, bus įvesta nauja procedūra, skirta padėti nuolatinės gyvenamosios vietos neturintiems asmenims gauti socialinę paramą. **Nyderlanduose** priemonė, kuria siūloma padidinti amžiaus ribą iki 27 m., galėtų prisidėti prie didėjančios tėvų skurdo rizikos mažinimo, kai su jais lieka gyventi vyresni nei 21 m. amžiaus vaikai, ir jaunų žmonių benamystės prevencijos. **Graikija** padidino nuolatinės pajamų rėmimo priemones, skirtas mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams, įskaitant šildymo išmoką ir būsto pašalpą universitetų studentams, studijuojantiems ne gimtajame mieste. Be to, ateityje EGADP lėšomis, be kita ko, bus remiama garantuotų minimalių pajamų gavėjų, neįgaliųjų, romų ir pabėgėlių Graikijoje integracija į darbo rinką.

Dauguma valstybių narių teikė finansinę paramą perkeltiesiems asmenims iš Ukrainos – jiems suteikė galimybę naudotis pagrindiniais socialinės gerovės paketais, skirtais šalies piliečiams arba teisėtai gyvenantiems migrantams. Kai kuriais atvejais, pavyzdžiui, **Vokietijoje, Estijoje, Lietuvoje, Vengrijoje, Portugalijoje ir Slovakijoje**, jiems buvo suteikta galimybė naudotis minimalių pajamų sistemomis. Kai kurios valstybės narės, pavyzdžiui, **Austrija, Ispanija, Suomija, Prancūzija, Nyderlandai ir Švedija**, perkeltiesiems asmenims iš Ukrainos suteikė galimybę gauti prieglobsčio prašytojams skirtas išmokas, o kitose valstybėse narėse, pavyzdžiui, **Bulgarijoje, Čekijoje, Italijoje, Liuksemburge**, sukurtos specialiai jiems skirtos išmokos. **Lenkija** teikė visų trijų rūšių paramą. Remiantis EUROFOUND atliktu politikos priemonių, susijusių su pabėgėliais iš Ukrainos, pajėgumų nustatymu, nuo karo pradžios iki birželio mėn. vidurio iš viso pranešta apie 144 politikos priemones, daugiausia susijusias su galimybe gauti būstą (19 proc.), mokytis (13 proc.), naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis (8 proc.) ir socialine apsauga (6 proc.), taip pat su galimybe įsidarbinti ir naudotis aktyvios darbo rinkos politikos priemonėmis (22 proc.).

Pandemija parodė, kad socialines paslaugas reikia modernizuoti. Pagrindiniai uždaviniai yra paslaugų portfelio standartizavimas arba išplėtimas ir socialinių paslaugų kokybės gerinimas, taip pat integruoto paslaugų ir išmokų teikimo stiprinimas. Kai kurios su šiomis sritimis susijusios reformos pradėtos per pirmąsias COVID-19 pandemijos bangas arba po jų, o kai kurios iš jų remiamos pagal Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę. Pavyzdžiui, **Bulgarija** priėmė naują potvarkį dėl socialinių paslaugų kokybės (kuris įtrauktas į ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą), įskaitant darbo jėgos kvalifikaciją. **Ispanija** toliau rengė reformą, kuria siekiama nacionaliniu lygmeniu nustatyti garantuotą minimalų bendrą socialinių paslaugų portfelį ir kokybės standartus, kad būtų sumažinti skirtumai, susiję su teikiamų paslaugų rūšimi, lygiu ir kokybe. **Kroatija** ir **Lietuva** plečia

socialinių paslaugų portfelį; Kroatija, be kita ko, gerina socialinių paslaugų prieinamumą ir koordinavimą, taip pat garantuoja minimalų bendrą paslaugų portfelį ir bendrus socialinių paslaugų teikimo standartus visoje šalyje. **Kipras** ir **Kroatija** daugiausia dėmesio skiria integruotam paslaugų teikimui ir atitinkamai stiprina plataus pobūdžio požiūrį ir integruotą paslaugų bei išmokų teikimą. **Lietuvoje** pradėtos teikti naujo tipo prevencinės ir aktyvios pagalbos socialinės paslaugos, skirtos nustatyti galimai socialiai pažeidžiamas šeimas ir asmenis, kuriems gresia socialinė atskirtis.

Keliose valstybėse narėse buvo pagerintos galimybės gauti socialinę apsaugą, įskaitant nestandartinį darbą dirbančių ir savarankiškai dirbančių asmenų galimybes, laikantis nacionalinių planų (pateiktų 2021 m.), skirtų 2019 m. Tarybos rekomendacijai dėl socialinės apsaugos galimybių įgyvendinti²⁴⁵. Pandemijos metu taikytas išskirtinis pajamų rėmimas arba laikinai sušvelnintos standartinės teisės į išmokas taisyklės (arba padidintos išmokų sumos) 2021 m. pabaigoje arba 2022 m. pradžioje daugelyje valstybių narių buvo laipsniškai nutraukti, tačiau pradėtos įgyvendinti struktūrinės reformos, kuriomis išplečiamos socialinės apsaugos galimybės. **Kipro** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planas apima socialinio draudimo sistemos reformą, kuria siekiama išplėsti aprėptį, įtraukiant savarankiškai dirbančius asmenis ir nestandartines užimtumo formas (pvz., asmenis, dirbančius skaitmeninėse platformose), o **Lenkija**, vykdydama nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą, planuoja išplėsti esamą privalomąjį socialinį draudimą ir pagerinti visų pirma civilinės teisės sutarčių aprėptį ir įtraukti pensijų draudimą bei draudimą nuo nelaimingų atsitikimų. Siekdamas spręsti savarankiškai dirbančių asmenų pensijų adekvatumo klausimą, kelios valstybės narės didina įmokų tarifus, pavyzdžiui, **Latvija** (taip pat nustato minimalių įmokų bazę) ir Ispanija, kuri 2022 m. priėmė savarankiškai dirbančių asmenų įmokų sistemos reformą pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą. **Prancūzija** priėmė įstatymą (2021 m. pabaigoje) su priemonėmis, kuriomis siekiama padidinti ūkininkų pagalbininkų pensijas, o **Suomija** 2022 m. birželio mėn. pateikė pasiūlymą dėl savarankiškai dirbančių asmenų pensijų draudimo plėtojimo, kurį šiame etape turi apsvarstyti ir patvirtinti šalies parlamentas.

Kelios priemonės yra susijusios su galimybe gauti bedarbio pašalpas, ypač nestandartinį darbą dirbantiems darbuotojams. Ispanijos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane numatyta pagalbos bedarbiams sistemos reforma (iki 2022 m. pabaigos), kuria siekiama užpildyti kai kurias aprėpties spragas, pailginti maksimalią trukmę ir supaprastinti sistemą. Ispanija taip pat suteikė galimybę nuo 2022 m. kovo mėn. gauti neįmokines nedarbo subsidijas vyresniems nei 52 m. amžiaus nuolatiniais (pagal neterminuotą darbo sutartį dirbantiems) darbuotojams. Galiausiai, ratifikavus TDO konvenciją dėl namų darbininkų ir įgyvendinimo priemonių, namų ūkio darbuotojams buvo suteikta galimybė gauti įmokines bedarbio pašalpas (nuo 2022 m. spalio mėn.). **Italija** pagerino nestandartinį darbą dirbančių darbuotojų galimybes gauti bedarbio pašalpas, visų pirma iki 12 mėn. pratęsė maksimalų pinigines išmokos priverstinio atleidimo atveju darbuotojams, dirbantiems pagal netipinę darbo sutartį (DIS-COLL), laikotarpį. Taip pat šiuo tikslu paprastosios (CIGO ir FIS) ir specialiosios (CIGS) sistemos, skirtos darbuotojams, kurie anksčiau nebuvo drausti, tapo dosnesnės ir prieinamesnės, kad apimtų pameistrius ir namuose dirbančius darbuotojus.

Imtasi tam tikrų priemonių savarankiškai dirbantiems asmenims paremti, taikant specialią pajamų rėmimo sistemą arba pakaitines sistemas, pavyzdžiui, motinystės ar

²⁴⁵ Žr. 2022 m. bendros užimtumo ataskaitos 5 intarpą „Tinkamos socialinės apsaugos galimybės“ ir [jame minimus nacionalinius planus](#).

tėvystės atostogų arba kitų laikinų nedarbingumo laikotarpių atvejais. Pasibaigus laikinosios pajamų rėmimo sistemos (TOZO 5) galiojimui, **Nyderlanduose** savarankiškai dirbantys asmenys gali pretenduoti į pajamų rėmimą pagal nuolatinę sistemą (Bbz). **Austrija** pratęsė (iki 2022 m. kovo mėn.) savo pajamų pakeitimo sistemos taikymą savarankiškai dirbantiems asmenims, kurie nutraukė savo veiklą dėl COVID-19, ir suteikė galimybę pasinaudoti specialiu fondu sunkumų patiriantiems asmenims, kuriems netaikomos esamos priemonės (visų pirma naujiems savarankiškai dirbantiems asmenims, laisvai samdomiems darbuotojams, kultūros darbuotojams, asmenims, dirbantiems pagal kelias ne viso darbo laiko sutartis). 2022 m. **Prancūzija** sušvelnino sąlygas, kuriomis savarankiškai dirbantys asmenys gali pasinaudoti pajamų lengvata veiklos nutraukimo atveju (galioja nuo 2019 m.). Be to, pagal dekretą dėl profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros (2022 m. birželio mėn.) į naujas motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų **Italijoje** taisykles įtraukta teisė į dienpinigius savarankiškai dirbančioms moterims už laikotarpį iki gimdymo (kompliakacijų atveju). Į teisės aktą taip pat įtraukta savarankiškai dirbančių tėvų teisė į tėvystės atostogas. **Liuksemburgo** vyriausybė priėmė (2022 m. birželio mėn.) ir parlamentui pateikė įstatymo projektą, kuriuo siekiama nustatyti tėvystės išmokas savarankiškai dirbantiems asmenims.

Keliose šalyse imtasi naujų priemonių kultūros sektoriaus specialistų socialinei apsaugai gerinti. Tokie specialistai buvo viena iš tų grupių, kurioms COVID-19 laikotarpiu socialinė apsauga buvo nepakankama dėl specifinio darbo statuso ir sumažėjusių galimybių dirbti. **Estijoje, Liuksemburge, Ispanijoje ir Prancūzijoje** 2021–2022 m. buvo pratęstos jų teisės į bedarbio pašalpas arba laikiną pajamų paramą, o **Vokietija** ėmėsi priemonių subsidijuoti jų įmokas ir taip išlaikyti savarankiškai dirbančių menininkų draudimo apsaugą. Svarbu paminėti, kad **Portugalija** patvirtino naują kultūros sektoriaus specialistų statusą ir jiems skirtą specialų socialinės apsaugos fondą.

Kai kurios šalys ėmėsi priemonių, kad visiems darbuotojams būtų sudarytos palankesnės sąlygos naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis. 2021 m. spalio mėn. **Liuksemburgo** vyriausybė pateikė pasiūlymą dėl visuotinio sveikatos draudimo, kad būtų sudaryta galimybė naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis prisijungus prie sveikatos draudimo sistemos visiems šalyje gyvenantiems, bet nedraustiems pažeidžiamiesiems asmenims. Šiuo metu pasiūlymas yra pateiktas šalies parlamentui. Nuo 2022 m. pradžios darbdaviai **Vokietijoje** turi pranešti, jei pagal trumpalaikes sutartis dirbantys darbuotojai nėra apdrausti sveikatos draudimu. **Arija** patvirtino įstatymo projektą dėl ligos išmokų (jį dar turi priimti šalies parlamentas), kuriuo užtikrinamas minimalus apsaugos lygis mažai uždirbantiems darbuotojams, kurie gali neturėti teisės į įmonės ligos išmokų sistemą. **Estijoje ir Latvijoje** ligos pašalpos buvo mokamos visiems darbuotojams.

Valstybės narės yra nustačiusios struktūrines tikslines priemones, skirtas mažas pajamas gaunantiems arba neturintiems namų ūkiams, kuriomis siekiama remti galimybes naudotis esminėmis paslaugomis pagal Ramsčio 20 principą. Siekiant sudaryti palankesnes sąlygas naudotis pagrindinėmis energetikos paslaugomis, dažniausiai taikomos tokios struktūrinės priemonės kaip pajamų lengvatos, sumažinti tarifai, subsidijos ir apsauga nuo draudimų ir atjungimo, kurios gali padėti sušvelninti kainų augimo poveikį. Tačiau, siekiant reaguoti į smarkiai šoktelėjusias energijos kainas, buvo imtasi ir kitų neatidėliotinių priemonių, kurios aptartos 7 intarpe.

Šiuo metu didėjant pragyvenimo išlaidoms, įskaitant mokesčius už komunalines paslaugas, tam tikros valstybės narės imasi prevencinių priemonių, kad apsaugotų nekilnojamojo turto nuomą ir sumažintų energijos kainas, nors didžioji dauguma jų nėra pakankamai tikslingos. Pavyzdžiui, **Ispanijoje** pažeidžiamų nuomininkų išskeldinimas

sustabdytas iki 2022 m. gruodžio 31 d., o metinis nuomos mokesčio padidinimas ribojamas iki 2 proc. Be to, iki 2022 m. gruodžio 31 d. pratęstas pažeidžiamiesiems namų ūkiams taikomos pagrindinių prekių (vandens, dujų, elektros ir telekomunikacijų) tiekimo garantijos galiojimas. Galiausiai vyriausybė ėmėsi kelių priemonių, kad sumažintų energijos sąnaudas ir apsaugotų energijos tiekimą, įskaitant socialinį elektros energijos kuponą pažeidžiamiesiems vartotojams ir draudimą nutraukti elektros energijos tiekimą žmonėms, kuriems gresia socialinė atskirtis. **Latvija** laikinai padidino būsto pašalpą, skirtą mažas pajamas gaunantiems gyventojams, kad kompensuotų 2022–2023 m. šildymo sezono metu padidėjusias energijos sąnaudas, o kartu ėmėsi iš dalies kompensuoti elektros energijos sąskaitų išlaidas visiems vartotojams. **Lietuvoje** valstybė kompensuoja dalį energijos išlaidų visoms šeimoms, o **Rumunijoje** elektros energijos ir gamtinių dujų kainos yra ribojamos. **Airija** visiems buitiniams elektros energijos vartotojams taip pat suteikia 600 EUR kreditą trims įrenginiams. Be to, lapkričio mėn. gavusieji pašalpą už kurą (šildymą) gaus vienkartinę 400 EUR išmoką, o nuo 2023 m. sausio mėn. šią pašalpą galės gauti daugiau žmonių. **Graikijoje** infliaciniam spaudimui kompensuoti taikomos laikinosios priemonės: 250 EUR pašalpa mažas pajamas gaunantiems pensininkams, nedraustiems vyresnio amžiaus asmenims ir neįgalumo išmokų gavėjams, taip pat papildoma minimalių garantuotų pajamų ir išmokos vaikui dalis (šios priemonės pradėtos taikyti 2022 m. balandžio mėn.; jas planuojama taikyti ir 2022 m. gruodžio mėn.).

Keliose valstybėse narėse buvo įgyvendintos reformos, skirtos vaikų skurdo problemai spręsti, įskaitant vaiko priežiūros atostogų ir ankstyvojo ugdymo bei priežiūros sritis, laikantis Ramsčio 11 principo (vaikų priežiūra ir parama vaikams) ir Tarybos rekomendacijos dėl Europos vaiko garantijų sistemos. Ankstyvojo ugdymo ir priežiūros plėtra buvo labiausiai paplitusi reformos rūšis. **Ispanijos** ankstyvojo ugdymo programoje numatyta iki 2024 m. pabaigos sukurti bent 60 tūkst. valstybinių ankstyvojo ugdymo ir priežiūros vietų mažesniems nei 3 m. amžiaus vaikams. **Graikija, Italija, Slovakija** ir **Kipras** taip pat ketina didinti vaikų priežiūros paslaugų pasiūlą. **Čekija** užtikrino stabilų vaikų grupių finansavimą pasibaigus ESF paramai, **Malta** ir **Slovėnija** išplėtė teisę naudotis nemokama vaikų priežiūra. Pagal nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą **Lietuva** inicijavo ankstyvojo ugdymo infrastruktūros plėtros savivaldybėse galimybių studiją. **Danijos** vyriausybė pritarė, kad nuo 2024 m. būtų nustatytos naujos minimalios vaikų priežiūros normos. Įgyvendindama ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą **Rumunija** sukurs, įrengs ir pradės teikti 412 papildomų paslaugų, kad iki 2024 m. padidintų savo ankstyvojo ugdymo sistemos pajėgumus ir kokybę. Numatoma, kad ši sistema bus skirta maždaug 20 000 palankių sąlygų neturinčių vaikų.

Kai kurios valstybės narės padidino išmokas vaikams ir šeimoms. Šios priemonės yra struktūriniai esamų sistemų pakeitimai, tačiau gali padėti šeimoms sušvelninti kylančių kainų ir infliacijos poveikį ir esamomis aplinkybėmis. **Austrija, Latvija, Lietuva, Rumunija** ir **Slovakija** padidino esamų visuotinių išmokų vaikui dydžius, **Bulgarija** padidino mokesčio lengvatą vaikus auginančioms šeimoms, o **Italija** įvedė visuotinę mėnesinę išmoką visiems išlaikomiems vaikams. **Austrijoje, Bulgarijoje** ir **Ispanijoje** padidėjo tikslinių išmokų lygis, o **Maltoje** – išmokos gimus vaikui ir įvaikinus vaiką. Airijoje bus mokama dviguba išmoka vaikui (papildomai 140 EUR kiekvienam vaikui), o dirbančios šeimos išmoką gaunantys asmenys 2022 m. lapkričio mėn. gaus vienkartinę 500 EUR išmoką.

Keliose valstybėse narėse buvo aptarta galimybė teikti papildomą pajamų rėmimą neįgaliesiems ir jų šeimoms pagal Ramsčio 17 principą (neįgaliųjų įtrauktis). **Kroatija** priėmė darbo rinkos įstatymo pakeitimą, kuriuo siekiama nustatyti finansinės paramos teikimo neįgaliesiems bedarbiams sąlygas. **Lietuva** patvirtino papildomos išmokos vaikui, kuri

apima ir neįgalius vaikus, padidinimą, taip pat 2021 m. liepos mėn. priėmė naują įstatymą, pagal kurį skiriamos papildomos išmokos vienišioms pagyvenusiems asmenims ir neįgaliesiems. **Malta** priėmė keletą priemonių, kuriomis siekiama pagerinti neįgaliųjų galimybes gauti socialines išmokas ir padidinti reikalavimus atitinkančias sumas, be kita ko, sunkią negalią turinčių asmenų slaugytojams. Keliose valstybėse narėse, pavyzdžiui, **Kroatijoje, Kipre, Estijoje, Prancūzijoje, Airijoje, Lietuvoje, Ispanijoje ir Lenkijoje**, neįgalumo išmokos mokamos ir perkeltiesiems asmenims iš Ukrainos.

Daugelis valstybių narių priėmė priemones, kuriomis siekiama plėtoti bendruomenėje teikiamas paslaugas, būtinas neįgaliųjų savarankiškam gyvenimui palaikyti. Tokių priemonių imtasi atsižvelgiant į deinstitutionalizavimą ir laikantis įsipareigojimų, prisiimtų pagal Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvenciją (JT NTK). **Bulgarija** kartu su UNICEF įgyvendina bandomąjį projektą, kuriuo siekiama plėtoti globos sistemą ir bendruomenines paslaugas, skirtas vaikų, įskaitant neįgalius vaikus, deinstitutionalizavimui. Be to, iki 2026 m. ji skyrė 41,6 mln. EUR iš ESF+ socialinėms paslaugoms, skirtoms pažeidžiamoms grupėms priklausantiems vaikams ir neįgaliesiems vaikams, plėtoti (nuo ankstyvosios vaikų priežiūros iki konsultavimo ir tarpininkavimo darbo rinkoje). Tikimasi, kad šiomis investicijomis pasinaudos apie 40 000 jaunesnių nei 18 m. amžiaus asmenų. Įgyvendindama ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą **Graikija** patvirtino priemones, skirtas asmeninės pagalbos sistemoms kurti, kurias pirmiausia per dvejus metus išbandys Atikos regione. **Kroatija** priėmė 2021–2027 m. nacionalinį neįgaliųjų galimybių suvienodinimo planą, kuriuo siekiama sumažinti neįgaliųjų, kuriems teikiamos ilgalaikio apgyvendinimo paslaugos, skaičių plėtojant bendruomenines paslaugas. **Belgija** (Valonija) priėmė deinstitutionalizavimo strategiją pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą. **Rumunija** taip pat įsipareigojo įgyvendinti reformą, kuria siekiama paspartinti neįgaliųjų deinstitutionalizavimo procesą.

Kelios valstybės narės suplanavo investicijas ir nustatė naujas priemones, skirtas pagerinti galimybes gauti įperkama ir socialinį būstą, visų pirma pažeidžiamoms grupėms, kad būtų užkirstas kelias benamystei ir su ja būtų kovojama pagal Ramsčio 19 principą (būstas ir parama benamiams). **Belgijoje** Valonijos vyriausybė ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane įsipareigojo pastatyti bent 700 didelio aplinkosauginio veiksmingumo viešųjų būstų, pastatyti ir pritaikyti įtraukiuosius būstus neįgaliesiems ir vyresnio amžiaus asmenims ir sukurti naujas priėmimo vietas pažeidžiamoms grupėms. **Ispanijoje** planuojama socialinei nuomai arba prieinamomis kainomis pastatyti ne mažiau kaip 20 000 naujų būstų, atitinkančių efektyvaus energijos vartojimo kriterijus. Vykdydama nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą **Latvija** rengia strategiją, pagal kurią regionuose kuriamas mažos kainos būsto projektas. **Portugalija** naudoja Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės lėšas, kad padidintų įperkamo ir socialinio būsto pasiūlą. Įgyvendindama ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano įsipareigojimus, **Rumunija** 2022 m. birželio mėn. priėmė Nacionalinę būsto strategiją, kuri bus įgyvendinama iki 2050 m., o vienas iš keturių jos ramsčių skirtas integraciniam būstui, siekiant pagerinti pažeidžiamų grupių gyvenimo sąlygas, įskaitant neoficialiose gyvenvietėse. Ji bus papildyta investicijomis į pažeidžiamiesiems jaunuoliams skirtų būstų statybą. **Prancūzija** priėmė įstatymą, kuriuo nustatomi nauji būsto savininkų įpareigojimai dėl būsto renovacijos ir teikiama papildoma parama skurdžiausiems namų ūkiams, o **Malta** pristatė subsidijas pavojingų būstų struktūriniam pritaikymui. **Lietuva** priėmė teisės aktų pakeitimus, kuriais siekiama padidinti socialinio būsto prieinamumą ir paramą šeimoms, auginančioms 3 ir daugiau vaikų, vienišoms motinoms ar vienišioms tėvams ir neįgaliesiems. **Ispanija, Italija ir Malta** nustatė būsto mokesčio ir (arba) pašalpos priemonę, skirtą savarankiškai gyvenantiems jauniems žmonėms remti, o Ispanija taip pat nustatė dvejus metus galiojančią

250 EUR mėnesinę pašalpą mažas ir vidutines pajamas gaunantiems jauniems žmonėms. **Liuksemburgas** įgyvendina teisės aktų reformas, kuriomis siekiama peržiūrėti įvairią individualią paramą būstui, ją supaprastinti ir padaryti skaidresnę bei prieinamesnę, taip pat reformą, kuria siekiama skatinti valstybei priklausančio įperkamo būsto įrengimą. **Švedijos** vyriausybė priėmė sprendimą dėl nacionalinės benamystės strategijos, kurioje numatytos plataus masto iniciatyvos kovai su benamyste 2022–2026 m. strateginiu laikotarpiu. Keliose valstybėse narėse, pavyzdžiui, **Vokietijoje, Estijoje, Airijoje, Lietuvoje, Nyderlanduose, Ispanijoje, Lenkijoje, Slovėnijoje ir Slovakijoje**, perkeltiesiems asmenims iš Ukrainos, kurie naudojami laikinąja apsauga (ir galbūt būsto savininkams, kurie suteikia savo būstą perkeltiesiems asmenims), pradėtos mokėti specialios būsto piniginės išmokos, o kitos valstybės narės, pavyzdžiui, **Airija ir Latvija**, išplėtė perkeltiesiems asmenims iš Ukrainos jau mokamas būsto pinigines išmokas.

Kai kurios valstybės narės ėmėsi papildomų priemonių būsto prieinamumui pagerinti, ypač neįgaliesiems, ir taip prisidėjo prie jų savarankiško gyvenimo rėmimo. Pavyzdžiui, **Lietuva** pakeitė nacionalinės teisės aktus, kuriais siekiama pagerinti socialinio būsto prieinamumą konkrečioms pažeidžiamoms grupėms, įskaitant neįgaliuosius. Siekdamas laipsniškai didinti neįgaliųjų poreikiams pritaikytų būstų skaičių, **Liuksemburgas** persvarstė gyvenamųjų būstų prieinamumo standartus. Naujosiose priemonėse, kurios bus taikomos nuo 2023 m. liepos mėn., numatyta sukurti Prieinamumo patariamąją tarybą, kurioje galės aktyviai dalyvauti suinteresuotieji asmenys. **Maltos** būsto administracija siūlo alternatyvą gyvybės draudimo liudijimui tiems asmenims, kurie dėl sveikatos būklės ar negalios negalėjo įsigyti tokio draudimo liudijimo ir todėl negalėjo tapti būsto savininkais.

Dauguma praėjusiais metais priimtų pensijų politikos priemonių buvo siekiama užtikrinti pensijų adekvatumą pagal Ramsčio 15 principą (senatvės pajamos ir pensijos). Padidėjus pragyvenimo išlaidoms, kelios valstybės narės (**Ispanija ir Lietuva** nacionaliniuose ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose, taip pat **Bulgarija, Malta, Rumunija ir Slovėnija**) ėmėsi priemonių, kad pakoreguotų pensijų išmokų vertę, ir nustatė ar patikslino indeksavimo taisykles ir (arba) *ad hoc* padidino išmokas. **Vokietija** ir **Estija** ėmėsi veiksmų, kad apsaugotų mažas pajamas gaunančius pensininkus, ir padidino bazines arba minimalias pensijas, o **Latvija, Malta ir Rumunija** įvedė priedus, skirtus mažas pajamas gaunantiems pensininkams. **Malta** padidino našlių pensijas. **Estija, Latvija ir Malta** pakeitė pensijų apmokestinimą, visų pirma padidino pensijų išmokoms taikomas mokesčių lengvatas. Siekdama, kad šalies pensijų sistemos taptų labiau įtraukios, **Malta** nuo šiol pripažįsta nuo ankstesnio amžiaus mokamas pensijų įmokas. Palyginti su ankstesniais metais, mažiau pensijų reformų buvo skirta pensiniam amžiui. **Ispanija** pagal nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą priėmė reformą, kuria keičiamos sankcijos už ankstyvą išėjimą į pensiją ir didinamos paskatos išėjimą į pensiją atidėti, o **Italija** nusprendė pratęsti laikinas ankstyvo išėjimo į pensiją galimybes kai kurioms kategorijoms.

2021 metais ir 2022 m. pradžioje toliau plintant COVID-19 pandemijai, kelios valstybės narės, vykdydamos nacionalinius ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus, ėmėsi reformų, kuriomis siekiama skatinti atsparesnes sveikatos sistemas pagal Ramsčio 16 principą (sveikatos priežiūra)²⁴⁶. Naujausiomis sveikatos reformomis sprendžiami pandemijos sukelti iššūkiai, pavyzdžiui, gerinami visuomenės sveikatos pajėgumai. **Vokietija**

²⁴⁶ Šioje ir tolesnėse dviejose pastraipose visos su sveikata susijusios priemonės yra konkrečios valstybės narės ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano dalis, išskyrus Liuksemburgo bakalauro programą.

ir toliau palaipsniui stiprino nacionalinės sveikatos priežiūros visuomenės sveikatos funkcijų skaitmeninius pajėgumus. **Kipras** panašų sprendimą planuoja įgyvendinti iki 2023 m. kovo mėn. 2022 m. birželio mėn. **Ispanija** priėmė naują visuomenės sveikatos strategiją, kurioje iš naujo apibrėžta reagavimo į krizes politikos ir institucinė struktūra. **Danija** ėmėsi priemonių, kad užtikrintų tinkamą svarbiausių vaistų saugojimo pajėgumų lygį. Pandemija taip pat paskatino daugiau dėmesio skirti prevencijos politikai. Pavyzdžiui, **Graikija** pradėjo įgyvendinti nacionalinę visuomenės sveikatos prevencijos programą „Spiros Doxiadis“. **Ispanija** padarė pažangą vykdydama prevencijos kampanijas ir sustiprino prevencijos politiką pagal neseniai priimtą Visuomenės sveikatos strategiją. Tarp kitų iniciatyvų, kuriomis siekiama spręsti platesnius sveikatos iššūkius, paminėtina **Čekijos** 2022–2030 m. nacionalinė vėžio programa, o **Portugalija** 2021 m. gruodžio mėn. priėmė Psichikos sveikatos dekretą įstatymą. Panašiai **Graikija** vykdo reformas psichikos sveikatos srityje, kurių pirmųjų rezultatų tikėtasi sulaukti iki 2022 m. pabaigos. Kai kurios valstybės narės daugiausia dėmesio skyrė visapusiškai nacionalinių sveikatos strategijų pertvarkai. **Bulgarijoje** planuojamas nacionalinis sveikatos priežiūros poreikių nustatymas bus naudingas persvarstant sveikatos sektoriaus strateginę programą, kuri pradėta įgyvendinti priėmus Psichiatrinės priežiūros 2021–2030 m. strategiją, o **Prancūzija** pradėjo įgyvendinti Nacionalinę sveikatos sistemos pertvarkos strategiją. **Latvija** iki 2023 m. vidurio įgyvendins plataus masto reformą, kuria bus sudarytos sąlygos integruotai priežiūrai ir epidemiologiškai saugiai sveikatos priežiūrai, paremtai atitinkamomis investicijomis į sveikatos infrastruktūrą. **Suomija, Italija** ir **Lietuva** pertvarko savo sveikatos priežiūros sistemas, kad pagerintų sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą vietos lygmeniu. Skirdama daug išteklių pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą ir specialią 2021–2027 m. sveikatos programą, **Rumunija** įsipareigojo stiprinti sveikatos sistemos atsparumą: investuoti į modernią ligoninių infrastruktūrą, kad būtų užtikrinta pacientų sauga, taip pat imtis daugybės priemonių sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumui gerinti.

Kai kuriais atvejais politikos pastangos buvo sutelktos į pirminę sveikatos priežiūrą, be kita ko, įgyvendinant ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus. Estija, Ispanija ir Portugalija priėmė reformas pirminės sveikatos priežiūros srityje, kurių tikslas – modernizuoti šį sektorių vykdant skaitmenizaciją, gerinant prieigą nepakankamai aptarnaujamose vietovėse ir didinant pirminės sveikatos priežiūros vaidmenį. **Airija** pradėjo diegti bendruomenės sveikatos tinklus, kurie turi būti sukurti iki 2022 m. pabaigos, ir išplėte nemokamų bendrosios praktikos gydytojo paslaugų teikimą vaikams iki 7 m. amžiaus **Slovakijoje** priimti nauji teisės aktai, kuriais siekiama sukurti visoje šalyje veikiančią pirminės sveikatos priežiūros paslaugų teikėjų tinklą. Valstybės narės taip pat siekia stiprinti sveikatos sektoriaus darbo jėgą. **Estija, Latvija** ir **Rumunija** patvirtins specialias sveikatos priežiūros žmogiškųjų išteklių strategijas. Kitos šalys savo švietimo sistemose siekia specialiai parengti ir aprūpinti daugiau sveikatos priežiūros specialistų. 2021 m. spalio mėn. **Liuksemburgas** pristatė naują bendrosios medicinos bakalauro programą, o **Lenkija** ėmėsi teisėkūros priemonių, kad pritrauktų daugiau studentų į medicinos fakultetus. Valstybių narių, pavyzdžiui, **Liuksemburgo** ir **Maltos**, ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose taip pat numatytos priemonės, skirtos sveikatos sektoriaus darbo jėgos planavimui gerinti. Veiksmai taip pat apima platesnio masto organizacijos sveikatos aspektus. **Austrija** kuria bendruomenės slaugytojų tinklą, plečia jų, kaip slaugos koordinatorių ir prevencijos specialistų, funkcijas. **Malta** siekia geriau integruoti užsienio sveikatos priežiūros darbuotojus. **Nyderlandai** kuria struktūrinį sveikatos sektoriaus darbuotojų rezervą.

Siekdamos pasinaudoti skaitmenizacijos teikiama nauda, valstybės narės skatina integruotą priežiūrą, dažnai kaip platesnio užmojų reformų dalį, įskaitant pirminės sveikatos priežiūros reformas, taip pat įgyvendina nacionalinius ekonomikos gaivinimo

ir atsparumo didinimo planus. Skaitmeninė sveikatos sistemos transformacija vykdoma **Vokietijoje**, kur iki 2021 m. vidurio įsigaliojo speciali teisinė sistema, ir **Portugalijoje**, įskaitant informacinių technologijų tinklų atnaujinimą ir naujų nuotolinių sveikatos paslaugų ir nuotolinės stebėsenos funkcijų įdiegimą iki 2022 m. pabaigos. Tarp tikslingesnių sprendimų – **Liuksemburge** kuriamas nuotolinės medicinos modulis, kuris pradės veikti iki 2023 m. kovo mėn. 2021 m. gruodžio mėn. **Lietuva** priėmė įstatymą dėl antrinio sveikatos duomenų naudojimo, o **Kroatija** planuoja įdiegti centrinę sveikatos informacijos sistemą, kad išnaidotų sveikatos duomenų potencialą. Naujoji **Airijos** e. vaistinės sistema, kuri taip pat remiama EGADP lėšomis, sudarys sąlygas geriau stebėti vaistų vartojimą bei išlaidas, galbūt sudarys sąlygas ligoninėse naudoti e. receptų išrašymo priemones ir taip palengvins sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą.

Kelios valstybės narės vykdo ilgalaikės priežiūros reformas ir investuoja į ilgalaikę priežiūrą, siekdamos plėsti priežiūros namuose ir bendruomenėje teikiamas paslaugas, gerinti priežiūros kokybę ir darbo sąlygas šiame sektoriuje pagal Ramsčio 18 principą (ilgalaikė priežiūra). Daugelis šių priemonių yra susijusios su reformomis ir investicijomis, kurių imtasi pagal nacionalinius ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus. **Rumunija** ir **Bulgarija** planuoja reformas, kuriomis siekiama plėtoti bendruomenines paslaugas arba plėsti priežiūros namuose paslaugas, pavyzdžiui, rengia darbuotojų mokymą ir plečia mobiliąsias priežiūros namuose paslaugas. Siekdama gerinti ilgalaikės priežiūros prieinamumą, **Lietuva** pagal nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą steigia ilgalaikės dienos stacionaro centrus ir mobiliąsias komandas. **Bulgarija, Portugalija** ir **Ispanija** investuoja į savo ilgalaikės priežiūros sistemas pagal regionines reformų programas, siekdamos modernizuoti ilgalaikės priežiūros infrastruktūrą bei paslaugas ir pritaikyti jas prie naujo ilgalaikės priežiūros modelio, labiau orientuoto į bendruomeninę priežiūrą. Įgyvendindama Nacionalinį ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą **Estija** nustatė oficialią ilgalaikės priežiūros apibrėžtį. Be to, Estija padidinusį slaugos paslaugų kainą gerokai padidino slaugos darbuotojų darbo užmokestį. Siekdama pagerinti priežiūros kokybę, **Švedija** ėmėsi veiksmų, kad įsteigtų nacionalinį vyresnio amžiaus asmenų priežiūros kompetencijos centrą, o **Ispanija** įgyvendina reformą, kurioje, be kita ko, daug dėmesio skiriama priežiūros paslaugų kokybės gerinimui.